

Ерих Мария Ремарк

Трима другари

I

Небето беше жълто като месинг и още неопушено от дима на комините. Зад покривите на фабриката светлееше по-ярко. Всеки миг слънцето щеше да се покаже. Погледнах часовника. Нямаше още осем. Бях подранил с четвърт час.

Отключих портата и приготвих бензиновата помпа. По това време винаги минаваха няколко коли, които трябваше да се зареждат с бензин.

Неочаквано чух зад себе си дрезгаво скърцане, като че ли под земята развиваха ръждясал винт. Спрях и се ослушах. После минах през двора, върнах се в работилницата и предпазливо открях вратата. В полутъмното помещение залиташе призрак. Носеше мръсна бяла забрадка, синя престилка, дебели пантофи, тежеше деветдесет килограма и размахваше метла – беше чистачката Матилде Щос.

Постоях известно време, загледан в нея. С грацията на хипопотам тя се олюляваше между охладителите на автомобилите и с глух глас пеше песента за верния хусар. На масата до прозореца бяха оставени две бутилки коняк. Едната от тях почти празна. До снощи беше пълна. Забравил бях да ги заключа.

– Но, госпожа Щос!... – казах аз.

Песента секна. Метлата падна на пода. Блаженото хилене помръкна. Сега аз бях призракът.

– Исусе Христе! – заекна Матилде и се втренчи в мене със зачервените си очи. – Толкова рано не ви очаквах...

– Разбирам. Услади ли ви се?

– Ах, да... ама сега ми е много тежко. – Тя си избърса устата. – Направо съм зашеметена.

– Е, не преувеличавайте! Само сте се натряскали. Олюлявате се като моряк на брега.

Тя с мъка се държеше на краката си. Мустачките ѝ потрепваха, клепките се притваряха като на стар бухал. Но постепенно успя да се съвземе. Пристъпи решително крачка напред.

– Господин Локамп... какво да се прави, човещина... най-напред го помирисах... сетне отпих само глътка... защото все ми е така премаляло от глад, да, а после... после трябва да ме е тикал сатаната. Една бедна жена не бива да се въвежда в изкушение и шишето да стои на открито.

Не за пръв път я заварвах така. Всяка сутрин тя идваше за два часа

да почисти работилницата и човек спокойно можеше да остави наоколо колкото пари иска – не посягаше, но ракията подуваше като плъх сланина.

Повдигнах бутилката.

– Естествено до коняка за клиентите не сте се докоснали, но хубавия коняк на господин Кьостер сте очистили.

Лека усмивка пробягна по сбръчканото лице на Матилде.

– Право си е, от тия работи разбирам. Ще ме издадете ли, господин Локамп? Мене, беззащитната вдовица?

Поклатих глава.

– Днес няма.

– Тогава да се измъквам. Ако дойде господин Кьостер – боже упаци!

Отидох при шкафа и го отключих.

– Матилде...

Тя бързо се заклатушка към мен. Вдигнах една кафява правоъгълна бутилка.

Замаха ръце в знак на протест.

– Не съм аз! Честна дума! Тази не съм я пипала.

– Знам – казах аз и и напълних една чаша. – А познавате ли го поне?

– Хубава работа! – Тя облиза устни. – Ром! „Щайналтер Ямайка“!

– Добре. Тогава изпийте си чашата!

– Аз? – Тя се стъписа. – Господин Локамп, това е твърде много! Карате ме да почервенея от срам! Старата Щос си подръпва тайно от вашия коняк, а вие на туй отгоре я черпите и с ром! Светец, светец сте вие! По-добре да умра, отколкото да приема такова нещо!

– Е? – казах аз и си дадох вид, че искам да прибера чашата.

– Е, тогава! – Тя посегна бързо. – Зададе ли се добро, не му обръщай гръб, пък ако ще и да не го разбираш. Наздраве! Да не би да имате рожден ден?

– Да, Матилде. Позна.

– Какво, наистина ли? – Тя сграбчи ръката ми и я разтърси. – Най-сърдечни благопожелания! Парите да прииждат към вас! Господин Локамп... – тя си избърса устата, – толкова съм развълнувана, непременно трябва да му ударя още една. Че аз ви обичам като син.

– Добре.

Напълних още една чаша. Тя я изля в устата си и напусна работилницата с благословии.

Прибрах бутилката и седнах до масата. Бледите слънчеви лъчи огряваха ръцете ми през прозореца. Странно чувство – такъв рожден ден, дори и когато човек не му отдава никакво значение! Тридесет години – а беше време, когато мислех, че никога няма да стана на двадесет, толкова далеч ми изглеждаха. Но после...

Извадих от чекмеджето лист хартия и взех да смятам. Детство, училище – комплекс, далечен и вече недействителен. Истинският живот започна едва през 1916 година. Тогава бях новобранец, слаб, израстен, осемнадесетгодишен, обучаван на „залежни“ и „стани“ по командата на мустакат подофицер в разораните угарни ниви зад казармата. През една от първите вечери майка ми дойде в казармата да ме види, ала се наложи да чака повече от час. Не бях подредил раницата си според предписанията и затова, за наказание трябваше през свободното време да мия нужниците. Тя искаше да ми помогне, но не биваше. Плака, а аз бях толкова уморен, че заспах още докато седеше при мене.

Фландрия, 1917. С Мидендорф си бяхме купили от лавката бутилка червено вино. Така искахме да си устроим празник. Но не можахме. Рано сутринта започна усиленият огън на англичаните. Кьостер бе ранен по обед, Майер и Детерс загинаха следобед. А вечерта, когато вече мислехме, че настъпва затишие и отворихме бутилката, се появи газ и нахлу в укрытията. Наистина ние наложихме своевременно маските, но маската на Мидендорф бе повредена. Когато забеляза това, беше твърде късно. Докато я свали и намери нова, той беше вдишал много газ и вече повръщаше кръв. Умря на следната сутрин, лицето му беше зелено-черно, вратът му целият изподран, така се бе мъчил с нокти да го разкъса, за да си поеме въздух.

1918. В лазарета. Няколко дни преди това беше пристигнал нов транспорт. Хартиени превръзки. Тежко ранени. Ниските операционни колички през целия ден влизаха и излизаха. Понякога се връщаха празни. До мене лежеше Йозеф Щол. Беше останал без крака, но още не знаеше. Не можеше да се види, защото завивката му беше метната върху телена поставка. А и едва ли би повярвал, тъй като усещаше болки в краката. През нощта в нашата стая умряха двама души. Единият много бавно и мъчително.

1919. Отново у дома. Революция. Глад. Навън не е стихнало тракнетото на картечници. Войници срещу войници. Другари срещу другари.

1920. Опит за преврат. Карл Брьогер разстрелян. Кьостер и Ленц арестувани. Майка ми в болницата. Рак в последен стадий.

1921...

Замислих се. Вече не я помнех. Годината просто липсваше. През 1922 година бях железопътен работник в Тюрингия, през 1923 – завеждащ реклама във фабрика за гумени изделия. Беше по време на инфлацията. Печелех двеста билиона марки месечно. Два пъти дневно ни даваха пари и веднага след това половин свободен час, за да се втурнем в магазините и успеем да си купим нещо, преди да е обявен новият курс на долара; после парите вече губеха половината от стойността си.

А по-късно? Следващата година? Оставих молива. Нямаше смисъл да се преценява всичко това. А и едва ли го помнех вече толкова точно. Беше твърде объркано. Последния си рожден ден отпразнувах в кафене „Интернационал“. Цяла година работих там като пианист за развлечение на публиката. След това отново срещнах Кьостер и Ленц. А сега седях тук в РАВП: работилница за автомобилни поправки „Кьостер и съдружие“. Съдружниците бяхме Ленц и аз, но в действителност работилницата принадлежеше само на Кьостер. По-рано той ни беше съученик и наш ротен командир; после пилот, по-късно, за известно време, студент, подир това автомобилен състезател и най-сетне бе купил тази барака. Пръв се бе присъединил към него Ленц, който беше скитал няколко години из Южна Америка; след това аз.

Извадих от джоба си цигара. Всъщност можех да бъда напълно доволен. Не ми вървеше зле, имах работа, бях силен, не се изморяхах лесно, бях здрав в общоприетия смисъл; и все пак беше по-добре да не се замисляш много за това. Особено пък когато си сам. И вечер. Понякога в такива вечери те навестява нещо от миналото и се взира в теб с мъртви очи. Но затова пък има ракия.

Порталът изскърца. Скъсах листчето с датите от моя живот и го хвърлих в коша за хартия. Вратата се отвори със замах. В рамката и стоеше Готфрид Ленц, дълъг, сух, със сламеноруса грива и нос, който би подхождал на съвсем друг човек.

– Хей, Роби – изрева той, – стар плъх, вдигни се и застани мирно! Началниците искат да поговорят с тебе!

– Боже мой! – Станах. – Аз се надявах, че не сте се сетили за това! Бъдете милостиви, момчета!

– Толкова би ти прилягало!

Готфрид остави на масата пакет, в който нещо подрънкваше силно. След него влезе и Кьостер. Ленц се изстъпи пред мене.

– Роби, кого срещна пръв тази сутрин?

Помислих малко.

– Една танцуваща стара жена.

– Свети Моисей! Лоша поличба, но съвпадна с твоя хороскоп. Вечера го направих. Ти си роден под знака на Стрелеца, ненадежден, колеблив, тръстика на вятъра, с подозрителен сатурнов триъгълник и с неблагоприятен Юпитер през тази година. И тъй като ние с Ото сме ти за баща и майка, аз ти поднасям първо нещо за защита. Приеми този амулет. Някога го получих от една потомка на инките. Тя имаше синя кръв, плоски ходила, въшки и дарбата да предрича бъдещето. „Белокожи страннико – ми каза тя, – царе са носили това нещо, в него е стаена силата на слънцето, на луната и земята, да не говорим пък за по-малките планети – дай ми един сребърен долар за ракия и ще го имаш.“ А за да не се прекъсне веригата на щастието, аз ти го давам. Ще те закриля и ще обърне в бягство неприветливия към теб Юпитер.

Той ми окачи на врата, миниатюрна черна фигура на тънка верижка.

– Така! Това е срещу бедите от небето, а срещу всекидневните земни – шест бутилки ром от Ото! Два пъти по-стар от тебе!

Ленц разтвори пакета и нареди на утринното слънце бутилките една до друга. Грееха като кехлибар.

– Изглежда чудесен! – казах аз. – откъде го имаш Ото?

Кьостер се засмя.

– Заплетена работа. Дълго е да се разправя. Но кажи как се чувствуваш? Като на тридесет?

Кимнах в знак на несъгласие.

– Като на шестнадесет и на петдесет едновременно. Нищо особено.

– И на това казваш „нищо особено“? – отвърна Ленц. – Но то е най-вишето, което съществува. Та ти самовластно си победил времето и живееш двойно.

Кьостер ме изгледа.

– Остави го, Готфрид – каза тогава той. – Рождените дни страшно подтискат самочувствието. Особено сутрин. Той ще се съвземе.

Ленц присви очи.

– Колкото по-скромно е самочувствието на един човек, толкова по-голяма е истинската му стойност, Роби. Утешава ли те това поне малко?

– Не – казах аз, – никак. Когато човек добие някаква стойност, той вече се превръща в паметник на самия себе си. Намирам го за уморително и скучно.

– Той философствува, Ото – каза Ленц, – значи е спасен. Вече е преминал мъртвата точка! Мъртвата точка на рождения ден, когато

човек се взира в собствените си зеници и открива, че е клетник. А сега успокоени да започнем всекидневната си работа и да сложим масло в търбуха на стария кадилак...

Работихме до здрач. После се измихме и преоблякохме. Погледът, който Ленц хвърли към строените бутилки, издаваше жажда.

– Да счупим ли врата на някоя?

– Нека Роби реши – каза Кюстер. – Грубовато е, Готфрид, да направиш подарък и сам да подсещаш за почерпка.

– А още по-грубо е да оставиш дарителите да умрат от жажда – отвърна Ленц и отвори една бутилка.

Миризмата се разнесе из цялата работилница.

– Свети Моисей – каза Готфрид.

Всички почнахме да душим.

– Фантастично, Ото! Трябва да прибернеш до възвишената поезия, за да откриеш достойно сравнение.

– За такова питие тая мрачна барака е твърде жалка! – реши Ленц. – Знаете ли какво? Да отидем с кола извън града и да вечеряме някъде, а бутилката да – вземем със себе си. Ще си я пийнем сред волната божия природа!

– Блестящо!

Изтикахме настрана кадилака, по който бяхме работили следобед. Зад него стоеше нещо чудновато на колела. Състезателната кола на Ото Кюстер, гордостта на работилницата.

Навремето Кюстер купи колата, високостенна таратайка, на някакъв търг за толкова пари, колкото би дал за един сандвич. Специалистите, които я видяха тогава, незабавно я определиха като интересен експонат за музей на превозни средства. Конфекционерът Болвиз, собственик на фабрика за дамски манти и любител-състезател, посъветва Ото да направи от колата шевна машина. Но Кюстер не обърна внимание на тези приказки.

Той разглоби колата като джобен часовник и работи по нея месеци наред от сутрин до късна нощ. И тогава една вечер се яви с нея пред бара, в който обикновено се събирахме. Болвиз едва не умря от смях, когато видя колата отново – толкова смешна изглеждаше все още. И за да направи шега, предложи на Ото облог. Залагаше двеста марки срещу двадесет, ако Кюстер приемеше да се състезават с неговата нова спортна кола; разстояние – десет километра, при това един километър преднина за колата на Ото. Кюстер прие облога. Всичко живо се смя и

очакваше голямо удоволствие. Но Ото не спря дотук. Отказа се от преднината и с лице, което не трепна, увеличи залога на хиляда марки срещу хиляда. Изумен, Болвиз го попита дали не трябва да го откара в лудницата. Вместо отговор Кьостер само запали мотора. И двамата потеглиха веднага, за да осъществят надпреварата. След половин час Болвиз се върна, загубил ума и дума, сякаш беше видял легендарно морско чудовище. Мълком той попълни чека, а после още един. Искаше да купи колата незабавно. Ала Кьостер му се изсмя. Не би я дал за нищо на света. Но колкото и безупречна да беше тя като машина, външно все още изглеждаше твърде зле. За всекидневна употреба бяхме монтирали една особено старомодна каросерия, която и прилягаше точно; лакът бе загубил блясъка си, калниците бяха с пукнатини, а покривният брезент беше десетгодишен. Бихме могли да подобрим, всичко това, но си имахме причина да не го правим.

Колата се наричаше Карл. Карл, призракът на шосетата.

Карл фучеше по пътя.

– Ото – казах аз, – задава се жертва.

Подире ни нетърпеливо свиреше тежък буик. Той бързо ни настигна. Скоро предниците се изравниха. Човекът на волана погледна пренебрежително към нас. Измери с очи жалкия Карл. След това се извърна и забрави за нас.

След няколко секунди трябваше да установи, че Карл все още се движи на една линия с него. Той се понамести на седалката, погледна ни развеселен и даде газ. Но Карл беше непоколебим. Продължаваше да се движи, дребен и пъргав, като териер редом с дог, на една линия с блестящия локомотив от никел и лак. Човекът хвана кормилото по-здраво. Той не подозираше нищо и присмехулно изкриви устни. Личеше, че сега иска да ни покаже какво може неговата шейна. Натискаше тъй силно педала за газта, че ауспукът цвърчеше както лете поляна, пълна с чучулиги. Но нямаше полза; не можеше да ни изпревари. Грозен и неугледен, сякаш по силата на магия, Карл му се бе прилепил отстрани. Удивен, мъжът ни гледеше втренчено. Не проумяваше как при скорост над сто километра не се бе избавил от старомодната таратайка, пътуваща редом. Погледна учуден своя скоростомер, като че ли можеше да е повреден. После даде пълен газ.

Сега колите вървяха близо една до друга по дългото право шосе. След няколкостотин метра отсреща забуча камион. Буикът трябваше да мине зад нас и да му даде път. Едва се бе изравнил с Карл отново,

когато профуча една погребална кола с развяващи се ленти по венците, и той пак бе принуден да отстъпи. Подир нея нищо не се мяркаше на пътя.

Междувременно човекът на волана бе загубил цялото си високомерие; раздразнен, със стиснати устни, той се бе привел напред – състезателската треска го бе обзела и изведнъж се оказа, че честта на неговия живот зависи единствено от това: в никакъв случай да не отстъпи малодушно на кучето, което джафка тук.

Ние, напротив, седяхме привидно равнодушни на местата си. Буикът просто не съществуваше за нас. Кьостер гледаше спокойно шосето, аз отегчен – небето, а Ленц, макар от напрежение да бе като опъната струна, извади вестник и зачете, сякаш за него нямаше нищо по-важно от това да чете тъкмо сега.

След няколко минути Кьостер ни смигна. Карл неусетно намали скоростта, а буикът бавно ни изпревари. Широките блестящи калници се промъкнаха край нас. Ауспухът шумно блъвна към лицата ни син дим. Постепенно буикът си извоюва около двадесет метра преднина; тогава, както очаквахме, на прозореца се появи лицето на собственика – победоносно ухилено. Смяташе, че е спечелил.

Но мъжът не се задоволи с това. Не можеше да се откаже от разплата. Махна с ръка да го следваме. Даваше ни знак особено спокойно, уверен в победата си.

– Ото! – почна Ленц предупредително.

Но стана излишно да продължава. В същия миг Карл подскочи. Компресорът просвири. И неочаквано ръката, махаща от прозореца, изчезна, тъй като Карл, приел поканата, приближаваше. Приближаваше се неудържимо, възобнови предишната скорост и едва сега, за пръв път, ние удостоихме с внимание чуждата кола. С невинно питащи погледи се извърнахме към човека на волана, показвайки му, че с удоволствие бихме узнали защо ни бе махал с ръка. Но той трескаво се изви на другата страна и едва тогава Карл с всички сили се понесе напред, потънал в кал, с трясещи се калници, един пожънал победа мърльо.

– Здравата го нареди, Ото! – каза Ленц на Кьостер. – Вечерята няма да му хареса.

Тези гонитби бяха причина да не сменяме каросерията на Карл. Стига да се появеше на шосето, веднага някой се опитваше да го надмине. От другите коли го гледаха, както глутница гладни котки гледа врана с прекръшени криле. Той подтикваше към надпревара и най-миролюбивите семейни коли, и дори дългобради, мудни дебеланковци, когато

видеха пред себе си да танцува неговата подрънкваща каросерия, биваха обземани от неударима състезателска страст. Кой би могъл да предполага, че в тази смешна фигура туптеше голямото сърце на състезателен мотор!

Ленц бе убеден, че Карл влияе възпитателно. Учил хората на страхопочит пред творческото начало, което винаги се таяло под някаква небиеща на очи черупка. Тъй говореше Ленц, който твърдеше за себе си, че бил последният романтик.

Спряхме пред малка гостилница и се измъкнахме от колата. Вечерта беше хубава и тиха. Браздите на разораните ниви мъждукаха с виолетов отблясък. Златистокафявите синори светлееха. Като едри фламинга облаците се носеха по ябълково-зеленото небе, приютили помежду си тънкия сърп на новата луна. В прегръдките на един лещак, вълнуващо гол, но вече с надеждата на набъбналите пъпки, се таяха здрач и предчувствие. Откъм малката гостилница идеше миризма на пържен дроб. Миришеше и на лук. Въодушевление изпълни сърцата ни.

Ленц се втурна в заведението, воден от аромата. Върна се сияещ.

– Да видите само пържените картофи! Бързо, иначе най-хубавото ще отиде!

В същия момент още една кола забръмча насам. Не се помръдвахме, сякаш бяхме пуснали корени. Това беше буикът. Спря рязко до Карл.

– Хайде! – каза Ленц.

Вече неведнъж бяхме имали сбивания за подобни неща.

Мъжът слезе. Беше едър и пълен, носеше широк, кафяв реглан от камилска вълна. Погледна с досада към Карл, после свали дебелите си жълти ръкавици и пристъпи към нас.

– Модел ли е вашата кола? – попита той Кьостер, който беше най-близо до него, с лице като кисела краставица.

И тримата го гледахме известно време мълчаливо. Сигурно ни вземаше за празнично облечени монтьори, тръгнали тайно с чужда кола.

– Казахте ли нещо? – попита го най-сетне Ото с израз на съмнение, за да го поучи, че би могъл да бъде и по-вежлив.

Човекът се изчерви.

– Попитах за тази кола тук – поясни той навъсен и с предишния си тон.

Ленц изопна рамене. Ноздрите на големия му нос потръпваха. Той извънредно много държеше другите да се отнасят вежливо с него. Но

преди да отвори уста, изведнъж, сякаш от ръката на призрак, втората врата на буика се откряна; подаде се едно тънко краче, последва малко коляно и тогава слезе една девойка и бавно закричи към нас.

Спогледахме се изненадани. Не бяхме видели, че в колата има още някой. Ленц веднага промени държанието си. Сега цялото му обсипано с лунички лице се усмихваше. Изведнъж, кой знае защо, всички се усмигнахме.

Дебелият ни гледаше слисан. Беше загубил увереността си и видимо не знаеше вече как да постъпи.

– Биндинг – представи се най-сетне той с лек поклон, като че ли можеше да намери опора в името си.

Момичето се бе приближило съвсем. Ние станахме още полюбезни.

– Ото, покажи колата – каза Ленц, като хвърли бърз поглед към Кюстер.

– Защо не – съгласи се Ото и весел отвърна на погледа му.

– Наистина бих я разгледал с удоволствие – каза Биндинг, вече по-примирително. – Трябва да е дяволски бърза. Просто ме издуха назад.

Двамата минаха отсреща към паркинга и Кюстер вдигна капака от мотора на Карл.

Момичето не отиде с тях. Стройно и мълчаливо, остана до нас с Ленц в здрача. Очаквах, че Готфрид ще използва случая и ще се хвърли в неудържима атака. Той беше за такива положения. Сега обаче изглеждаше онемял. Обикновено можеше да се втурва като див петел – но този път стоеше и не се помръдваше, същински кармелитски монах в отпусък.

– Извинете, моля – казах аз най-сетне. – Не видяхме, че и вие сте в колата. Иначе не бихме си позволили такава лудория.

Момичето ме погледна.

– Защо не? – отвърна то спокойно, с изненадващо плътен глас. – Не беше толкова лошо.

– Лошо не, ала не и съвсем прилично. Колата вдига приблизително двеста километра в час.

Непознатата се приведе малко напред и пъкна ръце в джобове на мантото си.

– Двеста километра?

– Точно сто осемдесет и девет и две десети, официално установено – обясни гордо Ленц, сякаш изстреля думите си с пистолет.

Девойката се засмя.

– А ние предполагаме около шестдесет-седемдесет.

– Видяхте ли – казах аз, – не сте могли да знаете.

– Не – отвърна тя, – действително не знаехме. Вярвахме, че буйкът е два пъти по-бърз от вашата кола.

– Да... – Аз ритнах с крак настрани някакво откършено клонче. – Но ние имахме твърде голямо предимство. А господин Биндинг явно доста ни се е ядосвал.

Тя се засмя.

– Отначало положително. Но човек трябва да умее и да губи. Как иначе би могло да се живее?

– Естествено.

Разговорът секна. Погледнах към Ленц. Но Последния романтик само се хилеше, ноздрите му потръпваха; беше ме изоставил.

Брезите шумоляха. Една кокошка кудкудякаше зад къщата.

– Чудесно време! – казах аз накрая, за да наруша мълчанието.

– Да, прекрасно – отвърна момичето.

– И толкова меко! – добави Ленц.

– Дори необикновено меко! – допълних аз.

Отново настъпи мълчание. Момичето сигурно ни смяташе за големи глупци, но и при добра воля нищо не ми идваше наум. Ленц душеше въздуха.

– Печени ябълки – каза той с чувство. – Изглежда, има и печени ябълки към пържения дроб. Деликатес.

– Несъмнено – потвърдих аз и проклевх и двама ни.

Кьостер и Биндинг се върнаха. За няколко минути Биндинг бе станал съвсем друг. Изглежда, че беше от ония запалени автомобилисти, които са истински щастливи, ако срещнат познавач, с когото да побеседват.

– Не бихме ли могли да вечеряме заедно? – попита той.

– Естествено – отговори Ленц.

Влязохме. На вратата Готфрид ми смигна и кимна към девойката.

– Ей ти, това тук те възнаграждава десеткратно заради танцуващата баба, която си срещнал отзарана...

Вдигнах рамене.

– Възможно е... но защо ме остави да се въртя там самичък?

Той се засмя.

– Най-сетне и на това трябва да се понаучиш, бебо!

– Сега не желая да уча каквото и да било – казах аз.

Последвахме другите. Те вече седяха около масата. Стопанката

тъкмо идеше с дроба и пържените картофи. Освен това донесе за въведение голяма бутилка житна ракия. Биндинг се прояви като истински оратор, думите му се лееха – буен планински поток. Чудно, какво – ли не можеше да говори за автомобилите. Щом чу, че Ото е бил състезател, благосклонността му излезе отвъд всякакви граници.

Вгледах се в него по-внимателно. Той беше пълен, едър мъж с гъсти вежди и червено лице; малко самохвалец, малко шумен и вероятно добродушен като хората, които преуспяват в живота. Можех да си представя как вечер, преди да си легне, той наблюдава сериозно, достойно и внимателно отражението си в огледалото.

Девојката седеше между мен и Ленц. Беше свалила мантото си, под него носеше сив английски костюм. Бяло шалче, което приличаше на жокейска вратовръзка, обвиваше шията ѝ. Косата ѝ беше кестенява, копирена, а в светлината на лампата – с кехлибарен отблясък. Рамената ѝ бяха доста високи, но леко сведени напред, ръцете ѝ – тънки, извънредно дълги и по-скоро малко костеливи, отколкото меки. Лицето ѝ беше тясно и бледо, но големите очи му придаваха почти страстна сила. Намирах, че изглежда много добре, но не мислех нищо повече.

Ленц, напротив, сега беше огън и пламък. Цял се бе преобразил. Сламеният му перчем блестеше като качул на папуняк. Ленц разпръсна истински фойерверк от остроумия и заедно с Биндинг властвуха над цялата компания. Аз просто присъствувах и малко можех да се проявя; най-много от време на време да подам някое блюдо, или да предложа цигари. И да се чукна с Биндинг. Поне това правех доста често. Изведнъж Ленц се удари по челото:

- Рома! Роби, донеси рома за рождения ден!
- Рожден ден ли? Кой има рожден ден? – попита девојката.
- Аз. Цял ден ме преследват вече с това – признах сам.
- Преследват? Излиза, че не искате да ви поздравяват.
- О, не – казах аз. – Поздравленията са нещо друго.
- И тъй, всичко хубаво!

Задържах за момент ръката ѝ в своята и почувствувах нейното топло сухо стискане. Тогава излязох да взема рома. Нощта, величествена и смълчана, обгръщаше малката къща. Кожените седалки на нашата кола бяха овлажнели. Постоях до колата, загледан в хоризонта, където червеникавото сияние на градските светлини трептеше на небето. На драго сърце още известно време бих постоял във, но чух, че Ленц вече ме викаше.

Биндинг не можеше да понася ром. Пролича още след втората

чашка. Залитайки, той излезе в градината. Станах и отидох с Ленц на бара. Той поиска една бутилка джин.

– Прелестно момиче, нали? – каза той.

– Не зная, Готфрид – отвърнах аз. – Не обърнах особено внимание.

Той ме наблюдава известно време със своите светнали като дъгата сини очи, после разтърси пламналата си глава.

– Защо всъщност живееш, бебо, кажи?

– Отдавна сам бих искал да зная това.

Той се засмя.

– Толкова би ти подходило! Никому така не е бил проправян път. Но сега най-напред ще изчопля каква са отношенията на момичето с оная дебел автомобилен каталог.

Той отиде при Биндинг в градината. След някое време двамата се върнаха. Сведенията трябва да бяха добри, защото Готфрид, който явно виждаше сега пътя свободен, много въодушевен, се присъедини стремително към Биндинг. Двамата си взеха бутилката джин и час по-късно си говореха на „ти“. В добро настроение, Ленц бе толкова привлекателен, че човек трудно можеше да устои на обаянието му. В такива случаи беше неотразим и за самия себе си. Приливът на въодушевлението му изпълваше и Биндинг; скоро отвън в беседката двамата запяха войнишки песни. Поради това Последния романтик съвсем беше забравил девойката. Само ние тримата седяхме в кръчмата. Изведнъж стана много тихо. Шварцвалдският часовник тиктакаше. Стопанката разтребваше и майчински поглеждаше към нас. Пред печката се изтягаше кафяво ловджийско куче. От време на време в съня си то пролайваше тихо, рязко и жално. Вятърът докосваше прозореца. Подемаше откъс от войнишки песни, а на мен ми се струваше, че малкото помещение се издига и заедно с нас се носи през нощта и през годините, покрай много спомени.

Обхванат бях от особено настроение. Времето сякаш бе застинало: вече не беше течението, което идва от неизвестността и отива в неизвестността, беше езеро, в което животът се оглежда беззвучно. Държах чашата си в ръка. Ромът искреше. Мислех за листчето, което изписах сутринта в работилницата. Тогава бях малко тъжен. Сега тъгата ми се бе разсеяла. Всичко беше без значение – стига човек да е жив. Изглеждах Кюстер. Чувах как говори с девойката, но не се вслушвах в думите. Усещах мекия блясък на първото опиянение, който сгриваше кръвта и който обичах, защото, над неведомото се спускаше зракът на приключенското. Навън Ленц и Биндинг пееха песента за Аргонския лес. До мене говореше непознатата девойка; говореше тихо и бавно с плътен,

вълнуващ, малко дрезгав глас. Изпих чашата си. Двамата влязоха отново. От свежия въздух бяха поотрезнели. Тръгнахме си. Помогнах на девојката да си облече мантото. Стоеше пред мене, гъвкаво извила рамене, с глава, отметната назад, ѝ с леко отворена уста, с усмивка към тавана, не предназначена за никого. За миг отпуснах мантото. Къде ми бяха очите през цялото време? Спах ли? Изведнъж разбрах въодушевлението на Ленц.

Тя се полуобърна въпросително. Бързо вдигнах мантото и погледнах към Биндинг, който стоеше до масата с черешово червено, все още някак стъкловидно лице.

– Мислите ли, че той ще може да кара колата? – попитах аз.

– Допускам все пак – да...

Все още я гледах.

– Ако не е достатъчно сигурен, някой от нас би могъл да пътува с вас.

Тя извади пудриерата си и я отвори.

– И така ще върви – каза тя. – Той кара много по-добре, когато е пил.

– По-добре и вероятно по-непредпазливо – отвърнах аз.

Тя вдигна поглед над ръба на малкото огледало.

– Да се надяваме, че ще мине добре.

От моя страна беше малко пресилено, защото Биндинг все пак се държеше на краката си. Но исках да направя нещо тя да не си иде така.

– Мога ли да ви позвъня утре, за да разбера как сте пътували? – попитах аз.

Тя не отговори веднага.

– С нашето запиване все пак носим известна отговорност за това – продължих. – Особено пък аз с рома за рождения ми ден.

Тя се усмихна.

– Е, добре, щом искате. Запад 27–96.

Вън веднага си записах номера. Наблюдавахме как Биндинг потегли и след това изпихме още по една, последна чаша. Тогава пуснахме Карл да лети по шосето. Той се носеше през леката мартенска мъгла, ние се задъхвахме, градът се приближаваше насреща ни с трепкащи светлини в нейните валма. От тях като осветен, пъстър кораб изплува бар „Фреди“. Пред него хвърлихме котва с Карл. Златен се лееше конякът, джинът сияеше като аквамарин, а ромът беше самият живот. Вдървени седяхме по столчетата на бара, музиката ромолеше, животът беше светъл и силен, неудържим; той течеше в нашите гърди, безутешността

Трима другари

на пустите, наети мебелирани стаи, които ни очакваха, отчаянието от битието, бяха забравени, тезгяхът на бара беше командният мостик на живота и ние като хала се втурнахме към бъдещето.

II

Следният ден беше неделя. Спах до късно и се събудих, когато слънцето вече огряваше леглото ми. Скочих и бързо отворих прозореца. Навън беше свежо и ведро. Поставих спиртника и потърсих кутията с кафето. Моята хазайка, госпожа Залевски, ми беше позволила да си варя кафето в стаята. Нейното кафе намирах за много слабо. Особено ако предната вечер бях пил. От две години живеех в пансиона Залевски. Мястото ми харесваше. Тук все нещо ставаше, тъй като съвсем наблизко се намираха Профсъюзният дом, кафене „Интернационал“ и залата, в която свикваше събранията си Армията на спасението. Освен това пред къщата се простираше старо гробище, отдавна го бяха изоставили. Дърветата бяха като в парк и нощем, когато всичко притихнеше, човек можеше да помисли, че живее на село. Но тишината се спускаше едва късно през нощта, тъй като редом с гробището имаше площад с въртележки и люлки-лодки.

За госпожа Залевски гробището беше сигурен източник за приход. Тя изтъкваше чистия въздух и широката гледка и затова можеше да иска по-висок наем. Когато ѝ възразяваха, имаше един неизменен отговор: „Но, господа – помислете си: какво местоположение!“

Обличах се много бавно. Това ми създаваше чувството, че е неделя. Измих се, обиколих из стаята, четох вестник, сварих си кафето, стоях до прозореца, слушах как птиците пееха във високите дървеса на гробището, гласовете им звучаха като малки сребърни божествени свирки в сравнение с тихите сладникави мелодии на меланхолната латерна от площада – избирах между малкото ризи и няколкото чифта чорапи, като че ли имах двадесет пъти повече. Подсвирквайки, изпразних джобовете си – дребни пари, ножче, ключове, цигари – и бележката от вчера с името на девойката и телефонния номер. Патриция Холман. Забележително име – Патриция. Оставих бележката на масата. Наистина ли бе едва вчера? Колко далеч е вече това – почти забравено, потънало в бисерносивата сянка на алкохола. Чудно е пиенето – бързо събира преживяното от човека, но после вмъква такива междини от вечерта да сутринта, сякаш са години.

Мушнах бележката под куп книги. Да и телефонирам ли? Може би да, може би не. Денем подобни неща винаги изглеждат по-различно,

отколкото вечер. Всъщност много се радвах на сегашното си спокойствие. През последните години беше доста шумно около мен. Само не оставяй нищо да се приближи да тебе – казваше Къостер. Щом да пуснеш нещо да се приближи, ще поискаш и да го задържиш. А човек нищо не може да задържи...

В този момент в съседната стая се вдигна обичайният неделен скандал. Търсех си шапката, снощи трябваше да съм я хвърлил някъде, и се заслушах за известно време. Това беше съпругеската двойка Хасе, беснееха един срещу друг. От пет години двамата живееха тук в една малка стая. Не бяха лоши хора. Ако имаха тристайно жилище, а жената – своя кухня и освен това едно дете, вероятно бракът им би останал добър. Но едно жилище струваше пари, а пък дете в такива несигурни времена – кой можеше да си го позволи! Така те киснеха в тази теснотия, жената страдеше от истерия, а мъжът постоянно се страхуваше да не изгуби незначителния си пост. Тогава щеше да бъде свършено с него. Беше на четиридесет и пет години. Никой нямаше да го вземе вече, ако останеше без работа. В това беше бедата. По-рано човек затъваше бавно и все пак още имаше възможности да се измъкне, но днес след всяко уволнение веднага се отваряше бездната на вечната безработица.

Опитах да се измъкна тихо, но някой почука на вратата и Хасе се запрепъва в стаята. Той се тръшна на един стол:

– Не мога да понасям това...

Всъщност беше кротък човек, с увиснали рамене и малки мустаци. Един скромен, верен на дълга си служител. Но тъкмо на тези хора днес беше най-тежко. Навярно те винаги са били най-зле. Скромността и верността към дълга биват възнаграждавани само в романите. В живота такива хора биват използвани, а после ги изтласкват настрана. Хасе вдигна ръце:

– Представяте ли си, отново две уволнения в службата! Следният ще бъда аз, ще видите, аз ще бъда!

С този страх той живееше от първото число на месеца до следващото. Налях му чаша ракия. Трепереше целият. Един ден щеше да рухне, виждаше се. Нямаше да издържи още много.

– И все тези укори! – шепнеше той.

Вероятно жена му го бе укорявала за своето битие. Тя беше на четиридесет и две години, малко подпухнала и повехнала, но естествено още не толкова съсипана, колкото беше мъжът. Тя изпитваше болезнения страх на застаряващите хора, че в живота си няма да постигнат желаното.

Напълно безсмислено бе човек да се намесва тук.

– Слушайте, Хасе – казах аз, – останете си спокойно тук, докогато желаете. Налага ми се да изляза. Конякът е в гардероба, ако го предпочитате. Това тук е ром. Там са вестниците. И после, днес следобед изведете жена си за малко. Бихте могли да идете на кино. Ще ви струва толкова, колкото ако прекарате два часа в кафенето, а ще имате много повече преживявания! Днес паролата е, „забравете, не размишлявайте“!

Потупах го по рамото с малко нечиста съвест. Макар че киното винаги е нещо приятно. Там всеки може да си мечтае.

Съседната врата зееше. Жената хълцаше, чуваше се чак навън. Продължавах да крача по коридора. Следната врата беше открената. Подслушвах. От пролуката идеше облак парфюм. Там живееше Ерна Бьоних, частна секретарка. Твърде елегантна за своята заплата, но един път седмично нейният шеф и диктуваше чак до сутринта. На другия ден тя изпаднаше в много лошо настроение. Затова пък всяка вечер ходеше на танци. Когато нямало да може да танцува, нямало да иска и да живее, заявяваше тя. Имаше двама приятели. Единият я обичаше и ѝ носеше цветя. Другия го обичаше тя и му даваше пари. Редом с нейната, беше стаята на ротмистър граф Орлов, руски емигрант, солист-танцьор, келнер, филмов статист, жиголо с посивели коси на слепоочията. Свиреше на китара удивително. Всяка вечер се молеше на Казанската света богородица за място като шеф на рецепция в някой среден хотел. Лесно се разплакваше, когато беше пиян. Следващата врата. Госпожа Бендер, милосърдна сестра в ясли за кърмачета. Петдесетгодишна. Мъжът ѝ загинал във войната. През 1918 година две деца и умрели от недояждане. Имаше една пъстра котка. Единствено.

До нея – Мюлер, пенсиониран съветник в Сметна палата. Секретар на филателистко дружество. Жива колекция на пощенски марки. Щастлив човек.

Почуках на последната врата.

– Е, Георг – казах аз, – все още ли няма нищо?

Георг Блок поклати глава. Беше студент в четвърти семестър. За да може да изкара четирите семестъра, бе работил две години като миньор. Спестените пари бяха вече на привършване; оставаха му, колкото да преживее още два месеца. В мината не можеше да се върне вече – сега имаше твърде много безработни миньори: Бе се опитвал по всякакъв начин да намери някаква странична работа. Една седмица раздаваше по улиците реклами от някаква фабрика за маргарин, но тя фалира.

Наскоро подир това намери работа като разносвач на вестници и уж си отдъхна. Но минали само три дни и в утринната дрезгавина го спрели двама души с каскети, взели му вестниците, разкъсали ги и заявили, че втори път не бива да се мярка в професия, която не е негова. Сред тях самите имало достатъчно безработни. Въпреки това на другата сутрин той отиде, макар че се налагаше да плати унищожените вестници. Някой го блъсна с велосипед. Вестниците се разпилели в калта. Случаят му струваше две марки. Той отиде и трети път, но се върна с изпокъсан костюм и с подпухнало от бой лице. Тогава се отказа. Сега цял ден седеше в своята стаичка и зубреше като побъркан, сякаш още имаше някакъв смисъл. Хранеше се веднъж дневно. При това бе все едно дали ще изкара останалите семестри, или не – дори и да завършеше, можеше да разчита на служба най-рано подир десет години.

Тикнах му пакет цигари.

– Зарежи тая работа, Джорджи. И аз направих така. По-късно можеш да почнеш отначало.

Той поклати глава.

– Разбрах още тогава, след мината. Ако не постоянствуаш всеки ден, излизаш завинаги и втори път не можеш да се върнеш.

Бледо лице с щръкнали уши и късогледни очи, слаба фигура с хлътнали гърди – проклетие-е... „нищо, желая ти успех, Георг!“ Родители той вече нямаше.

Кухнята. Препарирана глава на глиган. Спомен за покойния Залевски. Телефона. Полумрак. Смяра на газ и на лошокачествено масло. Вратата на коридора с многото визитни картички до бутона на звънеца. Моят също. „Роберт Локамп, студент по, философия, звънете два пъти продължително.“ Тя беше пожълтяла и мръсна. Студент по философия! И това беше! Отдавна! Слязох по стълбището и отидох в кафене „Интернационал“.

„Интернационал“ представляваше голям, тъмен, одимен маркуч с няколко задни стаи. Отпред, редом с бара, стоеше пианото. Беше разстроено, с няколко скъсани струни, а и няколко клавиши от слонова кост също липсваха. Но аз обичах почтения, отслужил своето музикален старик. Той бе споделил с мен онази година от живота ми, в която работих тук като пианист за развлечение на посетителите.

В задните стаи на кафенето търговците на добитък устройваха своите събрания; понякога и хората от увеселителния площад. Отпред седяха проститутките.

Локалът беше празен. Само келнерът Алоис с плоските ходила стоеше зад бара.

– Както винаги? – попита той.

Кимнах. Той ми донесе чаша червено вино с ром, равни части. Седнах на една маса и се загледах пред себе си без каквато и да е мисъл в главата. Сивкава ивица светлина влизаше косо през прозореца. Тя обхвана бутилките с напитки по лавицата. Шишето с „Шери-бренди“ пламна като рубин.

Алоис плакнеше чаши. Котката на съдържателя седеше върху пианото и мъркаше. Пушех бавно цигара. Във въздуха имаше нещо приспивно. Вчерашното момиче беше със странен глас. Тъмен, малко груб, почти дрезгав, но и мек.

– Дай ми няколко илюстрирани списания, Алоис – казах аз.

Врата проскърца. Влезе Роза. Роза, проститутката от гробищата, наречена Железния кон. Бяха й дали това прозвище, защото беше несломима. Искаше да изпие чаша шоколад. Всяка неделна сутрин, си позволяваше това; после заминаваше за Бургдорф, за да види детето си.

– Сервус, Роберт.

– Сервус, Роза. Как е малката?

– Ще я видя. Погледни какво ще и занеса.

Тя разгърна един пакет. Извади кукла с червени бузи и я натисна по корема. „Ма-ма“ – изписка куклата. Роза сияеше.

– Приказно! – казах аз.

– Внимавай! – Тя наведе куклата назад. С леко потракване очите се затвориха.

– Нечувано, Роза!

Тя беше доволна и отново зави куклата.

– Ти разбираш от такива работи, Роберт. Един ден ще станеш добър съпруг.

– Е, де, е – казах аз със съмнение.

Роза обичаше детето си. Допреди три месеца, докато още не бе проходило, го държеше при себе си, в своята стая. Беше възможно въпреки професията ѝ, защото редом имаше малко помещение, отделено с дъсчена преграда. Когато вечер отиваше у дома си с кавалер, тя го оставяше под някакъв предлог да почака за момент навън, влизаше бързо, избутваше детската количка зад преградата, затваряше вратата и поканваше госта да влезе. Но през декември малката твърде често трябваше да бъде пренасяна от топлата стая в съседното помещение, където не се отопляваше. Така детето настиваше и често плачеше тъкмо когато в стаята

имаше някой посетител. На Роза се наложи да се раздели с него, колкото и тежко да ѝ беше. Тя го даде в скъп детски приют. Там минаваше за почтена вдовица. Иначе не биха приели детето.

Роза стана.

– Ще дойдеш ли в петък?

Кимнах.

Тя ме погледна.

– Нали знаеш какво стана?

– Естествено.

А дори не предполагах какво бе станало, но няхах и никакво желание да питам. Така бях свикнал тук от годината; в която бях пианист. Това винаги беше и най-удобно. Създадох си и привичката да говоря на „ти“ с всички момичета. Другояче не вървеше.

– Сервус, Роберт.

– Сервус, Роза.

Поседях още малко. Но не изпитвах онова истинско сънно спокойствие както обикновено, когато „Интернационал“ бе за мен един вид неделив роден дом. Изпих още чаша ром, погалих котката и си тръгнах.

Цял ден се шлях из улиците. Не знаех какво да правя и никъде не се застоях дълго. Надвечер отидох в нашата работилница. Кьостер беше там. Работеше около кадилака. Преди известно време го бяхме купили на старо за смешно ниска цена. Сега го бяхме поправили основно, а Кьостер искаше да му придаде и някакво изящество. Това беше спекула. Надявахме се на добра печалба. Съмнявах се, че сделката ще бъде изгодна. В тия лоши времена хората предпочитаха малките коли, а не такива автобуси.

– Ще останем на сухо, Ото – казах аз.

Но Кьостер бе пълен с надежди.

– Със средна кола човек остава на сухо, Роби – заяви той. – Купуват се евтини коли, а също и много скъпи. Все още се намират хора, които имат пари. Или искат да бъдат богати в очите на другите.

– Къде е Готфрид? – попитах аз.

– На някакво политическо събрание.

– Побъркан! Какво ли търси там?

Кьостер се засмя.

– Сам не знае. Навярно пролетта подклажда някакви желания у него. Тогава той все търси нещо ново.

– Възможно е – казах аз. – Дай да ти помогна малко.

Туткахме се около автомобила, докато притъмня.

– Хайде, край за днес – каза Кьостер. Измихмем се. – Знаеш ли какво имам тук? – попита той и потупа портфейла си.

– Какво?

– Билети за бокса тази вечер. Два. Ще дойдеш ли с мене?

Бавех се с отговора. Той ме погледна учуден.

– Щилинг ще се боксира – каза той – срещу Валкер. Ще бъде интересна борба.

– Взemi Готфрид – предложих аз и сам се намирах смешен, че не исках да отида с него. Но нямах особено желание – не знаех защо.

– Имаш ли нещо предвид? – попита той.

– Не.

Кьостер ме погледна.

– Ще се прибера – казах аз. – Ще пиша писма и ще уредя едно-друго. И с това трябва да се позанимае човек...

– Да не си болен? – попита той загрижено.

– О, не. Може би пролетта въздейства и на мен.

– Е, добре. Както желаш.

Вървах бавно към къщи. Но когато седнах в стаята си, не знаех какво да се заловя. Безцелно започнах да снова насам-натам. Сега вече не разбирах защо всъщност ми се искаше да се върна тук. Накрая излязох на коридора, за да посетя Георг. Натъкнах се на госпожа Залевски.

– Я виж ти – каза тя изненадана. – Вие тук?

– Трудно бих оспорил това – отвърнах малко раздражен.

Тя поклати глава.

– Не сте излязъл? На света стават и чудеса!

Не стоях дълго при Георг. След петнадесет минути се върнах обратно. Помислих си дали да не пийна нещо. Но не ми се пиеше. Седнах до прозореца и се загледах към улицата.

Над гробищата здрачът размахваше прилепови крила. Профсъюзният дом се извисяваше на фона на небе, зелено като незряла ябълка. Навън уличните лампи вече светеха, но още не бе се стъмнило съвсем и те сякаш зъзнаха в полумрака. Взех да търся сред книгите си листчето с телефонния номер. В края на краищата можех поне да позвъня. Дори обещанието да бе направено с половин уста. Вероятно сега девойката не си беше в къщи.

Отидох в преддверието при телефона, вдигнах слушалката и казах номера. Докато чаках отговор, почувствувах как от черната фунийка се надига някаква мека вълна, едва осезаемо очакване.

Девојката беше у дома си. Когато изведнџ долових нейния плътен, малко дрезгав глас да звучи някак призрачно в къщата на госпожа Залевски, сред глави на глигани, миризма на масло и дрънкане на кухненски съдове и тя да говори тихо и малко бавно, като че ли обмисля всяка своя дума, лошото ми настроение в миг изчезна. Сложих слушалката, след като, вместо само да се осведомя, бях уговорил среща за в други ден. Неподозирано, всичко започна да ми изглежда вече не толкова тъпо. „Пощурял“ казах си аз и поклатих глава. После вдигнах още веднџ слушалката и позвъних на Кьостер.

– Билетите още ли са у теб, Ото?

– Да.

– Добре. Тогава ще дойда да гледаме заедно бокс.

След състезанието бродихме известно време из нощния град. Улиците бяха светли и пусти. Фирмите на магазините блестяха. Витрините бяха осветени безцелно. В една имаше голи восъчни кукли с изрисувани глави. Изглеждаха призрачни и извратени. Редом блещукаха разни накити. Следващият универсален магазин бе облян от бяла светлина като катедрала. Витрините преливаха от надиплена пъстроцветна лъскава коприна. Пред едно кино стърчаха сиви, изнемощели от глад фигури. До тях грееше витрината на магазин за хранителни продукти. В нея бяха издигнати кули от консервни кутии, сочни ябълки „Калвил“ – положени върху памук, тлъсти гъски се полюляваха на една връв като бельо на въже, имаше кафяви, кръгли хлябове, твърди, трайни салами, а до тях блестеше букет от нежножълти и розови ивици филе от съомга и различни видове лебервурст.

Седнахме на една пейка близо до градината. Беше хладно. Луната висеше като дъгова лампа над сградите. Бе късно след полунощ. Наблизо работници бяха издигнали палатка на уличното платно. Работеха по трамвайната линия. Компресорите съскаха и рояци искри излитаха над приведените тъмни фигури. Наблизо димяха казани с катранен асфалт, напомняха походни кухни.

Всеки бе потънал в мислите си.

– Смешно – каква неделя, Ото, нали?

Кьостер кимна.

– Всъщност човек е много доволен, когато тя си отиде – казах аз.

Кьостер сви рамене.

– Може би човек толкова е привикнал да върви по един утъпкан път, че дори и малкото свобода го смущава.

Вдигнах яката си.

– Всъщност това не говори ли нещо против нашия живот, Ото?

Той ме погледна и се усмихна.

– Нещо съвсем друго вече си е казало думата срещу него, Роби.

– Така е – съгласих се. – И все пак...

Ослепителната светлина на компресорите пръскаше зелени отблясъци върху асфалта. Осветената отвътре палатка на работниците изглеждаше като топъл, малък прислон.

– Мислиш ли, че във вторник кадилакът ще бъде готов? – попитах аз.

– Навярно – каза Кюостер, – защо?

– А, просто така...

Станахме да се прибираме.

– Днес съм като побъркан, Ото – казах аз.

– Случва се всекиму – отвърна Кюостер, – спи добре, Роби!

– Ти също, Ото!

В стаята си постоях още малко, не легнах веднага. Неочаквано тази килия вече не ми харесваше. Полилеят беше грозен, светлината твърде ярка, креслата – изтъркани, линолеумът – неутешимо безцветен, умивалникът, леглото, над него картината на битката при Ватерло... – всъщност не можеш да въведеш тук благовъзпитан човек, казах си аз. Жена пък и да не помислиш. Най-много някоя проститутка от „Интернационал“.

III

Във вторник сутринта седяхме на двора пред нашата работилница и закусвахме. Кадилакът беше готов. Ленц държеше в ръка някакъв лист хартия и ни гледаше победоносно. При нас той беше шеф на рекламата и току-що прочете на Кьостер и мен обявлението, което бе съчинил за продажбата на автомобила. То почваше с думите „С луксозна кола в отпусък по южните брегове“ и беше нещо средно между стихотворение и химн.

Ние с Кьостер мълчахме известно време. Необходимо ни бе първо да се свързем след пороя от цветисти фантазни словоизлияния. Ленц смяташе, че сме сразени.

– Има поезия и замах, нали? – гордо попита той. – Във века на практичността човек трябва да е романтик, в това е играта. Противоположностите привличат.

– Но не и когато се отнася до пари – възразих аз.

– Хората не купуват автомобили, за да си влагат парите, момчето ми – обясни нелюбезно Готфрид. – Те купуват автомобили просто за да харчат пари. Оттук именно започва романтиката, най-малкото за деловия човек. За мнозинството тя дори се изчерпва с това. Как мислиш, Ото?

– Знаеш ли... – поде Кьостер внимателно.

– Защо да се пускаме в дълги приказки – прекъснах го аз. – Това е обявление за курорт или за козметичен крем, не и за автомобил.

Ленц отвори уста.

– Момент – продължих аз. – Ти ни смяташ за предубедени, Готфрид. Затова предлагам да попитаме Юп. Това ще е глас народен.

Юп беше нашият единствен служещ, момче на петнадесет години, един вид чирак. Обслужваше бензиновата помпа, грижеше се за закуската и вечер почистваше. Беше дребен, обсипан с лунички и имаше най-големите щръкнали уши, които съм виждал. Кьостер обясняваше, че ако Юп падне от самолет, нищо няма да му се случи. Благодарение на тези уши щял плавно да се приземи.

Повикахме Юп. Ленц му прочете обявлението.

– Би ли се интересувал от такава една кола, Юп? – попита Кьостер.

– Кола ли? – отговори той с въпрос.

– Не става дума за скакалец, нали?

Аз се засмях.

– Естествено кола! – промърмори Готфрид.

– Има ли автоматични скорости, горен разпределителен вал и хидравлични спирачки? – осведоми се невъзмутимо Юп.

– Глупчо, та това е нашият кадилак! – изсъска Ленц.

– Не е възможно! – отвърна Юп и се ухили до уши.

– Ето ти, Готфрид – каза Кьостер, – видя ли днешната романтика!

– Бягай при помпата, Юп, проклет син на двадесетия век!

Ленц изчезна ядосан в бараката, за да придаде на обявлението поздрава техническа опора, без да накърни неговата поетична приповдигнатост.

След няколко минути до входната врата неочаквано се появи главният инспектор Барзиг. Посрещнахме го с големи почести. Той беше инженер и вешо лице при „Феникс“, дружеството за застраховка на автомобили, важна личност при възлагането на автомобилни поправки. Поддържахме блестящи отношения с него. Действително, като инженер той беше със сатанински остър поглед и не затваряше очи пред никакъв пропуск, но като познавач на пеперудите бе мек, просто масло. Имаше голяма колекция, а веднъж ние му подарихме една едра нощна пеперуда, която вечерта беше влетяла в работилницата. Когато му подадохме крилатата животинка, Барзиг бе преbledнял и добил някак празничен вид. Пеперудата била „Мъртвешка глава“, нечувана рядкост, и липсвала в неговата сбирка. Той не можеше да забрави нашия подарък и оттогава при всяка възможност ни осигуряваше поръчки за поправки. За отплата ние му ловяхме всеки молец, който ни попаднеше.

– Един вермут, господин Барзиг? – попита Ленц, който вече се беше овладял.

– Никакъв алкохол през деня – отвърна Барзиг. Мой железен принцип.

– Принципите трябва и да се нарушават, иначе не носят никаква радост – обяви гордо Готфрид и наля чашите. – Да пием за бъдещето на редките сиво-розови нощни пеперуди, за „Пауново око“ и „Седефка“!

Барзиг се колеба един момент.

– Щом така поставяте нещата, няма как да откажа – примири се той и взе чашата.

– Но тогава ще трябва да се чукнем и за пеперудата „Малки биволски очи“! Великолепен екземпляр! – той се усмихна смутено, сякаш представяше като по-добро нещо съмнително у някоя жена. – знаете ли, именно при тях открих една нова разновидност. С четинести пипалца.

– Дявол да го вземе – каза Ленц, – моите почитания! Та вие сте пионер, името ви ще влезе в естествената история!

Всички изпихме по една чаша за четинестите пипалца. Барзиг избърса мустаците си.

– Нося ви добра вест. Можете да вземете форда.

Дирекцията даде съгласието си вие да извършите ремонта.

– Знаменито! – каза Кьостер. – Идва навреме. А как стои работата с нашата оферта?

– И тя е одобрена.

– Без снижаване на цената?

Барзиг смигна.

– Отначало господата не се съгласяваха. Но в края на краищата...

– Да вдигнем чаши за застрахователното дружество „Феникс“! – каза Ленц и отново наля.

Барзиг стана и се сбогува.

– Представете си – каза той на тръгване, – жената, която била във форда, въпреки всички грижи, преди няколко дена почина. А раните и бяха само от порязвания. Вероятно бе изгубила твърде много кръв.

– Колко годишна беше? – попита Кьостер.

– На тридесет и четири – отвърна Барзиг. – Бременна в четвъртия месец. С осигуровка за двадесет хиляди марки.

Веднага отидохме да вземем колата. Тя беше при един хлебопекар. Полупиян, една нощ той се блъснал с нея в някакъв зид. Единствено жена му била ранена: той самият нямал и дракотина.

Когато приготвихме колата за откарване, собственикът се появи в гаража. Известно време ни гледа мълчаливо – стоеше отпуснат, прегърбен, с къс врат и глава, малко приведена напред. С нездравия сиво-бял цвят на лицето, с какъвто са всички хлебопекари, той изглеждаше в полумрака като голям тъжен брашнен червей. Бавно пристъпи към нас.

– Кога ще бъде готова колата? – попита той.

– След около три седмици – обясни Кьостер.

Мъжът посочи гюрука:

– И това е включено в ремонта, нали?

– Защо? – попита Ото. – Та той е съвсем запазен! Хлебопекарят нетърпеливо махна с ръка.

– Естествено. Но все пак един нов гюрук може да мине покрай другото. Поръчката е доста големичка за вас. Ще се разберем, нали?

– Не – каза Кьостер.

Той го разбираше много добре. Човекът искаше да включи безплатно и един нов гюрук, за който застрахователното дружество не отговаряше. Спорихме известно време. Хлебопекарят заплашваше, че щял да откаже поръчката и да поиска оферта от по-сговорчива работилница. Най-сетне Кьостер отстъпи. Не би го направил, ако няхахме нужда от работа.

– На, видите ли, защо не се съгласихте веднага? – каза хлебопекарят с лукава усмивка. – Тия дни ще дойда да избира материята. Бежово смятам, нежни тонове.

Потеглихме. Вън Ленц посочи седалките на форда. По тях имаше големи черни петна.

– Кръвта на покойната му жена. И един нов гюрук измъкна! В бежово. Нежни тонове. Моите почитания! За тоя вярвам ще е лесно да изкопчи осигуровка и за двама загинали. Нали жената е била бременна!

Кьостер сви рамене.

– Навярно си мисли, че едното няма нищо общо с другото.

– Възможно е – додаде Ленц. – Положително има хора, за които нещо такова е просто утеха в нещастieto. На нас то ни изяжда цели петдесет марки от печалбата.

Следобед намерих предлог да си отида у дома. В пет часа, както се бяхме уговорили, щях да се срещна с Патриция Холман, но в работилницата не казах нищо за това. Не че исках да го скрия, ала изведнъж то ми се стори твърде невероятно.

За място на срещата тя бе определила едно кафене. Не го познавах: знаех само, че е малко, елегантно заведение. Отидох, без да подозирам каквото и да било. Но още с влизането си се стъписах изплашен. Залата бе пълна с бърбещи жени. Бях попаднал в типична дамска сладкарница.

С усилие ми се удаде да заема маса, която се освобождаваше в момента. С неприятно чувство се огледах наоколо. Освен мене тук седяха още двама мъже, а те не ми харесаха.

– Кафе, чай, шоколад? – попита келнерът и със салфетката си отвя от масата няколко трохи от пасти върху костюма ми.

– Един голям коняк – отвърнах аз.

Той го донесе. Но едновременно доведе и малка дамска компания, която търсеше място, начело с една атлетка на зряла възраст и шапка с траурен воал.

– Четири места, моля! – каза той и посочи моята маса.

– Не бързай – намесих се аз, – масата не е свободна. Очаквам

някаго.

– Не може, господине – каза келнерът. – По това време не е редно да се резервират места.

Погледнах го. После бавно измерих с очи атлетката, която сега стоеше пред масата и се бе вкопчила в облегалката на един стол. Видях лицето ѝ и се отказах от всякаква съпротива. Дори с топове човек не би разколебал тази особа в решението ѝ да завоюва масата.

– Можете ли поне да ми донесете още един коняк? – изръмжах на келнера.

– С удоволствие, господине. Пак ли голям?

– Да.

– Моля. – Той се поклони. – Масата все пак е за шест души, драги господине – каза той за извинение.

– Добре. Донесете ми коняка.

Атлетката, изглежда, се числеше, към някакъв въздържателски клуб. Тя се бе втреничила в моя коняк така, сякаш беше развалена риба. За да я подразня, направих поръчка за още един и също се втреничих в него. Но цялото начинание изведнъж ми се стори смешно. Какво търсех тук? И какво исках от момичето? Дори не бях уверен дали, ще го позная сред цялата суетня тук и глъчката на говорящите. Ядно излях коняка в гърлото си.

– Привет! – каза някой зад мене.

Трепнах. Вече стояхме лице в лице, момичето се смееше.

– Ама вие почвате отрано!

Оставих на масата чашата, която все още държах в ръка. Неочаквано бях объркан. То съвсем не изглеждаше такова, каквото бе останало в спомена ми. Сред многото добре охранени жени, поглъщащи сладкиши, момичето приличаше на слаба, млада амазонка, смела, лъчезарна, уверена и непрестъпна. Помежду ни никога няма да се създаде близост, помислих си аз и казах:

– Но откъде се появихте така като привидение? През цялото време наблюдавах вратата!

То посочи надясно.

– Отсреща има втори вход. Но аз закъснях. Отдавна ли чакате?

– Съвсем не. Най-много две-три минути. И аз току-що дойдох.

Дамската компания на моята маса притихна. Усещах забити в тила, си преценяващите погледи на четири солидни майки.

– Тук ли ще останем? – попитах аз.

Момичето хвърли бегъл поглед към масата. Устните му трепнаха.

Погледна ме весело.

– Страхувам се, че всички кафенета са еднакви.

Поклатих глава.

– Когато са празни, те са по-добри. Тук сякаш е дяволско сборище, човек ще получи комплекс за малоценност. Най-добре е да идем в някой бар.

– Бар ли? Нима има барове, отворени посред бял ден?

– Знам един – казах аз. Във всеки случай е много тих. Ако ви допада такъв...

– Понякога – да...

Вдигнах очи. В момента не можах да схвана какво имаше предвид. Нямах нищо против иронията, ако не бе насочена срещу мене; но моята съвест не беше чиста.

– Тогавата да вървим – каза момичето.

Дадох знак на келнера.

– Три големи коняка – изрева този клетник с глас, като че ли клиентът, на когото щеше да прави сметка, бе на оня свят. – Три марки и трийсе!

Девојката се обърна.

– Три коняка за три минути? Чудесно темпо!

– Двата са от вчера.

– Какъв лъжец! – просъска атлетката на масата. Тя бе мълчала дълго.

Извих се и се поклоних.

– Щастливо Рождество, уважаеми госпожи!

След това излязох бързо.

– Да не сте се съдърпали? – попита ме момичето, когато бяхме вече навън.

– Нищо особено. Само дето заможните дами все остават с неприятно впечатление от мене.

– И от мен – отвърна то. Погледнах го. Изглеждаше ми като дошло от друг свят. Съвсем не можех да си представя какво беше и как живееше.

В бара се чувствувах на по-здрава почва. Когато влязохме, Фред, който приготвяше коктейлите, стоеше зад бара и тъкмо бършеше големите овални чаши за коняк. Той ме поздрави, като че ли ме виждаше за пръв път, макар че само преди два дни се бе наложило да ме отведе в къщи. Притежаваше добра школа и огромен опит.

В целия бар само една-единствена маса бе заета. На нея, както винаги, седеше Валентин Хаузер. Познавах го от войната, служехме в една рота. Веднъж под преграден огън той ми донесе на предната позиция писмо, защото сметнал, че е от майка ми. Знаеше, че чакам вести, защото майка ми беше оперирана. Но се бе заблудил; полученото беше само една реклама за някакъв препарат срещу косопад, с екстракт от коприва. Когато се връщаше назад, го раниха в крака.

Наскоро след войната Валентин получи наследство. И досега го пропиваше. Твърдеше, че трябвало да отпразнува щастието, че се е върнал жив. Безразлично му беше, че оттогава са изминали доста години. Казваше, че човек не можел да се нарадва на това. Беше от хората, които имаха страшно силна памет за войната. Ние, другите, бяхме забравили много работи, ала той си спомняше всеки ден и час.

Личеше, че беше пил вече много; седеше, дълбоко потънал в мисли, унесен, в своя ъгъл.

– Привет, Валентин!

Той погледна към мен и кимна.

– Привет, Роби!

Седнахме в един ъгъл. Фред дойде.

– Какво ще пиете? – попитах девойката.

– Може би едно „Мартини“ – отвърна тя. – Сухо „Мартини“.

– Фред е специалист по това – заявих аз.

Фред си позволи една усмивка.

– На мене както винаги – казах аз.

Барът тънеше в хлад и полумрак. Миришеше на разлян джин и коняк. Мирисът беше силен, лъхаше на хвойна и на хляб. От тавана се спускаше изрязан от дърво модел на платноход. Стената зад тезгяха беше облицована с медна ламарина. Убитата светлина на един полилей хвърляше червени отблясъци, сякаш там се отразяваше някакъв подземен огън. Само два от малките аплици от ковано желязо горяха – един при Валентин и втори при нас. Те бяха с жълти пергаментови абажури, направени от стари географски карти, и приличаха на тесни, озарени отрезии от света.

Бях малко смутен и не знаех как да подхвана разговор. Та аз съвсем не познавах девойката и колкото по-дълго я гледах, толкова по-чужда ми се виждаше тя. Отдавна не бях седял така с някого; вече бях отвикнал. Бях се научил да общувам повече с мъже. Преди малко кафе-сладкарницата ми се видя твърде шумна, сега изведнъж тук почна да ми се струва прекалено тихо. От тишината всяка дума получаваше такава

тежест, че беше трудно да говориш непринудено. Почти желях да се върна в кафе-сладкарницата.

Фред донесе чашите. Пихме. Ромът беше силен, с някаква свежест и вкус на слънце. Ето нещо, на което можеш да се опреш. Изпих си чашата и веднага отново я подадох на Фред.

– Харесва ли ви тук? – попитах.

Девојката кимна.

– Повече, отколкото в сладкарницата?

– Мразя сладкарниците – каза тя.

– Защо тогава се срещнахме тъкмо там? – попитах аз учуден.

– Не зная. – Тя свали баретката си. – Не ми хрумна нищо друго.

– Толкова по-добре тогава, че сега ви се харесва. Ние често идваме тук. Вечер това свърталище е за нас едва ли не дом.

Тя се засмя.

– Всъщност не е ли тъжно?

– Не – отрекох аз. – Отговаря на времето.

Фред ми донесе втора чаша. Заедно с нея остави на масата и зелена хаванска пура.

– От господин Хаузер.

Валентин ми кимна от своя ъгъл и вдигна чаша та си.

– Тридесет и първи юли седемнадесета, Роби – каза той с натежал глас.

Кимнах му и също вдигнах чашата си.

Той винаги пиеше наздравица за някого; случвало се бе да го виждам как вечер в селска кръчма пие наздравица в чест на луната или на люляков храст. Тогава си спомняше за някой ден, преживян в окопите, когато е било особено тежко, и изпитваше благодарност, че още е жив и може да седи така.

– Той ми е приятел – казах на девојката. – Другар от войната. Единственият, не познавам друг, който от голямото нещастие да е направил едно малко щастие. Но не знае как да заживее и затова просто се радва, че още е жив.

Тя ме погледна замислено. Ивица светлина падаше косо върху челото и устните ѝ.

– Добре го разбирам – каза тя.

Взрях се в нея.

– Не би трябвало. Вие сте твърде млада за това.

Тя се усмихна. Усмивката ѝ бе лека, пробягна и блесна в очите ѝ. Тя едва-едва преобрази лицето ѝ; то стана само по-светло, отвътре по-

светло.

– Твърде млада – каза тя. – Чудни думи. Намирам, че човек никога не е твърде млад. Винаги е само твърде стар.

Помълчах един миг.

– Мога да възразя много неща – отвърнах тогава аз и дадох знак на Фред да ми донесе още нещо за пиене. Девојката беше толкова уверена и естествена; пред нея се чувствувах като опърничав козел. С какво удоволствие бих повел лек, игрив разговор, един истински разговор с остроумия, каквито обикновено ти хрумват по-късно, когато останеш пак сам. Ленц умееше да води подобен разговор; за мене обаче то беше винаги еднакво неловко и трудно. Готфрид с основание твърдеше, че като събеседник съм бил почти на едно равнище с някой пощенски чиновник.

За щастие Фред беше разумен. Вместо чашата-напръстник сега направо ми донесе пълна винена чаша. Така нямаше да бъде принуден непрекъснато да снове до масата, а и нямаше да прави впечатление колко пия. А ми бе необходимо да пия; иначе нямаше да се избавя от тази плесенясала тягост.

– Не искате ли още една чаша мартини? – попитах девојката.

– А вие какво пиете?

– Това е ром.

Тя погледна чашата ми.

– И преди пихте същото.

– Да – казах, – най-често пия ром.

Тя поклати глава.

– Не мога да си представя, че има добър вкус.

– Вече съвсем не знам дали има добър вкус – казах аз.

Тя ме погледна.

– Тогава защо го пиете?

– Ромът – казах аз, зарадван, че съм открил тема за разговор, – ромът няма нищо общо с добрия или лошия вкус. Той не е просто напитка, а по-скоро приятел. Приятел, който прави всичко по-леко. Той променя света. И затова човек пие... – Отместих чашата настрана. – Но да ви поръчам ли още чаша „Мартини“?

– По-добре един ром – каза тя. – Искам поне веднъж да го опитам.

– Добре – отвърнах аз, – но не този. За начало е много силен. Донеси един коктейл „Бакарди“ – викнах на Фред.

Той донесе чашите. Постава до тях и блюдо със солени бадеми и печено кафе на зърна.

– Остави моята бутилка тук – казах аз.

Постепенно всичко затече плавно. Неувереността изчезна, думите идваха от само себе си и аз не внимавах особено какво казвам. Продължавах да пия и усещах прииждането на голямата мека вълна, която ме обгръщаше, празният здрачен час се изпълваше с картини и над безличните сиви полета на живота отново призрачно и безшумно изплуваше ятото на мечтите. Стените на бара се разтваряха и изведнъж това вече не беше бар, а един край от света, кът, в който можеш да се прислониш, полутъмно укритие, около което бушува вечната битка на хаоса, а ние сме сгущени в него, загадъчно насметени от сумрака на времето. Девојката седеше свита на своя стол, чужда и тайнствена, като че ли отгласната от другата страна на живота. Чувах се да говоря, но струваше ми се, че вече не бях аз, сякаш говореше друг човек, който бих искал да бъда аз. Думите вече губеха съзвучието си, те се разместваха, втурваха се в други, по-пъстри ширини от тези, които им предлагаха дребните събития на моя живот; знаех, че не бяха вече истина, че ставаха фантазия и лъжа, но ми беше все едно – истината бе безутешна и увехнала и само чувствата и отблясъкът на мечтите бяха живот...

Медната обковка на бара пламтеше с червена светлина. От време на време Валентин вдигаше чаша и промърморваше някаква дата. Навън реката на улицата се носеше глухо с виковете на автомобилите – грабливи птици. Щом някой отвореше вратата, крясъкът ѝ нахлуваше тук. Крещеше като свадлива стара завистница.

Беше вече тъмно, когато изпратих Патриция Холман до дома ѝ. После си тръгнах бавно. Изведнъж почувствувах цялата си самота и празнота. Ръмеше. Спрях пред една витрина. Бях пил твърде много. Не че залитах, но все пак ясно забелязвах, че беше прекалено.

Неочаквано ме обля ужасна горещина. Разкопчах палтото си и тикнах шапката назад. Проклятие, пак бях надвит от слабост! Какво ли само не бях надрънкарл? Дори не смеех да го премисля по-точно. Вече и не помнех приказките си, ето кое беше най-лошото. Тук, сам, на студената, трещяща от автобуси улица виждах всичко много по-различно, отколкото в полумрака на бара. Проклинах се сам. С хубаво впечатление трябва да е останала девојката! Сигурно е забелязала колко пия. Самата тя почти нищо не пи. На раздяла ме изгледа така странно... Боже мой! Обърнах се. При това се блъснах в един дебел, нисък човек.

– Ах! – казах аз гневно.

– Отваряйте си очите, вонящ сламен вързоп! – излая дебеланът.

Вторачих се в него.

– Какво, не ви ли се е случвало често да виждате хора? – продължаваше да джафка той.

Това ми беше добре дошло.

– Хора да – казах аз, – но още не бях виждал да се разхождат бирени бурета.

Дебелият не се замисли дори за секунда. Той спря и се изпъчи.

– Знаете ли какво? – изръмжа. – Идете в зоологическата градина. Сънливите кенгура няма какво да търсят по улиците.

Схванах, че имам работа с човек, който разполага с много и първокласни ругатни. Държах, въпреки цялата си угнетеност, да изляза от сблъсъка с чест.

– Върви си по пътя, душевноболно недоносче! – казах аз и вдигнах ръка за благословия.

Той не обърна внимание на предложението ми.

– Трябва да ти инжектират бетон в мозъка, сбръчкана маймуно – излязай той.

Отвърнах му с едно „декадент с плоски ходила“. Той ме нарече проскубано какаду, а аз него – безработен мияч в морга. Тогава той, вече с известен респект, ме определи като болна от рак кравешка глава; за да сложа най-сетне край, аз го нарекох подвижно гробище на бифтеци.

Лицето му изведнъж се проясни.

– Гробище на бифтеци е добре казано! – рече той. – Не го знаех. Ще влезе в моя репертоар! Довиждане... – Мъжът повдигна леко шапката си и ние се разделихме, изпълнени с взаимно уважение.

Ругатните ме ободриха. Но раздразнението си остана. Дори с изтрезняването ми то все повече се засилваше. В собствените си очи се виждах като изстискана влажна кърпа. Но постепенно почнах да се ядосвам не само на себе си, а на всичко – яд ме беше и на девойката. Та нали тя бе причина да се напия! Вдигнах си яката. Нека мисли за мене каквото си ще, сега ми беше безразлично, така поне още от началото ще е наясно на какво е попаднала. Станалото беше станало, да върви по дяволите всичко. Нищо не можех да върна назад. Навярно така бе дори по-добре.

Отново отидох в бара и едва сега се напих истински.

IV

Настана топло и влажно време. Няколко дни валя. После небето се проясни, слънцето припичаше и когато в петък сутринта отидох в работилницата, видях Матилде Щос да стои на двора, стиснала метлата под мишница, с лице на развълнуван хипопотам.

– Погледнете, господин Локамп, какво великолепие! Всякога е като чудо.

Спрях изненадан. През нощта старата слива до бензиновата помпа бе цъфнала.

Цяла зима дървото си стоя криво и оголено, ние окачвахме по него стари гуми и бидони от масло да съхнат, то не бе нищо друго освен удобна поставка за всичко – от парцала за бърсане до капака на мотора; само допреди няколко дни на сливата се развяваха нашите изпрани сини ленени панталони и до вчера не се забелязваше нищо, а сега изведнъж, за една нощ, сякаш омагьосано, то бе преобразено, превърнато в блестящ облак от розово и бяло, облак от светли цветове, като че ли рои пеперуди бяха долетели в нашия мръсен двор.

– Пък и мирисът! – каза Матилде мечтателно и извъртя очи. – Чудно хубав – също като вашия ром...

Не усещах миризма, но веднага разбрах.

– Повече мирише на коняка за клиентите – казах аз.

Тя енергично отби намека.

– Господин Локамп, трябва да сте настинали. Може би имате и полипи в носа. Днес почти всеки човек има полипи. О, старата Щос има нюх на хрътка, можете да се доверите – ром е това, отлежал ром...

– Е добре, Матилде...

Налях й чашка ром и отидох при бензиновата помпа. Юп беше вече там. Пред него, в една ръждива консервена кутия, стояха няколко отрязани цъфнали клонки.

– Какво е това? – попитах аз учуден.

– За дамите – заяви Юп. – Когато си набавят бензин, получават по едно клонче даром. Благодарение на тях продадох деветдесет литра повече. Това дърво е златно, господин Локамп. Ако го нямахме, трябваше да поръчаме да ни направят изкуствено.

– Ти разбираш от работата си, момче!

Той се ухили. На слънцето ушите му бяха прозрачни, изглеждаха

като рубиновочервени църковни прозорци.

– Вече два пъти ме фотографираха – докладва ми той, – с дървото.

– Гледай си работата, скоро ще станеш филмова звезда! – казах аз и отидох към форда, изпод който изпълзя Ленц.

– Роби – каза ми той, – дойде ми нещо науч. Трябва да се позаинтересуваме за девойката на Биндинг.

Заковах погледа си в него.

– Какво искаш да кажеш?

– Това, което казах. Но защо си се втренчил така?

– Не съм...

– Вторачил си се дори. Как собствено се казваше момичето? Пат – но как по-нататък?

– Не зная – отвърнах.

Той се изправи.

– Не знаеш ли? Та нали си записа адреса! С очите си те видях.

– Изгубих бележката.

– Изгубил си я! – Той зарови ръце в русата гора на главата си. – Затова ли онази вечер цял час занимавах Биндинг навън! Изгубил я! Е, може би Ото ще си спомни името?

– И Ото не го знае.

Той ме изгледа.

– Жалък дилетант! Толкова по-зле. Не разбра ли, че това беше приказно момиче? Боже мой! – Той се взря в небето. – Най-сетне нещо истинско пресече пътя ни, а един глупак да загуби адреса!

– Не намирам, че беше толкова очарователна.

– Защото си магаре – отвърна Ленц, – наивник, който не познава нищо, което да надвишава равнището на проститутките от кафене „Интернационал“! Ах, ти, пианист такъв! Повтарям ти: беше щастлив случай, особено щастлив случай, тази девойка. Естествено ти нямаш представа от такава девойка! Видя ли очите ѝ? Естествено не, нали си гледаше чашата с рома.

– Затваряй си човката! – прекъснах го аз, защото с „чашата ром“ той бръкна в открита рана.

– А пък ръцете – продължи той, без да ми обръща внимание, – тесни и дълги ръце като на мулатка. Готфрид разбира от тия работи, можеш да му вярваш! Свети Моисей! Най-после веднъж да се появи момиче, каквото трябва да бъде, хубаво, естествено и, което е най-важното, с атмосфера. – Той замълча за миг. – Изобщо знаеш ли какво е атмосфера?

– Въздух, който се напompва в гумите – обясних навъсено.

– Естествено! – каза той съжалително и изпълнен с презрение. – Въздух, естествено! Атмосфера, аура, сияние, топлина, тайна – това, което одухотворява и вдъхва живот на красотата, – какво ли ти говоря! – твоята атмосфера са парите на рома...

– Престани или ще стоваря нещо върху главата ти! – изръмжах аз.

Но Готфрид продължи да говори и аз не му направих нищо. Той не подозираше какво се бе случило и че всяка негова дума ме засягаше много. Особено приказките за пиенето. Вече бях преодолял настроението след напиването и се бях утешил; сега обаче той отново разрови всичко. Хвалеше ли, хвалеше девойката и аз скоро се почувствувах така, сякаш наистина бях загубил безвъзвратно нещо особено.

Раздразнението ми не бе минало и когато в шест часа отидох в кафене „Интернационал“. То беше моето убежище. И Ленц бе потвърдил това! При влизането си с изненада видях, че в кафенето цари голямо оживление. На бара имаше торти и пудинг, а келнерът Алоис с плоските ходила тичаше към задната стая, трополейки, и носеше табла с чаши и кани с кафе. Спрях се. Кафе с кани?! Сигурно членовете на цяло сдружение са се натъркаляли пияни под масите.

Но съдържателят ми обясни. Днес в задната стая беше прошалното тържество в чест на Розината приятелка Лили. Плеснах се по челото. Естествено, та нали и аз бях поканен! Като единствен мъж дори, както многозначително ми беше казала Роза, защото сбърканият Кики, който също присъствуваше, не се броеше. Бързо излязох навън и купих букет цветя, един ананас, детска дрънкалка и шоколад.

Роза ме посрещна с усмивката на важна дама. Тя носеше черна рокля с дълбоко деколтe и бе заела челната място на масата. Златните ѝ зъби блестяха. Осведомих се как е детето ѝ и предадох за него целулоидната дрънкалка и шоколада. Роза сияеше.

С ананаса и цветята отидох при Лили.

– Моите най-сърдечни благопожелания.

– Той е и си остава кавалер! – каза Роза. – А сега ела, Роби, седни между нас.

Лили беше най-добрата, приятелка на Роза. Тя имаше зад себе си блестяща кариера. Бе станала това, което бе непостижимият копнеж на всяка малка проститутка: „хотелска жена“. Една „хотелска жена“ не виси по улиците, тя живее в хотела и там завързва познанства. Почти никоя проститутка не може да иде толкова далеч; те нямат достатъчен гардероб, а никога и достатъчно пари, за да си позволят известно време на

бездействие. Наистина Лили бе живяла само в провинциални хотели и все пак, с течение на годините, бе спестила близо четири хиляди марки. Сега искаше да се омъжи. Бъдещият ѝ съпруг имаше малък магазин за инсталационни материали. Знаеше всичко за нея, но се отнасяше равнодушно към миналото ѝ. Не се тревожеше и за бъдещето. Когато някое от тези момичета се омъжеше, то ставаше благонадеждно. Те познаваха паирирната любов, беше им втръснала, в брака биваха верни.

Сватбата на Лили щеше да бъде в понеделник. Днес Роза устройваше прощален жур. Всички бяха дошли, за да бъдат още веднъж с Лили. След венчавката си тя нямаше да идва вече тук.

Роза ми наля кафе. Алоис се дотътри с огромен пудинг, набоден с бадеми, с много стафиди и зелено оцветени захаросани плодове. Роза ми поднесе огромно парче от пудинга.

Знаех как трябваше да постъпя. Опитах един залък и си дадох вид на страшно удивен.

– По дяволите, уверен съм, че този пудинг не е купен отвън!

– Сама съм го направила – каза Роза щастлива. Тя беше невероятна готвачка и изпитваше удоволствие, когато ѝ признаеха това. Особено в приготвянето на гулаш и пудинги беше ненадмината.

Огледах се. Около масата седяха работничките в лозето божие, безпогрешните познавачки на хората, войниците на любовта. Вали-красавицата, на която неотдавна, при някакво пътуване с автомобил през нощта, бяха откраднали бялата лисица, Лина с дървения крак, която все още намираще любовници, Фрици, мършавата – която обичаше Алоис с плоските ходила, макар че отдавна би могла да има собствено жилище и приятел, който да я издържа, Марго с червените бузи, която винаги носеше носията на селско момиче-слугиня и с нея ловеше елегантни господа, Марион, най-младата, лъчезарна и безгрижна; Кики, който не се броеше за мъж, тъй като носеше женски дрехи и беше гримиран; Мими, бедното зверче – ставаше ѝ все по-трудно тичането по улиците с нейните четиридесет и пет години и възлести вени на краката. Няколко дами от барове и кафенета, които не познавах; и накрая, като втори почетен гост, дребна, сива и сбръчкана – същинска зимна ябълка, Мамичка, довереница на всички, утеха и опора на нощните скитници, Мамичка с казана за кренвирши на ъгъла на Николай щрасе, бюфет на колела, а нощем бюро за размяна; заедно с франкфуртските кренвирши тя продаваше тайно цигари и гумени артикули, от нея, човек можеше и заем да измъкне.

Знаех как следваше да се държа. Днес нито дума за занаята,

никакъв груб намек – за чудното постижение на Роза, което и бе донесло прозвището Железния кон; за разговорите на Фрици с търговеца на добитък Щефан Григолайт върху любовта; за суетенето на Кики около кошницата със солени гевреци призори. Разговорите, които се водеха тук; биха правили чест на всяка дамска компания.

– Всичко ли е готово, Лили? – попитах аз.

Тя кимна.

– Че аз отдавна си имах чеиз.

– Чудесен чеиз – каза Роза. – И не липсва ни една дантелена покривчица!

– Защо са й дантелени покривчици? – попитах аз.

– Е, как тъй, Роби!...

Роза ме стрелна с такъв укор в очите, че аз бързо заявих: всъщност зная за какво са. Дантелени покривки, плетени покривчици, за да не се мърсят мебелите – естествено те бяха символ на еснафския уют, осветения символ на брака, на изгубения рай. Жените тук, всички, не бяха проститутки по темперамент; те бяха претърпели крушение в своето еснафско битие. Съкровеният им копнеж бе брачното легло – не порокът. Но те никога не биха го признали.

Седнах на пианото. Роза вече очакваше това. Тя обичаше музиката, както всички тези момичета. На раздяла изсвирих още веднъж всички любими шлагери на Роза и Лили. За начало „Молитвата на една девица“, действително надсловът не беше съвсем подходящ за заведението, всъщност това бе едно бравурно парче с много дрънкане. Последва „Вечерна песен на птичката“, „Сиянието на Алпите“, „Когато умира любовта“, „Милионите на Арлекин“ и накрая „В родината да се завърна копнея аз“. Роза имаше особена слабост към тази мелодия. Проститутките са едновременно крайно сурови и крайно сантиментални. Всички подхващаха песента. Хомосексуалистът Кики пееше втори глас.

Лили стана. Трябваше да иде да вземе годеника си.

Роза я целуна сърдечно.

– Остани със здраве, Лили! Не се давай, не превивай врат!

Лили си тръгна, отрупана с подаръци. Чудна работа! Изразът на лицето й съвсем се бе променил. Суровите линии, а те се вдълбават в лицето на всеки, който се сблъсква с човешката низост, се бяха изтрили; лицето и бе станало по-нежно, в него наистина отново се бе появило нещо от израза на младото момиче.

Стояхме пред вратата и махахме с ръце на Лили. Изведнъж Мими се разрева. Някога самата тя била омъжена. Мъжът й умрял през

войната от възпаление на белите дробове. Ако бе паднал на бойното поле, тя щеше да получава някаква малка пенсия и нямаше да бъде принудена да излиза на улицата.

Роза я потупа по гърба.

– Е, Мими, само не се размеквай! Ела да пийнем още по една глътка кафе!

Компанията се върна в тъмния „Интернационал“ като ято кокошки в кокошарник. Но истински доброто настроение не се върна.

– Изсвири нещо прощално, Роби – каза Роза.

– Добре – отвърнах. – Слуша ли ви се „Маршът на старите, другари“?

После се сбогувах и аз. Роза ми пхна в ръката пакет сладкиши. Подарих го на сина на Мамичка, който вече гласеше във вечерния казан с кренвирши.

Поколебах се накъде да поема. В никакъв случай не желяех да отивам в бара; на кино – също. В работилницата? Погледнах нерешително часовника. Осем. Кьостер трябва да се бе върнал вече. Ако той беше там, Ленц нямаше по цели часове да говори за момичето. Отбих се в работилницата.

Цялата светеше. И не само тя. Дворът бе зает от светлина. Намерих Кьостер сам.

– Какво става тук, Ото? – попитах аз. – Да не би да си продал кадилака?

Кьостер се засмя.

– Не, Готфрид направи тази илюминация.

Двата фара на кадилака светеха. Колата бе така нагласена, че сноповете светлина през прозореца падаха в двора върху белоцветната слива. Тя бе чудна, възправена в тебеширената белота на цветовете си. Мракът, който я обгръщаше, приличаше на шумящо тъмно море.

– Величаво! – казах аз. – Къде е той?

– Отиде да вземе нещо за ядене.

– Блестяща идея – казах. – Чувствувам някаква празнота. Може да е само от глад.

Кьостер кимна.

– Яденето винаги действа добре. Това е основно правило на всички стари воители. Пък и аз днес следобед сторих нещо напречно. Записах Карл за състезание.

– Какво? – казах. – Да не е за шести?

Той кимна.

– По дяволите, Ото! В това състезание стартират всички големи асове.

Той кимна отново.

– В клас спортни коли участвува и Браумюлер.

Запретнах си ръкавите.

– Тогава хайде, Ото! Да направим маслена баня на нашия любимец!

– Стой – извика Последния романтик, който тъкмо влизаше. – Първо да хапнем!

Той разопакова купената за вечеря: сирене, хляб, твърд като камък пушен салам и шпроти. И към всичко добре изстудена бира. Ядохме като глутница прегладнели вълци. След това се заехме с Карл. Работихме два часа – прегледахме го основно и смазахме всички лагери. После Ленц и аз вечеряхме за втори път.

Готфрид запали и светлините на форда. При сблъскването случайно единият от фаровете бе останал здрав. Сега от изкривеното шаси той гледаше към небето.

Доволен, Ленц се откъсна от него.

– Е, Роби, донеси сега бутилките. Ще чествуваме празника на цъфтящото дърво.

Поставих на масата коняка, джина и две чаши.

– Ами ти? – попита Готфрид.

– Няма да пия нищо.

– Какво? Защо?

– Защото това проклето пиене вече не ми е по сърце.

Ленц ме наблюдаваше известно време.

– Нашето дете се е побъркало, Ото – каза той на Кюстер.

– Остави го пък, щом не ще – отвърна Кюстер. Ленц си напълни чашата.

– От известно време нашето момче си е загувило ума.

– Това не е най-лошото – заявих аз.

Луната изгря, едра и червена, зад покрива на насрещната фабрика. Мълчаливи седяхме известно време.

– Кажи, Готфрид – подех след малко аз, – нали си специалист в любовта?

– Специалист ли? Аз съм първоучител в любовта – отвърна Ленц скромно.

– Добре. Бих искал да зная дали винаги, когато е влюбен, човек се държи глупаво.

– Защо глупаво?

– Е, не точно така, а като че ли е полупиян. Бъбри, дрънка недомислици и иска да главозамае някого.

Ленц избухна в смях.

– Ех, ти, бебо! Та всичко това е измама! Чудна измама на майката природа. Погледни цъфналата слива. И тя сега мами. Прави се на красива, отколкото ще бъде после. Пък и би било ужасно, ако любовта имаше нещо общо с истината. Слава богу, проклетите моралисти не са в състояние да поробят всичко.

Изправих се.

– Смяташ, че без малко измама не може?

– Изобщо не върви, детко!

– Но така човек би могъл да стане дяволски смешен.

Ленц се ухили.

– Запомни едно, момче: никога, никога, никога човек не може да стане смешен в очите на жена, щом прави нещо заради нея. Дори и при най-глупавата игра. Прави каквото щеш – изправяй се на глава, изричай най-тъпите безсмислици, надувай се като паун, пей под нейния прозорец, но само едно нещо не си позволявай: да бъдеш делови! Не бъди разумен!

Аз се оживих.

– Как мислиш ти, Ото?

Кьостер се засмя.

– Явно е така.

Той стана и отвори капака на мотора на Карл. Аз си взех бутилката ром и една чаша и ги поставих на масата. Ото запали колата. Моторът шумеше съвсем тихо и леко. Ленц беше опрял краката си на пейката до прозореца и се взираше навън. Седнах до него.

– Когато си бил с жена, напивал ли си се някога?

– Често – отвърна той, без да се помръдне.

– И?

Той ме изгледа отстрани.

– Искаш да кажеш, ако тогава човек направи грешка? Никога не се извинявай, бебо. Никога не говори за това. Изпрати й цветя. Без писмо. Само цветя. Те покриват всичко. Дори гробове.

Погледнах го. Стоеше неподвижно. Очите му блестяха в отражението на бялата светлина отвън. Моторът все още тихо бучеше, като че земята под нас тръпнеше.

– Сега, собствено, бих могъл спокойно да пийна малко – казах аз и

отворих бутилката.

Кьостер изключи мотора. След това се обърна към Ленц.

– Лунната светлина е достатъчно силна, за да вижда човек чашата си, Готфрид. Прекрати илюминацията: особено на форда! Това чудовище с изкривения си фар ми напомня за войната. Нощем, когато прожектори търсеха по небето самолетите, не беше приятно.

Ленц кимна.

– А на мене това тук ми напомня... е, все едно...

Той стана и изгаси фара.

Луната се бе издигнала над покрива на фабриката. Бе станала още по-светла и сега висеше като жълт лампион в клоните на сливата. В лекия ветрец клонките се полюляваха беззвучно.

– Странно! – каза Ленц след известно време. Защо се вдигат паметници на какви ли не хора, а няма ни един на луната или на някое цъфтящо дърво?...

Прибрах се в къщи рано. Когато отключих вратата на коридора, чух музика. Свиреше грамофонът на Ерна Бьоних, секретарката. Песен на спокоен, ясен женски глас. След това затрептяха тихи звуци на цигулки и мандолини. И отново гласът, настойчив, нежен, сякаш преизпълнен от щастие. Заслушах се, за да схвана думите. Тук, в тъмния коридор, между шевната машина на госпожа Бендер и куфарите на семейство Хасе, тихата песен на жената звучеше особено вълнуващо.

Видях препарираната глиганова глава над вратата. Чух слугинята шумно да мести съдове. „Как съм могла да живея без теб?“ – пееше, гласът само на няколко крачки зад вратата.

Свих рамене и си влязох в стаята.

Съседите ми спореха възбудено. След няколко минути на вратата ми се почука и влезе Хасе.

– Преча ли? – попита той уморен.

– Никак – казах. – Искате ли да пийнете нещо?

– По-добре не. Само да поседя малко.

Взираше се пред себе си с притъпен поглед.

– Вие сте добре – каза той. – Сам сте си...

– Ами, глупости – отвърнах аз. – и това не струва, все сам да киснеш, повярвайте ми...

Той се бе свлякъл в креслото. В полумрака разсейван от светлика на уличните лампи, очите му изглеждаха стъклени. Тесни, увиснали рамене...

– Много по-различно си представях живота – каза той след известно време.

– Всички сме го преживели – казах.

Подир половин час той си отиде в стаята, за да се помири с жена си. Дадох му няколко вестника и половин бутилка „Кюрасо“, която кой знае откога стоеше в моя шкаф, едно неприятно сладко питие, но за него много добро. Хасе не разбираше от напитки.

Тихо, почти безшумно той излезе, сянка в сянката, като че ли беше безпътен. Затворих вратата подир него. При това от коридора като пъстра копринена завеса влетяха в стаята няколко акорда, цигулки, приглушени мандолини – „Как съм могъл да живея, без теб?“...

Седнах до прозореца. Гробището се простираше в синия лунен зрак. Светлинните, реклами хвърляха пъстроцветни зарове над върховете на дърветата и в тъмнината се мерзелееха надгробни паметници. Безмълвни, те не вдъхваха страх. Съвсем близо до тях просвирваха автомобилни сирени, лъчите на фарове пробягваха по полуизтрити надписи.

Дълго седях така с какви ли не мисли в главата. Мислех и за това как навремето се върнахме от войната млади, обезверени, като миньори от срутена шахта. Искаше ни се да се втурнем в атака срещу лъжата, самолюбието, алчността, равнодушието, които бяха виновни за всичко, изстрадано от нас; бяхме станали сурови, нямахме доверие в никого, освен в другарите редом с нас; изпитвахме и друго едно доверие, което нивга не ни бе мамило – доверие в реалните неща, в небето и земята, в тютюна, дърветата и хляба – но какво излезе от това? Всичко бе рухнало, фалшифицирано и забравено. А на она, който не можеше да забрави, му оставаха само безсилието, отчаянието, равнодушието и ракията. Времето на големите човешки и мъжки мечти бе отминало. Побеждаваха енергичните. Коруptionята. Бедността.

„Вие сте добре, сам сте“ – ми каза Хасе. Е да, който е сам, не може да бъде изоставен. Но понякога, вечер, изкуствената черупка се пука, животът се превръща в някаква хълцаща, натрапчива мелодия, някакъв вихър от див копнеж, от жажда, тъга и надежда да се измъкнеш от безсмисления шемет, да се измъкнеш от безсмисленото еднозвучно свирене на тази вечна латерна, все едно накъде ще поемеш. Ах, тази жалка потребност от малко топлота, не можеха ли да я дадат две ръце и едно сведено над теб лице? Или и това бе само отказ, бягство? Имаше ли нещо друго освен самотата?

Затворих прозореца. Не, нямаше нищо друго. За всичко останало

човек намираше твърде малко почва под краката си.

Но на следната сутрин станах рано и преди да ида в работилницата, чукайки, накарах собственика на една малка цветарница да се измъкне от жилището си, което бе до нея. Избрах букет от рози и му казах, че бих искал да ги изпрати веднага. Чувствувах се някак странно, докато бавно пишех адреса на картичката: Патриция Холман.

V

Кьостер отиде във финансовата служба, облечен в най-стария си костюм. Искаше да опита да ни намалят данъците. Ленц и аз бяхме сами в работилницата.

– Хайде, Готфрид – казах аз, – залавяй се за дебелия кадилак.

Предишната вечер нашето обявление бе публикувано... Така че днес можехме да очакваме клиенти – ако изобщо някой дойдеше. Но то значеше, че колата трябва да бъде готова.

Първо минахме лака с полировъчна течност. Това засили неговия блясък и той изглеждаше така, сякаш струваше сто марки повече. После сипахме в мотора от най-гъстото масло, което съществуваше. Буталата вече не бяха в отлично състояние и леко шумяха. Гъстото масло премахваше шума и машината работеше чудно тихо. Смазахме обилно и скоростната кутия, и диференциала, за да ги направим съвсем безшумни.

След това излязохме с колата. Наблизо една отсечка от шосето беше много разбита. Минахме през нея с петдесет километра в час. Каросерията дрънчеше. Изпуснахме от гумите четвърт атмосфера въздух и опитахме повторно. Този път беше по-добре. Изпуснахме още четвърт. Сега вече нищо не тропаше.

Върнахме се обратно, смазахме скърцащия капак на мотора, подпъгнахме тук-там парчета гума, наляхме в радиатора гореща вода, за да може моторът веднага да заработи, и още веднъж напърскахме колата отдолу с нафтов пулверизатор, та отвсякъде да блести. Тогава Готфрид Ленц вдигна ръце към небето.

– О ела, ела, благословени клиенте! Ела, мили, с дебелия си портфейл! Ние те очакваме с нетърпение, както жених – невеста!

Невестата ни караше да чакаме. Затова избутахме локомотива на хлебопекаря над канала и почнахме да сваляме предната ос. Няколко часа работихме спокойно, почти не говорихме. Тогава откъм бензиновата помпа чух Юп да си подсвирква песента: „Чуй, що иде насам...“

Измъкнах се от канала и погледнах през прозореца.

Един нисък, набит мъж обикаляше кадилака. Изглеждаше като бюргер, имаше вид на солиден човек.

– Я погледни, Готфрид – пошепнах аз, – дали това не е невестата?

– Ясно – каза Ленц, след като му хвърли поглед. – Виж лицето му. Още преди някой да се е приближил до него, той е недоверчив. Хайде

върви! Оставам тук като резерва. Ще дойда след теб, ако не успееш. Мисли за моите трикове.

– Добре.

Излязох.

Човекът ме погледна с умни, черни очи. Представих се:

– Локамп.

– Блументал.

Това беше първият трик на Готфрид: да се представи. Твърдеше, че така веднага се създавала по-интимна атмосфера. Неговият втори трик се изразяваше в следното – отначало да бъде съвсем съдържан и да изслуша клиента и чак тогава да го атакува точно намясто.

– За кадилака ли идвате, господин Блументал? – попитах аз.

Блументал кимна.

– Ето го там – казах аз и посочих насреща.

– Виждам – отвърна Блументал.

Погледнах го за миг. „Внимание! – казах си. – Коварен тип!“

Минахме през двора. Отворих една от вратите на колата и запалих мотора. После замълчах, за да дам време на Блументал да я огледа. Положително щеше да намери повод за критика; тогава щях да го притисна.

Ала Блументал не оглеждаше колата. Не намираше и нищо неодобрително. И той мълчеше и стоеше редом с мен като истукан. Нямах друг избор, трябваше наслуки да се хвърля в битката.

Започнах бавно и систематично да описвам кадилака както майка своето дете и при това се мъчех да изтръгна нещо и разбера дали този човек имаше понятие от коли. Ако беше специалист, следваше да се спра повече на мотора и шасито, а ако нямаше представа – на удобствата и дреболиите. Но и сега той не издаваше нещо. Остави ме да говоря, докато взе да ми се струва, че съм въздушен балон.

– За какво смятате да използвате колата? За града или за пътешествия? – попитах накрая аз, може би за да намеря в това опорна точка.

– За всичко възможно.

– А-ха. – И сам ли ще карате, или с шофьор?

– Както се случи.

Както се случи! Човекът отговаряше като папагал. Изглежда, принадлежеше към някакъв орден на мълчащите братя.

Направих опит да внеса малко живост, като го подтикна да провери нещо сам. Обикновено така клиентите ставаха по-достъпни. Боях се, че иначе той ще заспи.

– За такава голяма кола гюрукът се сваля с особена лекота – казах аз. – Опитайте да го приберете. Бихте могли с една ръка.

Но Блументал смяташе, че не било необходимо.

Шумно блъснах вратите и взех да дърпам дръжките.

– Ни най-малко не са разхлабени. Непоклатими като данъците.

Опитайте сам...

Блументал не опита. И това намираше за естествено. Дяволски костелив орех.

Посочих му прозорците.

– Съвсем лесно се свалят и вдигат. Във всяко положение стоят здраво.

Никакъв отклик.

– При това стъклото е нечупливо – продължих аз, вече малко разколебан. – Неоценима предимство. В работилницата насреща има един форд...

Заговорих за случая с жената на хлебопекаря и го поукрасих, като разправих, че с нея е загинало и едно дете.

Но вътрешният свят на Блументал беше огнеупорна каса.

– Нечупливи стъкла имат всички коли – прекъсна ме той, – това не е нещо особено.

– Нечупливо стъкло не се употребява при серийното производство на автомобили – отвърнах аз кротко, но с острота. – При някои модели най-много предното стъкло е нечупливо, но в никакъв случай не и големите странични прозорци.

Натиснах клаксона и минах към описание на вътрешните удобства – багажника, седалките, чантите, арматурното табло, до най-незначителните подробности, – посочих на Блументал дори запалката за цигари и използвах това като повод да му поднеса цигара, та да го предразположа повече; той отказа.

– Не пуша, благодаря – каза той и ме погледна с израз на толкова голямо отегчение, че изведнъж ми хрумна едно страшно подозрение: може би той съвсем не е искал да дойде тук, може би се е объркал, търсил е да купи нещо съвсем друго, машина за шиене на илици или радиоапарат, и преди да продължи пътя си, само нерешително се е поспрял при нас.

Най-сетне, едва ли не съсипан, предложих:

– Да направим едно пробно пътуване.

– Пробно пътуване ли? – отвърна той, като че ли бях казал „гара“.

– Да, пробно, би трябвало да видите какви са възможностите на

колата! Ляга като дъска на шосето, върви като по релси. А пък моторът тегли сякаш не тази тежка кола, а перце...

– Ах, тия пробни пътувания – той махна с ръка в знак на отказ, – пробните пътувания не показват нищо. Човек едва след това забелязва дефектите на колата.

„Естествено, сатана чугунен – помислих си аз ядосан, – да не смяташ, че ще взема да ти навирам в очите дефектите?“

– Е, добре, няма да пътуваме – казах аз, загубил всяка надежда. Блументал не желаше, това беше ясно.

Но тъкмо в този момент той рязко се обърна, заби поглед в мен и попита тихо, отсечено и много бързо:

– Колко струва колата?

– Седем хиляди марки – отвърнах аз, без да ми мигне окото, и сякаш изстрелях думите. Знаех, този човек не биваше да забележи, че се колебае макар и само миг. Всяка секунда на колебание би струвала хиляда марки, които той щеше да свали при спазаряване. – Седем хиляди марки нето – повторих аз твърдо и си помислих: „Предложиш ли пет, ще го вземеш.“

Но Блументал не предложи нищо. Само изсумтя:

– Много скъпо!

– Естествено! – казах аз и сметнах въпроса за приключен.

– Защо „естествено“? – попита Блументал изведнъж твърде човешки.

– Господин Блументал – отвърнах аз, – срещали ли сте в наши дни човек, който да отговаря другояче, когато чуе някаква цена?

Той ме погледна внимателно. После по лицето му мина нещо като сянка на усмивка.

– Така е. Но колата наистина е много скъпа.

Не вярвах на ушите си. Най-сетне долових истинския тон! Тон, в който личи заинтересованост! Или и това бе ново проклето извъртане?

В същия момент в двора на работилницата влезе елегантен господин. Извади от джоба си вестник, сравни още веднъж номера на сградата и се приближи до мене.

– Тук ли се продава един кадилак?

Кимнах, безмълвно гледах жълтия бамбуков бастун и велурените ръкавици на контеото.

– Мога ли да го видя? – попита то след това, без да промени изражението на лицето си.

– Е то го – казах аз, – но може би ще проявите минутка търпение,

имам още малко работа. Не бихте ли искали да поседнете вътре, докато свърша?

Контето се вслуша за момент в шума на мотора, на лицето му се изписа първо критичен, а после одобрителен израз; въведох го в работилницата.

– Идиот! – изръмжах му аз и бързо се върнах при Блументал.

– Ако пътувате, макар и само веднъж с колата, ще промените мнението си за цената – казах аз. Можете да изпробвате колата колкото пожелаете. Бих могъл и вечер, ако за вас така е по-удобно, да ви взема за едно проверочно пътуване.

Но беглото оживление вече бе стихнало. Блументал отново стоеше пред мене като председател на певческо дружество, сякаш от гранит.

– Достатъчно – каза той, – трябва да си вървя. Нали бих могъл да ви телефонирам, ако поискам да предприема подобно пътуване?

Видях, че засега беше невъзможно да се постигне нещо. Този човек не се поддаваше на убеждаване.

– Добре – приех аз, – но не бихте ли ми дали телефонния си номер, за да мога да ви уведомя, ако междуременно и друг прояви интерес към колата? Блументал ме изгледа някак странно.

– Проявяващите интерес още не са купувачи.

Той извади една табакера за пури и ми я поднесе.

Изведнъж се оказа, че той пуши. Дори марка. „Корона – корона“; трябва да бе пълен с пари. Вече ми беше все едно. Взех пурата.

Той ми подаде любезно ръка и си тръгна. Гледах подире му и го прокленах тихо, но здравата. Влязох си в работилницата.

– Е – започна „контето“ Готфрид Ленц, – как излезе? Видях те как се трепеше и поисках да ти помогна. За щастие Ото се бе преоблякъл тук, за да иде във финансовата служба. Открих на закачалката един хубав костюм, мушнах се в него светкавично, метнах се през прозореца и пак се върнах като сериозен купувач. Добре направено, нали?

– Идиотски! – отвърнах аз. – Човекът е по-хитър от двама ни заедно! Погледни само пурата! Марка и петдесет едната! Прогони един милиардер!

Готфрид взе пурата от ръката ми, помириша я и си запали.

– Прогонил съм един измамник! Милиардерите не пушат такива пури. Те пушат пури от по един грош.

– Глупости! – отговорих. – Измамниците не се наричат Блументал. Те се наричат граф Блуменау или нещо подобно.

– Човекът ще дойде пак – каза Ленц, изпълнен с надежда, както

винаги, и духна в лицето ми дим от моята пура.

– Няма – казах аз, убеден, – но откъде докопа бамбуковия бастун и ръкавиците?

– Взех ги назаем. От магазина на Бен отсреща. Продавачката ми е позната. Може би дори ще задържа бастуна. Харесва ми.

Самодоволен, той въртеше във въздуха дебелия тояга.

– Готфрид – казах аз, – жалко е да се пилееш тук. Знаеш ли какво? Иди в някое вариете! Там ще бъдеш тъкмо на мястото си.

– Търсиха ви по телефона. – каза Фрида, кривогледата слугиня на госпожа Залевски, когато по обед се върнах за малко у дома.

Обърнах се.

– Кога?

– Преди половин час. Една дама.

– Какво каза?

– Довечера ще позвъни пак. Но аз веднага и казах, че няма смисъл. Вечер никога не сте в къщи.

Втренчих се в нея.

– Какво? Така ли казахте? Боже мой, няма ли кой най-сетне да ви научи да говорите по телефон?

– Аз умея да телефонирам – мазно заяви Фрида. – А пък вечер вие никога не си стоите в къщи.

– Това ни най-малко не ви засяга! – отрязах аз. – Следващия път разкажете още дали чорапите ми са скъсани!...

– Мога и да го направя – отвърна Фрида и ме погледна лукаво със своите зачервени, възпалени очи. Бяхме стари врагове.

С особено удоволствие бих я тикнал в тенджерата със супата, но се овладях, бръкнах в джоба си, мушнах в ръката й една марка и я попитах примирително:

– Дамата не си ли каза името?

– Не – каза Фрида.

– А какъв беше гласът и? Малко плътен, дълбок и така, сякаш леко пресипнал?

– Не зная – заяви Фрида тъй флегматично, като че ли никога не й бях мушвал една марка в ръката.

– Хубав пръстен имате, наистина чудесен – казах аз. – Помислете си по-добре, дали няма да си спомните?...

– Не – отвърна Фрида и злорадство засия от цялото й лице.

– Тогава върви се обеси, сатанинско изчадие! – измърморих и й

обърнах гръб.

Вечерта точно в шест часа си бях в къщи. Отваряйки вратата, видях необикновена картина. В коридора беше госпожа Бендер, милосърдна сестра от ясли за кърмачета, обкръжена от всички дами на пансиона.

– Елате! – каза госпожа Залевски. Причината за събирането на дамите беше едно нагиздена с панделки бебе, може би на шест месеца. Госпожа Бендер го беше довела от своите ясли в детска количка. Беше съвсем нормално дете, но дамите се свеждаха над него с израз на толкова безумна възхита сякаш беше първото дете, родило се на този свят. Те му гугукаха, въртяха пръсти пред очите на малкото създание. Дори Ерна Бьоних в своето украсено с бродиран дракон кимоно вземаше участие в тази оргия на платоническо майчинство.

– Не е ли очарователно? – попита госпожа Залевски е мечтателен поглед.

– Ще може да се прецени едва след около двадесет-тридесет години – отвърнах аз и погледнах косо към телефона. Дано не ме потърсят точно сега, когато всички са се събрали тук.

– Че вижте го, де – подтикна ме госпожа Хасе.

Видях го. Кърмаче като всички кърмачета. Не откривах у него нищо особено. Най-много това, че ръцете му бяха съвсем малки и че ми се струваше странно сам някога да съм бил толкова мъничък.

– Бедното червейче! – казах аз. – Още няма понятие какво му предстои. Бих искал да зная на каква ли война ще е обречено.

– Суров човек! – отвърна госпожа Залевски. – Нямате ли сърце?

– Имам и си е на място – заявих аз, – иначе не бих стигнал до подобна мисъл.

С тези думи се прибрах в стаята си.

След десет минути телефонът иззвъня. Чух името си и излязох. Наистина, цялата компания още беше в коридора! Не се оттеглиха дори когато сложих слушалката на ухото си и чух гласа на Патриция Холман, която ми благодареше за цветята. Напротив, неочаквано детенцето, което изглеждаше най-разумно от всички, преситено от занесите им, се разрева.

– Извинете – казах аз отчаян в слушалката, – не ви разбирам, тук надава рев едно бебе, но не е мое.

Дамите засъскаха като гнездо гигантски змии, за да укротят разплаканото същество. Удаде им се само да го разреват още по-силно. Едва сега забелязах, че то действително беше необикновено дете; положително крилата на неговите бели дробове стигаха до крачката му, другояче

не би могла да се обясни тази гръмогласност. Изпаднах в трудно положение; очите ми мятаха гневни погледи към майчинското сборище пред мен, а устните ми се мъчеха да изричат любезни думи в роговата слушалка. Зад челото ми бе страшна буря, а на устата ми – слънчев пролетен пейзаж; за мен бе загадка, че въпреки това успях да уговоря среща за следната вечер.

– Би трябвало да си набавите телефонна кабина с изолация срещу шум – казах аз на госпожа Залевски.

Но и дамата знаеше как да ми отвърне.

– Защо? – попита тя с искрящи очи в отговор. – Толкова много неща ли имате да криете?

Замълчах и се отдръпнах. При вихъра на майчински чувства не биваше да се започва спор. Те имаха за опора морала на цял свят.

Бяхме се уговорили да прекараме вечерта у Готфрид. Вечерях в една малка кръчма, после отидох при него. Пътем си купих от най-елегантния магазин за мъжка мода чудесна нова вратовръзка, за да отбележа деня като празник. Все още бях изненадан от това, че всичко се беше уредило гладко; дадох обет пред себе си утре да бъда сериозен като генерален директор на погребално бюро.

Стаичката на Готфрид беше забележителна. Тя бе препълнена със сувенирите, които беше донесъл от пътешествията си из Южна Америка. По стените – пъстри ликови рогозки, няколко маски, човешки череп, причудливи глинени гърнета, копия, а като център – забележителна сбирка от снимки, заемащи цяла една стена – индиански девойки и креолки, красиви, мургави, гъвкави, със загадъчна прелест и отпуснатост.

Освен Ленц и Кьостер бяха дошли още Браумюлер и Грау. Тео Браумюлер, с обгоряло от слънцето медно лице, бе седнал на облегалката на дивана и въодушевен разглеждаше фотографската сбирка на Готфрид. Беше автомобилен състезател към една фабрика и отдавна дружеше с Кьостер. На шести също щеше да участва в състезанието, за което Ото бе записал Карл.

До масата седеше Фердинанд Грау – едър, подпухнал и доста пийнал. Когато ме видя, той ме притегли към себе си със своята широка лапа.

– Роби – каза с тежък глас, – какво правиш тук сред загубените? Ти няма какво да търсиш тук. Отивай си! Спаси се! Още можеш!

Погледнах към Ленц. Той ми смигна.

– Фердинанд се е насвяткал. От два дни пие в памет на някаква

мила покойница. Продад един портрет и веднага получил пари.

Фердинанд Грау беше художник. Но отдавна би умрял от глад, ако нямаше една специалност. По фотографии рисуваше приказно правдиви портрети на покойници за скърбящите им близки. От това живееше, дори живееше много добре. Но никои не купуваше неговите пейзажи, макар да бяха чудесни. Това придаваше песимистичен отънък на всеки разговор с него.

– Роби, този път беше гостилничар – каза той. Един гостилничар, получил наследство от покойната си вмирисана леля. – Той потръпна. – Ужасно.

– Слушай, Фердинанд – отвърна Ленц, – не бива да си служиш с такива груби изрази. Та нали живееш благодарение на една от най-хубавите човешки прояви: почителното отношение към покойните.

– Глупости! – отсече Грау. – Аз живея от съзнанието за вина. Почитта към покойния не е нищо друго освен съзнание за вина. Искат да се оправдаят за всичко, което приживе са сторили и пожелавали на милите покойници. – Той бавно прокара ръка по пламналата си глава. – Как мислиш, колко ли често моят гостилничар е пожелавал смъртта на леля си, затова пък сега поръча да я нарисувам с най-фините бои и окачи портрета ѝ над дивана. Така му е по-мила. Почит към покойния! Човек си спомня за своите оскъдни добри качества винаги когато е твърде късно. Тогава се трогва, като си помисли колко благороден би могъл да бъде, и се смята за добродетелен. Добродетел, доброта, благородство – той махна с мощната си лапа, – качества, които човек иска да намира у другите, за да може да ги подвежда.

Ленц се ухили.

– Ти разклащаш устоите на човешкото общество, Фердинанд!

– Устоите на човешкото общество са алчност, страх и корупция – додаде Грау. – Човекът е лош, но обича доброто, ако го върши друг. – Той протегна чашата си към Ленц. – Така, а сега ми налеј и не говори повече тази вечер, остави и друг да вземе думата!

Прехвърлих се при Кюостер на дивана. Изведнъж ми бе хрумнало нещо.

– Ото, трябва да ми направиш една услуга. За утре вечер ми трябва кадилакът.

Браумюлер прекъсна внимателното изследване на една полуоблечена креолска танцьорка.

– Умееш ли да вземаш завои? – осведоми се той. – Досега мислех, че можеш да караш само направо, ако друг върти волана вместо тебе.

– Бъди спокоен, Тео! – отвърнах аз. – При състезанието на шести ще те направим на кайма.

Браумюлер хълцаше от смях.

– И тъй, какво ще кажеш, Ото? – попитах аз напрегнат.

– Колата не е застрахована, Роби – каза Кьостер.

– Ще пълзя като охлюв, няма да оставя на мира клаксона като на автобус. Само няколко километра в града.

Ото присви очи толкова, че едва не се затвориха, и се усмихна.

– Добре, Роби, от мен да мине.

– Като допълнение към новата си връзка ли искаш колата? – попита Ленц, който се беше приближил към нас.

– Затваряй си човката! – казах аз и го оттласнах встрани.

Но той не се оставяше.

– Дай да я видя, бебчо! – Опипваше коприната. – Великолепно! Нашето дете като жиголо! Струва ми се, че се гласиш за сгледа.

– Днес не можеш да ме обидиш, кабаретен илюзионист такъв – отвърнах аз.

– Сгледа ли? – Фердинанд Грау вдигна глава. Защо пък да не ходи на сгледа? – Той се пооживи и се обърна към мене. – Върви спокойно, Роби, върви! Ти още имаш това, което е необходимо. За любовта е потребен известен наивитет. Ти го притежаваш. Съхрани го. Той е дар божий. Загубиш ли го веднъж, никога не ще си го възвърнеш.

– Не си го слагай на сърце – ухили се Ленц. – Да се родиш глупав не е позор, само да умреш глупав е жалко.

– Млъкни, Готфрид! – С едно движение на мощната си лапа Грау го блъсна настрана. – Това не те засяга, романтик в преходен стадий! За теб не е жалко!

– Говори спокойно, Фердинанд – каза Ленц. – Дадеш ли воля на думите, винаги изпитваш облекчение.

– Ти си кръшкач – заяви Грау, – един патетичен кръшкач.

– Всички сме такива – ухили се Ленц. – Вече живеем само от илюзии и кредити.

– Да, да – съгласи се Грау и ни изгледа поред изпод гъстите си вежди. – От илюзии за миналото и кредити за бъдещето. – После отново към мене. – Роби, аз казах наивитет. Само завистниците го наричат глупост. Не се засягай. Това не е слабост, а дарба.

Ленц се опита да възрази, но Фердинанд вече продължаваше:

– Знаеш какво искам да кажа. Наивната душа още не е разядена от скептицизъм и свръхинтелигентност. Парсифал е бил глупав. Ако беше

мъдър, никога нямаше да завоюва Светия Граал¹. Единствен глупавият побеждава в живота; умният вижда твърде много пречки и се разколебава още преди да започне. В усилни времена наивността е най-скъпоценно благо, вълшебна мантия, която пази от бедите, към които свръхмъдрият тича като хипнотизиран.

Той отпи глътка и ме погледна с големите си сини очи, които бяха като късче небе в неговото набраздено лице.

– Никога не искай да знаеш твърде много, Роби! Колкото по-малко знаеш, толкова по-просто е да живееш. Знанието те прави свободен, но нещастен. Ела, пий с мене за наивността, глупостта и за всичко, което се причислява към нея: любовта, вярата в бъдещето, мечтите за щастие, прелестната простота, изгубеният рай...

Той седеше тежък и едър, изведнъж вгълбен в себе си и в своето пиянство като самотен хълм от необорима меланхолия. Животът му беше разсипан и той знаеше, че не може да го свърже отново. Живееше в своето голямо ателие и имаше връзки с хазайката си. Жената беше здрава и груба; Грау, напротив, въпреки грамадното си тяло, беше чувствителен и неустойчив. Вече не можеше да се избави от нея, пък и явно не му бе все едно дали ще го направи. Беше на четиридесет и две години.

Макар да знаех, че всичко е от алкохола, все пак като го гледах седнал така, усетих леки, странни тръпки. Той рядко идваше при нас и почти винаги пиеше сам в ателието си. Това бързо съсипва човека.

По лицето му пробяга усмивка. Той ми пхна една чаша в ръката.

– Пий, Роби! И се спаси! Помисли какво ти казах.

– Добре, Фердинанд!

Ленц нави грамофона. Той имаше куп плочи с негърски напеви и пусна няколко – за Мисисипи, за берачите на памук, за душните нощи край сините тропически реки.

---

1. По средновековно предание – бокалът, от който Христос пил на Тайната вечеря и в който била събрана кръвта му, затова – с чудотворна сила. – Б.пр.

VI

Патриция Холман живееше в голяма жълта кооперация, отделена от улицата с тясна тревна ивица. Пред входа имаше улична лампа. Оставих кадилака точно под нея. В трептящата ѝ светлина той напомняше на огромен слон с преливащ черен блясък.

Бях пообогатил гардероба си. Освен вратовръзката си купих и нова шапка, чифт ръкавици. Носех и сивото пардесю на Ленц, чудесно, от най-фина шотландска вълна. Така нагизден, на всяка цена исках да разсея пиянското първо впечатление, което бях направил.

Натиснах клаксона. Веднага осветлението бе запалено. Изведнъж бляснаха един над друг петте прозореца на стълбището. Асансьорът забръмча. Виждах го как се смъква надолу като някакъв светъл кош, спускан от небето. Патриция Холман отвори вратата и бързо заслиза по стълбите. Беше облечена в късо кафяво кожено палто и тясна кафява пола.

– Здравей! – Тя ми протегна ръка. – Толкова се радвам, че ще изляза! Целия ден прекарах в къщи.

Много ми харесваше как си подава ръката – ръкостискането ѝ бе по-силно, отколкото човек можеше да очаква. Мразех хората, които така отпуснато ти подават ръка, сякаш е мъртва риба.

– Защо не ми казахте това по-рано? – отвърнах аз. – Тогава щях да ви взема още по обед.

– Нима имате толкова много време?

– Не. Но бих могъл да се освободя.

Тя пое дълбоко дъх.

– Чудесен въздух! Ухае на пролет.

– Ако ви доставя удоволствие, бихме могли да се разхождаме на чист въздух с кола, докогато искате – казах аз, – извън града, в гората. Дойдох с кола.

При това небрежно посочих към кадилака, като че ли беше някакъв стар форд.

– Кадилак ли? – Тя ме погледна с изненада. – Ваш ли е?

– Тази вечер – да. Иначе принадлежи на нашата работилница. Ние го поправихме и искаме да превърнем продажбата му в сделка на сделките.

Отворих вратата.

– Да идем ли първо в „Траубе“ да вечеряеме? Как мислите?

– Да вечеряеме – да, но защо именно в „Траубе“?

Погледнах я смутен. „Траубе“ беше единственият елегантен ресторант, който знаех.

– Откровено казано – отвърнах аз, – не зная друг ресторант, а и кадилакът ни задължава малко.

Тя се замя.

– В „Траубе“ положително всичко е сковано и скучно. Да идем някъде другаде!

Не знаех как да постъпя. Моите сериозни мечти се изпаряваха.

– Тогава вие предложете нещо – казах. – Заведенията, които аз познавам, са малко грубички, те не са за вас.

– Защо смятате така?

– Общо взето, така изглежда.

Погледът ѝ пробягна по лицето ми.

– Можем и да опитаме.

– Добре. – Решително промених цялата си програма. – Тогава имам предвид едно място, ако не сте страхлива. Да идем при Алфонс.

– „Алфонс“ звучи вече много добре – отвърна тя, а тази вечер не съм страхлива.

– Алфонс е съдържател на бирария – казах аз – и добър приятел на Ленц.

Тя се засмя.

– Излиза, че Ленц навред има приятели?

Кимнах.

– Лесно ги намира. Нали сама видяхте как стана с Биндинг?

– Да, с божията воля! – отвърна тя. – Светкавично.

Потеглихме.

Алфонс беше понатежал, спокоен човек. Изпъкнали скули. Малки очи. Запретнати ръкави на ризата. Ръце като на горила. Той сам изхвърляше всеки, който не бе за неговата кръчма. Дори и членовете на спортното дружество „Верни на родината“. За твърде мъчни посетители си бе приготвил зад тезгяха един чук. Локалът бе с удобно местоположение – близо до болницата. Така Алфонс спестяваше разноските за превоза.

С косматата си лапа той избърса масата от светло борово дърво.

– Бира? – попита Алфонс.

– Ракия и нещо за ядене – казах.

– А за дамата? – попита Алфонс.

– И дамата желае ракия – обади се Патриция Холман.
– Страхотно – определи Алфонс. – Има свински ребърца с кисело зеле.

– Тук ли е клано прасето? – попитах.

– Разбира се.

– Но дамата сигурно би искала да хапне нещо по-леко, Алфонс.

– Не го казвате сериозно – отвърна Алфонс. – Първо вижте ребърцата.

Поръча на келнера да ни покаже една порция.

– Чудна свиня беше – каза той. – Премирана. Две първи награди.

– Естествено на такова нещо никой не би устоял – за мое учудване Патриция Холман отвърна с такава увереност, сякаш от години бе влизала и излизала в тази разбойническа кръчма.

Алфонс смигна.

– Значи две порции?

Тя кимна.

– Добре. Аз сам ще ви избира.

Той отиде в кухнята.

– Оттеглям съмненията си за локала – казах аз. – Вие покорихте Алфонс стремително. Сам да избира – обикновено го прави само за редовни посетители.

Алфонс се върна.

– Сложих ви още и прясна наденица.

– Идеята не е лоша – казах.

Алфонс ни гледаше доброжелателно. Ракията дойде. Три чаши. Едната за Алфонс.

– Е, тогава, наздраве! – каза той. – Нека нашите деца имат богати родители!

Обърнахме чашите. Момичето не потопаи устни едва едва, а също обърна чашата.

– Страхотно! – каза Алфонс и се затътри пак към кухнята.

– Харесва ли ви ракията? – попитах аз.

Тя се потърси.

– Силна е. Но не биваше да се изложи пред Алфонс.

Свинските ребърца бяха превъзходни. Изядох две големи порции, а и Патриция Холман яде значително повече, отколкото предполагах. Намирах великолепно това, че тя така добре участвуваше във всичко и без стеснение се приспособи към локала. И отново без преструвка изпи още една ракия с Алфонс. Той тайно й смигна; намираше, че всичко е наред.

А Алфонс беше познавач. Не по отношение на красотата и културата, а на живеца и съдържанието.

– Ако имате щастие, ще видите Алфонс и неговите човешки слабости – казах аз.

– Бих искала – отвърна тя. – Но той изглежда така, като че ли няма слабости.

– О, не. – И аз посочих масата до тезгяха. – Ето там.

– Какво? Грамофонът?

– Не грамофонът. Хорови песни! Алфонс има слабост към хоровото пеене. Няма танци, няма класическа музика, единствено хорове, мъжки хорове, смесени хорове – всичките плочи там са с хорови изпълнения. Ето вижте, той иде.

– Вкусно ли беше? – попита Алфонс.

– Като при майка – отвърнах.

– На дамата също?

– Най-хубавите свински ребърца в живота ми – заяви дамата смело.

Алфонс кимна доволен.

– Сега ще ви пусна моята нова плоча.

Отиде при грамофона. Иглата заскърца и мощно се разнесе мъжки хор, който със силни гласове изпълняваше „Мълчание в гората“. Беше дяволски гръмка мълчание.

Още при първия такт всичко в локала притихна. Алфонс можеше да стане опасен, ако някой не слушаше съсредоточено. Той стоеше до тезгяха, опрял косматите си ръце на хълбоците. Под въздействието на музиката лицето му се промени. Неговият израз стана мечтателен, мечтателен като изражението на горила. Хоровото пеене имаше неопишуема власт над него. Ставаше кротък като сърне. Ако прозвучеше мъжки хор тъкмо когато се е разризло някакво сбиване, Алфонс спираше, сякаш докоснат от вълшебна пръчка, вслушваше се и вече беше готов да се помири. По-рано, когато бе много по-раздразнителен, жена му винаги държеше приготвени за пускане плочи, които той особено обичаше. Настъпеха ли застрашителни минути и той вече излизаше с чука иззад тезгяха, тя бързо поставяше иглата – и Алфонс отпускаше чука, заслушваше се и се успокояваше. Сега вече това не беше тъй наложително – жената бе мъртва, нейният портрет, подарък от Фердинанд Грау, който се хранеше тук безплатно, висеше над бара, а и Алфонс беше поостарял и охладнял.

Плочата свърши. Алфонс се приближи.

– Чудесно – казах аз.

- Особено първият тенор – каза Патриция Холман.
- Правилно – съгласи се Алфонс и за пръв път се оживи малко повече, – вие разбирате. Първият тенор е от много висока класа.
- Сбогувахме се с него.
- Поздравете Готфрид – каза той. – Нека се отбие тук някой път.

Стояхме на улицата. Лампите пред сградата хвърляха трепкащи светлини и сенки към клоната на едно старо дърво. Вейките вече бяха с лек зелен оттенък, а от неспокойната неясна светлина отдолу дървото имаше вид на много по-клонесто и по-високо; изглеждаше така, сякаш короната му се губеше в сумрака над него... изглеждаше като някаква гигантска разперена ръка, протегната към небето с неизмерим копнеж.

Патриция Холман потръпваше.

– Студено ли ви е? – попитах аз.

Тя вдигна рамене и мушна ръцете си в ръкавите на своето кожено палтенце.

– Само за един момент. Вътре беше доста топло.

– Вие сте леко облечена – казах аз. – Вечер все още е студено.

Тя поклати глава.

– Не обичам да нося тежки неща. И много искам най-сетне да настъпи топло време. Не обичам студа. Най-малкото не в града.

– В кадилака е топло – казах. – За всеки случай съм взел и одеяло.

Помогнах ѝ да се качи в колата и сложих одеялото върху коленете ѝ. Тя ги повдигна малко повече.

– Прекрасно. Така е много хубаво. Студът натъжава.

– Не само студът. – Седнах на кормилото. – Да се поразходим ли малко?

Тя кимна.

– С удоволствие.

– Накъде?

– Просто така, бавно по улиците. Все едно накъде.

– Добре.

Запалих мотора и поехме бавно и без план из града. В този час вечерното движение беше най-голямо. Ние се плъзгахме почти нечуто, тъй тихо бръмчеше моторът. Сякаш колата беше кораб, който безшумно се носи по пъстрите канали на живота. Улиците прелитаха край нас, осветени портали, светлини, редици улични лампи, приятното, леко вечерно вълнение на битието, едва доловимият трепет на осветената нощ, а над всичко, между стрехите на покривите, металносивото високо небе,

към което градът хвърляше своето сияние.

Момичето седеше мълчаливо до мене. По лицето му пробягваха светлини и сенки. От време на време се обръщах към него; отново ми напомняше за вечерта, в която го видях за първи път. Лицето на девойката бе станало по-сериозно, изглеждаше по-чуждо отпреди, но много красиво; това беше ликът, който ме бе развълнувал тогава и от който не можех да се откъсна. Струваше ми се, че в него има нещо от загадъчността на тишината, която се таи във всичко, което е близо до природата – дървета, облаци, животни, а понякога и една жена.

Стигнахме до тихите улици на предградията. Вятърът се усили. Като че ли гонеше пред себе си нощта. На един голям площад, заобиколен от сънно тихи ниски къщи сред малки градини, спрях колата.

Патриция Холман направи движение сякаш се събуждаше.

– Хубаво е – каза тя след известно време, – ако имах кола, щях всяка вечер да се разхождам така бавно наоколо. Има нещо недействително в това, да се плъзгаш тъй беззвучно. Буден си и в същото време сънуваш. Мисля си, че тогава вечер човек не би имал нужда от никакви хора...

Извадих от джоба си пакет цигари.

– Вечер човек има нужда от някого, така ли?

Тя кимна.

– Да, на свечеряване. Странно, когато настъпва мракът...

Разтворих пакета.

– Това са американски цигари. Обичате ли ги?

– Да, дори повече от другите.

Поднесох ѝ огън. За един миг топлата близка светлина на кибрита озари нейното лице и моите ръце и изведнъж ми мина лудешката мисъл, че ние от дълго време си принадлежим.

Свалих стъклото, за да излиза димът.

– Искате ли да покарате колата? – попитах аз. – Сигурно ще ви правя удоволствие.

Тя се обърна към мене.

– Бих искала, но не умея.

Наистина ли не умеете?

– Не. Никога не съм се учила.

Виждах изгледите си.

– Но Биндинг отдавна би могъл да ви покаже – казах аз.

Тя се засмя.

– Биндинг е твърде влюбен в своята кола. Не пуска някой да се доближи до нея.

– Но това е глупаво – заявих аз, радостен, че мога да нанеса удар на дебеля. – Ще ви дам да покарате. Елате!

Всички предупреждения на Кьостер отидоха на вятъра. Слязох, за да може тя да заеме мястото на водача. Патриция Холман бе обзета от вълнение.

– Но аз наистина не мога да карам.

– О, не – отвърнах аз, – можете. Само дето още не знаете как. Показай ми как се пали и как се включват скоростите, – Така – заключих аз. – Е, хайде, давайте!

– Момент! – Тя посочи към един автобус, който се носеше самотен по улицата. – Няма ли да го оставим да мине пръв?

– В никакъв случай! – Включих бързо и отпуснах съединителя.

Патриция Холман, конвулсивно вкопча ръце във волана, гледаше напрегнато към улицата.

– Боже мой, но ние караме много бързо!

Погледнах скоростомера.

– Сега карате с двадесет и пет километра в час. В действителност са двадесет. Добро темпо за бегач на дълги разстояния.

– На мен ми се струват осемдесет.

След няколко минути първият страх беше преодолян. Пътувахме по широка права улица. Кадилакът леко залиташе насам-натам, като че резервоарът му беше пълен с коняк вместо с бензин, а понякога минаваше страшно близо покрай бордюрите, но постепенно всичко тръгна добре и стана така, както си го представях: извоювах си превъзходство, защото изведнъж бяхме станали учител и ученичка, и аз се възползувах от това.

– Внимание – казах, – насреща стои полицаи!

– Да спра ли?

– Вече е твърде късно.

– Какво ще последва, ако ме залови? Нямам документ.

– Тогава и двамата ще отидем в затвора.

– За бога! – Изплашена, тя затърси с крак спирачката.

– Газ! – извиках аз. – Газ! Натиснете здраво! Трябва да минем покрай него гордо и бързо. Най-доброто средство срещу закона е дързостта.

Полицаят не ни обърна никакво внимание. Момичето си откъсна.

– Досега не знаех, че полицаите по движението могат да изглеждат като дракони, които бълват огън – каза, когато той остана на няколкостотин метра зад нас.

– Те изглеждат така само когато човек ги засегне.

Бавно изтеглих спирачката.

– Ето ни на една чудесна и безлюдна странична улица. Тук можем да се поупражняваме. Най-напред потегляне и спиране.

Няколко пъти Патриция Холман задави мотора. Тя разкопча кожата си палто.

– Стана ми топло! Но трябва да се науча!

Усърдна и внимателна, тя седеше на волана и наблюдаваше какво й показвах. После, надавайки викове от възмущение, тя вземаше първите си завои и се боеше от насрещните фарове като от дявола, но беше не помалко горда, когато благополучно ги минеше. Скоро в малкото, осветено от арматурното табло пространство, възникна атмосфера на другарство, каквато се появява бързо при технически и трудови дела, и когато след половин час си разменихме местата и аз потеглих обратно, се чувствувахме по-близки, отколкото ако взаимно си бяхме разказали целия свой живот.

Близко до „Николай щрасе“ отново спря колата.

Точно срещу нас имаше червена кинореклама. Под нея асфалтът блестеше матово като избелял пурпур. Върху бордюра на тротоара лъщеше голямо черно маслено петно.

– Така – казах, – сега честно сме заслужили да изпием по една чаша. Къде да го направим?

Патриция Холман помисли малко.

– Да идем в хубавия бар с платноходите – предложи тя.

И в същия момент изпаднах в паника. Сега в бара положително седеше Последния романтик. Вече си представях лицето му...

– Ах – побързах да кажа аз, – но той не представлява нищо особено. Има много по-приятни локаци...

– Не зная. На мен ми се видя хубав...

– Наистина ли? – попитах аз объркан. – Последния път сте го намерили хубав?

– Да – отвърна тя засмяна. – Дори много хубав...

„Така ли било – мислех си, – само дете толкова се укорявах!“

– Уверен съм обаче, че по това време там е много пълно – направих още един опит аз.

– Бихме могли да видим.

– Да, естествено. – Обмислях как би следвало да постъпя. Когато стигнахме, бързо слязох от колата. – Ще хвърля един поглед и веднага

ще се върна.

Валентин беше единственият мой познат в бара.

– Кажи – попитах го аз. – Готфрид беше ли тук?

Валентин кимна.

– Да, с Ото. Отидоха си преди половин час.

– Жалко – казах аз и си поех дъх. – Много исках да ги видя.

Върнах се при колата.

– Можем да рискуваме – заявих. – Случайно днес не е толкова лошо. – Но от предпазливост паркирах колата зад първия ъгъл и в най-дълбока сянка.

Едва ли бяхме седели и десет минути, когато сламенорусата глава на Ленц изникна над бара. „По дяволите! – помислих си аз. – Сега я наредихме! Щеше да ми е по-приятно да ме види с момичето поне след няколко седмици.“

На Готфрид явно не му се искаше да остане тук. Вече се мислех за спасен, когато схванах, Валентин му сочи, че съм в залата. Ето какво заслужих с предишната си лъжа. Лицето на Готфрид, в момента, когато ни съгледа, би представлявало забележителен етюд за всеки ученолюбив филмов актьор. Широко обещени, очите му бяха като яйца на очи, долната му челюст увисна, боях се да не падне. Жалко, че в този момент в заведението нямаше режисьор; бях сигурен, че той незабавно би ангажирал Ленц. Например за роля на претърпял коработрушение моряк, пред който изведнъж с рев се явява морско чудовище.

Но Готфрид се овладя бързо. Хвърлих към него заклинателен поглед да се маха. В отговор той се ухили пренебрежително, оправя си сакото и тръгна към нас.

Съзнавах какво ми предстои и затова незабавно преминах в стремителна атака.

– Заведе ли госпожица Бомблат у дома й? – попитах, за да го неутрализирам веднага.

– Да – отвърна той, без да се издаде дори с едно премигване, че допреди секунда не е знаел нищо за госпожица Бомблат. – Тя те поздравява и моли да й се обадиш по телефона още утре рано сутринта.

Ответният удар беше добър. Кимнах с глава.

– Ще й позвъня, надявам се, че ще купи колата.

Ленц отново отвори уста. Ритнах го по пищяла и така го изгледах, че той се ухили и замълча.

Изпихме по няколко чаши. Аз пих само „сайдкарс“ с много лимон. Не исках ненадейно пак да бъда сразен от самия себе си. Готфрид беше

в чудесно настроение.

– Току-що бях у вас – каза той. – Исках да те взема. След това ми нах през площада с люлките. Поставили са великолепно нова въртележка. Искате ли да отидем? – Той гледаше Патриция Холман.

– Още сега! – отвърна тя. – Обичам въртележките повече от всичко друго!

– Тогава веднага ставаме – казах аз. Радвах се, че ще излезем. На открито работата беше по-проста.

Латернаджии – предни постове на панаирните площадки. Сладостнотъжни мелодии, понякога на протри та кадифена покривка върху латерната стои папагал или зъзнеща малка маймунка в червена дрешка. Чуват се и резките гласове на продавачите на порцеланови джунджурии, на резачки за стъкло, целувки с орехи и бадеми, балони и платове за дрехи. Студена синя светлина и миризма на карбидни лампи. Гадатели, астролози, палатки с меденки, корабообразни люлки, бараки с атракции – и най-сетне, сред кипеж от звуци, пъстрота, блясък, осветените като дворци кули на въртележките.

– Хайде, деца! – Ленц се спусна с развети коси към влакчето „През планини и долини“. То беше с най-големия оркестър. При всяка обиколка от позлатени ниши излизаха шестима тръбачи, обръщаха се на всички страни, гърмяха с тръбите си, като ги поклащаха, после се скриваха. Славно нещо!

Седнахме в един голям лебед и шумно започнахме да се вдигаме нагоре и да се спускаме. Светът искреше и се плъзгаше, лебедът се полюшваше и вмъкваше в черен тунел, през който се носехме под барабанен бой, а веднага след това отново ни обгръщаха блясък и тръбни звуци.

– По-нататък! – Готфрид се насочи към една летяща въртележка с щепелини и аероплани. Качихме се на един щепелин и направихме с него три обиколки.

Когато отново се намерихме долу, бяхме се позадъхали.

– А сега – към дяволското колело! – заяви Ленц.

Дяволското колело беше голям, гладък, в средата малко издигнат кръгъл плот, който се въртеше все по-бързо и по-бързо, а човек трябваше да се задържи прав. Готфрид се качи заедно с двадесетина души. Започна да танцува степ като обсебен и му ръкопляскаха страшно. Накрая останаха само той и една готвачка със задник на впрегатен кон. Когато вече беше много трудно, хитрушата просто седна в центъра на кръга, а

Готфрид се въртеше, танцувайки около нея. Всички други вече бяха изпадали. В края на краищата съдбата улучи и Последния романтик; той залитна към обятията на готвачката и, след като бе прегърнат от нея, се преметна настрана. Когато отново се намери сред нас, водеше готвачката подръка. Наричаше я просто Лина. Тя свенливо се усмихваше. Попита с какво да я почерпи. Лина заяви, че най-доброто нещо при жажда било бирата. Двамата изчезнаха в една палатка, където поднасяха баварска бира.

– А ние? Къде ще идем ние сега? – попита Патриция Холман с грейнали очи.

– В лабиринта на призраците – казах аз и посочих към една голяма барака.

Лабиринтът беше път, пълен с изненади. След няколко крачки пътят вече се тресеше, в тъмното ръцете опипом търсеха да се заловят за някого, от ъглите се подаваха муцуни, ревяха призраци; ние се смеехме, но изведнъж девойката бързо отстъпи назад пред един зелено осветен мъртвешки череп. За миг се облегна на ръката ми, дъхът ѝ докосна лицето ми, усетих косите и край устните си – но веднага след това тя пак се засмя и аз я пуснах.

Пуснах я, но в мене нещо я задържаше. И дълго след като излязохме от лабиринта, продължавах да усещам нейното рамо върху ръката си, меката коса, лекия дъх на праскова от нейната кожа...

Избягвах да я гледам. Изведнъж тя бе станала за мене друга.

Ленц вече ни очакваше. Той бе сам.

– Къде е Лина? – попитах го.

– Пие – отвърна той и посочи с глава селската палатка. – С един ковач.

– Моите съболезнования – казах аз.

– Глупости – възрази Готфрид. – По-добре да се заемем със сериозна мъжка работа.

Отидохме при една барака, където гривни от твърда гума се хвърляха върху някакви куки, за да се спечелят всевъзможни неща.

– И тъй – каза Ленц на Патриция Холман, тикна шапката на тила си, – сега ще ви съберем чеиз.

Той хвърли пръв и спечели будилник. Последвах го и пипнах едно мече. Притежателят на будката ни предаде и двете неща и вдигна много шум, за да примами и други клиенти. – Скоро ще се изпари желанието ти да викаш! – ухили се Готфрид и получи един тиган. Аз – второ мече.

– Я виж ти, какъв късмет – успя само да каже собственикът на

будката и ни предаде нещата.

Той не знаеше какво още ще му дойде на главата. Ленц беше най-добрият в ротата по хвърляне на ръчни гранати, а през зимата, когато нямахме какво толкова да правим, по цели месеци се упражнявахме да хвърляме фуражките си по всевъзможни куки. В сравнение с това гривните тук бяха детска игра. Без усилие при следващото мятане Готфрид спечели една кристална ваза. Аз – половин дузина грамофонни плочи. Притежателят на бараката мълком ни ги тикна в ръцете, а после прегледа куките.

Ленц се прицели, хвърли и спечели един сервиз за кафе, втората награда. Вече имахме куп зрители. Много бързо нахвърлях три гривни на една и съща кука. Резултат: „Каещата се света Магдалена“ в златна рамка.

Притежателят на бараката направи гримаса, сякаш седеше при зъболекар, и не ни позволи да хвърляме повече. Готови бяхме да престанем, но зрителите вдигнаха врява. Настояваха той да не ни пречи и да продължим хвърлянето. Искаше им се да видят как ще бъде обран. Най-голям шум вдигаше Лина, която изведнъж се беше появила със своя ковач.

– Ха, значи да се хвърля на вятъра може, а когато е да се улучи, не може, така ли? – крещеше тя. Ковачът ръмжеше одобрително.

– Добре – обади се Ленц, – за всеки още по едно мятане.

Хвърлих пръв. Леген с кана и сапуниерка. След мене беше Ленц. Той взе пет гривни. Бързо наниза четирите на една и съща кука. Преди петата нарочно вмъкна пауза и си извади цигара. Трима мъже му подадоха огън. Ковачът го тупаше по рамото. От вълнение Лина хапеше носната си кърпичка. Тогава Готфрид се прицели и хвърли съвсем леко, за да не се отплесне, и петата гривна върху другите четири. Улучи. Гръмовен рев. Беше изтеглил главната печалба: детска количка с розова покривка и дантелена възглавничка.

Притежателят на бараката я изтика навън, проклинайки. Струпахме всичко в нея и потеглихме към следната барака. Лина буташе количката. Ковачът така се шегуваше, че предпочетох да остана с Патриция Холман няколко крачки по-назад. В следващата барака трябваше да се хвърлят халки върху шишета с вино. Ако халката се нанижеше, бутилката биваше спечелена. Отмъкнахме шест от тях. Ленц огледа етикетите и подари бутилките на ковача.

Имаше още една барака от подобен род, но собственикът бе подулшил опасността и когато стигнахме, обяви, че е затворено. Ковачът

беше готов да вдигне скандал; бе видял, че тук можеше да спечели няколко бутилки бира. Ние се отказахме. Собственикът на бараката беше само с една ръка.

Стълпилите се около нас ни придружиха чак до кадилака.

– Е, и какво? – попита Ленц и се почеса по врата. – Най-добре ще бъде да вържем детската количка отзад.

– Естествено – потвърдих аз, – ала ще трябва да седнеш в нея и да я управляваш, за да не се преобърне.

Патриция Холман възрази. Плашеше се, че Ленц наистина може да го направи.

– Добре – каза Готфрид, – тогава да разпределим нещата. Двете мечета безусловно ще са за вас. Грамофонните плочи – също. А тигана? – Девојката поклати глава. – Тогава минава в собственост на работилницата – заяви Готфрид. – Вземи го ти, Роби, стари майсторе на яйцата на очи. А сервизът за кафе? – Девојката кимна към Лина. Готвачката се изчерви. Готфрид ѝ предаде нещата, сякаш и връчваше награда. След това измъкна фаянсовия леген. – Ами това тук? На господина, нали? Може да му върши добра работа при неговия занаят. Будилника – също. Ковачите спят дълбоко.

Аз връчих на Готфрид вазата. А той я подаде на Лина. Тя заекна нещо като отказ. Не откъсваше очи от „Каещата се Магдалена“. Мислеше си, че ако тя получи вазата, ковачът ще вземе картината.

– Много си падам по картини – изтърси. Трогателно алчна, тя стоеше и от възбуда хапеше червените си пръсти.

– Уважаема госпожице – попита Ленц с широк жест и се обърна към Патриция Холман, – какво ще кажете?

Девојката взе картината и я даде на готвачката.

– Много е хубава картината, Лина – каза тя усмихнато.

– Окачи си я над леглото и никога не забравяй за Магдалена – добави Ленц.

Лина я сграбчи. Очите ѝ се наляха. От благодарност тя се разхълца.

– А сега е твой ред – каза Ленц замислено на детската количка. В очите на Лина, въпреки цялото ѝ щастие заради „Магдалена“, отново се появи алчност. Ковачът каза, че човек никога не знаел кога може да му потрябва подобно нещо и така се разсмя, че изтърва една бутилка вино.

Но Ленц не пожела.

– Един момент, преди малко забелязах там нещо – каза той и изчезна. Няколко минути по-късно се върна да вземе количката и я откара нататък. – Уредено заключи той, като се появи без нея.

Качихме се в кадилака.

– Същинска Коледа! – каза, Лина, щастлива от всичките си партакеши, и се сбогува с нас, подавайки ни червената си лапа.

Ковачът ни дръпна още за секунда настрана.

– Слушайте – каза той, – ако искате да хвърлите някому един бой, живея на улица „Лайбниц“, шестнайсет, задния двор, ляво. Ако пък се случат повечко, ще дойда със сдружението.

– Бива! – отвърнахме ние и потеглихме.

Когато завивахме покрай увеселителния площад, Готфрид посочи през прозореца. Там беше нашата детска количка с истинско бебе в нея, а редом – бледа, все още смутена жена, която я разглеждаше.

– Добре, нали? – попита Готфрид.

– Занесете ѝ и мечетата! – извика Патриция Холман. – И те ѝ се полагат.

– Едното може би – каза Ленц, – но другото трябва да задържите.

– Не, двете.

– Добре. – Ленц скочи от колата, хвърли плюшените играчки в ръцете на жената и преди тя да успее да каже нещо, побягна, сякаш някой го преследваше. – Така – каза той, като си пое дъх. – Сега пък се почувствах твърде зле от собственото си благородство. Свалете ме пред „Интернационал“. На всяка цена трябва да изпия един коняк.

Той слезе, а аз изпратих Патриция Холман до вкъщи. Сега не беше както миналия път. Тя стоеше пред вратата, а светлината на лампата трептеше по лицето ѝ. Беше прелестна. С удоволствие бих я последвал.

– Лека нощ – казах аз, – спете добре!

– Лека нощ!

Гледах подире ѝ, докато угасна осветлението. После си тръгнах с кадилака. Чувствах се странно. Не както обикновено, както преди, когато вечер лудеех по някое момиче. Тук имаше много повече нежност. Нежност и желанието веднъж да можеш да се отпуснеш напълно. Да се оставиш да паднеш... някъде...

Отидох при Ленц в „Интернационал“. Беше почти пусто. В един ъгъл седеше Фриц със своя приятел, келнера Алоис. Караха се. Готфрид седеше с Мими и Вали на канапето до бара. Той беше много мил с двете, дори с Мими, клетата старееща женица.

Момичетата скоро излязоха. Трябваше да търсят клиенти. Сега беше най-подходящото време. Мими пышкаше и въздишаше поради вените на краката си. Седнах до Готфрид.

– Хайде, почни да ме кастриш!

– Защо, бебо? – попита той за мое учудване. – Постъпваш точно както трябва.

Изпитах облекчение, че той приемаше толкова естествено работата.

– Можех да ти кажа по-рано макар и една думичка – смънках аз.

Той махна в знак на несъгласие.

– Глупости!

Поръчах си ром.

– Знаеш ли – подхванах тогава, – изобщо нямам представа каква е и коя е. Не зная и какви са отношенията ѝ с Биндинг. Каза ли ти той тогава нещо?

Готфрид ме погледна.

– Грижа ли те е за това?

– Не.

– Така си и мислех. Впрочем балтонът ти стои добре.

Аз се изчервих.

– Няма нужда да се изчервяваш. Имаш пълно право. Бих искал да можех и аз.

Помълчах.

– Защо говориш така, Готфрид? – казах аз най-сетне.

Той ме погледна.

– Защото всичко друго е вятър, Роби. Защото днес няма нищо, което да заслужава усилията ти. Припомни си какво ти говореше вчера Фердинанд. Той е много прав, старият дебел рисувач на трупове. Е, хайде, седни на раздрънканото пиано и изсвири няколко от старите войнишки песни.

Изсвирих „Три лилии“ и „Аргонският лес“. Песните звучаха призрачно в пустия локал, като си помислеше човек, кога ги бяхме пели.

VII

Два дни по-късно Кьостер сякаш излетя от работилницата:

– Роби, твоят Блументал телефонира. Иска в единадесет да идеш при него с кадилака. За пробно пътуване.

Захвърлих отвертки и ключове.

– Ото, човече, ако от това излезе нещо!

– Какво ви казах! – дочу се гласът на Ленц изпод форда. – Той пак ще дойде, казах ви го. Слушайте само Готфрид.

– Затваряй си човката, работата е е сериозна! – извиках към канала.
– Ото, до колко мога да сваля от цената?

– Най-много с две хиляди. В краен случай две хиляди и двеста. Ако пък съвсем не върви, две и петстотин. Ако видиш, че си попаднал на умопомрачен, две и шестстотин. Но му кажи, че после цял живот ще го проклинаме.

– Добре.

Изчистихме колата до блясък. Кьостер сложи ръка на рамото ми.

– Роби, помни, че като войник си участвувал и в други дела. Брани честта на нашата работилница до последна капка кръв. Падни прав, с ръка върху портфейла на Блументал.

– Дадено! – ухилих се аз.

Ленц измъкна от джоба си един медал и ми го тикна в лицето. – Пипни моя амулет, Роби!

– От мен да мине! – Пипнах го.

– Абракадабра, велики Шива – молеше се Готфрид, – дари този страхопъзльо с кураж и твърдост! Стой, по-добре го вземи със себе си, ето! Така, сега плюй три пъти!

– Правилно – съгласих се аз, плюх пред краката му и потеглих, като минах покрай Юп; той развълнуван ме поздрави, размахвайки бензиновия маркуч.

Пътем купих няколко карамфила и изкусно ги нагласих в кристалните вази на колата. Това беше замислено за госпожа Блументал.

За съжаление Блументал ме прие в кантората, а не в жилището си. Трябваше да чакам четвърт час. „Миличък, мислех си, трикът ми е известен, но с него няма да ме пречупиш!“ В преддверието към кабинета на Блументал разпитах една хубавичка машинописка, която подкупих с карамфила от петлицата си, за работите на предприятието. Трикотаж,

добър оборот, в кантората – девет души, най-силен конкурент фирмата „Майер и син“, младият Майер кара червен двуместен есекс – дотук бях стигнал, когато Блументал нареди да ме повикат.

Той веднага започна с артилерийска атака.

– Млади господине – каза Блументал, – нямам много време. Цената, която ми казахте неотдавна, беше вашата мечта. И тъй, с ръка на сърцето, колко струва колата?

– Седем хиляди марки – отвърнах аз.

Той едва се полуобърна.

– Тогавя няма какво да се говори.

– Господин Блументал – казах аз, – прегледайте още веднъж колата...

– Не е необходимо – прекъсна ме той, – миналия път я огледах добре...

– Има оглеждане и оглеждане – заявих аз. – Трябва да я видите детайлно. Лакът – първокачествен, от „Фол и Рурбек“, костуема цена 250 марки, нови гуми, цена по каталога 600 марки; само това прави 850 марки. Тапицерията, най-фино рипсено кадифе...

Той кимна. Подхванах отново. Канех го да прегледа луксозните инструменти, великолепната кожа на гюрука, хромирания радиатор, модерните брони, шестдесет марки чифта; както дете към майка аз се стремях да се върна при кадилака и се мъчех да склоня Блументал да слезе долу. Знаех, че стъпя ли на земята, като Антей ще се сдобия с нови сили. Когато човек може да покаже нещо реално, цените губят много от своя абстрактен ужас.

Но и Блументал знаеше, че силата му е зад неговото писалище. Той си свали очилата и едва сега се залови истински с мене. Борехме се като тигър с питон. Блументал беше питонът. Преди да успея да се огледам, той вече бе съумял да свали от цената хиляда и петстотин марки.

Обзе ме безпокойство и страх. Мушнах ръката си в джоба и здраво стиснах амулета на Готфрид.

– Господин Блументал – казах аз доста уморен, – вече е един часът, навярно ще отидете на обед! – За нищо на света не исках да остана в тази килия, в която цената се топеше като сняг.

– Обядвам чак в два – невъзмутим заяви Блументал, – но знаете ли какво, сега можем да направим пробното пътуване.

Отдъхнах си.

– След това ще продължим разговора – добави той.

Отново си поех дъх.

Потеглихме към неговото жилище. За моя изненада в колата той сякаш изведнъж се преобрази. Непринудено ми разказа един виц за император Франц Йосиф, който отдавна знаех. Отвърнах му с виц за трамваен кондуктор; той ми разправи за заблудилия се саксонец; аз веднага – за шотландската влюбена двойка – и едва пред неговото жилище отново станахме сериозни. Помоли ме да почакам, искал да вземе жена си.

– Мой мили, дебел кадилак – казах аз и потупах колата по радиатора, – зад тези вицове положително се крие нова дяволия. Но бъди спокоен, все пак ние ще те уредим някак си. Той ще те купи, щом евреин се върне, той непременно купува. А християнинът и да се върне, не се знае дали ще купи. Той прави пет-шест пробни пътувания, за да си спести парите за такси, и накрая неочаквано се сеща, че вместо от кола има нужда от кухненски мебели. Да, да, евреите си ги бива, знаят какво искат. Но ти се заклевам, мили дебеланчо, че ако отстъпя било и само още сто марки на този пряк потомък на войнствения Юда Макавей, през целия си живот вече няма да пия ракия.

Яви се госпожа Блументал. Спомних си за всички съвети на Ленц и от борец се превърнах в кавалер. У Блументал това предизвика само пренебрежителна усмивка. Той беше от желязо. Би трябвало да търгува с локомотиви, а не с трюкатаж.

Погрижих се да го настая на задната седалка, а жена му – до себе си.

– Къде да ви закарам, уважаема госпожо? – попитах аз, сякаш се топях.

– Където обичате – каза тя, усмихвайки се майчински.

Разбъбрих се. Беше благодат да имаш до себе си един безобиден човек. Говорех толкова тихо, че Блументал не можеше да разбере всичко. Затова пък имах възможност да говоря по-свободно. Така и така беше достатъчно лошо, че той седи отзад.

Спряхме. Излязох от колата и погледнах твърдо своя противник.

– Наистина трябва да признаете, че колата върви като по масло, господин Блументал.

– Какво значи „по масло“, млади човече – отвърна той приветливо, – когато данъците поглъщат всичко! Казвам ви, колата струва твърде много данъци.

– Господин Блументал – продължих аз, стремейки се да запазя същия тон, – вие сте делови човек, с вас мога да говоря открито. Това не са данъци, това са разходи. Кажете сам, какво се изисква днес за една фирма? Вие знаете – не повече капитал, отколкото по-рано, но кредит и

е потребен! А как се получава кредит? Все още чрез съответна представителност. Кадилакът е нещо солидно и изискано – удобно, без да е старомодно, – здраво, бюргерско, – той е жива реклама за фирмата.

Развеселен, Блументал се обърна към жена си.

– Еврейска главичка има младежът, нали? Млади човече – обърна се той към мен все още фамилиарно, – днес най-добрата реклама за солидност са орфаният костюм и пътуването с автобус. Ако ние двамата имахме парите, които още не са изплатени за елегантните коли, дето се носят насам-натам, спокойно бихме могли да се оттеглим от работа. Казвам ви.

Погледнах го недоверчиво. Какво целеше със своята приветливост? Или присъствието на жена му притъпяваше неговия борчески дух? Реших да изгърмя още един куршум.

– Все пак подобен кадилак е нещо много по-различно от някакъв есекс, нали, уважаема госпожо? Младият Майер от фирмата „Майер и син“ кара такъв есекс, но и даром да ми дават тази яркочервена странна шейна, не бих я взел... – Чух сумтенето на Блументал и бързо продължих: – Впрочем, уважаема госпожо, цветът на тази кола ви подхожда много, руси коси и меко кобалтовосиньо...

Неочаквано видях, че Блументал се хили, сякаш маймуните на цяла гора се хилеха срещу мен.

– „Майер и син“, бива си го това, бива си го... – простена той. – А в добавка и ласкателства... ласкателства...

Погледнах го. Не повярвах на очите си: не се преструваше! Без отидих продължавах да гоня целта.

– Господин Блументал, позволете да ви поправа. За една жена ласкателствата никога не са ласкателства. Те са комплименти, които за съжаление в нашето окаяно време стават все по-голяма рядкост. Жената не е тръбна мебел, тя е цвете. Не деловитост, а веселото слънце на ласкателствата желае тя. По-добре е всеки ден да чува нещо приятно, отколкото цял живот да работите за нея с упоритостта на добиче. Казвам ви. И също в знак на доверие. При това не казах нищо ласкателно, а приведох един от основните физически закони. На русите им отива синьо.

– Добре изрева, лъве! – каза Блументал сияещ. Слушайте, господин Локамп, знай, че като нищо мога да сваля още хиляда марки...

Отстъпих крачка назад. – „Коварен сатана!“ – мислех си аз. – Това е неочакваният удар. Вече си представях как до, края на своите дни ще бъда въздържател и обърнах към госпожа Блументал очи на измъчено

сърненце.

– Но, татко... – каза тя.

– Остави, майко – отвърна той. – Бих могъл, но няма да го направя. Като търговец изпитах удоволствие да следя начина, по който действувате. С малко повече фантазия, но все пак – това за „Майер и син“ беше вече добре. Майка ви да не е еврейка?

– Не.

– Работили ли сте някога в пласмента на масовото производство?

– Да.

– Виждате ли, оттам е този стил. В кой бранш?

– Духовния – отвърнах аз. – Налагаше ми се да стана учител.

– Господин Локамп – каза Блументал, – моите уважения! Ако някога останете без работа, обадете ми се по телефона.

Написа един чек и ми го подаде. Не вярвах на очите си! Плащаше веднага! Чудо!

– Господин Блументал – казах аз поразен, – разрешете ми да сложа в колата безплатно два кристални пепелника и една първокачествена гумена постилка.

– Хубаво – каза той. – Ето че и на стария Блументал ще подарят нещичко.

После ме покани за следния ден на вечеря. Госпожа Блументал се усмихваше майчински.

– Ще има пълнена шука – каза тя.

– Истински деликатес – добавих. – Тогава ще ви докарам и колата. Утре сутринта ще я зарегистрираме.

Литнах като лястовица назад към работилницата. Но Ленц и Кьостер бяха отишли да обядват. Трябваше да обуздая победното си чувство. Единствен Юп беше там.

– Продаден? – попита той.

– Много искаш да знаеш, безделнико! – казах аз. Ето, на ти един талер, направи си с него самолет.

– Значи е продаден? – ухили се Юп.

– Сега ще ида да обядвам – казах аз, – но горко ти, ако кажеш нещо на другите, преди да съм се върнал!

– Господин Локамп – увери ме той и подхвърли талера във въздуха, – гроб съм.

– Така и изглеждаш! – казах аз и дадох газ. Когато се върнах в двора, Юп ми правеше някакви знаци. – Какво стана? – попитах аз. –

Раздрънка ли се?

– Господин Локамп! Ням съм като камък! – ухили се. – Само че... оня с форда е вътре.

Оставих кадилака на двора и влязох в работилницата. Хлебопекарят беше там и тъкмо се навеждаше над един каталог с мостри за цветове. Облечен беше в карирано пардесю с колан, носеше и широка траурна лента. До него стоеше една хубавица с живи черни очи, с разкопчано палтенце с орфана гарнитура от заешка кожа и с твърде малки лачени обувки. Брюнетката искаше ярък цинобър, но хлебопекарят имаше задръжки по отношение на червения цвят, защото все пак бил в траур. Той предлагаше убит сивкаво-жълт цвят.

– О, не – мръщеше се брюнетката, – един форд трябва да е лакиран така, че да бие на очи. Иначе на нищо не прилича.

Когато хлебопекарят се навеждаше, тя ни мятеше заклинателни погледи, свиваше рамене, кривеше устни и ни смигаше. Весело дете! Най-сетне двамата се споразумяха за резедаво. Момичето смяташе, че гюрукът трябва да бъде в по-светъл цвят. Но по този въпрос хлебопекарят прояви твърдост, по някакъв начин трябвало да личи траурът. Той се наложи да поставим черен кожен гюрук. При това между другото спечели, тъй като го получаваше гратис, а кожата беше по-скъпа от плата.

Двамата си тръгнаха. Но на двора се поспряха. Брюнетката, едва зърнала кадилака, се развика:

– Гледай, миличък, това се казва кола! Приказно! Ето това ми харесва!

В следващия момент, вече отворила вратата, тя се настани в колата и с въодушевление започна да върти очи като кривогледа.

– Какви седалки! Колосално! Като клубни кресла! Друго е, не е форд, я!

– Хайде, ела! – каза миличкият с досада.

Ленц ме смушка; това значеше да действувам и да направя опит да пробутам колата на хлебопекаря. Погледнах Готфрид отвисоко, мълчах. Той ме смушка по-силно. В отговор и аз го тупнах и му обърнах гръб.

Най-после хлебопекарят с мъка издърпа от колата своята черна скъпоценност и си тръгна, леко прегърбен и много ядосан. Сподирихме с очи двойката.

– Човек на светкавичните решения! – казах аз. – Колата поправена, жената нова – моите уважения!

– Е, да – каза Кьостер, – тая има да го радва!

Двамата едва бяха свили зад ъгъла и Готфрид за мърмори:

– С ума си ли си, Роби? Да пропуснеш такъв случай! Това беше учебникарски пример как да се сключи добра сделка!

– Подофицер Ленц – отвърнах аз, – застанете мирно, когато говорите с началник! Да не ме смятате за привърженик на двубрачието, та да омъжвам колата два пъти?

Велик миг – да гледам Готфрид как стои, отворил широко очи – чинии.

– Не се шегувай със свети неща! – заекна той. Не му обърнах внимание, а заговорих с Кьостер.

– Ото, сбогувай се с нашето кадилаче! То вече не ни принадлежи. В бъдеще ще придава блясък на един от бранша долни гащи! Надявам се, че там ще си живее добре! Не тъй геройски, както при нас, но в замяна на това по-сигурно.

Извадих чека. На Ленц само дето не му изхвъркна умът.

– Но нали... не? Какво, платен ли е? – прошепна той дрезгаво.

– А вие какво си мислехте, господа новаци? – попитах и започнах да размахвам чека. – Отгатнете!

– Четири! – извика Ленц със затворени очи.

– Четири и половина – каза Кьостер.

– Пет! – извика Юп откъм помпата.

– Пет и половина! – изревах аз.

Ленц изтръгна чека от ръката ми.

– Невъзможно! Положително няма покритие!

– Господин Ленц – казах аз с достойнство. – Чекът е толкова сигурен, колкото несигурен сте вие! Моят приятел Блументал би могъл да напише чек и за двайсет пъти по-голяма сума! Моят приятел, разбирате ли, у когото утре вечер ще ям пълнена щука. Имайте го за пример! Да завържеш приятелство, да получиш сумата в аванс и да бъдеш поканен на вечеря: това значи да продаваш! Така, сега свободно!

Готфрид едва се владееше. Направи последен опит.

– Моето обявление и амулетът!

Върнах му медала.

– Ето ти твоята кучешка марка! Съвсем я бях забравил.

– Ти си го продал идеално, Роби – каза Кьостер. Слава богу, че се отървахме от шейната. Дяволски добре бихме могли да употребим тези парици.

– Ще ми дадеш ли петдесет марки предплата? – попитах аз.

– Сто. Заслужил си ги.

– Не искаш ли да вземеш и сивото ми палто като аванс? – попита

Готфрид с присвити очи.

– А иска ли ти се да идеш в болница, жалко недискретно копеле? – попитах аз в ответ.

– Момчета, да приключим за днес! – предложи Кьостер. – Достатъчно спечелихме за един ден! Пък да не гневим и бога! Да излезем с Карл и да тренираме за надбягването.

Юп отдавна беше зарязал бензиновата помпа. Възбуден бършеше ръцете си.

– Господин Кьостер, това значи, че докато се вървете, аз поемам командата тук, нали?

– Не, Юп – каза Ото, смеейки се, – и ти ще дойдеш с нас.

Първо отидохме в банката и предадохме чека. Ленц не се успокои, докато не разбра, че е редовен. След това подкарахме колата с такава скорост, че искри захвърчаха от ауспуха...

VIII

Стоях срещу хазайката си.

– Какво се е случило? – попита госпожа Залевски.

– Нищо – отвърнах аз. – Искам само да си платя наема.

Оставах още три дни до уговорения срок и госпожа Залевски едва не падна от почуда.

– Навярно зад това се таи нещо – каза тя подозрително.

– Няма и следа от умисъл – отвърнах аз. – Мога ли за тази вечер да използвам двете тапицирани с брокат кресла от вашия салон?

Готова за борба, тя опря ръце о хълбоците си.

– Излиза, че все пак има! Не ви ли харесва вече стаята?

– О, не. Но вашите брокатени кресла ми харесват повече.

Обясних ѝ, че вероятно ще ме посети една братовчедка и затова ми се иска да поразхубава стаята си. Тя се засмя така, че гърдите ѝ се затресоха.

– Братовчедка! – повтори тя презрително. – А кога ще дойде братовчедката ви?

– Още не е съвсем сигурно – казах аз, – но ако дойде, ще дойде рано, по здрач, за вечеря. А защо собствено да няма братовчедки, госпожа Залевски?

– О, братовчедки има – отговори тя, – но за тях човек не взема назаем кресла.

– Аз напротив – твърдах настойчиво, – имам твърде силно чувство за родова близост.

– Да, личи си! Свързват ви чашките с ром. Можете да ползвате брокатените кресла. Поставете в салона червените, плюшените.

– Благодаря. Утре ще върна всичко. И килима.

– Килима? – Тя се обърна. – Та, кой е споменал за килим?

– Аз, а и вие, току-що. – Тя ме погледна възмутена. – Но килимът върви с креслата – казах аз. – Те стоят върху него.

– Господин Локамп – заяви госпожа Залевски царствено, – не прекалявайте! Умереност във всичко – това беше правилото на покойния Залевски. И вие бихте могли да се съобразявате с него.

Знаех, че покойният Залевски, въпреки този девиз, буквално пиян посрещнал смъртта си. При други поводи госпожа Залевски сама ми беше разказвала за това доста често. Ала сега то бе загубило значение. Тя

използуваше своя мъж, както някои хора библията за цитиране. И колкото по-дълго време минаваше откакто бе умрял, толкова повече мисли му приписваше. Сега вече той прилягаше за всичко – като библията.

Заех се да поразкрася стаичката си. Следобед говорих по телефона с Патриция Холман. Напоследък тя боледуваше и почти цяла седмица не бях я виждал. Бяхме се уговорили за осем часа и аз ѝ предложих да вечеряме у дома, а след това да отидем на кино.

Брокатените кресла и килимът изглеждаха чудесно; но в сравнение с тях осветлението беше ужасно. Затова почуках на съседната стая, у семейство Хасе, за да поискам назаем и една настолна лампа. Госпожа Хасе седеше уморена до прозореца. Мъжът ѝ още не се бе прибрал в къщи. Всеки ден той доброволно работеше по час-два в повече, само да не го уволнят. Жената ми напомняше болна птичка. В нейното леко подпухнало, застаряващо лице все още се откриваха тънките черти на дете – на разочаровано, тъжно дете.

Изложих и молбата си. Хасе се оживи и ми даде лампата.

– Ах, да – каза тя с въздишка, – като си помисля за това, по-рано...

Историята ми бе позната. В основата ѝ бяха изгледите, които би имала, ако не се бе омъжила за Хасе. Познавах същата история и във вариант на господин Хасе. В нея се говореше за изгледите, които той би имал, ако бе останал ерген. Може би това е най-често повтаряната история на света. А и най-безнадеждната.

Послушах известно време, отговорих с няколко банални фрази и се отправих към Ерна Бьоних, за да ѝ поискам грамофона.

Госпожа Хасе говореше за Ерна само като за „персоната от съседната стая“. Презираше я, защото ѝ завиждаше. Но на мен ми допадаше. Тя не си правеше илюзии за живота и знаеше, че трябва да залягаш, за да уловиш малко от това, което се нарича щастие. Знаеше също, че трябва да се заплаща двойно и тройно. Щастието беше най-несигурното нещо на света и с най-висока цена.

Ерна Коленичи пред куфара си и ми извади няколко плочи.

– Искате ли фокстроти? – попита тя.

– Не – отвърнах аз, – не мога да танцувам.

Тя ме погледна удивена.

– Не можете да танцувате ли? А какво правите, когато излизате?

– Танцувам с бутилката. И то е хубаво.

Тя поклати глава.

– Не бих могла да се сприятеля с мъж, който не умее да танцува.

– Вие се ръководите от строги принципи – отговорих аз. – Но нали имате и други плочи? Неотдавна бяхте пуснали една много хубава – женски глас с някаква хавайска музика...

– Ах, тя е чудесна! „Как съм могла да живея без тебе“, нали?

– Правилно. Какво ли не хрумва на авторите на шлагери! Мисля, че те са единствените романтици, останали на този свят.

Тя се усмихна.

– Защо не? Грамофонът е нещо като албум за посвещения. По-рано хората си пишеха в албумите стихове, а сега си подаряват грамофонни плочи. Когато поискам да си спомня нещо, достатъчно е да сложа плочата от онова време – и всичко оживява отново.

Погледнах към плочите, струпани на пода.

– Ерна, би трябвало да имате цели купища спомени, ако ги измерим с плочите...

Тя стана и приглади назад червеникавата си коса.

– Да – съгласи се Ерна и избута с крак цял куп плочи встрани. – Но бих предпочела един истински спомен...

Разопаковах всичко, което бях купил за вечеря, и го подредих, доколкото умеех. От кухнята не можех да очаквам помощ – отношенията ми с Фрида бяха твърде лоши. Тя, най-много, би съборила нещо. Но и така не беше лошо, не можех да позная старата си килия в нейния нов блясък. Креслата, лампата, сложената трапеза – усещах как у мене се надига някакво неспокойно очакване.

Излязох, макар че имах повече от час. От време на време в поривите си вятърът обгръщаше сградите. Уличните лампи бяха запалени. Здрачът между къщите – син като море. „Интернационал“ плуваше в него като изоставен военен кораб. Надникнах там.

– Здравей, Роберт! – каза ми Роза.

– Но какво правиш тук? – попитах. – Няма ли да излезеш на обиколка?

– Още е рано.

Алоис се дотътри.

– Едноетажен? – попита той.

– Триетажен – отвърнах аз.

– Втурваш се презглава – вметна Роза.

– Имам нужда, за кураж – казах и обърнах рома.

– Ще посвириш ли? – попита Роза.

Поклатих глава.

– Не ми се иска днес. Много е ветровито, Роза. Какво прави малката?

Тя се усмихна с всичките си златни зъби.

– Да не чуе дяволът, добре е! Утре пак ще ида при нея. Тази седмица печелих добре; старите пръчове вече усещат пролетта. Ще ѝ занеса едно ново палтенце. От червена вълна.

– Червената вълна е последна дума на модата.

– Ти си кавалер, Роби.

– Ако не се заблуждаваш – казах. – Ела, изпий една чашка с мене. Анасонова ракия?

Тя кимна. Чукнахме се.

– Роза, кажи какво всъщност мислиш за любовта? – попитах я. – Ти разбираш от тия работи.

– Любов! Ах, моят Артур – колчем си помисля за този мошеник и колената ми се подсичат. Виж какво, Роби, сериозно да говорим: човешкият живот е твърде дълъг за любовта. Просто твърде дълъг. Това ми обясни моят Артур, когато се запиля. И е прав. Любовта е чудесна. Но за единия от двамата тя винаги е твърде дълга. А другият, който остава сам, стои и гледа втрещено. Втрещва се като побъркан.

– Ясно – казах, – но без любов човек е само някакъв труп в отпуск.

– Направи като мене – отвърна Роза, – създай си едно дете. Тогава ще имаш кого да обичаш и ще си спокоен.

– Не е лошо – казах. – Само това още ми липсваше.

Роза мечтателно поклати глава.

– Колко бой съм яла от моя Артур и въпреки това, ако сега влезе тук, с килната назад бомбе, човече, стига да си помисля и се разтрепервам!

– Да пием по една за здравето на Артур – предложих аз.

Роза се засмя.

– Да живее пръчът на проститутките! Наздраве!

Изпихме си чашите.

– Довиждане, Роза! Добра сполука тази вечер!

– Благодаря! Довиждане, Роби!

Външната врата хлопна.

– Привет! – каза Патриция Холман. – Дълбоко потънал в мисли?

– Не, съвсем не! Но как сте вие? Здрава ли сте? Какво ви беше?

– Ах, нищо особено. Настинка и лека температура.

Тя съвсем не изглеждаше болна и отслабнала. На против, никога

нейните очи не ми се бяха виждали тъй големи и блестящи, лицето ѝ – румено, а движенията ѝ – гъвкави като на стройно, красиво животно.

– Изглеждате великолепно! – казах аз. – Съвсем здрава! Можем да отидем където пожелаем.

– Би било хубаво – отвърна тя. – Но не днес. Днес не мога.

– Не можете ли? – Не проумявах, не отделях поглед от нея.

Тя поклати глава.

– За жалост, не.

Все още не разбирах. Помислих, че е променила решението си и само не иска да вечеря у дома.

– Звъних у вас – каза тя, – за да не идвате напразно, но вече бяхте излезли.

Сега най-сетне разбрах.

– Наистина ли не можете? Цялата вечер ли? – попитах аз.

– Днес не. Трябва да бъде някъде. За съжаление самата аз научих за това едва преди половин час.

– Невъзможно ли е да го отложите?

– Не, изобщо. – Тя се усмихваше. – То е нещо като делово задължение.

Стоях като ударен в главата. Всичко бях предполагал, само това не. Не вярвах нито дума. Делово задължение – нямаше вид на делови човек! Вероятно беше само извъртане. Положително. Какви делови срещи може да има вечер. Такива неща се уреждат преди обед. Пък и за тях хората не се уведомяват едва половин час преди това. Тя просто не искаше, това беше всичко.

Бях разочарован като дете. Едва сега почувствувах с колко радост бях очаквал тази вечер. Ядосвах се на себе си заради собственото си разочарование и не исках тя да го забележи.

– Е, добре – казах, – няма що да се прави. Довиждане!

Тя ме погледна изпитателно.

– Не е толкова бързо. Уговорката ми е за девет часа. Бихме могли да се поразходим. Цяла седмица не съм излизала.

– Добре – казах аз неохотно. Изведнъж се почувствувах уморен и празен.

Тръгнахме по улицата. С настъпването на вечерта небето се бе изяснило и звездите светеха между покривите. Минахме покрай тревна площ, сред която в сянката се виждаха храсти. Патриция Холман се спря. – Люляк – каза тя, – мирише на люляк! Но това е невъзможно, още е и много рано.

– Не усещам – отвърнах аз.

– О, не, мирише! – Тя се наведе над оградата.

– Това е дафне индика, уважаема госпожице – в тъмнината се разнесе груб глас. Някакъв общински градинарски работник с фуражка с месингова табелка себе опрял на едно дърво. Приблужи към нас, олюлявайки се слабо. В джоба му лъщеше гърлото на бутилка. – Днес я насадихме – добави той, като хълцаше силно. Там е, отсреща.

– Благодаря – каза Патриция Холман и се обърна към мене. – Все още ли не усещате уханието?

– О, не, сега мирише на нещо – отвърнах аз неохотно. На хубава, стара препечена ракия.

– Отгатнахте! – Човекът в сянката хълцаше силно. Много добре усещаш сладостния, тежък мирис, който се разнасяше в кадифената тъмнина, но за нищо на света не исках да го призная.

Момичето се засмя и изопна рамене.

– Колко е хубаво това, след като човек толкова дълго е бил все в стаята! Много жалко, че трябва да тръгвам! Този Биндинг – винаги бърза и винаги в последния момент, – действително би могъл да отложи работата за утре!

– Биндинг ли? – попитах аз. – Имате среща с Биндинг?

Тя кимна.

– С Биндинг и с още някого. Тъкмо този някой е важен в случая. Сериозен, делови ангажимент. Можете ли да си представите?

– Не – отвърнах аз, – не мога да си представя.

Тя се засмя и продължи да говори. Но аз вече не чувах. Биндинг – това ме бе пронизало като мълния. Не мислех, че тя се познава с него много по-отдавна, отколкото с мене. Пред погледа ми се мерзеееше свръхестествено голям и, блестящ неговият буик, скъпият му костюм и неговото портмоне. Бедната ми добра, разкрасена стаичка! Какво си въобразявах! Лампата на Хасе, креслата на Залевски! Та тази девойка изобщо не беше за мене! Какво бях аз? Пешеходец, който понякога взема назаем нечий кадилак, глупав гуляйджия, нищо друго! Такива се срещат на всеки ъгъл. Вече си представях как портиерът от „Траубе“ поздравява Биндинг, виждах светли, топли, добре обзаведени зали, цигарен дим и елегантни хора, чувах музика и смях, а за мен – присмех. „Отстъпвай, мислех си, бързо назад! Едно предчувствие, една надежда – какво пък толкова е имало. Безсмислено бе да се впускам в това. Нищо друго, само назад!“

– Бихме могли да се срещнем утре вечер, ако желаете – каза

Патриция Холман.

– Утре вечер нямам време – отвърнах аз.

– Или в други ден, или някога през седмицата. За идните дни нямам нищо предвид.

– Трудно ще бъде – казах аз. – Днес получихме една бърза поръчка и вероятно ще се наложи през цялата седмица да работим до късно през нощта.

Това беше лъжа, но не можех да постъпя другояче. Неочаквано у мен се бе наслоил толкова много яд и срам. Пресякохме площада и тръгнахме по улицата покрай гробищата. Забелязах, че откъм „Интернационал“ се приближава Роза. Нейните високи ботинки блестяха. Бих могъл да се отклоня встрани и при друг случай бих го сторил, но сега продължих направо, точно срещу нея. Роза минаваше, без да се вгледа в мене, сякаш бяхме чужди един на друг. Това бе естествено; никое от тези момичета не се обаждаше на познатите си на улицата, ако не бяха сами.

– Добър вечер, Роза – казах аз.

Тя погледна смутена първо мене, после Патриция Холман, кимна бързо и объркана продължи нататък. На няколко крачки подир нея, размахвайки чантичката си, вървеше Фрици със силно начервени устни и полюляващи се бедра. Тя равнодушно гледаше през мен, като през стъкло.

– Здравей, Фрици – казах аз.

Тя наклони глава като кралица и с нищо не издаде учудването си, но когато отмина, долових, че стъпките ѝ станаха по-бързи – искаше да поговори с Роза за случая. Все още можех да свия в някоя странична улица, защото знаех, че и другите ще се зададат – точно сега беше времето за първата голяма обиколка. Но със странна упоритост продължавах да вървя все направо – защо да ги избягвам? Познавах ги много по-добре от девойката до мене с нейния Биндинг и буика му. Тя трябваше да види всичко това спокойно и до основи.

Те всички минаха край дългата редица улични лампи: Вали Красицата – бледна, тънка, елегантна, – Лина с дървения крак, яката Ерна, Мариан Пилето, Марго с червените бузи, сбърканият Кики с кожено палто от катерички и последна Мими, бабата с подутите вени на краката, която изглеждаше като опърпана сова. Поздравявах всички, а когато минахме и край Мамичка до казана с кренвиршите, сърдечно ѝ разтърсих ръката.

– Вие имате много познати тук – каза Патриция Холман след известно време.

– Такива, да – отвърнах аз заинатен.

Забелязах, че Патриция Холман ме изгледа.

– Мисля, че трябва вече да се връщаме – каза тя след известно време.

– Да – отвърнах, – и аз мисля така.

Стояхме пред външната врата.

– Сбогом и приятно прекарване – казах аз.

Тя не отговори. С голям труд откъснах очите си от бутона на звънца до входната врата и я погледнах. И наистина – не можех да вярвам на очите си, – тя стоеше пред мен и вместо да бъде сериозно сърдита, устните ѝ потрепваха, очите ѝ блестяха, а после сърдечно и безгрижно се засмя; просто ми се присмиваше.

– Дете! – каза тя... – О, боже, какво хлапе сте още!

Гледах я втренчено.

– Е, да – казах тогава, – все пак... – и изведнъж положението ми стана ясно. – Вие навярно ме смятате за идиот, нали?

Тя се засмя. Бързо направих крачка напред и я притеглих здраво към себе си; нека мисли каквото си иска! Косата ѝ докосна бузата ми, лицето ѝ беше близо до моето, усещах слабия дъх на праскова от нейната кожа; тогава очите ѝ се приближиха и аз изведнъж почувствах нейните устни върху моята уста... Холман бе изчезнала, преди истински да проумея какво стана.

Върнах се и минах покрай казана с кренвирши на Мамичка.

– Дай ми един голям кренвирш – казах сияещ.

– С горчица ли? – попита Мамичка, облечена в чиста, бяла престилка.

– С много горчица!

Ядох кренвирша на крак и поисках Алоис да ми донесе чаша бира от „Интернационал“.

– Човекът е смешна твар, нали, Мамичко? – казах аз.

– Наистина – отвърна тя усърдно. Ето на, вчера спира тук някакъв господин, изяжда два виенски с горчица, а сетне не може да ги плати. Хубава работа, но беше късно, жив човек няма наоколо, какво да го правя, е, случва се, оставих го да си върви. И представи си, днес той дойде и плати виенските, даде ми и пари за почерпка!

– Човек отпреди войната, Мамичко! Как върви търговията?

– Лошо. Вчера седем чифта виенски и девет от късите. Знаеш ли, ако не са тези момичета, отдавна да е свършено с търговията ми.

Момичетата бяха проститутките, които помагаша на Мамичка, както можеше. Щом хванеше клиент и беше възможно, те го водеха да мине първо покрай казана на Мамичка, за да хапнат по кренвирш, а и старата жена да спечели нещо.

– Скоро ще се затопли – продължаваше Мамичка, – но през зимата на влага и студ, както и да се навличаш с дрехи, все ще те пипне някоя болест.

– Дай ми още един кренвирш – поисках аз, – днес се радвам на живота. А как сте вкъщи?

Тя ме погледна със своите воднистосветли очи.

– Все същото. Неотдавна той продаде леглото.

Мамичка беше женена. Преди десет години нейният мъж, качвайки се в движение на подземната железница, бил прегазен. Наложило се да му отрежат двата крака. Нещастieto имало странно въздействие. Осака-тен, той се срамувал толкова много от жена си, че престанал да спи с нея. Освен това в болницата привикнал към морфина. Това бързо го съсипало, попаднал в кръга на хомосексуалисти и след като петдесет години живял нормално, този човек почнал да общува само с извратени момчета. От тях не се срамувал, защото били мъже. За жените той беше обезобразен човек и смяташе, че събужда у тях отврата и съжаление; не можеше да го понесе, но за мъжете той беше клетник, комуто се е случило нещастие. За да си набави пари за момчетата и морфина, той откъкваше от Мамичка каквото му падне и продаваше каквото можеше да се продаде. Но тя държеше на него, макар че той често я биеше. Със сина стоеше всяка нощ до четири часа сутринта при казана с кренвирши. През деня переше чуждо бельо и миеше стълбища. Постоянно имаше болки в подкоремната област и тежеше четиридесет и пет кило; и все пак човек никога не можеше да я види друга, освен любезна. Смяташе, че все още ѝ върви много добре. Понякога мъжът ѝ, когато се чувствуваше нещастен, отиваше при нея и плачеше. Това бяха най-блажените ѝ часове.

– Още ли си на хубава работа? – попита ме тя.

Кимнах.

– Да, Мамичко, сега печеля добре.

– Гледай да я запазиш.

– Ще гледам, Мамичко.

Прибрах се вкъщи. Във вестибюла стоеше, като повикана от бога, слугинята Фрида.

– Вие сте сладко дете – казах аз, защото ми се искаше да направя нещо добро.

Но на лицето ѝ се появи такава гримаса, като че беше пила оцет.

– Съвсем сериозно! – продължих. – Каква полза от вечните препирни? Животът е кратък, Фрида, и е пълен със случайности и опасности. Днес хората трябва да се подкрепят. Нека да бъдем търпеливи един към друг!

Престори се, че не вижда протегнатата ми ръка, избърбори нещо за проклети пияници и изчезна, тряскайки вратите.

Почуках на Георг Блок. Под вратата на стаята му се виждаше светла ивица. Зубреше.

– Георг, ела да похапнем – казах аз. – Той вдигна поглед. Бледото му лице се изчерви.

– Не съм гладен.

Мислеше, че го викам от състрадание. Затова и не искаше.

– Първо, ела да видиш какво имам – поканих го аз, – ще се развали. Направи ми това удоволствие.

Когато минавахме по коридора, видях, че вратата на Ерна Бьоних бе откряната. Зад нея долових тихо дишане. „А-ха“, помислих си и чук как и у Хасе ключалката шракна съвсем предпазливо, вратата също се отвори на един сантиметър. Ясно, целият пансион дебнеше да зърне моята братовчедка.

В ярката светлина на стаичката стаяха брокатените кресла на госпожа Залевски, лампата на Хасе грееше, ананасът красеше масата, първокачествен лебервурст, филета, бутилка шери...

Когато с онемелия Георг се бяхме разяли лакомо, на вратата се почука. Знаех какво ще последва.

– Внимавай, Джордж – пошепнах му аз и извиках. – Влез!

Вратата се отвори, искряща от любопитство, в стаята влезе госпожа Залевски. За пръв път в моя живот тя лично ми носеше пощата – „печатна пратка“, рекламен текст, с който настойчиво ми предлагаша да мина към суровоядство. Беше неземно накитена; истинска гранд дама от нявгашните по-добри времена: дантелена рокля, шал с ресни и камея с изображението на покойния Залевски. В миг на лицето ѝ замръзна захарносладката глазура на усмивката. Невяръваща на очите си, тя не ги откъсваше от смутения Георг. Избухнах в безсърдечен смях. Госпожа Залевски бързо се овладя.

– А-ха, изоставен! – каза тя жлъчно.

– Точна така – признах аз, все още заплеснат по нейната премяна. – Какво щастие, че от поканата не излезе нищо.

Мама Залевски ме гледаше неодобрително.

– И се смеете! Винаги съм казвала: вместо сърце вие имате ракиено шише.

– Хубави думи! – отвърнах. – Не искате ли да ни направите за малко честта, уважаема госпожо?

Тя се поколеба. Но любопитството ѝ надделя, може би все пак ще-ще да узнае неща. Отворих бутилката „Шери“.

По-късно, когато всичко бе утихнало си взех палтото и едно одеяло и по коридора се присламчих до телефона. Коленичих пред масата, на която стоеше апаратът, метнах върху главата си палтото и одеялото, вдигнах слушалката, а с лявата ръка ги придържах отдолу. Така бях сигурен, че никой няма да подслушва. Пансионът Залевски бе с чудовищно дълги, любопитни уши. Имах щастие. Патриция Холман си бе вкъщи.

– Отдавна ли се върнахте от тайнствената среща? – попитах аз.

– Преди час.

– Жалко! Ако знаех...

Тя се засмя.

– Не, нямаше да ви е от полза. Лежа в леглото и пак имам малко температура. Чудесно е, че се върнах рано вкъщи.

– Температура ли? Каква е тази температура?

– Ах, нищо особено. Какво още правихте тази вечер?

– Разговарях с хазайката по световното положение. А вие? Уреди ли се вашата работа?

– Надявам се, че ще се уреди.

В моето укритие стана страшно горещо. Затова, докато слушах девойката, аз повдигах предния край, вдишвах бързо хладния въздух отвън и пак се прикривах, щом започнех да говоря.

– Нямате ли между познатите си някой, който да се казва Роберт? – попитах.

Тя се засмя.

– Мисля, че не...

– Жалко! С удоволствие бих чул как го изговаряте. Не искате ли все пак да опитате?

Тя отново се засмя.

– Само така, на шега, – помолих аз. – Например: „Роберт е магаре“.

– Роберт е хлапе...

– Имате чудесно произношение – казах аз, – Нека опитаме сега с Роби! И така: Роби е...

– Роби е пияница – каза тихият, далечен глас бавно, – а сега трябва да спя, взела съм сънотворно и главата ми вече бучи...

– Добре... лека нощ... спете добре...

Сложих слушалката и отметнах палтото и одеялото. Изправих се и се вдървих. На крачка зад мене стоеше като призрак пенсионираният съветник от Сметната палата, който живееше в стаята до кухнята. Аз изгрухтах гневно нещо.

– Пст! – изсъска той и се ухили.

– Пст! – повторих аз и му пожелах да се намери в ада.

Той вдигна показалец.

– Няма да издам нищо – политически, нали?

– Какво? – казах аз, учуден.

Той смигна.

– Не се безпокойте! И аз се числя към крайната десница. Таен политически разговор, нали?

Схванах.

– Голямата политика! – казах аз и също се ухилих.

Той кимна и пошепна:

– Да живее Негово Величество!

– Трикратно ура! Да живее! – отвърнах аз. – А сега нещо друго: Знаете ли всъщност кой е измислил телефона?

Учуден, той поклати плешивата си глава.

– И аз не зная – казах, – но трябва да е бил чудесен човек...

IX

Неделя. Денят на състезанието. През последната седмица Кьостер тренираше всеки ден. След това вечер до късно през нощта ние прегледахме Карл – до най-малкото винтче, – смазвахме го и го поддържахме идеално. Сега седяхме в склада за резервни части и чакахме Кьостер, който бе отишъл на площада, откъдето щеше да стартира.

Събрали се бяхме всички: Грау, Валентин, Ленц, Патриция Холман и главно Юп. Юп в комбинезон, със състезателски очила и шапка. Той беше балансърът на Кьостер, защото бе най-лек. Във всеки случай Ленц бе имал известни колебания. Твърдеше, че огромните шръкнали уши на Юп оказвали много голямо съпротивление на въздуха; колата или щяла да изгуби двадесет километра от скоростта си, или да се превърне в самолет.

– А защо собствено са ви дали английско име? – попита Готфрид Патриция Холман, която седеше до него.

– Майка ми беше англичанка. И тя се казваше така. Пат.

– Ах, Пат. Това е друго нещо. Произнася се много по-лесно.

Той извади една чаша и бутилка.

– И тъй, за доброто другарство, Пат. Казвам се Готфрид.

Стоях втрънен в него. Докато аз все още търсех обръщение, той, без да му мигне окото, посред бял ден направи такава стъпка! А тя дори се смееше и наистина почна да го нарича Готфрид.

Но неговото държане не беше нищо в сравнение с това на Фердинанд Грау. Той беше съвсем полудял и не я изпускаше от очи. Рецитираше гръмки стихове и заяви, че трябвало да я рисува. Действително се сви на един сандък и почна да рисува.

– Слушай, Фердинанд, бухал стар мъртवेशки – казах аз и му отнех блока, – не кацай сред живи хора. Остани си край гробището. И говори само на най-обща теми. Твърде чувствителен съм към всичко, което се отнася до момичето.

– После ще изпие ли с мене останките от лелята на наследника-гостилничар?

– Дали всичко – не зная. Но един крак – сигурно.

– Добре, момче, тогава ще те пощадя.

Трясъкът на моторите обикаляше като картечен огън по пистата.

Миризма на изгоряло масло, бензин и рициново масло. Възбуждаща, чудна миризма, възбуждащ, чуден барабанен бой на мотори!

Вдигаха врява и монтьорите, чиито добре уредени кабини бяха близо до нас. Ние самите бяхме с много оскъдни запаси. Малко инструменти, моторни свещи, няколко колела с резервни гуми, които получихме безплатно от една фабрика, дребни резервни части – това беше всичко. Кьостер не се състезаваше за някоя фабрика. Трябваше да плащаме всичко сами. Затова няхаме много.

Ото дойде. След него – Браумюлер, вече облечен за състезанието.

– Е, Ото – каза той, – ако моите свещи издържат днес, ти си изгубен! Но те няма да издържат...

– Ще видим – отвърна Кьостер.

Браумюлер посочи заплашително към Карл:

– Пази се от моята орехотрошачка!

Орехотрошачката беше твърде тежката, нова машина, която караше Браумюлер. Той минаваше за фаворит.

– Карл ще те подгони, Тео! – извика му Ленц отсреща.

Браумюлер искаше да отговори на стария, почтен войнишки език, но като видя Патриция Холман при нас, думите заседнаха в гърлото му, очите му изхвъркнаха от любопитство, ухили се неопределено и си пое пътя.

– Пълен успех – извика Ленц доволен.

Лаят на мотоциклетите се носеше над пистата. Кьостер трябваше да се приготви. Участието на Карл бе обявено в класа на спортните коли.

– Много не бихме могли да ти помогнем, Ото – казах аз и погледнах към инструментите.

Той махна отрицателно.

– Не е и необходимо. Ако Карл се строши, и цяла работилница няма да помогне.

– Да ти показваме ли табели, за да знаеш в какво положение си?

Кьостер поклати глава.

– Та това е сборен старт. Сам ще мога да виждам. Пък и Юп ще внимава.

Юп кимаше усърдно. Трепереше от вълнение и непрестанно ядеше шоколад. Но това беше само преди старта. Щом проехтя изстрелът за началото, той изведнъж стана спокоен като костенурка.

– Хайде, на добър час!

Изтикахме Карл напред.

– Само да не си останеш на старта, мило дяволче – каза Ленц и

потупа радиатора. – Не разочаровай своя стар баща, Карл!

Карл потегли. Ние гледахме след него.

– Виж каква смешна таратайка! – каза изведнъж някой до нас. – А задницата ѝ, погледни, като на щраус!

Ленц се изправи.

– Бялата кола ли имате предвид? – попита той със зачервено лице, ала все още спокоен.

– Тъкмо нея – отвърна грамадният монтьор от съседната кабина пренебрежително през рамо и подаде на съседа си бутилката с бира. Ленц почна да заеква от гняв и се готвеше да прекрачи ниската дъсчена ограда. Слава богу, още не бе измъкнал запаса си от ругатни. Дръпнах го назад.

– Остави тия глупости! – пошепнах му. – Ти си ни необходим тук. Защо искаш преждевременно да се намериш в лазарета!

Твърдоглав като магаре, той искаше да се изскубне. Щом ставаше дума за Карл, не търпеше никакви подигравки.

– Гледайте – казах на Патриция Холман, – и тоя безумен козел ми бил Последния романтик! Можете ли да повярвате, че някога е писал стихове?

Тези думи подеждваха на Ленц мигновено. Стиховете бяха болното му място.

– Много преди войната – извини се той. – Освен това, бебо, не е срамно да обезумееш по време на състезание. Какво ще кажеш, Пат?

– Безумието изобщо не е никак срамно.

Готфрид я поздрави.

– Велики слова!

Моторният шум се издигаше над всичко. Трептеше въздухът. Тресяха се земя и небе. Колите летяха край нас в пакет.

– Предпоследен! – изръмжа Ленц. – Този звяр пак се запъна на тръгване.

– Нищо – казах аз, – стартирането е недостатък на Карл. – Той потегля бавно, но после вече не спира.

С отдалечаването на грохота загърмяха високоговорителите. Не вярвахме на ушите си: Бургер, сериозен конкурент, беше останал на старта.

Колите отново се приближаваха с рев. В далечината трептяха като скакалци по пистата, наедряваха, минаваха светкавично отсреща покрай трибуните и се втурваха в големия завой. Още бяха шест, Кьостер пак на предпоследно място. Бяхме готови. Откъм завоя ту по-силно, ту по-

слабо се разнасяше и отгълъхваше грохотът. И отново ятото летеше срещу нас. Първият състезател отмина, вторият и третият го следваха, непосредствено подир тях – Кьостер. На завоя той бе взел преднина и сега мина четвърти.

Слънцето се подаде иззад облаците. Върху пистата се очертаха светли и сиви ивици, изведнъж от светлината и сенките тя се изпъстри като тигрова кожа. Сенките на облаците плуваха над човешкото море, изпълнило трибуните. С моторната буря – сякаш някаква чудовищна музика – се разбушува кръвта на всички ни.

Ленц сновеше напрегнат. Аз съдвках една цигара на каша, Патриция Холман душеше въздуха като жребче в ранно утро. Само Валентин и Грау седяха тихо и се грееха на слънце.

Машините отново се приближиха с грохотен пулс и профучаха край трибуните. Взирахме се в Кьостер. Той поклати глава; не искаше да сменя гуми. Когато пак мина покрай нас, бе позастигнал другия. Сега караше почти до задното колело на третия. Така се гонеха бясно по безкрайната отсечка.

– Проклятие! – Ленц отпи глътка от бутилката.

– Той е подготвен – казах на Патриция Холман; – да избързва на завоите е негова особеност.

– Ще пийнете ли от бутилката Пат? – попита Ленц.

Изгледах го гневно. Издържа погледа ми, не трепна.

– По-добре с чаша – каза тя. – Още не съм се научила да пия от бутилка.

– Личи си! – Готфрид посегна към чашата. – Грешки на модерното възпитание.

При следващите обиколки колите се бяха поотдалечили една от друга. Водеше Браумюлер. Първите четири постепенно извоюваха треста метра преднина. Кьостер изчезна зад трибуната едновременно с третия; бяха редом. После колите пак забучаха насам. Скочихме на крака. Къде бе останала третата? Ото метеше сам подир другите двама. Ето, най-сетне прогърмя и третият. Прокъсани задни гуми. Ленц се хилеше злорадо. Колата спря пред съседната кабина. Грамадният монтьор проклинаше. Една минута по-късно машината отново бе в действие.

Следващите обиколки не промениха нищо в класирането. Ленц отмести встрани контролния часовник и взе да смята.

– Карл още има резерви – оповести след това той.

– Боя се, че другите също имат – казах аз.

– Невернико! – хвърли ми той унищожителен поглед.

И в предпоследната обиколка Кьостер клатеше глава. Искаше да рискува и да не сменя гумите. Още не беше толкова горещо, че да не издържат. Над широката арена и трибуните като огромна стъклено-прозрачна твар легна трескава напрегнатост, когато настъпи финалният кръг на борбата.

– Хванете всички нещо дървено! – казах аз и сграбчих дръжката на един чук. Ленц хвана главата ми. Отблъснах го. Той се ухили и се улови за бариерата.

Идейки насам, трясъкът премина в бучене, бученето – във вой, воят – в гръм, във високо, пронизително пеене на колите, които летяха на най-големи обороти. Браумюлер взе завоя отвън, подире му профуча вторият, задните колела вдигаха прах и пращяха и той се провря навътре, много по-навътре, вероятно искаше да го задмине, като вземе завоя отдолу.

– Погрешно! – извика Ленц. – И ето че Кьостер се стрелна подир втория със свистене, колата се изкачи до крайния ръб, за миг се вкаменихме – струваше ни се, че той ще излети навън, но тогава моторът изрева и завоят бе взет.

– Мина завоя с пълен газ! – извиках аз.

Ленц кимна.

– Лудост!

Надвесихме се над бариерата, тръпнещи от напрежение да разберем дали е успял. Качих Патриция Холман на сандъка с инструментите.

– Така ще виждате по-добре. Опрете се на рамото ми. Внимавайте, на завоя той ще спипа и другия.

– Настига го! – извика тя. – Задмина го!

– Сега гони Браумюлер! Боже мой, свети Моисей! – извика Ленц, – наистина го задмина и вече гони Браумюлер.

С трясък трите коли изскочиха от завоя и се приближиха; подлудели, ние викахме. И Валентин, и Грау с дълбокия бас се присъединиха към нас. Кьостер бе успял в безумния си опит, при завоя изпревари втория, вземайки го отвън, тъй като она бе пресметнал погрешно и след като беше свил рязко навътре, изгуби скорост. Сега Кьостер връхлиташе като ястреб на Браумюлер, който изведнъж се оказа само на двадесет метра пред него и явно имаше повреда в свещите.

– Дръж, Ото! Дай му да разбере! Счупи тази орехотрошачка! – ревахме ние и му махахме.

Колите изчезнаха в последния завой. Ленц се молеше на глас за помощ на всички богове на Азия и Южна Америка и размахваше амулета

си. И аз извадих моя.

Патриция Холман се опираше на рамото ми, съсредоточена, издала напред глава като дървена фигура от носа на кораб-галеон.

Ето че отново се показаха. Моторът на Браумюлер все още „плюеше“, час по час прекъсваше. Затворих очи, Ленц се обърна с гръб към пистата – искахме да омилюстим съдбата.

Един вик ни накара да се обърнем отново. Успяхме да видим как Кюстер финишира с преднина от два метра.

Ленц пошурия. Запрати инструмента на земята и се вдигна на ръце върху гумата.

– Какво казахте преди? – ревна той към монтьора с херкулесовска фигура, когато отново застана на крака. – Таратайка ли?

– Я не ми квакай! – отвърна монтьорът мрачно. И за пръв път, от както го познавах, Последният романтик не изпадна в ярост от нанесената му обида, а цял се затресе от смях, сякаш страдеше от болестта Светивитово хоро.

Чакахме Ото. Той имаше да урежда още нещо при организаторите на състезанието.

– Готфрид – неочаквано зад нас повика дрезгав глас.

Обърнахме се. Пред нас стоеше човек като планина в твърде тесни раирани панталони, в твърде тясно сако от напръскана с бяло материя и черно бомбе.

– Алфонс! – удиви се Патриция Холман.

– Лично – потвърди Алфонс.

– Ние спечелихме, Алфонс! – възкликна тя.

– Страхотно! Какво излиза, че съм дошъл твърде късно ли?

– Ти никога не идваш твърде късно, Алфонс – каза Ленц.

– Собствено, исках да ви донеса нещо за хапване. Студено свинско печено и малко свински ребърца. Вече е нарязано.

– Давай го тук и сядай, златно момче! – извика Готфрид. – Веднага се заемаме.

Алфонс отвори пакета.

– Боже мой! – каза Патриция Холман. – Колкото за цял полк!

– Това винаги се разбира едва на края – каза Алфонс. – Впрочем има и малко кимионова ракия. – Той измъкна две бутилки. – Тапите са извадени.

– Страхотно – каза Патриция Холман. Алфонс ѝ смигна дружелюбно.

Когато се приближи към нас, шумът от мотора на Карл напомняше

бълбукане на вода. Кьостер и Юп скочиха от колата.

Юп приличаше на младия Наполеон. Ушите му светеха като църковни прозорци. Държеше в ръце огромна сребърна купа – ужасна безвкусица.

– Шестата – каза Кьостер, смеейки се. – Как пък хората не измислиха нещо друго!

– Само тенджерата за мляко ли? – попита Алфонс делово. – Няма ли и нещичко на ръка?

– О, да – успокой го Ото, – има.

– Тогава ние просто плуваме в пари – обяви Грау. – Изглежда, че ще прекараме една приятна вечер.

– При мене? – попита Алфонс.

– Това е въпрос на чест! – отвърна Ленц.

– Грахова супа със свинско шкембе, крачка и уши – каза Алфонс и дори изразът на лицето на Патриция Холман говореше за голямо уважение. Естествено безплатно – добави той.

Браумюлер се приближи, като прокллинаше нещастията си, ръката му бе пълна с омазнени моторни свещи.

– Успокой се, Тео – извика Ленц, – при следните състезания на детски колички първата награда положително ще е твоя.

– Ще ми дадете ли реванш на коняк? – попита Браумюлер.

– С бирени чаши дори – каза Грау.

– Нямате изгледи, господин Браумюлер – заяви Алфонс като познавач. – Никога досега не съм виждал Кьостер да се напие.

– И аз никога досега не бях виждал Карл пред себе си – отвърна Браумюлер – освен днес.

– Понеси го с достойнство – настави Грау. – Ето ти чаша. Да пием за залеза на културата, предизвикан от машините!

Когато станахме, понечихме да вземем със себе си остатъка от храната, която бе донесъл Алфонс. Навярно имаше за още няколко души. Но намерихме само хартията.

– По дяволите – каза Ленц. – А-ха! – и посочи Юп, който се хилеше смутен. Ръцете му още бяха пълни, а коремът – издут като барабан. – Това също е постижение!

Струваше ми се, че след вечерята у Алфонс Патриция Холман постигна твърде голям успех. Улових Грау в момент, в който отново ѝ предлагаше да я рисува. Тя се смееше и казваше, че щяло да трае много дълго. Фотографирането било по-удобно.

– Тъкмо това по-скоро е неговата специалност! – казах аз

язвително. – Вероятно той ще ви нарисува по фотография.

– Тихо, Роби – отвърна Фердинанд невъзмутимо и впи в Пат големите си, сини детски очи. – Ракията те прави свадлив, а мен – човечен. В това е разликата между нашите поколения.

– Той е близо десет години по-стар от мене – подхвърлих аз.

– Днес това се измерва като разлика от едно поколение – продължи Фердинанд, – разлика от цял живот. Хилядолетна разлика. Какво знаете вие за живота, момчета? Дори от собствените си чувства се страхувате! Не пишете писма, а телефонирате; вече не мечтаете – в края на седмицата си позволявате едно излизане; вие сте разумни в любовта и неразумни в политиката – жалък род!

Слушах само с едното ухо; с другото ловях приказките на седящия отсреща Браумюлер. Той тъкмо заявяваше на Патриция Холман с малко колеблив тон, че трябвало непременно да вземе уроци по кормуване от него. Щял да ѝ покаже всичките си хватки.

При първа възможност го дръпнах настрана.

– Тео, за един спортист е страшно нездравословно да обръща прекомерно внимание на жените.

– За мен положително не е – каза Браумюлер, аз по природа съм пословично здрав.

– Хубаво. Тогава искам да ти кажа какво положително няма да бъде здравословно и за теб – един удар по главата с ей тази бутилка.

Той се ухили.

– Прибери сабята, малкият! Знаеш ли по какво се познава кавалерът? По това, че се държи прилично и когато е пиян. А знаеш ли какво съм аз?

– Самохвалко!

Не се вълнувах от това, че някой от останалите наистина би могъл да предприеме нещо; помежду ни то беше недопустимо. Но не бях съвсем сигурен как стои работата с Патриция Холман, не бе изключено някой от другите да ѝ харесва необикновено. Съвсем малко се познавахме, за да бъдех сигурен. А и кога ли човек би могъл да бъде сигурен?

– Искате ли да се измъкнем незабелязано? – попитах аз. Тя кимна.

Вървахме по улиците. Беше влажно. Над града бавно падаше мъгла, зелена и сребриста. Улових ръката на Пат и я пхнах в джоба на палтото си. Дълго време вървахме така.

– Уморена ли си? – попитах аз.

Тя поклати глава и се усмихна.

Посочих кафенетата, край които минавахме.

– Да влезем ли някъде?

– Не. Не отново в заведение.

Продължихме да вървим, стигнахме до гробищата. Те бяха като тих остров сред каменния поток на къщите. Дърветата шумяха. Короните им вече не се виждаха. Потърсихме празна пейка и седнахме.

Пред нас уличните лампи, очертаващи тротоара, имаха оранжеви ореоли. С все по-плътни диплещите се мъгли започваше голямата приказка на светлината.

Майски бръмбари, зашеметени, падаха от липите, кръжаха около лампите и тежко се блъскаха във влажните стъкла. Мъглата преобразяваше всичко, извисяваше го и го откъсваше, отсрещният хотел вече плуваше над черното огледало на асфалта като океански параход с осветени кабинни, сивата сянка на църквата зад него – се бе превърнала в призракен кораб с платна и високи мачти, които се губеха в сиво-червената светлина, а сега и шлеповете на къщите почваха да плуват, да се носят...

Мълком седяхме един до друг. Мъглата правеше всичко недействително; и нас самите. Погледнах момичето, в неговите широко отворени очи блестеше светлината на лампата.

– Ела – казах аз, – ела по-близо до мен, иначе мъглата ще те отнесе...

Пат обърна лице. Тя се усмихваше, устните ѝ едва откриваха блестящи зъби, очите, широко отворени, бяха насочени към мен, но ми се струваше, че съвсем не ме вижда, сякаш се усмихваше на нещо отвъд мен, в сивите и сребърни потоци, сякаш бе призрочно докосната от люлеенето на върхарите, от влажните струи надолу по стволите, сякаш долавяше някакъв смътен, беззвучен призив отвъд дърветата, отвъд света, като че ли незабавно трябваше да стане и да тръгне през мъглата, безцелно и, неотклонно да следва неясния и тайнствен зов на земята и на живота.

Никога няма да забравя този лик. Никога няма да забравя как след това се склони към мене и как придоби особен израз, как неусетно се изпълни с нежност и мекота, с някакво сияйно безмълвие, сякаш разцъфваше – никога няма да забравя как устните на Пат се устремиха към моите, как очите ѝ се приближиха до моите, как бяха съвсем близо и ме гледаха, питащи, сериозни, големи и лъчисти – и как после се притвориха бавно, като че ли се отдаваха...

Мъглата се диплеше валмо подир валмо. Надгробните кръстове

стърчаха бледни сред нея. Наметнах палтото си върху двама ни. Градът беше потънал. Времето – мъртво...

Дълго седяхме така. Постепенно вятърът задуха по-силно и в свивия въздух пред нас се залюшкаха сенки. Чувах скриптене на стъпки и сподавен говор. След това – приглушено дрънкане на китари. Вдигнах глава. Сенките се приближаваха, превърнаха се в тъмни фигури и се събраха в кръг. Тишина. И изведнъж гръмна песен: „Исус, Исус търси и теб...“

Рязко се изправих и се вслушах. Какво ставаше там? На луната ли бяхме? Това беше истински хор – двугласен женски хор...

„Грешнико, грешнико, стани...“ – проехтя над гробищата в ритъма на военен марш...

Втренчих се в Пат.

– Не мога да проумея – казах аз.

– „Ела, разкай се на колене...“ – се носеше вече в по-жив ритъм.

Изведнъж разбрах. – Мили боже! Армията на спасението!

„Не давай воля на греха...“ – предупреждаваха отново сенките във възходяща кантилена.

В кафявите очи на Пат се появиха искрящи светлинки. Устните ѝ потръпваха, раменете и трепереха.

Песента неудържимо отиваше към фортисимо:

С адски мъки, с пъклен жар,
за греха със зло отруден,
чуй Исуса, клета твар,
и покай се, сине блуден!

– Тихо, гръм да ви удари! – ненадейно изрева един гневен глас из мъглата.

Момент смутна тишина. Но Армията на спасението беше свикнала с такива терзания. Хорът веднага продължи още по-силно: „Какво ще правиш сам в света...“ – жалеше сега той едногласно.

– Натискачи, проклети да сте! – проръмжа гневният глас. – И тук ли човек няма спокойствие?

„Сатаната те изкушава навред...“ – прогърмя в отговор.

– По-добре той да ме изкушава, отколкото вие, смахнати дъртуши! – чу се веднага отговор от мъглата.

Прихнах да се смея. Пат също не можеше да се владее вече. Тресяхме се от смях пред този двубой сред гробищата. На Армията на

спасението беше известно, че пейките тук бяха убежище за влюбени двойки, които нямаше къде да бъдат самички сред глъчката на града. Ето защо бе замислила голямо начинание. Предприела бе неделен поход за спасяване на души. Набожно, доверчиво и високо необработените гласове крещяха своя текст. Китарите им пригласяха със силно дрънкане.

Гробището се оживи. В мъглата се разнесоха кикот и подвиквания. Изглежда, всички пейки бяха заети. Самотният бунтовник в името на любовта имаше огромен незрим приток от съмишленици. Формира се протестен хор. Сред пеещите трябва да бяха и бивши войници, които се вълнуваха от маршова музика, защото след малко с пълна сила зазвуча незабравимата песен: „Във Хамбург бях аз и видях цъфтящия свят.“

„Престани да бъдеш грешник закоравял!“ – още веднъж пронизително запя хорът на аскетите, защото Армията на спасението бе обзета от най-голяма тревога, широкополите шапки, се тресяха силно.

Но злото победи. „Името си аз не мога да ти кажа... – отекна мощно в груби гърла, – аз момиче съм, което се продава за пари...“

– Време е да тръгваме – казах на Пат. – Зная тази песен. Тя е от няколко строфи, които стават все по-остри. Да се махаме оттук!

Отново бяхме сред града, сред писъци на автомобилни сирени и шум от колела. Но той още бе във властта на магията. Мъглата превръщаше автобусите в големи приказни животни, леките коли в пълзящи светли котки, а витрините – в пещери на пъстротата и хаоса.

Минахме по улицата край гробището и прекосихме увеселителния площад. Във влажната здрачевина люлките се издигаха като кули, от които струи музика и блясък, дяволското колело искреше в пурпур, злато и смях, а лабиринтът се мерзелееше сред пламъци.

– Благословен лабиринт! – казах аз.

– Защо? – попита Пат.

– Нали веднъж бяхме заедно там...

Тя кимна.

– Имам чувството, че е било безкрайно отдавна.

– Да влезем ли още веднъж?

– Не – казах аз. – Сега не. Искаш ли да пиеш нещо?

Тя поклати глава. Изглеждаше чудесно. Мъглата беше като лека омара и я правеше още по-лъчезарна.

– Не си ли уморена? – попитах Пат.

– Не, още не.

Стигнахме до бараките за игра с гривни и куки. Пред тях бяха

окачени карбидни лампи с бяла, искряща светлина. Пат ме погледна.

– Не – казах аз, – днес няма да хвърлям. Ни една халка, дори да биха ми предложили като печалба избата с ракиите на Александър Велики.

Продължихме по-нататък през площада и градския парк.

– Тук някъде трябва да има дафне индика – каза Пат.

– Да, мирисът се носи далеч над тревите. Ясно се усеща. Или не?

Пат ме погледна.

– О, да – каза тя. – Трябва да е цъфнала вече. Целият град ухае.

Внимателно се огледах наляво и надясно за празна пейка. Но дали причината бе в дафне индика, в неделния ден или в нас, не открих ни една. Всички бяха заети. Погледнах часовника. Минаваше полунощ.

– Ела – казах аз – да идем у дома, там ще сме сами.

Пат не отговори, но тръгнахме. При гробището видяхме нещо неочаквано. Армията на спасението бе получила подкрепления. Хорът се състоеше от четири редици певци. Не само от сестри, вече и две редици братя в униформа се бяха появили. В момента не на два гласа и не пискливо, а на четири песента ехтеше като орган. В такт на валс над надгробните паметници се лееше: „Йерусалиме небесен...“

Противниците не се чуваха. Те бяха пометени.

– Настойчивост – обичаше да повтаря моят ректор Хелерман, – упоритостта и трудолюбието са по-силни от стихийността и гениалността...

Отключих вратата. За миг се поколебах. Сетне за палих светлината. Дългият тесен коридор се проточи жълт и неприятен.

– Затвори очи – казах тихо на Пат, – гледката е за хора със здрави нерви. – Изведнъж я взех на ръце и тръгнах бавно, с обичайната си стъпка, сякаш бях сам, покрай куфарите и примусите, и стигнах до моята стая.

– Ужасно, нали? – казах аз смутен; като се взирах в плюшената гарнитура пред нас. Да, сега ми липсваха брокатените кресла на госпожа Залевски, килимът, лампата на Хасе...

– Не е толкова ужасно – каза Пат.

– О, не, о, не – отвърнах аз и отидох при прозореца. – Но поне гледката е хубава. Искаш ли да преместим креслата до прозореца?

Пат обикаляше стаята.

– Съвсем не е лошо. Преди всичко е приятно топло.

– Студено ли ти е?

– Обичам топлината – каза тя и леко вдигна рамене. – Не обичам

студ и дъжд. Не ми понасят.

– Небеса! И през цялото време седяхме във на мъглата...

– Затова пък, сега е толкова хубаво тук...

Тя се поразкърши и отново тръгна из стаята с красива походка. Бях твърде смутен и бързо се огледах слава богу, нямаше разхвърляни много работи. Само с едно извиване на крака тикнах навътре под леглото прокъсаните си домашни пантофи.

Застанала пред гардероба, Пат гледаше нагоре. Върху него бе поставен старият куфар, подарен ми някога от Ленц. Беше пъстро облепен с етикети от неговите авантюристични странствувания.

– Рио де Жанейро – четеше тя, – Манаос, Сантяго, Буенос Айрес, Лас Палмас...

Пат тикна назад куфара и се приближи до мен.

– Бил си по всички тия места?

Промърморих нещо. Тя улови ръката ми.

– Ела, разправи ми, разкажи ми за всички тези градове; трябва да е чудесно да пътуваш толкова надалеч...

А аз? Аз я гледах пред себе си, красива, млада, пълна с очакване переруда, по някаква щастлива случайност прилетяла в моята овехтяла, жалка стая, в моя незначителен, безсмислен живот, при мен и все пак не при мен – само едно дихание и тя би могла да се вдигне и отлети; укорявайте ме, проклинайте ме – аз няхах сила да изрека „не“, не можех да кажа, че никога не съм бил по ония места, в този момент не...

Стояхме до прозореца, мърлата се кълбеше и прииждаше към стъклата, а аз долавях: зад нея отново дебне премълчаното, скритото, отминалото, влажните дни на ужаса, пустотата, нечистотията, дрипите на едно изтляващо битие, безпътицата, обърканите напъни на един безцелно прошумял живот; а тук, пред мен, в сянката, изумително близо – леката ръка, немислимото присъствие, топлината, ясният живот; аз трябваше да го задържа, да го завоювам...

– Рио – казах аз, – Рио де Жанейро – пристанище като приказка. В седем дъги се вие морето край залива, а градът се извисява над него бял и блестящ... – Започнах да разказвам за горещи градове и безбрежни равнини, за жълтите тинести води на реките, за трептящи в зрак острови и крокодили, за горите, прорязвани от шосетата, за крясъците на ягуарите нощем, когато речният кораб се плъзга сред мирис на ванилия, задух, ухане на орхидеи, разложение и тъмнина. За всичко това бях слушал от Ленц, но сега едва ли не ми се струваше, че аз самият съм бил там – така чудно се смесваха спомени и копнеж по далечното с желанието да

прибавя малко лъскавина към незначителността и тъмния хаос на моя живот, за да не изгубя това непонятно красиво лице пред себе си, тази неочаквана надежда, този ощастливяващ цъфтеж, за които сам аз бях твърде недостоеен. Някога по-късно можех да обясня всичко това, по-късно, когато щях да бъда нещо повече, когато всичко станеше сигурно, по-късно, но не сега... – Манаос – произнасях аз, – Буенос Айрес – и всяка дума беше молба и заклинание...

Нощ. Навън заваля. Капките падаха безшумно и меко. Те вече не чукаха както преди месец, когато срещаха само клоните на липите; сега шептяха леко и се плъзгала по младите гъвкави листа, притискаха се от тях и се стичаха – мистичен празник и един тайнствен стремеж към корените, от които щяха да се изкачат отново нагоре и самите те да се превърнат в листа, които в пролетните нощи също щяха да очакват дъжда.

Настанала бе тишина. Уличният шум бе замрял; светлината на самотна улична лампа трепкаше по тротоара. Нежните листа на дърветата, осветявани отдолу, изглеждаха почти бели, едва ли не прозрачни, а короните им бяха като блестящи, светли корабни платна...

– Чуваш ли дъжда, Пат...

– Да...

Тя лежеше до мене. Косите ѝ се открояваха на белите възглавници. Лицето изглеждаше много бледо в сянката на косите. Едното ѝ рамо бе открито, блестеше под някакъв зрак като матов бронз, а една тясна ивица светлина падаше и върху ръката.

– Погледни само... – каза Пат и вдигна длани.

– Струва ми се, че ги осветява лампата отвън – казах аз.

Тя се изправи. Сега и лицето ѝ беше сред сияние, то обгръщаше раменете и гърдите ѝ, жълто като пламъка на восьмични свещи, изменяше се, сливаше се в едно, ставаше оранжево, сини кръгове, блещукаха в него, а после изведнъж зад Пат изплува топла червена светлина, вдигна се понависоко и пропълзя бавно по тавана на стаята.

– Това е рекламата за цигари отсреща.

– Виждаш ли колко е хубава стаята ти? – каза тя.

– Хубава е, защото ти си тук – казах аз. – Тя никога вече няма да бъде предишната, тъй както ти си била тук.

Пат коленичи в леглото, цялата сред струите на бледа синя светлина.

– Но... – каза тя – аз ще идвам често тук, често.

Лежах неподвижно и я гледах. Виждах всичко като в някакъв

нежен, ясен сън; бях отпуснат, морен, спокоен и много щастлив.

– Колко си красива така, Пат! Много по-красива, отколкото в каквото и да е било облекло.

Тя се усмихна и се сведе над мене.

– Ти трябва да ме обичаш Роби, много! Не зная какво бих правила без любов! – Очите ѝ не се отклоняваха от мен. Лицето ѝ бе много близо до моето. То беше развълнувано, откровено, пълно със страстна сила. – Ти трябва да ме държиш здраво – шептеше тя. – Имам нужда от някого, който да ме държи здраво. Иначе ще падна. Страхувам се.

– Не ми изглеждаш боязлива – отвърнах аз.

– О, не. Само си давам вид на безстрашна. Често ме обзема страх.

– Ще те държа здраво – обещах аз, все още в този недействителен сън наяве, в това витаещо светло съновидение. – Ще те държа здраво толкова, колкото е potrebno, Пат. Сама ще се удивиш.

Тя хвана лицето ми с две ръце.

– Наистина ли?

Кимнах. По раменете ѝ проблясваха зелени отражения като в дълбока вода. Улових ръцете ѝ и я притеглих към себе си – една вълна, светеща, дишаща мека вълна, която се вдигаше и заливаше всичко.

Пат спеше на ръката ми. Пробуждах се често и я гледах. Мислех, че нощта ще трае цяла вечност. Носехме се някъде, отвъд времето. Всичко беше станало така бързо, че аз още не бях в състояние да го проумея. Не успях да вникна в това, че някой може да ме обича. Естествено разбирах, че мога да бъда много добър другар за някой мъж; но не ми беше ясно за какво една жена би могла да ме обича. Смятах, че навярно е допустимо само в тази нощ и вярвах, че когато се събудим, всичко ще е отминало.

Тъмнината вече сивееше. Лежах съвсем неподвижно. Ръката ми под главата на Пат бе изтръпнала, не я усещах вече. Но не помръдвах. Едва когато Пат се обърна насън и се отпусна на възглавницата, можах да изтегля ръката си. Станах съвсем тихо, измих си безшумно зъбите и се избърснах. Сложих си и малко одеколон – в косата и на тила. Странно бе – в беззвучието сред сивата стая, с тия мисли и с тъмните силиуети на дърветата отвън.

Когато се обърнах, видях, че Пат бе отворила очи и ме наблюдаваше. Сепнах се.

– Ела – каза тя.

Отидох при нея и седнах на леглото.

- Истина ли е всичко? – казах аз.
– Защо питаш?
– Не знам. Може би поради това, че настъпва утро.
Развиделяваше се.
– А сега ми подай нещата – каза Пат.

Вдигнах от пода финото копринено бельо. Беше леко и толкова малко! Държах го в ръка. И тук има различие – мислех си. Който носи такова бельо, трябва да е съвсем друг човек. Никога не бих могъл да разбера това, никога.

Подадох нещата на Пат. Тя обви с ръка шията ми и ме целуна.

Сетне я заведох у дома й. Почти не говорехме. Вървахме един до друг в сребристото утро. Млекарските коли трополяха по паважа, вестникарите разнасяха вестниците. Пред някаква къща седеше стар човек и спеше. Брадичката му трепереше, като че ли вече не можеше да се държи неподвижно. Покрай нас минаваха велосипедисти с пълни кошници кифли. Уханието на топъл пресен хляб изпълваше улицата. Високо над нас в синьото небе се носеше самолет.

– А днес? – попитах Пат пред вратата. Тя се усмихна. – В седем? – попитах отново.

Пат съвсем не изглеждаше уморена. Беше будра, като че беше спала дълго. Целуна ме за сбогом. Стоях пред къщата, докато видях, че лампата в нейната стая светна.

Тогава си тръгнах. По пътя ми хрумваха много неща, които би трябвало да й кажа, много красиви думи. Бавно вървах по улиците и в ума ми се въртеше всичко, което бих могъл да кажа и да направя, ако не бях такъв, какъвто съм. След това отидох в халите. Колите със зеленчук, месо и цветя бяха вече пристигнали. Знаех, че за същите пари тук се купуваха три пъти повече цветя, отколкото в магазините. За всичките пари, които имах още у себе си, взех цветя, лалета. Изглеждаха великолепно, бяха съвсем свежи, с капки вода в чашките си. Получи се огромен букет, едва се обхващаше с ръка. Продавачката ми обеща да го изпрати на Пат в единадесет часа. Тя се усмихна, като ми обеща това, и добави още букетче теменужки.

– Най-малко две седмици ще им се радва дамата – каза тя. – Само от време на време да слага един пирамидон във водата.

Кимнах и й дадох парите. Сетне бавно поех към къщи.

Х

В работилницата фордът беше готов. Нямахме никаква нова работа. Налагаше се да предприемем нещо. Заедно с Кьостер отидохме на една публична разпродажба. Искахме да купим едно такси, за което щеше да се наддава там. Такситата винаги можеха да се препродадат доста добре.

Залата, в която се извършваше разпродажбата, бе в една вътрешна къща някъде в северната част на града. Освен таксито се разпродаваха и куп други неща. Част от тях бяха на двора. Легла, разклатени маси, позлатен кафез с папагал, който викаше: „Помага бог, мили!“; един настолен часовник, книги, шкафове, стар фрак. Кухненски столове, съдове – цялата бедната, упадъкът на едно рушащо се битие.

Пристигнахме много рано; човекът, който щеше да води наддаването, още не беше дошъл.

Обикалях и се ровех между изложените вещи, разгърнах и някои от книгите – изпокъсани от четене евтини екземпляри от гръцки и латински класици с много ръкописни бележки по полетата. По избелелите, опърпани страници вече нямаше стиховете на Хораций и песните на Анакреон, а само викът на нищетата и безизходността на един загубен живот. За човека, комуто са принадлежали книгите, те са били заслон и той ги е пазил до последния момент; оня, който ги е дал тук за разпродажба, е стигнал до края.

Кьостер надникна през рамото ми.

– Тъжна работа, нали?

Кимнах и му посочих другите неща.

– Това също, Ото. Кухненски столове и гардероби не се носят на търг от добро.

Отидохме при колата, оставена в ъгъла на двора. Лакът ѝ беше попукан и издраскан, но колата – чиста дори и под калниците. Набит мъж с широки, увиснали ръце стоеше наблизко и ни гледаше безучастно.

– Прегледа ли машината? – попитах Кьостер.

– Вчера – каза той. – Доста раздрънкана, но безукорно поддържана.

Кимнах.

– Видимо е така. Колата е мита и тази сутрин, Ото. И положително не от този, който ръководи разпродажбата.

Кьостер поклати глава и погледна насреща към набития човек.

– Трябва да е собственикът. И вчера стоеше тук и чистеше колата.

– По дяволите! – казах аз. – Клетникът изглежда като прегазена куче.

Някакъв млад човек прекоси двора и спря при колата. Носеше палто с колан и беше неприятно дързък.

– Това трябва да е бричката – каза той колкото на нас, толкова и на човека и почука с бастуна си по капака на мотора. Видях как в очите на човека нещо трепна. – Не е беда, не е беда – каза, предпазвайки се от обвинение надутият човек с колана, – лакът така и така пет пари не струва. Достопочтена таратайка. Всъщност мястото ѝ е в музея, нали? – Засмя се гръмко на собствената си шега и ни погледна в очакване на одобрение. Не се засмяхме. Той се обърна към собственика. – Е, колко искате за тази антика?

Човекът преглътна и замълча.

– Колкото за старо желязо, а? – изврещя младежът в блестящо настроение и отново се обърна към нас. – Господата също ли се интересуват? – А с понижен глас добави: – Бихме могли да се споразумеем как да обърнем търга. Да наддаваме колкото за лула тютюн и да си поделим печалбата. Защо без нужда да хвърляме пари в шепите на хората? Впрочем аз съм Гуидо Тис от „Аугека“.

Той размаха бамбуковото си бастунче и ни смигна заговорнически и с непоколебимо спокойствие. За този двадесет и пет годишен червей няма никакви тайни, помислих си ядосан, тъй като ми бе жал, за мълчаливия човек до колата, и казах:

– Не би трябвало да се наричате Тис.

– Нима? – каза той поласкан. Явно бе свикнал с комплименти заради своето усърдие.

– Да, да – продължих аз. – Сополанко би трябвало да се казвате. Гуидо Сополанко!

Той отстъпи назад.

– Е, да – рече най-после, – двама срещу един...

– Ако е това – казах, – готов съм да застана срещу вас един на един, където пожелаете.

– Благодаря – отвърна Гуидо ледено, – наистина благодаря! – И се оттегли.

Набитият човек със смутеното лице стоеше така, сякаш нямаше никакво отношение към всичко това, и се взираше в колата.

– Не би трябвало да я взимаме, Ото – казах аз.

– Тогава ще я купи този непълнозъб бозайник, броненосецът Гуидо – отвърна Кьостер. – Чие не можем да помогнем на човека.

– Така е – съгласих се, – но въпреки това... тук се крие нещо...

– Къде ли днес не се крие нещо, Роби? Вярвай ми, за човека е дори по-добре, че ние участвуваме. Така може би той ще получи малко повече за колата. Но ти обещавам: ако този броненосец не наддава и аз няма да наддавам.

Водещият разпродажбата пристигна. Бързаше, видимо имаше много работа. Всеки ден на десетки места се извършваха публични разпродажби. С плавни жестове той взе да обявява за наддаване жалките дреболии. Притежаваше студения хумор и деловитостта на човек, който всекидневно се сблъсква с бедността, без сам да е засегнат от нея.

Вещите се продаваха за по няколко пфенига. Повечето ги купуваха неколцина търговци. Те само нехайно вдигаха единия си пръст, когато разпродавачият им отправяше поглед, или поклащаха глава. Ала понякога погледа на водещия разпродажбата следяха и чифт други очи – от някое тъжно женско лице, очи, които, пълни с надежда и страх, приемаха знака на търговците като божия повеля.

В наддаването за таксито участвуваха трима души – пръв Гуидо: триста марки. Срамно предложение. Набитият човек се бе приближил. Той движеше беззвучно устни. Изглеждаше така, като че сам желае да наддава. Но ръката му се отпусна. Той отстъпи назад. Следващото предложение беше четиристотин марки. Гуидо повиши на четиристотин и петдесет. Настъпи пауза. Водещият разпродажбата се засуети:

– Никой ли не предлага повече? Първи път... втори път... – Човекът до таксито стоеше с широко отворени очи и склонена глава, сякаш очакваше удар в тила.

– Хиляда! – каза Кьостер. Аз го погледнах. – Струва три – прошепна той. – Не мога да понеса, ще погубят човека.

Гуидо ни правеше отчаяни знаци. Сега, когато на преден план излизаше сделката, беше забравил Сополанкото.

– Хиляда и сто – изврещя той и ни намигна. Ако имаше на гърба си още едно око и с него би намигнал.

– Хиляда и петстотин – извика Кьостер.

Водещият разпродажбата се въодушеви. Танцуваше наоколо със своето чукче като капелмайстор. Това бяха други цифри – не вече две марки, две марки и петдесет, както преди.

– Хиляда петстотин и десет – заяви Гуидо изпотен.

– Хиляда и осемстотин – каза Кьостер.

Гуидо посочи към челото си и се отказа. Водещият подскачаше. Неочаквано си спомних за Пат.

– Хиляда осемстотин и петдесет – казах аз някак неволно. Изумен, Кьостер обърна глава. – Петдесетте добавям аз – изрекох бързо. – Има смисъл – за предпазливост.

Той кимна.

Водещият разпродажбата ни отсъди колата. Кьостер плати веднага.

– Хубава работа! – каза Гуидо, който не можеше да се съдържи и пак бе пристъпил до нас, като че ли нищо не бе имало помежду ни. – За хиляда марки бихме могли да вземем количката. Третия можем да изключим веднага.

– Помага бог, мили! – извика тенекиен глас зад него.

Това беше папагалът в позлатения кафез, на когото сега идваше ред.

– Сополанко – добавих аз.

Гуидо изчезна, вдигайки рамене.

Отидох при човека, комуто принадлежеше колата.

Сега редом с него стоеше една бледа жена.

– Да... – казах аз.

– Зная вече... – отвърна той.

– Предпочитахме да не наддаваме, но тогава бихте получил още по-малко.

Той кимна, като преплиташе ръце.

– Колата е добра – каза той изведнъж бързо и недоизричайки думите от припряност, – колата е хубава, струва си парите, положително, не сте дали повече, работата не беше в колата, положително не, то е... то беше...

– Зная, зная – казах аз.

– Никакви пари няма да получим – каза жената. – Всичко ще иде...

– Пак ще ги спечелим, майко – каза мъжът. Пак ще ни тръгне. – Жената не отговори. – При включване от първа на втора скорост стърже – каза мъжът, – но това не е дефект. Така правеше и когато беше още нова. – Той стоеше тук и говореше тъй, сякаш ставаше дума за дете. – Три години я карахме и никога не сме имали никаква повреда. Само че... първо аз се разболях, а после един ме извози... един приятел...

– Един мошеник – вмъкна жената с израз на твърдост.

– Стига, майко – каза мъжът и я погледна. – Пак ще изплувам. На-ли, майко?

Жената не отвърна. Мъжът бе облян от пот.

– Дайте ми адреса си – каза Кьостер, – може би някога ще ни потърбва шофьор.

Мъжът старателно написа адреса си със своите тежки, почтени ръце. Погледнах Кьостер; и двамата знаехме, че трябваше да стане чудо, за да го потърсим. А чудеса вече нямаше. Най-много да дойдеше някое за зло.

Мъжът говореше ли, говореше – като в треска. Разпродажбата бе приключила. В двора останахме само ние. Той ни даваше съвети как да боравим през зимата със стартера. И все опипваше колата. После замлъкна.

– Хайде ела, Алберт – каза жената.

Ръкувахме се с тях. Те тръгнаха. Почакахме, докато отминат. Тогава запалихме колата.

При изхода видяхме една дребна, стара жена. Държеше в ръце кафеза с папагала и се бранеше от няколко деца. Кьостер спря.

– Къде отивате – попита я той.

– Ах, боже мили, но аз нямам пари за такси – отвърна тя.

– Пари не са необходими – каза Ото. – Днес имам рожден ден и возя безплатно.

Жената недоверчиво стискаше кафеза.

– Ала по-късно ще излезе, че все пак трябва да платя нещо.

Успокоихме я и старицата се качи.

– Но защо купи папагала, бабо? – попитах я, когато слизаше.

– За вечер – отвърна тя. – Смятате ли, че храната е скъпа?

– Не – казах, – но как така за вечер?

– Нали може да говори! – додаде тя и ме погледна със светли, старчески очи. – Сега ще си имам поне някой, който говори.

– Ах, така ли... – казах аз.

Подир обед хлебопекарят дойде да си вземе форда. Той изглеждаше пожълтял и ядосан. Бях сам на двора.

– Харесва ли ви цветът? – попитах го аз.

– Да, цветът да – каза той, като гледеше колата с някакво раздвоение.

– Гюрукът стана много хубав.

– Вижда се...

Той се навърташе край мен, сякаш не можеше да реши да си тръгне. Очаквах, че ще се опита да изкопчи нещо безплатно: крик, пепелница или друго.

Но се бях заблудил. Човекът сумтя някое време наоколо, сетне ме погледна със зачервените си очи и каза:

– Като си помисли човек... допреди няколко седмици тя седеше в колата здрава и весела...

Бях удивен, виждайки го така изведнъж омекнал, и допуснах, че енергичната черна развратница, с която беше последния път при нас, вече му ходи по нервите. Ядовете по-лесно правят хората сантиментални, отколкото любовта.

– Добра жена беше – продължи той, – душа жена. Никога нищо не искаше. Десет години носи едно и също манто. Блузи и други неща сама си шиеше. И къщата въртеше съвсем сама, без слугиня.

„А-ха – помислих си, – вероятно новата не прави така.“ Хлебопекарят взе да открива какво му тежи. Разказа ми колко пестелива била жена му. Беше забележително как споменът за спестените пари вълнува пияния играч на кегли. Тя дори не се фотографирала както трябва – много скъпо ѝ се виждало. Затова имал само един сватбен портрет и няколко малки моментални снимки от нея.

Това ме наведе на една мисъл.

– Би трябвало да поръчате да ви нарисуват един хубав портрет на вашата жена – казах аз. – Тогава ще имате нещо хубаво и завинаги. С времето фотографиите избледняват. Тук има един художник, който прави такива портрети.

Разказах му за дейността на Фердинанд Грау. Изведнъж той отново стана нерешителен и каза, че навярно ще струва много скъпо. Успокоих го, че ако отидем заедно, ще му направят портрета на специална цена. Опитваше се да се измъкне, аз обаче не го оставих и заявих, че щом толкова много е обичал жена си, това няма да му се стори скъпо. Най-сетне се съгласи. Телефонирах на Фердинанд Грау и му обясних какъв е случаят. След това потеглихме с хлебопекаря, за да вземем снимките на жена му.

Черната кокотка изхвъркна от насрещния магазин и се спусна към нас. Тя обиколи колата.

– Червена би била по-хубава, миличък! Но естествено ти трябваше да направиш каквото си намислил.

– Хайде, недей сега – каза миличкият раздразнен.

Качихме се в гостната. Черната ни последва. Живите ѝ очи шареха навред. Хлебопекарят се нервира. Не искаше пред нея да търси снимките.

– Остави ни за малко сами – каза той най-сетне грубо.

Поклащайки предизвикателно бюста си под силно вталения жакет, тя се обърна и излезе. От зелен, подвързан с катифе албум хлебопекарят

извади няколко снимки и ми ги показа. Жена му като булка, той редом със засукани мустаци, на тази снимка тя още се усмихваше; после на другата тя седеше едва на ръба на някакъв стол, слаба, отрудена, с плахи очи. Само две малки снимки, а цял един живот!

– Тези са добри – казах. – По тях той ще успее да направи всичко.

Фердинанд Грау ни посрещна, облечен в редингот. Изглеждаше достолепен и тържествен. Това спадаше към търговската му дейност. Знаеше, че за много скърбящи уважението към тяхната болка е по-важно от самата болка.

По стените на ателието бяха окачени няколко внушителни маслени портрети в златни рамки; под тях и съответните малки фотографии. По този начин всеки клиент можеше веднага да види какво би се получило от една поизбеляла моментална снимка.

Фердинанд разведе хлебопекаря из помещението и го попита кой от портретите му харесва най-много. В отговор му бе зададен въпрос дали цените са в зависимост от големината. Фердинанд заяви, че това не се определя на квадратен метър, а според изпълнението на картината. Тогава на хлебопекаря най-много се хареса най-големият портрет.

– Вие имате добър вкус – похвали го Фердинанд, – това е портрет на принцеса Боргезе. Струва осемстотин марки с рамката.

Хлебопекарят трепна.

– А без рамка?

– Седемстотин и двадесет.

Хлебопекарят предложи четиристотин марки. Фердинанд поклати лъвската си глава.

– За четиристотин марки можете да имате най-много една глава в профил. Но не и портрет до колене – анфас. Изисква двойна работа.

Хлебопекарят смяташе, че и една глава в профил била достатъчна. Фердинанд му обърна внимание на това, че и двете снимки са правени в анфас. По тях дори и Тициан не би могъл да нарисува профил. Хлебопекарят се потеше; личеше отчаянието му, че някога при фотографирането не е бил достатъчно предвидлив. Трябваше да даде право на Фердинанд: при анфас следваше да рисува половин лице повече, отколкото в профил. По-високата цена беше оправдана. Той бе силно разколебан. До този момент Фердинанд беше твърде сдържан; сега вече започна да го уговаря. В ателието неговият бас кънтеше глухо. Като специалист трябваше да кажа, че той вършеше безупречно работата си. Скоро хлебопекарят бе вече узрял – особено след като Фердинанд му описа

въздействието на такъв помпозен портрет върху зложелателните съседни.

– Добре – каза хлебопекарят, – но десет на сто отстъпка при плащане в брой.

– Съгласен – отвърна Фердинанд, – десет на сто отстъпка, но и триста марки предплата за моите разходи: бои, платна и прочие...

Още известно време говориха за незначителни неща, после стигнаха до единомислие и се споразумяха за изпълнението. Хлебопекарят искаше да бъдат нарисувани в добавка една бисерна огърлица и златна брошка с диаманти. На снимките те не се виждаха.

– Разбира се от само себе си – каза Фердинанд – и накитите на вашата съпруга ще бъдат нарисувани. Би било най-добре някога да ги донесете за един час тук, та на портрета да изглеждат колкото е възможно по-достоверни.

Хлебопекарят се изчерви.

– Аз ги нямам вече. Те са... дадох ги на едни роднини.

– Ах, тъй ли? Е, тогава може и така. Брошката приличаше ли на тази от отсрещния портрет?

Хлебопекарят кимна.

– Не беше толкова голяма.

– Добре. Тогава ще я направим по-малка. Огърлицата и без друго не ни е необходима. Всички перли си приличат.

Хлебопекарят въздъхна.

– А кога ще бъде готов портретът?

– След шест седмици.

– Добре.

Хлебопекарят се сбогува.

Фердинанд и аз поседяхме още някое време сами в ателието.

– Шест седмици ли ти трябва за портрета? – попитах аз.

– О, не. Четири-пет дни, но не мога да го кажа на тоя, защото ще пресметне колко печеля на час и ще се почувствува измамен. Като му кажа шест седмици, той е доволен. Също както и с портрета на принцеса Боргезе. Такава е човешката природа, мили Роби. Ако му кажех, че нарисуваната е шивачка, портретът щеше да му се види много скъп. Впрочем вече за шести път покойни жени са имали все същото украшение като онова на картината. Игра на случая. Един рекламен портрет с невероятно голяма притегателна сила е портретът на добрата Луизе Волф.

Огледах се. От стените надолу се визраха очи от неподвижни лица, които отдавна изляваха в гробове. Това бяха портрети не взети или не платени от близките на покойните. Все хора, които някога са се

надявали и са дишали.

– Всичко, което те заобикаля тук, не те ли прави постепенно меланхоличен, Фердинанд?

Той сви рамене.

– Не, най-много – циничен, човек изпада в меланхолия, когато мисли за живота. До цинизъм стига, когато вижда как мнозинството от хората се справят с живота.

– Да, но някои това ги засяга по-дълбоко...

– Разбира се. Ала те не поръчват портрети...

Фердинанд се изправи.

– Пък и така е много добре, Роби, хората все още си имат важни дреболии, които им стават опора и закрила. Да бъдеш сам – наистина сам, без каквато и да било илюзия, – това се случва малко преди обезумяване или самоубийство.

Голямото голо помещение плуваше в дрезгавина. От съседната стая се чуваха тихи стъпки, някой ходеше насам-натам. Беше хазайката. Тя никога не се показваше, когато идваше някой от нас. Мразеше ни, защото смяташе, че ние настройваме Грау срещу нея.

Тръгнах си. Долу гъмжилото и шумът на улицата ме блъснаха като топла вълна.

XI

Отивах у Пат. Щях да я посетя за пръв път. Досега винаги тя идваше у дома или пък аз я чаках пред тях и отивахме някъде. И всякога изглеждаше така, сякаш гостуваше в този дом. Исках да узная нещо повече за нея. Исках да зная как живее.

Мина ми през ума, че бих могъл да ѝ занеса цветя. Нямаше по-лесно от това; градинките зад увеселителния площад тънеха в цвят. Прескочих решетката и почнах да кърша храст бял люляк.

– Какво правите там? – неочаквано проехтя силен глас. Погледнах. Мъж със зачервено лице и засукани нагоре мустаци се вирише с възмущение в мене. Не беше нито полицай, нито пазач на парка. Висш военен от запаса, веднага проличаваше.

– Не е трудно да се установи – отвърнах аз любезно. – Чупя клонки люляк.

За момент човекът онемя.

– Не знаете ли, че това са градски насаждения? – изръмжа протестния си отговор той.

Засмях се.

– Естествено, зная! Или смятате, че вземам местността за Канарските острови?

Човекът посиня. Страхувах се, че ще получи удар.

– Веднага се махай, негодник! – извика той с първокласен казармен тон. – Посягате на градски имот! Ще поискам да ви задържат!

Междувременно набрах достатъчно люляк.

– Тогава хвани ме, дядо! – подвикнах на стареца, прескочих оградата и изчезнах.

Пред къщата на Пат още веднъж хвърлих поглед на костюма си. После се изкачих по стълбището и се огледах. Къщата беше нова и модерна – противно на моята разнебитена помпозна барака. Стълбите бяха постлани с червена пътека; и това липсваше в дома на мама Залевски. За асансьора пък да не говорим.

Пат живееше на втория етаж. Месинговата табелка на вратата: Егберт фон Хаке, подполковник, излъчваше достойнство. Дълго се вирих в нея. Сетне, преди да позвъня, неволно оправих вратовръзката си.

Отвори ми слугиня с бяло боне и бяла като цвят престилчица, не можеше да се сравнява с нашата кривогледа тровава Фрида. Изведнъж

се почувствавах неудобно.

– Господин Локамп? – попита тя.

Кимнах.

Преведе ме през малък хол и отвори вратата на една стая. Не бих се учудил особено, ако заварех там първо самия подполковник Егберт фон Хаке в пълна униформа и ако той ме подложеше на разпит – такова страхопочитание вдъхваха портретите на цяла редица генерали, които, отрупани с ордени, гледаха мрачно от стените на хола към мен, цивилния. Но ето че Пат се появи насреща ми с красива широка крачка – и изведнъж стаята не беше вече нищо друго освен остров на топлота и веселие. Затворих вратата и първо я прегърнах предпазливо. Сетне и поднесох крадения люляк.

– Ето! – казах аз. – С поздрав от общината!

Тя постави клонките в голяма, светла, глинена ваза, която стоеше на пода пред прозореца. В това време оглеждах нейната стая. Меки, убити тонове, малко, старинни, хубави мебели, матовосин килим, завеси в пастелен цвят, удобни ниски кресла с избеляла кадифена тапицерия...

– Боже мой, как си намерила такава стая, Пат! – казах аз. – Обикновено в стаите, които дават под наем, хората оставят само вече поизвехтели мебели и непотребни вещи, получавани като подаръци за рожден ден.

Тя внимателно премести вазата с цветята настрана към стената. Видях нейната лебедова шия, правите рамене и твърде слабите ѝ ръце. Коленичила, Пат изглеждаше като дете – дете, което трябва да бъде закриляно. Но тя имаше и движенията на гъвкаво животно и когато след това се изправи и се облегна на мене, вече не беше дете, в очите и на устните ѝ отново се четеше нещо от въпросителното очакване и от онази тайнственост, която ме смущаваше и за която мислех, че вече не съществува в този мръсен свят.

Обгърнах раменете ѝ. Хубаво беше да я чувствавам така.

– Всички неща тук са мои, Роби. По-рано жилището принадлежеше на майка ми, когато тя почина, го дадох под наем, за себе си запазах две стаи.

– Следователно жилището ти принадлежи? – попитах аз с облекчение, – а подполковник Егберт фон Хаке живее у тебе като наемател?

Тя поклати глава.

– Вече не. Не можах да го задържа. Продадох останалите мебели и отстъпих изцяло и жилището. Сега аз живея тук под наем. Но какво общо имаш със стария Егберт?

– Нищо. Само някакъв първичен страх от полицаи и шабни офицери. Това е още от времето на военната ми служба.

Тя се засмя.

– И моят баща беше майор.

– Майорът е точно на границата – отвърнах аз.

– А ти познаваш ли стария Хаке? – попита тя.

Изведнъж бях обзет от лошо предчувствие.

– Не е ли дребен, изправен, с червено лице, с бели мустаци и силен глас. Човек, който дълго се разхожда из градинките.

– А-ха! – Тя спря очи на люляка, а след това ме изгледа усмихната.

– Не, той е едър, блед, с очила в рогова рамка.

– Тогава не го познавам.

– Искаш ли да се запознаеш с него? Много е мил.

– Пазил ме бог! Засега принадлежа към кръга на монтъорите и на госпожа Залевски.

Почука се. Прислужницата, която ме въведе, буташе ниска масичка на колелца. Тънък бял порцелан, сребърно блюдо със сладкиш, второ с невероятно малки сандвичи, салфетки, цигари и не зная какво още – като заслепен се втренчих в масичката.

– Смили се над мен, Пат! – казах подир малко. – Това е като на филм! Още на стълбището забелязах, че сме на различни социални стъпала. Помисли, че аз съм свикнал да ям от мазната хартия, сложена върху широката дъска на прозореца у госпожа Залевски, и почтеният спиртник да стои вярно до мене... Съжали обитателя на неприятни пансиони, ако в смущението си бутне някоя чашка!

Тя се засмя.

– Не бива да го допуснеш! Честта ти на специалист по моторите не позволява това. Трябва да бъдеш сръчен. – Тя хвана дръжката на една кана.

– Чай ли искаш или кафе?

– Чай или кафе? И от двете ли има?

– Да. Виж тук!

– Великолепно! Като в най-добрите локали! Липсва само музика!

Пат се приведе и щракна малко радио, което съвсем не бях забелязал.

– И така, какво искаш сега, чай или кафе?

– Кафе. Просто кафе, Пат. Аз съм от село. А ти?

– И аз ще пия кафе.

– Но обикновено пиеш чай?

– Да.

– Видя ли?

– Започвам да свиквам с кафето. Сладкиш ли искаш? Или сандвичи?

– И от двете, Пат. Такива случаи трябва да се използват. По-късно ще пия и чай. Следва да опитам от всичко, каквото има тук.

Тя се засмя и напълни чинията ми. Аз я спирах.

– Достатъчно! Достатъчно! Не забравяй, че наблизо има подполковник! Военните обичат умереността у долните чинове.

– Само при пиенето, Роби. Старият Егберт също с огромна наслада яде торта с разбит каймак.

– Но и сред комфорт – отвърнах аз. – Навремето те съвсем ни отучиха от това. – Побутвах масичката насам-натам върху гумените й колелца. Те безшумно се търкаляха по килима. Не можех да й устоя. Огледах се. Всички неща си подхождаха.

– Да, Пат – казах, – как само са живели нашите предци!

Тя се засмя.

– Що за сказания разправяш?

– Не са сказания! Това е хроника на събитията.

– Чиста случайност е, че имам тези няколко неща, Роби.

Поклатих глава.

– Не е случайност. И не в нещата е работата, а в това, което изразяват – сигурността. Ти не би могла да го схванеш. Би ме разбрал само човек, който вече не притежава нищо подобно.

Тя ме погледна.

– Но и ти би могъл да го имаш, стига наистина да го желаеш.

Улових ръката й.

– Аз не желая, Пат, това е! – Тогава сам бих се смятал за авантюрист. Хората от моя тип се чувствуват най-добре, когато живеят винаги така, сякаш къщата, в която се приютяват, утре ще бъде съборена. Така сме свикнали. Причината е във времената.

– И е много удобно.

Усмихнах се.

– Може би. А сега ми налей малко чай. Искам да го опитам.

– Не – каза тя. – Ще продължим с кафе. Но хапни още нещо. Така, като че ли предстои събаряне на къщата.

– Чудесна идея. А Егберт, който страшно много обича сладкиши, не се ли надява, че ще остане нещо и за него?

– Вероятно. Той обаче следва да се съобразява и с чувството за

мъст на долните чинове. И за това са виновни времената. Изяж спокойно всичко, да не остане за него!

Очите на Пат сияеха, тя изглеждаше великолепно.

– Слушай – казах аз, – знаеш ли къде стихва това чувство, че безмилостно си бил ошетен?

Тя не отговори, но се вгледа в мен.

– При тебе! – казах аз. – А сега, без разкаяние, на оръжие срещу Егберт!

На обяд бях изпил само чаша бульон в шофьорската кръчма. Така че не ми беше особено трудно да изям всичко, което бе пред мен. Освен това, насърчен от Пат, изпих и цяла кана кафе.

Седяхме до прозореца и пушихме. Залезът червенееше над покривите.

– Хубаво е при теб, Пат – казах аз. – Сега разбирам, че човек може седмици наред да не излиза от къщи, докато забрави цялото дребнаво суетене навън.

Тя се усмихна.

– Беше време, когато дори не можех да очаквам, че ще изляза някога оттук.

– Кога?

– Когато бях болна.

– Това е съвсем друго. Но какво ти е било?

– Не нещо много лошо. Трябваше само да лежа. Бях израснала много бързо, а пък получавах малко храна. През и след войната храненето беше оскъдно.

Кимнах.

– Колко време си лежала?

Тя се поколеба за миг.

– Близко година.

– Но това е твърде много.

Гледах я внимателно.

– Отдавна мина. Ала тогава ми се струваше цял живот. Веднъж в бара ти ми разказа за твоя приятел Валентин. Че след войната никак не можел да забрави какво щастие е да живееш. И че всичко останало му било безразлично.

– Запомнила си го добре – потвърдих аз.

– Защото добре го разбирам. Оттогава и аз мога да се радвам с лекота. Струва ми се, че съм твърде повърхностна.

– Повърхностни са само хората, които мислят, че не са.

– Аз обаче положително съм. Не разбирам много от големите неща в живота. Само от хубавите. Люлякът тук е достатъчен, за да ме направи щастлива.

– Това не говори за повърхностност; то е дълбока философия.

– За мене не. Аз съм повърхностна и лекомислена.

– Аз също.

– Не като мен. Ти спомена вече нещо за авантюризм. Аз съм истинска авантюристка.

– Така мислех и аз – съгласих се.

– Да. Отдавна би трябвало да имам друго жилище и някаква професия и да печеля пари. Но все отлагах. Исках известно време да живея волно. Без да се питам дали е разумно. Така и направих.

Засмях се.

– Но защо при тия думи на лицето ти се изписа упоритост?

– Защото кой ли не ми е казал, че съм безгранично лекомислена: по-добре било да пестя малкото си пари и да намеря работа и служба. Но аз исках веднъж да бъда безгрижна и весела, нищо да не ме подтиска, да правя каквото пожелаея. Това беше след смъртта на майка ми и след като прекарах на легло толкова време.

– Имаш ли братя и сестри? – попитах аз.

Тя поклати глава.

– Не бих и могъл да си представя, че имаш.

– И ти ли ме смяташ за лекомислена?

– Не, смела си.

– Ах, смелост... Не съм много смела. Понякога наистина съм изпитвала страх. Също както в театъра, когато човек седи на чуждо място и все пак не се помръдва.

– Следователно била си смела – заключих аз. Смел е само оня, който познава и страха. Пък е било и разумно. Иначе пак би си загубила парите. Така поне са ти послужили за нещо. С какво си се занимавала?

– Всъщност с нищо. Така – живях за себе си.

– Моите почитания! Това е най-недостъпното нещо на този свят.

Тя се усмихна.

– Скоро ще свърши. Предстои ми да започна работа.

– Какво? Да не би за това да беше деловата ти среща с Биндинг оня път?

Тя кимна.

– С Биндинг и доктор Макс Матушайт, директор на магазините за

грамофони „Електрола“. Продавачка с музикални познания.

– Е, да – казах аз, – Биндинг не можеше ли да измисли нещо друго?

– О, не – отвърна Пат, – сама не исках.

– И аз не бих го съветвал да настоява. Кога ще почнеш работа?

– На първи август.

– Е, дотогава остава много време. Навярно ще открием и нещо друго. Във всеки случай ние ще ти бъдем постоянни клиенти.

– А имаш ли грамофон?

– Не, но, разбира се, веднага ще си набавя. Макар че в момента тая история никак не ми допада.

– На мен вече ми харесва – каза Пат. – Та нали не мога да се заема с нищо истинско. Намирам, че то е много по-просто за мен, особено откато съм с теб. Но съвсем не биваше да ти разправам за това.

– О, не. Винаги трябва да ми разказваш всичко.

За миг очите й се спряха на мен.

– Добре, Роби – каза тя. После стана и отиде до едно шкафче. – Знаеш ли какво държа тук? Ром за тебе. Хубав ром, смятам. – Тя сложи една чашка на масата и ме погледна с очакване.

– Ромът е хубав, долавям по мириса още отдалеч. Но не трябваше, Пат... Собствено, по-добре е сега да пестиш, за да отложиш още малко грамофоните.

– Не – отвърна тя.

– И това е правилно – казах аз.

Ромът не струваше, виждах по цвета. Търговецът положително бе излъгал Пат. Изпих чашката.

– Отличен! – казах. – Налей ми още един! Откъде си го взела?

– От близкия магазин.

„А-ха – помислих си, – естествено някакъв проклет деликатесен магазин.“ Наумих си някога да надникна там и да кажа на човека, каквото се полага.

– А сега трябва да си вървя, Пат, нали?

Тя ме погледна.

– Още не...

Стояхме до прозореца. Долу уличните лампи светеха.

– Покажи ми за малко спалнята си – помолих Пат.

Тя отвори вратата и щракна ключа за осветлението. Спрях до вратата, стоях и гледах стаята, Какво не ми мина през ума!

– Значи, това е твоео легло, Пат? – промълвих най-сетне.

Тя се усмихна.

– На кого друг да бъде, Роби?

– Наистина! – Вдигнах очи. – Ето го и телефона! Сега зная как изглежда. Вече мога да си ида. Сбогом, Пат.

Тя сложи ръце на слепоочията ми. Чудесно би било да останех сега тук, в настъпващата вечер; двамата един до друг, под меката, синя завивка в спалнята; но имаше и нещо, което ме възпираше. Не беше задръжка, нито страх, нито предпазливост – просто една преголяма нежност, нежност, която преливаше над желанието.

– Прощавай, Пат – казах аз. – Хубаво ми беше при теб. Много похубаво, отколкото може би си мислиш. А пък за рома... дето си се сетила за...

– Но то бе толкова просто...

– За мене не. Не съм свикнал така.

Стаичката ми у Залевски. Поседях известно време. Не ми харесваше това, че Пат щеше да дължи благодарност на Биндинг. Накрая минах по коридора и отидох при Ерна Бьоних.

– Идвам по сериозна работа – подхвърлих аз. – Има ли търсене за женски труд, Ерна?

– О-хо – отвърна тя – какъв въпрос! Просто ме смайвате. Впрочем много слабо.

– Нищо ли не може да се направи?

– За каква работа?

– Секретарка, помощничка...

Тя махна с ръка.

– Сто хиляди са без работа. Умее ли дамата нещо особено?

– Тя е прелестна – казах аз.

– Колко срички? – попита Ерна.

– Какво?

– Колко срички пише в минута? На колко езика?

– Нямам представа – отговорих аз, – но знаете ли, така, за представителност...

– Мило момче – продължи Ерна, – чувала съм го вече: дама от добро семейство, познала и по-хубави дни, сега е принудена и така нататък. Безнадеждно, казвам ви. Най-много някой да се заинтересува особено от нея и поради това да я настани някъде. Вие знаете защо. Но и сам не го желаете, нали?

– Смешен въпрос – отрязах.

– Не толкова смешен, колкото ви се струва – от върна Ерна с

някаква горчивина. – Познавам и други случаи. – Мина ми през ума случаят с нейния шеф. – Но ще ви дам един съвет – продължи тя. – Направете така, че да печелите за двама. Това е най-простото разрешение – да се ожените.

– Би било хубаво – признах аз и се засмях. – Сам бих искал да имам такова упование в себе си.

Ерна ме погледна странно. При цялата си живост сега изведнъж тя изглеждаше по-стара и почти повехнала.

– Ще ви кажа нещо – каза тя. – Живея добре и имам неща, които не са ми потребни. Но повярвайте ми, ако дойдеше някой да ми предложи да живеем заедно, така, истински, почтено, аз бих изоставила тук всички партакеша и бих се пренесла с него в някоя таванска стаичка, ако трябва.

На лицето ѝ се върна предишният израз.

– Е, сложи му пепел! У всеки човек се таи малко сантименталност! – Тя ми смигна през дима на цигарата си. – Дори и у вас навярно?

– О, не... – казах аз.

– Е, е – възрази Ерна. – Сантименталността те пипва, когато най не очакваш.

– Мене Не – отричах аз.

До осем часа издържах в стаичката си – после ми дотегна да се въртя сам и отидох в бара, та да видя някого.

Намерих там Валентин.

– Седни – каза той. – Какво ще пиеш?

– Ром – отговорих аз. – От днес имам особено отношение към рома.

– Ромът е млякото на войниците – каза Валентин. – Впрочем ти изглеждаш добре, Роби.

– Така ли?

– Да, по-млад.

– И това не е малко. Наздраве, Валентин!

– Наздраве, Роби!

Сложихме чашите на масата и се спогледахме. Прихнахме да се смеем едновременно.

– Старо момче! – каза Валентин.

– Проклет обесник! – отвърнах аз. – Какво ще прием?

– Още веднъж същото.

– Добре.

Фред наля.

– И тъй, наздраве, Валентин.

– Наздраве, Роби.

– Великолепна дума „наздраве“, а?

– Дума на думите!

Изрекохме я още няколко пъти. После Валентин си тръгна.

Останах в бара. Освен Фред вече нямаше никой. Разглеждах старите цветни географски карти, корабите с пожълтели платна и мислех за Пат. С удоволствие бих ѝ телефонирал, но се насилвах да не го сторя. Не исках и да мисля толкова много за нея. Исках да я приема като неочакван, носещ щастие дар, който се бе появил и пак щеше да изчезне – нищо друго. Не исках да давам простор на мисълта, че би могло да бъде нещо повече. Съзнавах, че във всяка любов има желание за вечност и че в това се крие вечната любовна мъка. А не съществуваше нищо трайно. Нищо.

– Дай ми още една чаша, Фред – казах.

Влязоха мъж и една жена. Пиха по нещо разхладително. Жената изглеждаше уморена, мъжът – жаден. Не след дълго излязоха.

Допих си чашата. Може би щеше да е по-добре, ако подир обед не бях ходил у Пат. Не можех да се освободя от картината – потъналата в здрач стая, меките сини сенки на вечерта и сгушилото се красиво момиче, което ми разказваше с глух, плътен глас за своя живот. И за желаното от живота. Проклятие, ставах сантиментален! Ако досега това беше неочаквано приключение, от което спираше дъхът, дали вече не се разсейваше в мъглата на нежността; дали не се бе превърнало в нещо подълбоко, отколкото самият аз предполагах и желяех; не бях ли почувствувал днес, тъкмо днес, колко много съм се променил? Защо си тръгнах, защо не останах при нея, както всъщност желяех? Ах, по дяволите, не исках да мисля вече нито за едното, нито за другото. Да става каквото ще, дори да полудея от болка, ако я загубя, нали тя беше тук сега, беше тук, останалото нямаше значение, можеше да върви по дяволите! Какъв бе смисълът да си подсигуриш живота? Един ден пак ще дойде големият порой и ще отнесе всичко.

– Ще изпием ли по чашка заедно, Фред? – попитах аз.

– Както винаги – каза той.

Изпихме два абсента. После хвърляхме зарове за другите два. Спечелих аз. Не ми беше приятно. Ето защо хвърлихме отново. Загубих едва на петия път. Но затова пък последователно три пъти.

– Пиян ли съм, или вън гърми – попитах аз.

Фред се послуша.

– Наистина гърми. Първата буря за тази година.

Слязохме до вратата и погледнахме към небето. Нищо не се виждаше. Беше само топло и от време на време се разнасяше гръм.

– Затова пък можем да пийнем още по една чашка – предложих аз.

И Фред беше съгласен с мене.

– Дяволски сладникава водица – казах и сложих чашата на бара. Фред смяташе, че сега бихме могли да прием нещо по-силно. Мислеше, че е най-добре черешова ракия, а аз казах: ром. За да не спорим, пихме поред ту от едното, ту от другото. А за да не се отваря работа на Фред все да налива, взехме си доста големи чаши. Бяхме в блестящо настроение. Понякога поглеждахме навън да видим святка ли се. Много ни се искаше да видим мълния, но нямахме щастие. Святкаше се тъкмо тогава, когато бяхме вътре. Фред каза, че има годеница, чийто баща е притежател на ресторант на самообслужване. Но искал да изчака с женитбата, докато умре старият, за да бъде сигурен, че тя наистина ще получи ресторанта. Намерих това за твърде предпазливо, но той ми доказа, че старият е невъобразим хитрец и в последния момент би могъл да завещае ресторанта на методисткото братство. Тогава отстъпих. Впрочем Фред беше твърде оптимистично настроен. Старият се простудил и той мислеше, че може да е грип, а грипът бил много опасен. За съжаление трябваше да му кажа, че за алкохолици грипът не е нищо и че, напротив, за коравели пиячи след грип разцъфват и дори натрупват сланина. Фред твърдеше, че било все едно, може би старият щял да попадне под колелата на някой автомобил. Съгласих се, че такава възможност съществува, особено при мокър асфалт. Тогава Фред излезе да види дали е заваляло. Още беше сухо. Само гърмеше по-силно. Дадох му да изпие чаша лимонов сок и отидох на телефона. В последния момент си спомних, че всъщност не исках да телефонирам. Помахах с ръка на апарата и посегнах да сваля шапка пред него. Но тогава забелязах, че бях без шапка.

Когато се върнах на мястото си, намерих Кюстер и Ленц.

– Я ми дъхни малко – каза Готфрид.

Дъгнах му.

– Ром, черешовка и абсент – каза той. – Абсент, прасчо!

– Ако мислиш, че съм пиян, лъжеш се – твърдях аз. – Откъде идвате?

– От политическо събрание. Но на Ото му се виждаше много глупаво. Какво пие Фред?

– Лимонов сок.

– Изпий и ти една чаша.

– Утре – отвърнах аз. – Сега първо ще хапна нещо. – През цялото време Кьостер ме гледеше угрижен. – Не ме гледай така, Ото – казах аз. – Ако малко съм на градус, то е от чисто жизнелюбие, не от мъка.

– Това е добре – съгласи се той. – Но въпреки всичко ела да ядеш с нас.

Към единадесет часа бях отново трезвен като новородено. Кьостер предложи да идем да видим какво става с Фред. Отидохме и го намерихме да лежи като мъртъв зад бара.

– Занесете го в съседната стая – каза Ленц, – а дотогава аз ще поема обслужването.

Двамата с Кьостер посъживихме Фред. Дадохме му да пие топло мляко. Подействува незабавно. След това го сложихме на един стол и му казахме да си почине още половин час – Ленц ще работи вместо него на бара.

Готфрид наистина работеше. Той знаеше всички цени и най-често използваните рецепти за коктейли. Така тръскаше съда за смесване на напитките, като че ли цял живот не се бе занимавал с нищо друго. Подир час Фред бе на бара. Стомахът му беше промит и той се съвзе бързо.

– Много съжалявам, Фред – казах аз. – Преди това трябваше да похапнем.

– Вече съм добре – отвърна той. – Понякога дори е полезно.

– Положително!

Отидох на телефона и позвъних на Пат. Всичко премислено преди ми бе станало напълно безразлично. Тя се обади.

– След четвърт час ще бъда пред вашия вход – извиках аз и бързо затворих телефона. Боях се, че може да е уморена и да не иска да чуе за това. Копнеех да я видя.

Пат слезе. Когато отключваше вратата, целунах стъклото там, където се виждаше главата ѝ. Искеше да каже нещо, но аз не я оставих да проговори. Целунах я и забързахме надолу по улицата да намерим такси. Имаше мълнии, гърмеше.

– Да бързаме, иде дъжд.

Качихме се. Първите капки зачукаха по покрива на таксито. Колата се тресеше по лошия паваж. Беше чудесно, защото при всяко разтърсване чувствавах Пат. Всичко беше прелестно, дъждът, градът, пиенето, всичко бе просторно и великолепно. Бях в онова пребодро, ведро настроение, в което човек изпада, след като е пил и вече е преодолял напиването. Задръжките са изчезнали, нощта е пълна с дълбока сила и блясък,

вече нищо не може да се случи, вече нищо не е измамно.

Когато слизахме от таксито, заваля. Докато плащах, паважът беше вече тъмно напръскан от капките като пантера, но преди да стигнем до вратата, искреше черен и сребрист – дъждът се лееше. Не запалих лампата. Мълниите осветяваха стаята. Бурята тегнеше над града. Преди да заглъхне екът от гръмотевицата, се разнасяше нова.

– Сега тук можем и да викаме – казах на Пат, – без да ни е грижа, че някой ще ни чуе.

Прозорецът пламтеше. За секунда на безлезнаво-синьото небе се откри черният силует на дърветата от гробището и веднага с трясък се провали в нощта; за секунда между тъмнината и светлината гъвкавата фигура на Пат, фосфоресцираща, трепна пред стъклата на прозореца – сложих ръка на раменете ѝ, тя се притисна до мене, почувствувах устните, дъха ѝ и вече не мислех...

XII

Нашата работилница все още беше празна като хамбар преди жът-ва. Затова решихме да не препродаваме таксито, което бяхме купили на публичен търг, а временно сами да го караме. Ленц и аз щяхме да се редуваме на смени. Кьостер можеше чудесно да се оправя в работилница-та заедно с Юп, докато отново ни възложеха поръчки.

С Ленц хвърлихме зарове, за да видим кой пръв трябва да кара. Падна ми се да започна аз, напълних джоба си с дребни пари, взех книжката и потеглих с таксито бавно по улиците, за да си избира добра стожанка. Някак странно ми беше първия път. Всеки идиот може да те спре и да поиска да го возиш нанякъде. Това не създава особено приятно чувство.

Избрах си място, където стояха само пет коли. Беше срещу хотел „Валдекерхоф“, точно в търговския център. Даваше надежда за бърза работа. Изгасих мотора и слязох. От една от предните коли към мен се запъти едър мъж с кожено палто.

– Махай се оттук – изръмжа той.

Изгледах го спокойно и прецених, че най-добре ще бъде да го поваля с един ъперкут, щом се налага подобно действие. Поради коженото палто той нямаше да успее да вдигне ръцете си достатъчно бързо.

– Не разбираш ли? – Коженото палто ме погледна изпитателно и изплю цигарата си пред краката ми. – Да се махнеш! Тук сме достатъчно. Не ни трябва повече никой.

Ядосваше го моята поява, това беше ясно, но имах право да остана тук.

– За откуп ще почерпя няколко пъти всички ви – казах аз.

С това за мен работата би била приключена. Такъв бе обичаят, когато на пищата се явеше нов. Приблужи се и някакъв млад шофьор.

– Добре, колега. Остави го, Густав...

Но на Густав нещо у мене не се харесваше. Знаех какво. Той схващаше, че съм нов в професията.

– Ще броя до три... – обяви той. Беше с една глава по-висок от мен, на това и се уповаваше.

Разбрах, че с приказки не ще се постигне много. Трябваше или да се махна, или да се бия. Съвършено ясно.

– Едно – отброи Густав и разкопча палтото си.

– Не правете глупости – казах, за да опитам още веднъж. – По-добре е да му ударим по една ракия.

– Две... – изръмжа Густав. Виждах, че просто искаше да ме срази. – И едно е... – Той тикна назад фуражката си.

– Затваряй си устата, идиот! – изревах аз неочаквано рязко.

От изненада Густав отвори уста и пристъпи към мен. Застана точно там, където щеше да ми е на сгода. Веднага замахнах. Това беше удар като с чук, с целия устрем на тялото. От Кюстер го бях научил. Не можех да се боксирам особено добре; намирах го и за излишно – в повечето случаи решителен бе първият удар. Този беше добър. Густав рухна на земята.

– Няма да му навреди – каза младият шофьор. Стар скандалджия. – Настанихме го отпред в неговото такси. – Ще дойде на себе си.

Бях малко обезпокоен. В бързината при удара си бях държал погрешно палеца и го бях изкълчил. Когато Густав се съвземеше, можеше да прави с мене каквото пожелае. Казах това на младия шофьор и попитах дали няма да е по-добре да се измъкна.

– Глупости – отрязва той. – Случаят е приключен. Ела сега в кръчмата и хвърли своя откуп. Не си професионален шофьор, нали?

– Не...

– Аз също. Аз съм актьор.

– Е, и?...

– Ех, живеем – отвърна той, смеейки се. – И театър се разиграва достатъчно.

Бяхме петима, двама по-възрастни и трима млади. След известно време в локала се появи и Густав. С широко отворени очи той огледа нашата маса и се приближи. В лявата ръка стиснах връзката с ключовете в джоба си и реших да се отбранявам на всяка цена, докато не се просна неподвижен. Но не се стигна до това. Густав прибута с крак един стол и зле настроен се стовари върху него. Кръчмарят му сложи чаша. Наляха на всички. Густав гаврътна чашата. За втори път напълниха чашите. Густав ме погледна изкосо. Вдигна чашата си.

– Наздраве – каза той към мене, но с лице като от кал.

– Наздраве – отвърнах аз и излях чашата в гърлото си.

Густав извади кутия цигари. Поднесе ми, без да ме погледне. Взех една и му подадох огън. След това поръчах за всички ни силна кимионка. Изпихме я. Густав отново ме гледаше с ненавист.

– Тъпак! – каза той, но в подходящ тон.

– Хапльо! – отвърнах аз също така.

Той се извърна цял към мене.

– Ударът беше добър...

– Случайно – показах му палеца си.

– Лошо – отвърна той, ухилен. – Казвам се Густав.

– Аз – Роберт.

– Добре. Значи, работа е уредена, Роберт, нали? Мислех, че си хлапе, което се държи за полата на майка си.

– Всичко е наред, Густав.

От този момент нататък станахме приятели.

Колите бавно се придвижваха напред. Актьорът, когото наричаха Томи, взе блестящ курс до гарата. Густав – курс до най-близкия ресторант за тридесет пфенига. Само дето не се пукна от яд, защото за десет пфенига печалба отново трябваше да отиде с колата отзад. Аз улових нещо много рядко – една стара англичанка, която искаше да разгледа града. Пътувах почти цял час с нея. На връщане ми паднаха още няколко по-дребни работици. По обяд, когато всички седяхме в кръчмата и ядохме своите сандвичи, вече сам гледах на себе си като на стар шофьор. Тук се проявяваше нещо сходно с братството между старите войници. Събираха се хора от всевъзможни професии. Най-много половината да са били шофьори, другите по някакъв начин бяха стигнали дотук.

Подир обед, доста изморен, влязох в двора на нашата работилница. Ленц и Кьостер вече ме очакваха.

– Братя, какво спечелихте? – попитах аз.

– Продадени са седемдесет литра бензин – доложи Юп.

– Нищо друго?

Ленц погледна с гневен израз към небето.

– Трябваше да завали! А после да стане едно малко сблъскване на хлъзгавия асфалт точно пред вратата! Никакви ранени. Само един хубав, основен ремонт...

– Вижте! – показах им тридесет и пет марки на дланта си.

– Забележително! – каза Кьостер. – От тях двадесет марки са печалба. Още днес ще ги пропилием. Трябва да отпразнуваме чудесното първо пътуване с нашето такси.

– Ще пием боле с билкова настойка – заяви Ленц.

– Боле ли? – попитах. – Защо пък боле?

– Защото ще дойде и Пат.

– Пат?

– Не си разтваряй толкова човката – каза Последният романтик. – Отдавна сме уредили всичко. В седем ще я вземем. Тя знае. Щом ти не мислиш за това, трябва сами да си помогнем. В края на краищата нали чрез нас се запозна с нея?

– Ото – казах аз, – виждал ли си някога нещо по-безсрамно от тази новобранка?

Кьостер се засмя.

– Какво ти е на ръката, Роби? Държиш я така извита?

– Изкълчване, струва ми се. – Разправих историята с Густав.

Ленц прегледа ръката ми.

– Естествено! Като християнин и минал в запаса студент по медицина ще ти направя масаж въпреки твоите гаменщини. Ела с мен, шампионе по бокс.

Влязохме в работилницата и Готфрид се зае да ми разтвара ръката с малко масло.

– Каза ли на Пат, че ще празнуваме нашия еднодневен юбилей като шофьори на такси? – попитах го аз.

Той свирна през зъби.

– Срамуваш ли се от това, момко?

– Затваряй си човката! – отвърнах аз, най-вече защото бе прав. – Каза ли й?

– Любовта – заяви Готфрид невъзмутимо – е прелестна. Но тя разваля характера.

– Затова пък самотата прави хората нетактични, мрачни солисте...

– Тактът е мълчаливо споразумение да не се забелязват общите грешки, вместо хората да се избавят от тях. Следователно е жалко компромисно действие. Един германски ветеран не бива да се поддава на това, бебо.

– А как би постъпил ти на мое място – попитах аз – ако някой те повикаше с таксито и ти видеше, че това е Пат?

Той се усмихна.

– В никакъв случай не бих приел от нея пари за курса, сине мой.

Така го пернах, че той падна от трикракото си столче.

– Слушай, скакалец! Знаеш ли какво ще направя? Довечера просто ще я взема с таксито.

– Правилно! – Готфрид вдигна ръка за благослов. – Само свободата си не губи! Тя е по-ценна от любовта. Винаги обаче човек разбира това едва когато е късно. И все пак няма да получиш таксито. Необходимо ни е за Фердинанд Грау и Валентин. Ще бъде една сериозна, но голяма

вечер.

Седяхме в градината на малък крайградски ресторант. Ниско над горите, сякаш червен факел, висеше влажна луна. Цветовете на дивите кестени блестяха като бели канделабри. Люлякът миришеше упойващо, а пред нас на масата големият стъклен съд с вино, ухаещо на билката „Същинска лазаркиня“, в мътната светлина на ранната нощ приличаше на бистър опал, в който се събираше, синкав и седефен, последният отблясък на вечерта. Вече за четвърти път поръчвахме да напълнят съда с боле.

Фердинанд Грау заемаше председателското място. Пат седеше до него. Накичила се бе с бледорозовата орхидея, която той ѝ беше донесъл.

Фердинанд улови един комар в чашата си и го постави внимателно на масата.

– Вижте – каза той, – какви крила! В сравнение с тях брокатът е парцал! И това нещо живее един ден и след това изчезва. – Той ни измери с поглед един след друг. – Знаете ли какво е най-страшното нещо на света, братя?

– Празната чаша – отвърна Ленц.

Фердинанд махна с ръка, сякаш за да възрази.

– За един мъж най-позорното нещо на света, Готфрид, е да бъде шегибец. – Сетне отново се обърна към нас. – Най-страшното, братя, е времето. Времето. Мигът, чрез които живеем и който въпреки всичко не ни принадлежи. – Той извади часовник от джоба си и го задържа пред очите на Ленц. – Ето, книжни романтико! Тази адска машина, която тиктака и със своето тик-так неудържимо върви към Нищото! Можеш да спреш лавина, свличащ се планински склон, но нея – никога!

– А и не искам да я спирам – заяви Ленц. – Искам да старея в мир. Освен това обичам промените.

– Човек не понася мисълта за Нищото – каза Грау, без да му обърне, внимание. – Не може и да я понесе. Ето защо си е създал една мечта. Старата трогателна, безнадеждна човешка мечта – вечност.

Готфрид се засмя.

– Най-тежката болест на света, Фердинанд, е мисленето! Тя е неизлечима.

– Ако това бе единствената болест, ти би бил безсмъртен! – отвърна Грау. – Ти представляваш сложно съединение от въглехидрати, калций, фосфор и малко желязо и за кратко време на земята се наричаш Готфрид

Ленц.

Готфрид се хилеше самодоволно. Фердинанд тръскаше лъвската си глава.

– Братя, животът е болест и смъртта започва с раждането. Всяко поемане на дъх, всеки удар на сърцето е вече миг от умирането – малка стъпка към края.

– И всяка глътка! – отвърна Ленц. – Наздраве, Фердинанд! Понякога умирането е дяволски леко.

Грау вдигна чашата си. По едрото му лице премина усмивка като безшумна буря.

– Наздраве, Готфрид, весела бълхичке сред разтърсващия грохот на времето. Какво ли си е мислила призрачната сила, която ни движи, когато те е сътворила?

– Нейна работа. Впрочем тъкмо ти не би трябвало да говориш така високомерно за подобни неща, Фердинанд. Ако хората бяха вечни, ти би бил безработен, стари ми, добри паразите на смъртта.

Раменете на Грау се тресяха. Той се смееше. После се обърна към Пат.

– Какво ще кажете за нас бърбривците, малко цвете върху игривите води?

По-късно се разхождах из градината с Пат. Луната се бе издигнала по-високо, а поляните плуваха в сиво сребро. Сенките на дърветата лежаха върху тях дълги и черни като тъмни пътепоказатели към неведомото. Слязохме надолу, чак до езерото, и се върнахме обратно. Пътем видяхме Готфрид Ленц, който си бе взел един градински стол и го бе поставил дълбоко в гъсталака от люлякови храсти. Седеше сега там и само русият му перчем и запалената цигара просветваха. На земята до себе си бе сложил чаша с остатъка от майското боле.

– Какво място! – каза Пат. – Сред люляка.

– Търпимо е. – Готфрид се изправи. – Опитайте и вие.

Пат седна на стола. Лицето ѝ се мерзелееше между цветовете.

– Луд съм по люляка – каза Последният романтик. – Носталгия за мене означава люляк. През пролетта на 1924 година стремглаво си тръгнах от Рио де Жанейро само защото се сетих, че тук трябва да е цъфнал люлякът. Но когато пристигнах, естествено беше вече твърде късно. – Той се засмя. – Така става винаги.

– Рио де Жанейро. – Пат сведе към себе си клонче, обсипано с цвят. – Заедно ли сте били там?

Готфрид се смути. Изведнъж по гърба ми мина студена тръпка.

– Вижте луната! – казах аз бързо. В същото време заклинателно настъпих Ленц по крака.

С припламването на цигарата му видях лека усмивка и едно смигване. Бях избавен!

– Не, не бяхме заедно – обясни Готфрид. – Тогава бях сам. Какво, ще прием ли още по една последна глътка от това питие?

– Повече не. – Пат поклати глава. – Аз не мога да пия толкова много вино.

Чухме Фердинанд да ни вика и тръгнахме нататък.

Едър, той стоеше до вратата.

– Елате вътре, деца – каза Фердинанд. – През нощта хора като нас няма какво да търсят сред природата. Нощем тя иска да е сама. С един селянин или с един рибар е съвсем друго; ала ние, жителите на градовете, с нашите притъпени инстинкти... – Той сложи ръка на раменете на Готфрид. – Нощта е протест на природата срещу проказата на цивилизацията, Готфрид. Един порядъчен човек не издържа дълго на това. Забелязва, че е изгласкан във от безмълвния кръг на дърветата, на животните, на звездите и на интуитивния живот. – Той се усмихваше с онази своя странна усмивка, за която никога не можеше да се каже дали не е тъжна. Влизайте, деца! Нека стоплим ръцете си на спомени. Ах, чудесното време, когато сме били още змии и гушери – преди около петдесет, шестдесет хиляди години! Боже, в какъв упадък сме оттогава насам... – Той улови Пат за ръка. – Ако не ни бе останал и слабият усет за красота, всичко би било загубено. – С едно нежно движение на огромната си лапа той сложи нейната ръка върху своето рамо. – О, ти, сребърна звезда, която пада над кипяща бездна, искаш ли да пийнеш заедно с един прастар човек?

Пат кимна.

– Да – каза тя. – Всичко, което пожелаете. Двамата влязоха. Вървежки редом, Пат изглеждаше като дъщеря на Фердинанд – стройна, смела и млада шерка на един уморен великан, останал от праисторическо време.

В единадесет часа отпътувахме обратно. Валентин и Фердинанд се качиха в таксито, караше го Валентин. Останалите потеглихме с Карл. Нощта бе топла и Кюостер заобиколи през няколко села, потънали в сън край шосето, с редки светлини и самотно пролайващи кучета. Ленц седеше отпред до Ото и пееше, Пат и аз се гушихме отзад в колата.

Кюостер караше чудесно. Завоите вземаше като птица. Създаваше

впечатление за игра, толкова сигурно беше пътуването. Не шофираше твърдо като повечето състезатели. Човек би могъл да спи, докато той вземаше завоите – толкова спокойно водеше колата. Никога не се усещаше бързината.

Поменяция се шум от гумите разбирахме, че пътят е с друга настилка. По асфалт те свиреха, на каменен паваж гърмяха глухо. Фаровете тичаха напред като източени пепеляви хрътки и извличаха от тъмнината алея от трептящи брези, редица тополи, стремително бягащи телеграфни стълбове, схлупени къщи и безмълвния строй на горските крайнини. Необятна, съпровождана от хиляди звезди, над нас се носеше светлата ефирна дия на Млечния път.

Темпото се ускоряваше. Наметнах Пат с палтата ни.

– Обичаш ли ме? – попитах аз.

Тя поклати глава.

– А ти мене?

– Не. Изпитваш ли щастие?

– Голямо.

– Тогава не може да ни се случи нищо, нали?

– Абсолютно нищо... – отвърна тя и потърси под палтото ръката ми.

Шосето се извиваше в дъга покрай железопътен насип. Релсите проблясваха. Далеч пред нас трептеше червена светлина. Карл изрева и полетя. Минаваше бърз влак със спални вагони и ярко осветен вагон-ресторант.

Настигнахме го и скоро пътувахме на една линия с него. Хората по прозорците ни махаха с ръце. Ние не им отвръщяхме. Отминахме. Огледах се. От локомотива хвърчаха искри и дим. Черен, той се влачеше тежко в синята нощ. Изпреварихме го, но отивахме в града, при такситата, работилниците за поправка на автомобили, в мебелираните стаи. А локомотивът пухтеше край гори, поля и реки към далечината и приключенската необятност.

Улицы и къщи, олюлявайки се, приближаваха към нас. Карл попритихна, но неговият рев все още бе рев на диво животно. Кюстер спря край гробището. Не ни откара нито до жилището на Пат, нито до моето; просто спря някъде в близост до двете, навярно смяташе, че искаме да бъдем сами. Слязохме. Двамата продължиха веднага, без да се обърнат. В миг това ми се видя чудно. Те отпътуваха, другарите ми продължиха да пътуват, а аз останах. Аз останах.

Отърсих се от това усещане.

– Ела – казах на Пат, която ме погледна, като че бе доловила нещо.

– Продължи с тях – каза тя.

– Не – отвърнах аз.

– Но ти би искал да идеш с тях...

– О, не... – казах аз, а знаех, че бе така. – Ела...

Тръгнахме край гробището, все още олюлявайки се малко поради вятъра и пътуването с колата.

– Роби – каза Пат, – бих предпочела да се прибера вкъщи.

– Защо?

– Не искам заради мене да се отказваш от нещо.

– Какво ти хрумна? – попитах аз. – От какво се отказвам?

– От другарите си...

– Съвсем не се отказвам от тях, нали още утре сутринта ще ги видя отново.

– Ти знаеш какво искам да кажа – добавя тя. – По-рано прекарваше много повече време с тях.

– Защото теб те нямаше – отвърнах аз и отключих вратата.

Тя поклати глава.

– Това е съвсем друго нещо.

– Естествено друго е. Слава богу!

Взех я на ръце и я пренесох по коридора до моята стая.

– На тебе са ти нужни другари – каза тя съвсем близо до лицето ми.

– И ти си ми нужна – отвърнах аз.

– Но не толкова...

– Ще видим по-късно...

Бутнах вратата и леко пуснах Пат да стъпи на пода.

Тя ме държеше здраво.

– Аз съм много лош другар, Роби.

– Надявам се да е така – казах аз. – Не искам жена за другар. Искам да имам любима.

– И това не съм – промълви тя.

– Но какво си тогава?

– Нещо половинчато, нещо незавършено. Някаква отломка...

– Това е най-доброто – казах. – То разпалва въображението. Такива жени се обичат вечно. Завършените жени омръзват лесно. Ценните – също. Отломките никога.

Беше четири часът през нощта. Бях отвел Пат до дома ѝ и се връщах. Небето вече светлееше. Дъхтеше на зазоряване.

На път за вкъщи минах край гробището, край кафене

„Интернационал“. Но ето че недалеч от профсъюзния дом се отвори вратата на някаква шофьорска кръчма и оттам излезе едно момиче. Малка шапчица, износено червено палтенце, високи лачени ботушки – бях вече почти отминал, когато го познах – Лиза...

– Все се губиш някъде – каза тя.

– Откъде идваш? – попитах аз.

Тя направи едно движение.

– Чаках там. Мислех, че ще се отбиеш. Нали е времето, в което обикновено се прибираш вкъщи.

– Да, наистина...

– Ще дойдеш ли с мене? – попита тя.

Поколебах се.

– Не иде никак...

– Пари не ти трябват – изрече тя бързо.

– Не затова – отговорих аз, без да се замисля, – пари имам.

– Ах, така ли... – каза тя горчиво и отстъпи крачка назад.

Хванах ръката ѝ.

– Не, Лиза...

Тънка и бледа, Лиза стоеше сред безлюдната, сива улица. Така я бях намерил и преди години, когато живеех равнодушен и сам, без мисли и надежди. Отначало тя беше недоверчива като всички тези момичета, но по-късно, след като бяхме разговаряли няколко пъти, бе станала доверчива и привързана. Възникнаха странни отношения; понякога не я срещах по цели седмици, после тя неочаквано стоеше някъде и чакаше. По това време и двамата нямахме нищо и никого и малкото топлота, която можехме да си дадем в часовете, прекарани заедно, означаваша за нас повече от обикновеното. Отдавна не бях виждал Лиза.

– Къде бе изчезнала тъй дълго, Лиза?

Тя сви рамене.

– Има ли значение? Исках само да те видя. Ех, тогава мога и да си вървя.

– Но как си иначе?

– Недей... – каза тя. – Не се насилвай.

Устните ѝ потръпваха. Изглеждаше прегладняла.

– Все пак ще дойда за малко с тебе – казах аз.

Нейното жалко, безизразно лице на улична жена се оживи и придоби нещо детинско. Пътем, в една от шофьорските кръчми, отворени през цялата нощ, ѝ купих някои неща, за да има какво да яде. Първоначално не искаше; едва когато казах, че и аз съм гладен, се съгласи. Но

внимаваше да не ме измамат, да не ми дадат лошо парче. Не искаше и четвърт килограм шунка; смяташе, че стотина грама стигат, щом вземаме и франкфуртски наденички.

Живееше в една таванска стаичка, която си бе понаредила. На масата имаше газена лампа, а до леглото, на бутилка, бе залепена свещ. По стените пъстрееха картини, изрязани от списания и прикрепени с кабърчета. Върху скрина стояха няколко детективски романи; до тях – пакетче порнографски снимки. Някои посетители, особено женени, желяеха да гледат такива работи. Лиза ги хвърли в чекмеджето и извади поразнищена, но чиста покривка за маса.

Разгърнах нещата. Междувременно Лиза се преоблече. Първо си свали роклята, макар да знаех, че най-много я болят краката. Налагаше и се да обикаля толкова много! Тя стоеше пред мен с високи до колене лачени ботушки и в черно бельо.

– Как намираш краката ми? – попита тя.

– Хубави както винаги.

Лиза доволна и с облекчение седна на леглото, за да разхлаби връзките и свали ботушките.

– Сто и двадесет марки струват – каза тя и ги вдигна пред мене. – Докато спечеля толкова пари, те ще са се скъсали вече.

Тя извади от шкафа едно кимоно и чифт избелели брокатни обувки от по-добри дни. При това се усмихваше едва ли не виновно. Искаше да ми се хареса. Изведнъж нещо стегна гърлото ми. Тук... горе... в малката стаичка, сякаш беше умрял близък човек.

Ядохме, а аз внимателно говорех с нея. Въпреки това обаче тя забеляза, че нещо се бе променило. В очите ѝ се появи страх. Помежду ни никога не бе имало друго, освен това, което случаят донасяше. Но може би то задължаваше и свързваше повече от много други неща.

– Отиваш ли си? – попита тя, когато станах, като че ли този момент отдавна я бе плашил.

– Имам още една среща...

Тя ме изгледа.

– Толкова късно?

– Делова. Срещата е важна за мене, Лиза. Трябва да се опитам да поговоря с един човек. По това време обикновено седи в „Астория“.

Никои жени не проявяват по-голямо разбиране към такива неща, както момичетата като Лиза. Но и никоя жена човек не може да излъже по-трудно от тези момичета. Върху лицето ѝ легна пустота.

– Ти имаш друга жена...

– Но, Лиза, виждали сме се толкова малко... има цяла година и лесно би могла да си представиш, че...

– Не, не, не искам да кажа това. Ти имаш жена, която обичаш! Променил си се. Чувствувам го.

– Ах, Лиза...

– И така да е. Кажй го!

– Сам не зная. Може би...

Тя стоя известно време права. После кимна.

– Да... да... естествено... Аз съм си глупава – та ние и нямаме нищо общо... – Тя прокара ръка по челото си. – Не зная как можах да стигна до това.

Слабата ѝ фигура стоеше пред мене – жалка и крехка. Брокатните обувки, кимоното, дългите, празни вечери, спомените.

– Довиждане, Лиза...

– Отиваш ли си? Няма ли да останеш още малко? Отиваш ли си... вече...

Знаех какво мислеше Лиза. Но не можех. Странно бе, не можех – и чувствавах това много силно. Преди никога не ми се бе случвало. Нямах крайни представи за верността. Ала просто вече не вървеше. Неочаквано почувствах колко далече бях от всичко това.

Лиза стоеше в рамката на вратата.

– Отиваш ли си... – Тя изтича назад. – Тук, зная, ти си оставил пари, под вестника, не ги искам, ето, ето, да, върви си сега...

– Трябва, Лиза.

– Ти няма да дойдеш вече...

– О, не, Лиза...

– Не, не, ти няма да дойдеш вече – зная! А и не бива да идваш! Върви си, върви си... – Тя плачеше. Слязох по стълбите, без да се обърна назад.

Дълго бродих по улиците. Чудна нощ! Бях много бодър и не ми се спеше. Минах покрай „Интернационал“. Мислех за Лиза, за отлетелите години, за много и отдавна забравени неща, но те бяха далеч, далеч и сякаш вече не ми принадлежаха. После се върнах по улицата, където живееше Пат. Вятърът се усиливаше, всички прозорци на нейния дом бяха тъмни, утрото се промъкваше със сивите си нозе край вратите; найсетне тръгнах за вкъщи. „Боже мой, мислех си, струва ми се, че съм щастлив!“

XIII

– Дамата, която все криете – каза госпожа Залевски, – няма нужда да го правите – спокойно може да ви посещава. Харесва ми...

– Но вие изобщо не сте я виждали – отвърнах аз.

– О, не се вълнувайте – заяви госпожа Залевски натъртено, – виждала съм я. Виждала съм я и ми харесва, дори много, но не е жена за вас!

– Така ли?

– Не е. И се чудя как сте я намерили из вашите кръчми. Но естествено най-скитосващите...

– Отклоняваме се от темата – прекъснах я аз.

– Това – каза тя и опря ръце на хълбоците си – е жена за мъж с добро, осигурено положение. С една дума – за богат мъж!

„Виж ти! – помислих си. – Точно това, което ми липсва!“

– Този довод може да се изтъква за всяка жена – заявих с раздразнение.

Тя поклати сивите си къдри.

– Почакайте! Бъдещето ще ми даде право.

– Ах, бъдещето! – Ядно хвърлих на масата копчетата от ръкавелите си. – Кой разчита на бъдещето днес! Защо още отсега да се тревожа за него.

Натъжена, госпожа Залевски поклати величествената си глава.

– Чудни хора сте вие, младите! Миналото ненавиждате, настоящето презирате, а бъдещето ви е безразлично. Как ще се излезе на добър край!

– Въщност, какво наричате добър край? – попитах аз. – Краят може да бъде добър само ако преди това всичко е било лошо. Тогава и лошият край е много по-добър.

– Еврейски извъртания – отвърна госпожа Залевски с достойнство и решително се обърна към вратата. Но когато дръжката беше вече в ръката ѝ, още веднъж се спря като закована. – Смокинг? – прошепна госпожа Залевски учудена. – Вие?

С широко отворени очи тя гледаше костюма на Ото Кьостер, който бе окачен на вратата на гардероба. Бях го взел на заем, защото вечерта щяхме да идем с Пат на театър.

– Да, аз! – потвърдих жлъчно. – Способността ви да свързвате фактите е ненадмината, уважаема госпожо...

Тя ме погледна. Пълното и лице отрази буря от мисли, която стихна в едно широко, съзаклятническо ухилване.

– А-ха! – каза госпожа Залевски, после го повтори: – А-ха! – И вече от коридора добави през рамо с удоволствие и хитровато, засияла цялата от вечната женска радост при подобни открития: – Такава ли била работата!

– Да, такава е работата, проклетата акушерке! – изръмжах аз подир нея, когато бях уверен, че няма да ме чуе. След това захвърлих бясно лачените си обувки за едно с кутията на пода. „За богат човек!“ Като че ли не го знаех!

Взех Пат от дома ѝ. Стоеше в стаята си, вече напълно облечена, и чакаше. Дъхът ми едва не спря, като я видях. За пръв път, откакто я познавах, тя носеше вечерна рокля.

Роклята беше от сребрист брокат, спускаше се меко и плавно от нейните изправени рамене. Изглеждаше плътно прилепнала о тялото, но все пак бе толкова свободна, че не пречеше на красивите, широки крачки на Пат. Отпред високо затворена, роклята беше с дълбоко изрязан в остър ъгъл гръб. Сред матовия синкав здрач Пат напомняше сребърна факла, бе изведнъж и удивително преобразена, празнична и твърде далечна. Като призрак зад нея ми се явяваше сянката на госпожа Залевски с високо вдигнат пръст.

– Добре, че когато се запознахме, не беше облечена в тази рокля – казах аз. – Нивга не бих се приближил до теб.

– Нямаше да го приема без други доказателства, Роби. – Тя се усмихваше. – Харесва ли ти?

– Просто е страхотна! В нея си съвсем друга жена.

– Защо да е страхотна?! Нали дрехите са за това!

– Възможно е. Ала мен ме повали на земята. За тази рокля следва да имаш друг мъж. Мъж с много пари.

Тя се засмя.

– Обикновено мъжете с много пари са отвратителни, Роби.

– Но парите не, нали?

– Е, да – каза тя, – парите не са.

– Така и предполагам.

– Не мислиш ли и ти същото?

– О, да – казах аз, – наистина парите не даряват щастие, но те необикновено успокояват.

– Парите ни дават независимост, мили, а това е много повече. Ако

искаш, мога да облека друга рокля.

– Изключено! Тази е прелестна. От днес нататък за мен шивачите стоят над философите! Те внасят красота в живота. Това е сто пъти поценно от предълбоките мисли! Внимавай, освен всичко друго мога и да се влюбя в тебе!

Пат се смееше. Огледах се вискателно от горе до долу. Кюостер беше малко по-висок от мене и се налагаше да прикрепя панталоните горе с безопасни игли, за да стоят сравнително добре. Слава богу, стояха!

До театъра отидохме с такси, По пътя се бях смълчал, без сам да зная защо. Когато слязохме и плащах, погледнах шофьора, сякаш под нечие давление. Беше с уморени от безсъние очи, със зачервени клепащи, небръснат и изглеждаше просто изнурен. Равнодушно пое парите.

– Добър сбор ли имаше днес? – попитах аз тихо. Вдигна поглед.

– Върви – отрязва той. Вземаше ме за любопитен.

За миг имах чувството, че трябва да седна при него и да отпътувам; после се обърнах. Пред мен стоеше Пат, тънка и гъвкава, красива, изпълнена с очакване.

Върху сребрилата си рокля носеше късо, също сребристо жакетче с широки ръкави.

– Хайде бързо, Роби, скоро ще започне!

Хората се трупаха пред входа. Беше голяма премиера, театърът – осветен с прожектори, кола след кола се плъзгаха пред него, слизаха жени с вечерни рокли, блестящи от накити, мъже във фракове, с пълни розови лица, усмихнати, весели, благонадеждни, самоуверени; със скърцаие и дрънкане между тях отмина таксито с уморения шофьор.

– Хайде, Роби! – извика Пат, като ме гледаше сияеща и възбудена. – Забравил ли си нещо?

Хвърлих враждебен поглед към хората наоколо.

– Не – казах, нищо не съм забравил.

Тогава отидох на касата и смених билетите. Взех две места в ложа, макар че струваха цяло състояние. Изведнъж вече не исках Пат да бъде между тези уверени хора, за които всичко беше самопонятно. Не исках тя да се числи към тях. Исках да бъда сам с нея.

Много отдавна не бях ходил на театър. Не бих и отишъл, ако Пат не бе пожелала. Театри, концерти, книги – бях почти изгубил всички тези бюргерски привички. Не бе време за такива неща. Политиката беше достатъчно театрална, всяка вечер престрелките устройваха друг концерт, а огромната книга на неволите бе по-внушителна от всички библиотеки.

Балконите и партерът бяха пълни. Светлината угасна веднага след като си намерихме местата. Само отражението от лампите по рампата се разсейваше из залата. Музиката започна с мощно звучене, надвиши всичко, цялата зала трептеше.

Изтеглих стола си назад в ъгъла на ложата. Така нямаше да виждам нито сцената, нито бледите глави на зрителите. Слушах само музиката и гледах лицето на Пат.

Музиката омагьоса залата. Тя бе като южен вятър, като топла нощ, като издуто корабно платно под звездите, съвсем нереална – музиката на „Хофмановите приказки“. Правеше всичко далечно и цветно, в нея сякаш ромонеше тъмният поток на живота, вече нямаше тежести, ни граници, имаше само блясък и напев, и любов – човек просто не можеше да проумее, че във властуваша бедност и мъка, и отчаяние в същото време, когато съществуваше такава музика.

Озарено от светлика на сцената, лицето на Пат бе тайнствено. Тя беше напълно увлечена и аз я обичах, защото не се облягаше на мен и не протягаше ръка към моята, дори не ме и поглеждаше, като че ли съвсем не мислеше за мен и ме бе забравила. Не обичах да се смесват нещата, мразех кравешкото привличане един до друг, когато се раздипля красотата и мощта на едно велико произведение на изкуството, ненавиждах прехласнатите погледи на влюбените двойки, това блажено-тъпо притискане, това неблагоприятно овчо щастие, което никога не може да се издигне над себе си, омразни ми бяха и брътвежите за сливането в едно чрез любовта, защото смятах, че човек не може да бъде достатъчно раздвоен, че хората съвсем не могат достатъчно често да се отдалечават, за да се срещат отново. Единствен оня, който винаги е сам, познава щастие то да бъде заедно с друг. Всичко останало разрушава тайната на вътрешната напрегнатост. А какво увлича по-силно в магическите кръгове на самотата от кипежа на чувствата, от отдаването на нещо трогателно, от мощта на стихииите, на бурята, нощта, музиката? И на любовта...

Светлината пламна. Затворих за миг очи. За какво мислех досега? Пат се обърна. Видях, че хората се устремяваха към вратите. Наставаше големият антракт.

– Не искаш ли да излезем? – попитах аз.

Пат поклати глава.

Слава богу! Не обичам това взаимно оглеждане. Станах, за да й донеса чаша портокалов сок. Бюфетът беше като в плътна обсада. От музиката много хора странно огладняват.

Когато се върнах в ложата с чашата, някой стоеше зад стола на Пат. Тя бе обърнала назад глава и разговаряше оживено с него.

– Това е господин Бройер, Роберт – каза тя. „Господин Оксе“², помислих си аз и го погледнах с досада. Роберт беше казала тя, не Роби. Сложих чашата на парапета на ложата и почаках, докато мъжът си отиде. Носеше смокинг с приказно хубава кройка. Но бърбеше за режисура-та и изпълнителския състав и продължаваше да стои. Пат се обърна към мене.

– Господин Бройер питаше след това няма ли да идем в „Каскада“.

– Ако ти желаеш – казах аз.

Господин Бройер обясни, че там навярно бихме могли да потанцуваме. Той беше твърде учтив и всъщност ми харесваше много. Само че притежаваше неприятната елегантност и лекотата, за които смятах, че положително ще направят впечатление на Пат и които липсваха на мен самия. Изведнъж – просто не вярвах на ушите си – чух, че той се обръща към Пат на „ти“. Макар да имаше стотици безобидни причини за това, незабавно и с най-голямо удоволствие бих хвърлил тоя човек долу при оркестъра.

Раздадоха се звънците. Музикантите настройваха инструментите си. Цигулките вземаха леки флажолети.

– Значи, разбрано, ще се срещнем към изхода каза Бройер и най-сетне си отиде.

– Що за птица е той? – попитах аз.

– Не е птица, а е мил човек. Стар познат.

– Аз съм против старите познати – казах.

„Каскада“ – обмислих и пресметнах наум парите си. – Проклета обирническа пивница.

Тръгнах с тях, обзет от някакво мрачно любопитство. Само този Бройер ми липсваше подир зловещите прокоби на госпожа Залевски! Той вече ни очакваше при изхода.

Повиках такси.

– Недейте – каза Бройер, – в моята кола има достатъчно място.

– Добре – съгласих се аз. Смешно би било да предприема нещо друго, но все пак се ядосах.

Пат познаваше колата на Бройер. Беше един голям пакард. Стоеше отсреща на паркинга. Тя тръгна направо към колата.

– Пребоядисана е – каза тя и застана пред автомобила.

---

2. Вол, говедо (нем.). – Б.пр.

– Да, в сиво – отвърна Бройер. – Така по ли ти харесва?

– Много повече.

Бройер се обърна към мене.

– А на вас? Обичате ли този цвят?

– Не зная каква е била колата преди – отговорих аз.

– Черна.

– Черното и отива много.

– Положително! Но от време на време трябва да се внася и някаква промяна! Е, наесен ще имам нова кола.

Отидохме в „Каскада“. Това беше много елегантен танцов локал с отличен оркестър.

– Изглежда е доста пълно – казах аз зарадван, когато застанахме на входа.

– Жалко – рече Пат.

– Ах, ще уредим това – заяви Бройер и почна да преговаря с управителя. Създаваше се впечатлението, че е много добре познат тук, защото наистина пренесоха маса, няколко стола и след минути ние седяхме на най-хубавото място в цялата зала, от което можеше да се наблюдава танцовата площадка.

Оркестърът свиреше танго. Пат се бе облегнала на парапета.

– Ех, отдавна не съм танцувала!

Бройер стана.

– Да потанцуваме ли?

Тя ме погледна сияеща.

– Междуременно аз ще поръчам нещо.

– Добре.

Тангото продължи много. Докато танцуваше, Пат от време на време поглеждаше към мен и ми се усмихваше. Аз ѝ кимах в отговор, но не се чувствах особено добре. Тя изглеждаше прелестно и танцуваше великолепно. За съжаление и Бройер танцуваше хубаво и бяха чудно хармонична двойка. Танцуваха така, като че ли вече много пъти са танцували заедно. Поръчах си един голям ром.

Двамата се върнаха. Бройер се спря да поздрави неколцина посетители и за момент останах сам с Пат.

– От колко време познаваш това момче? – попитах аз.

– Отдавна. Защо?

– А, питам само така. Често ли си идвала тук с него?

Тя ме изгледа.

– Не помня вече, Роби.

– Такива неща се помнят – отвърнах упорито, макар да знаех какво искаше да каже тя.

Пат поклати глава и се усмихна. В този момент я обичах много. Тя искаше да ми покаже, че всичко предишно е забравено. Но мен ме гложеше нещо, което сам намирах за смешно и от което въпреки това не успях да се избавя. Оставих чашата си на масата.

– Можеш спокойно да ми кажеш. Няма нищо.

Тя ме погледна пак.

– Мислиш ли, че иначе бихме дошли тук? – попита тя.

– Не – казах аз засрамен.

Оркестърът засвири отново. Бройер се приближи. – Един блуз – каза ми той. – Чудесен. Че искате ли да опитате?

– Не! – отвърнах аз.

– Жалко.

– Би трябвало да опиташ веднъж, Роби – настоя и Пат.

– По-добре, не.

– А защо? – попита Бройер.

– Никак не държа на това – отвърнах аз нелюбезно. – И никога не съм се учил да танцувам. Не съм имал време. Танцуйте спокойно, аз ще се забавлявам.

Пат се колебаеше.

– Но, Пат – казах аз, – нали ти доставя толкова голямо удоволствие.

– Да – а ти наистина ли се забавляваш?

– И как още! – Посочих чашата си. – Това също е един вид танц.

Отидоха да танцуват. Дадох знак на келнера и изпразних чашата си. Седях на масата и броях солените бадеми. До мене се появи сянката на госпожа Залевски. Бройер доведе на нашата маса още няколко души. Две хубави жени и един по-млад мъж, който беше със съвсем плешива, малка глава. По-късно се присъедини още един, четвърти. Всички бяха леки като корк, с гъвкави движения и уверени. Пат познаваше и четиримата.

Почувствувах се тежък като пън. Досега винаги бивах сам с Пат. За пръв път виждах хора, които тя познаваше от по-рано. Не знаех как да се отнасям към тях. Те се движеха свободно и естествено, идваха от друг живот, от живот, в който всичко вървеше гладко и хората не виждаха нищо, което не желаеха да видят, идваха от друг свят. Ако бях сам или с Ленц, или пък с Кюстер, ни най-малко нямаше да ме е грижа затова, всичко би ми било безразлично. Но Пат беше тук, Пат ги познаваше и поради това всичко вървеше зле, сковаваше ме, принуждаваше ме да

правя сравнения. Бройер предложи да отидем в друго заведение.

– Роби – каза Пат на излизане, – няма ли да е по-добре да се приберем у дома?

– Не – казах аз.

– Защо?

– Ще ти е скучно.

– Ни най-малко! Защо да ми е скучно? Напротив!

– Пък и на теб това тук ти доставя удоволствие...

Тя само ме погледна, не отвърна нищо.

Започнах да пия. Не както преди, а истински. Човекът с плешивата глава ме наблюдаваше внимателно. Попита ме какво пия.

– Ром – казах аз.

– Грог ли? – попита той.

– Не, ром – повторих аз. Той също го опита и се задави.

– Дявол да го вземе! – каза плешивият одобрително. – С рома трябва да се свикне!

Сега бе привлечено и вниманието на двете дами. Пат и Бройер танцуваха. Тя често поглеждаше насам. Престанах да гледам към тях. Знаех, че бях на погрешен път, но ненадейно ме бе обзело желание да пия. Дразнех се, че другите внимателно следяха моето пиене. Не изпитвах удоволствие от това да им импонирам като гимназист. Станах и отидох на бара. Пат ми се струваше съвсем чужда. Нека върви по дяволите със своите хора! Тя е от техния кръг. Не, не е. И все пак!

Плешивият се помъкна подире ми. Пихме с бармана по една водка. Барманите винаги са утеха. По цял свят човек може да се разбере с тях, без да е необходимо да говори. И този беше добър. Само плешивият беше слаб. Търсеше си душеприказчик. Някаква Фифи му беше на сърцето. Но историята излезе кратка. Разказа ми още, че от години Бройер бил влюбен в Пат.

– Така ли? – попитах аз. Той се закиска. Накарах го да млъкне, като му предложих чаша „Прери Ойстер.“ Но думите му не излизаха от ума ми. Ядосвах се, че се поддадох на това, ядосвах се, че му отдавах значение. Ядосвах се, че не ударих е юмрук по масата. Но някъде в себе си усещах ледено желание да руша, което не бе насочено срещу другите. Единствено срещу мене.

Скоро плешивият взе да ломоти и изчезна. Продължих да седя. Изведнъж почувствах на рамото си твърда здрава гръд. Това бе една от жените, доведени от Бройер. Тя седна съвсем близо. Косите ѝ, сивозелени очи бавно лазеха по мене. Това бе поглед, след който собствено

нямаше какво да се каже, а само да се действа.

– Чудесно е човек да може да пие така – каза жената след известно време. Мълчах. Тя протегна ръка към моята чаша. Ръката беше като гущер, блестяща от скъпоценности, суха и жилеста. Движеше се съвсем бавно, сякаш пълзеше. Знаех какво се подхваща. „Бързо ще се справя с тебе – мислех си. – Ти ме подценяваш, защото разбираш, че съм ядосан. Но се лъжеш. С жените се оправям лесно. С любовта не мога да се оправя. Само неосъществимото ме натъжава.“

Жената почна да говори. Имаше някак трошлив, стъклен глас. Забелязах как Пат гледаше насам. Не ме бе грижа за това. Не ме бе грижа и за жената до мене. Имах чувството, че се плъзгам в някаква гладка, бездънна шахта. То нямаше нищо общо с Бройер и останалите. Нямаше нищо общо дори и с Пат. Беше свързано с неразгадаемата тайна, че действителността буди желания, но нивга не може да ги удовлетвори; че любовта започва у един човек, но не свършва у него; че всичко може да съществува – човекът, любовта, щастието, животът; и че по някакъв страховит начин чувството винаги е твърде малко и става толкова по-малко, колкото по-голямо изглежда. Крадешком хвърлих поглед към Пат. Ето тя крачеше, млада и красива, в своята сребриста рокля, един светъл пламък на живота, аз я обичах и като и кажех: „Ела!“ – тя идваше, нищо не ни разделяше, бяхме толкова близки, колкото изобщо могат да бъдат хората, но въпреки това понякога по един загадъчен начин всичко помръкваше и ставаше болезнено, не можех да я изтегля от пръстена на веществено, не можех да я изтръгна от кръга на битието, който беше в нас и над нас и ни налагаше своите закони, диханието и загиването, измамния блясък на настоящето, което неудържимо се сгромолясва в нищото, проблясващата илюзия на чувството, че в притежанието се таи и загубата. То никога не може да се спре, никога! Никога не може да се скъса дрънкащата верига на времето, неспокойствието никога не може да се превърне в покой, търсенето – в мъртвило, рухващото – в опора. Нямах сила да я откъсна дори от случая, от преживяното по-рано, преди да съм я познавал, от хиляди мисли, спомени, от това, което я е формирало, преди да съм се появил в нейния живот, а също и от тези хора тук не можех да я откъсна...

Жената до мен говореше с хриплив глас. Тя търсеше спътник за една нощ, късче чужд живот, за да пламне и да забрави себе си и твърде болезнената яснота, че никога нищо не остава, никое Аз, никое Ти, а още по-малко едно Ние. Всъщност не търсеше ли тя същото, което и аз. Един спътник, за да бъде забравена самотата на живота, един другар, за

да устои на безсмислието на битието.

– Хайде – казах, – нека се върнем. Безнадеждно е това, което искате вие, а и това, което искам аз.

Тя ме изгледа. После отметна глава назад и се засмя.

Отбивахме се в още няколко локала. Бройер беше разгорещен, приказлив и пълен с надежда. Пат бе притихнала. Не ми задаваше въпроси, не ми правеше упреци, не се опитваше да уяснява нищо, просто присъствуваше, понякога танцуваше, тогава изглеждаше, че се плъзга сред гмеж от марионетки и карикатури, като някакъв безшумен, красив, строен кораб, от времена време ми се усмихваше.

Дремотата на нощните локали плъзгаше сиво-жълти ръце по стени-те и лицата. Музиката сякаш свиреше в стъклена катафалка. Плешивият пиеше кафе. Жената с гущерските ръце се бе втреничила пред себе си. От една капнала от умора цветарка Бройер купи рози и ги раздели между Пат и другите две жени. Върху полуотворените пъпки имаше малки, бистри водни перли.

– Хайде да танцуваме веднъж заедно – каза ми Пат.

– Не – отказах аз, мислех за ръцете, които вече я бяха докосвали днес, и се чувствавах твърде смешен и жалък.

– И все пак – каза тя, очите ѝ потъмняха.

– Не – отвърнах аз, – не, Пат.

Най-после си тръгнахме.

– Ще ви отведа до в къщи – каза ми Бройер.

– Добре.

В колата той имаше одеяло, което метна върху коленете на Пат. Изведнъж тя ми се видя много бледа и уморена. На раздяла жената от бара мушна в ръката ми една бележка. Престорих се, че нищо не се е случило и се качих в колата. По пътя гледах през прозореца. Пат седеше в ъгъла съвсем неподвижна. Дори дишането и не чувах. Бройер ни закара първо пред нейното жилище. Той знаеше дома ѝ, без да пита. Пат слезе. Бройер ѝ целуна ръка.

– Лека нощ – изрекох аз и не я погледнах.

– Къде да ви сваля? – попита ме Бройер.

– На следващия ъгъл – казах аз.

– С удоволствие ще ви закарам до вкъщи – отвърна той прекалено бързо и прекалено вежливо.

Искаше да ми попречи да се върна. Размислях дали да му перна един. Но бях твърде безразличен към него.

– Добре, тогава ме закарайте до бар „Фреди“ казах аз.

– Нима ще ви пуснат там по това време? – по пита той.

– Много мило е, че сте толкова загрижен – отговорих аз, – но бъдете уверен, че навред ще ме пуснат.

Едва изрекъл това, изпитах съжаление към него. Сигурно през цялата вечер в собствените си очи той бе изглеждал много великодушен и изискан. Такова убеждение не бива да се разрушава. С него се сбогувах по-приветливо, отколкото с Пат.

Барът беше още доста пълен. Ленц и Фердинанд Грау играеха покер с конфекционера Болвиз и с неколцина други.

– Сядай и ти – предложи ми Готфрид, – днес времето е благоприятно за покер.

– Не – отвърнах аз.

– Я погледни тук! – каза той и посочи една купчина пари. – Без блъфиране. Флошовете се носят из въздуха.

– Добре – казах аз, – дай насам! – Блъфирах с два попа и прогоних от играта четирима души. – Такава ще да е работата – продължих. – Времето, изглежда, е благоприятно за блъфиране.

– Винаги е такава – съгласи се Фердинанд и ми поднесе цигара.

Нямах намерение да стоя дълго време. Но сега усетих малко почва под краката си. Не ми беше кой знае колко добре; ала този бар бе за мен старо, почтено родно място.

– Остави ми половин бутилка ром – извиках на Фред.

– Долей го с малко червено вино – каза Ленц.

– Не – отрязах аз. – Нямам време за експерименти. Искам да се напия.

– Тогава вземи си от сладките ликьори. Скарах те ли се?

– Глупости.

– Не говори, бебо. Не дрънкай глупости пред стария татко Ленц, който познава добре бездните на сърцето. Кажи „да“ и пий!

– С жена човек не може да се скара. Най-много да й се ядоса.

– В три часа след полунощ е трудно да се открие тънката разлика. Впрочем аз съм се карал с всяка. Щом вече не можеш да се скараш с някоя, значи работата е към своя край.

– Добре – казах аз. – Кой дава?

– Ти – рече Фердинанд Грау. – Както преценявам, обзет си от мирова скръб, Роби. Не се оставяй да те погълне. Животът е пъстър, но не съвършен. Впрочем и в мирова скръб ти блъфираш чудесно. Два попа са вече дързост.

– Веднъж при една партия видях седем хиляди франка да стоят срещу два попа – каза Фред откъм бара.

– Швейцарски или френски? – попита Ленц.

– Швейцарски.

– Имал си щастие – продължи Готфрид. – С френски не би посмял да прекъснеш играта.

Играхме още един час. Спечелих доста. Болвиз непрестанно губеше. Пиех, но чувствавах само главоболие. Кафявите, развяващи се кърпи не ми се мяркаха пред очите. Само всичко се изостряше. Стомахът ми гореше.

– А сега престани и хапни нещо – каза Ленц. Фред, донеси му един сандвич и няколко сардинки. Прибери парите, Роби.

– Още един тур.

– Добре. Последен тур. Двойно?

– Двойно – казаха другите.

Твърде безсмислено поисках още три карти при десетката спатия и поп. Трите бяха вале, дама и ас. С тях спечелих срещу Болвиз, който имаше в ръцете си каре осмици и беше релансирал високо до луната. С проклетие на устата ми наброи куп пари.

– Виждаш ли – каза Ленц, – часа на флошовете. Седнахме на бара. Болвиз попита за Карл. Той не можеше да забрави това, че Къостер бе спечелил надпреварата с неговата спортна кола. Все още искаше да купи Карл.

– Попитай Ото – каза Ленц, – но струва ми се, че той предпочита да ти продаде едната си ръка.

– Е, де! – каза Болвиз.

– Ти не можеш да го разбереш – отвърна Ленц, – ти, сине на търговския двадесети век.

Фердинанд Грау се засмя. Фред също. Накрая всички се разсмяхме. Който не бе в състояние да се смее над двадесетия век, би трябвало да се застреля. Но човек не можеше да се смее дълго над това. Всъщност то си беше за плач.

– Умееш ли да танцуваш Готфрид? – попитах аз.

– Естествено, нали едно време бях учител по танци. Забравил ли си?

– Забравил... нека е забравил – каза Фердинанд Грау. – Забравата е тайната на вечната младост. Човек остарява единствено чрез паметта си. В живота твърде малко се забравя.

– Не – каза Ленц. – Хората винаги забравят само това, което не

трябва.

– Можеш ли да ме научиш? – попитах аз.

– Да танцуваш? За една вечер, бебо. Това ли ти е цялата мъка?

– Нищо не ме мъчи – казах аз, – само главоболие.

– Това е болестта на нашето време, Роби – успокой ме Фердинанд.

– Най-добре би било човек да се ражда без глава.

Отидох и в кафене „Интернационал“. Алоис тъкмо щеше да спуска рулетките.

– Кой е още вътре? – попитах аз.

– Роза.

– Ела, тримата ще пийнем по една чашка.

– Добре.

Роза седеше до бара и плетеше малки вълнени чорапи за дъщеря си.

Показа ми плетката. Беше изплела вече и едно палтенце.

– Как мина тази вечер? – попитах аз.

– Зле. Никой няма вече пари.

– Да ти заема ли малко? Ето, спечелих на покер.

– Комарджийските пари водят след себе си други – каза Роза, плюн на банкнотите и ги прибра.

Алоис донесе три чаши. А после, когато дойде и Фрици, още една.

– Край! – каза той сетне. – Смъртно уморен съм.

Изгаси лампите. Тръгнахме си. Роза се сбогува с нас на вратата. Фрици се залепи за Алоис. Редом с него тя крачеше бодро и леко. Той тътреше по паважа своите плоски ходила. Спрях се, загледан подир тях. Видях как Фрици се наведе към мръсния крив келнер и го целуна. Той я отблъсна равнодушно. И изведнъж – не знаей как ме връхлетя – когато се обърнах и обзрях безлюдната улица, къщите с тъмните прозорци и студеното нощно небе, ме заудря с пестници един толкова безумен копнеж по Пат, че ми се струваше: почвам да залитам. Вече не разбирах себе си, ни своето поведение, ни цялата вечер, нищо.

Облегнах се на стената на някаква къща и се втренчих пред себе си. Недоумявах защо направих всичко това. Бях попаднал в нещо, което ме разкъсваше, правеше ме безразсъден и несправедлив, подхвърляше ме насам-натам и разбиваше всичко, което бях подредил с усилен труд. Стоях там безпомощен и не знаех какво да правя. Не исках да се прибера в къщи, бих се почувствувал съвсем зле. Най-после се сетих, че у Алфонс още трябва да е отворено. Отидох. Мислех да остана там до сутринта.

Когато влязох, Алфонс почти не ме заговори. Изгледа ме за миг и

продължи да чете вестника си. Седнах до една маса и се унесох в размисъл. Нямах друг посетител. Мислех за Пат. Непрестанно за Пат. Мислех за това, как се бях държал. Изведнъж взех да си припомням всяка подробност. Всичко се обръщаше срещу мен. Единствен аз бях виновен. Бях загубил разсъдъка си. Взирах се в масата. Кръвта бучеше в глава гаме. Озлобен и ядосан на себе си, бях в пълна безпътица. Аз, само аз разбих всичко.

Неочаквано нещо пропука и издрънча. С всичка сила бях стискал чашата си.

– И това е занимание – каза Алфонс и стана. Измъкна късчетата стъкло от ръката ми.

– Съжалявам – казах аз. – В момента не съобразих.

Той донесе памук и лепенка.

– Иди в публичния дом – каза Алфонс. – По-добре ще е.

– Хубаво – съгласих се аз. – Вече ми мина. Беше само пристъп на ярост.

– От яростта човек трябва да се освободи чрез забавление, а не като се коси – заяви той.

– Прав си – казах аз, – на човека обаче трябва и умение, за да го направи.

– Всичко е тренировка. Всички вие се втурвате с глава срещу стената. Но с годините човек се примирява.

Той постави на грамофона плоча с „Мизерере“ от „Трубадур“. Навън бързо се развиделяваше.

Поех към къщи. Алфонс ми бе дал да изпия една голяма чаша „Ферне-Бранка“. Усещах, че сега зад челото ми удрят тъпи секири. Улицата вече не беше гладка. В раменете ми бе налято олово. Попрекалили бях.

Бавно се изкачвах по стълбището и търсех ключа в джоба си. В полумрака долових нечие дишане. На най-горното стъпало на стълбата – свита фигура, безцветна и с неясни очертания. Направих две крачки.

– Пат... – казах аз поразен. – Пат, какво правиш тук?

Тя се раздвижи.

– Струва ми се, че дремнах малко...

– Да, но как се озова тук?

– Твоят ключ от жилището е у мене...

– Не исках да кажа това. Исках... – Моят зашеметеност изчезна, виждах изтърканите стъпала на стълбището, олющената стена и сребрилата рокля, тесните, блестящи обувки. – Исках да кажа защо си тук?

– И аз се питах през цялото време...

Тя се изправи и се протегна, като че ли това бе най-естественото нещо на света – в късна нощ да седи тук на стълбата. После Пат вдъхна, бърчейки нос.

– Ленц би казал сега: коняк, ром, черешова ракия, абсент...

– Дори „Ферне-Бранка“ – признах аз и едва сега схванах правилно всичко. – Ти си знаменито момиче. Пат, а аз съм проклет от бога отвратителен идиот.

Отключих вратата. Изведнъж вдигнах Пат на ръце и я понесох през коридора. Тя лежеше на гърдите ми – сребърна чапла, уморена птица – извърнах глава, за да не усети моя алкохолен дъх, и почувствах, че трепери, макар да се усмихваше.

Сложих Пат в едно кресло, запалих лампата и взех одеяло.

– Ако можех да предположа, Пат... Вместо да се скитам и да се отбивам тук и там, ако... Ах, каква жалка овца съм! От Алфонс звъних у вас, свирках и пред къщата и тъй като не се обаждаше, помислих, че не исках...

– Но защо не се върна, като ме изпрати до дома?

– Да, сам се питам...

– По-добре ще бъде, ако следния път ми дадеш и ключа от стаята си – каза тя. – Тогава няма да ми се налага да чакам отвън. – Пат се усмихваше, но устните ѝ потръпваха и мигом разбрах какво и струваше това връщане, чакането и сегашният смел момчешки тон...

– Пат – казах аз бързо, крайно объркан. – Пат, сигурно ти е студено, трябва да изпиеш нещо. Видях, че у граф Орлов още свети. Русите винаги имат чай, ще ида бързо при него и веднага ще се върна... – Чувствах как у мен се надига гореща вълна. – Цял живот няма да забравя тази твоя постъпка – казах аз от вратата и минах по коридора.

Орлов беше още буден. Седеше в ъгъла на стаята под своята икона на света Богородица, пред нея гореше кандилце. Очите му бяха зачервени, на масата димеше малък самовар.

– Моля, извинете ме – казах аз, – един непредвиден случай. Бихте ли ми дали малко горещ чай?

Русите са свикнали на непредвидени случаи. Той ми даде две чаши, захар и напълни една чиния с дребни сладки.

– С най-голямо удоволствие ще ви услужа – каза Орлов. – Мога ли да си позволя да ви предложа и... често съм бивал в подобно... няколко зърна кафе за дъвчене...

– Благодаря – казах аз, – наистина ви благодаря. На драго сърце ще

ги взема...

– Ако имате нужда от още нещо – каза Орлов и в този момент държанието му беше чудесно, – няма да си лягам още известно време...

В коридора съдвках кафеените зърна. Те премахваха спиртната мизансцена. Пат седеше до лампата и се пудреше. За миг спрях до вратата. Много ме развълнува това, че тя седеше така, внимателно се гледаше в малкото огледалце и докосваше слепоочията си с пухчето.

– Пийни малко чай – предложих и аз. – Съвсем горещ е.

Пат пое чашата. Наблюдавах я как пиеше.

– Дявол знае какво стана тази вечер, Пат.

– Аз зная вече – отвърна тя.

– Така ли? Аз – не.

– И не е необходимо, Роби. Ти бездруго вече знаеш малко повече, отколкото трябва, за да бъдеш истински щастлив.

– Възможно е – съгласих се аз. – Но и така не върви, та откакто те познавам се държа все по-детински.

– Нека. Така е по-добре, отколкото ако ставаше все по-разумен.

– И това е обосновка – казах аз. – Ти много умело изваждаш хората от затруднено положение. Но мисля, че се струпаха най-различни неща.

Пат сложи чашата на масата. Аз се облегнах на леглото. Имах чувството, че се бях върнал в къщи след дълго, тежко пътуване.

Птичките почнаха да чуруликат. Навън се блъсна врата. Това бе госпожа Бендер, милосърдната сестра от яслите за кърмачета. Погледнах часовника си. Подир половин час Фрида щеше да е в кухнята и тогава не бихме могли да излезем незабелязано. Пат още спеше. Дишаше дълбоко и равномерно. Безчестие би било да я събудя. Но трябваше.

– Пат... – Тя промълви нещо насън.

– Пат... – Проклинах всички мебелирани стаи по света. – Пат, време е. Трябва да се облечем.

Тя отвори очи и още съвсем топла от съня, се усмихна като дете. Всякога се изненадвах от тази нейна веселост при събуждане и много я обичах. Аз никога не се събуждах весел.

– Пат... госпожа Залевски вече мие изкуствените си зъби.

– Днес ще остана при тебе...

– Тук?

– Да...

Изправих се.

– Блестяща идея... Но твоите неща... вечерно облекло и обувки...

– Тъкмо, тогава ще стоя тук до вечерта...

– А у вас?

– Ще телефонираме, че съм останала да ношувам някъде.

– Ще го направим. Гладна ли си?

– Още не.

– За всеки случай бързо ще открадна няколко пресни кифли. Те ви-сят отвън до вратата на коридора. Тъкмо сега е време за това.

Когато се върнах, Пат стоеше до прозореца. Бе обула само своите сребристи обувки. Меката светлина на ранния ден падаше като воал над раменете ѝ.

– Преживяното вчера вече сме забравили, нали Пат? – казах аз.

Тя кимна, без да се обърне.

– Просто вече няма да се събираме с други хора. Истинската любов не понася чуждо присъствие. Тогава няма да имаме никакви разправии, никакви пристъпи на ревност. Да вървят по дяволите и Бройер, и цялата му компания, нали?

– Да – каза Пат, – и Марковиц също.

– Марковиц? Кой е Марковиц?

– Жената, с която седеше на бара в „Каскада“.

– А-ха – казах аз изведнъж доста зарадван, – а-ха, тя ли е?

Извадих всичко от джобовете си.

– Погледни, Пат. От тази история все пак имаме малко полза. Спечелих на покер куп пари. Затова довечера ще излезем пак, нали? Но истински, без други хора. За нас те потъват в забрава, нали?

Тя кимна.

Слънцето се издигаше зад покрива на Профсъюзния дом. Прозорците заблестяха. Косите на Пат бяха облети от светлина, а раменете ѝ – златни.

– Какво собствено каза ти, какво прави този Бройер? Каква професия има, искам да кажа?

– Архитект.

– Архитект – повторих аз малко засегнат, защото по-приятно би било за мен да чуя, че не е никакъв. Хм, архитект, това пък какво е, а, Пат?

– Да, мили.

– Нищо особено, нали?

– Съвсем нищо – каза Пат убедено, обърна се и се засмя. – Нищо не е това, изобщо нищо. Празни работи!

– А тази стаичка не е ли твърде жалка, а, Пат? Други хора естествено имат по-доб...

– Тя е чудесна – тази стаичка – прекъсна ме Пат. – Това е една великолепна стаичка и аз наистина не зная по-хубава, мили!

– Но, Пат, аз имам своите слабости и съм само шофьор на такси, обаче...

– Ти си един много обичен крадец на кифли и пияч на ром, мил си ти! – В някакъв порив тя се хвърли на шията ми. – Ах, ти глупчо, колко е хубаво да се живее!

– Но само с теб, Пат, наистина.

Утрото наставаше прелестно и лъчезарно. Долу надгробните паметници тънеха в лека омара, разнасяна от ветреца. Върхарите на дърветата бяха вече щедро огрени от слънцето. От комините на къщите се виеше дим. Продавачите виком предлагаха първите вестници. Легнахме за сънно будуване, сънно бленуване, чуден унес, прегръдка в прегръдка, дъх до дъх.

После, в девет часа, телефонирах първо като таен съветник Буркхард лично на подполковник Егберт фон Хаке, а подир него на Ленц, за да поеме моя сутрешен курс с таксито.

Той веднага ме прекъсна.

– Стига, детко, твоят Готфрид не напразно е познавач на дебрите в човешкото сърце. Вече имах предвид това. Приятно прекарване, златен бебчо!

– Затваряй си човката! – казах аз щастливо и след това обявих в кухнята, че съм болен и че до обед ще лежа в леглото. Три пъти трябваше да отблъсквам атаките на загриженост от страна на госпожа Залевски, която ми предлагаше чай от лайка, аспирин и компреси. По-сетне успях да промъкна Пат в банята и да останем на спокойствие.

XIV

Седмица по-късно в двора на работилницата неочаквано се появи хлебопекарят със своя форд.

– Излез, Роби – каза Ленц със злъчен поглед към прозореца, – тоя козуначен Казанова положително иска да направи някаква рекламация.

Хлебопекарят изглеждаше навъсен.

– Да няма нещо на колата? – попитах го аз.

Той поклати глава.

– Напротив. Върви великолепно. Сега пак е почти като нова.

– Така е – потвърдих аз и заинтригуван го изгледах.

– Работата е... – поде той, – де, де... иска ми се да имам друга кола.

По-голяма... – Той се огледа. – Нямахте ли преди един кадилак?

Моментално схванах каква бе подбудата. Черната персона, с която той живееше, бе сломила неговата съпротива.

– Ех, кадилакът! – казах аз мечтателно. – Тогава трябваше да се решите веднага! Той беше чудесен! За седем хиляди марки го дадохме! Почти като подарък!

– Чак пък подарък...

– Като подарък! – повторих аз натъртено и обмислях как би трябвало да постъпя. – Но мога да попитам – казах сетне. – Допустимо е човекът, който го купи тогава, да има нужда от пари. В днешно време такива работи стават бързо. Момент.

Отидох в работилницата и на един дъх описах какво се беше случило. Готфрид скочи.

– Момчета, от къде можем да докопаме в галоп някой стар кадилак?

– Остави на мене тази грижа – заявих аз, – а ти по-добре внимавай междувременно хлебопекарят да не си иде.

– Дадено! – Готфрид изчезна.

Телефонирах на Блументал. Нямах голяма надежда, но човек трябва да опитва. Той беше в бюрото си.

– Искате ли да продадете кадилака? – попитах аз направо.

Блументал се засмя.

– Имам кандидат за колата – продължих аз, плаща в брой веднага.

– Веднага и в брой – отвърна Блументал, след като помисли малко, – в тези времена подобни думи звучат като истинска поезия...

– На същото мнение съм – потвърдих аз и изведнъж станах по-

весел. – И така, как стоят нещата, ще можем ли да поговорим?

– Винаги може да се говори – каза Блументал.

– Добре. Кога да се срещнем?

– Днес следобед имам време. Да речем, в два часа тук, в бюрото.

– Добре.

Сложих слушалката.

– Ото – казах аз доста възбуден на Кьостер, – никога не съм очаквал, но струва ми се, че нашият кадилак пак ще се върне!

Кьостер сложи настрана книгата си.

– Наистина ли? Искате ли да го продаде?

Кимнах и погледнах през прозореца навън, където Ленц оживено говореше на хлебопекаря.

– Той греша – казах аз неспокойно, – говори твърде много. Хлебопекарят е кула, изградена от недоверие, трябва да бъде убеден чрез мълчание. Искам бързо да сменя Готфрид.

Кьостер се засмя.

– На добър час, Роби!

Смигнах му и излязох. Не повярвах на ушите си, Готфрид и не мислеше предварително да пее химни за кадилака; с голямо усърдие той разправяше на хлебопекаря как индианците в Южна Америка пекат своя царевичен хляб. Хвърлих му един признателен поглед, а после се обърнах към хлебопекаря.

– За съжаление човекът не иска да продаде колата...

– Така си и мислех – додаде веднага Ленц, сякаш се бяхме наговорили.

Повдигнах рамене.

– Жалко! Но го разбирам...

Обзет от нерешителност, хлебопекарят стоеше. Погледнах Ленц. И той незабавно постави въпроса.

– Не можеш ли да опиташ още веднъж?

– Ще го направя във всеки случай – отвърнах аз. – Бездруго, поне успях да го склоня да се срещнем днес по обед. Къде мога да ви намеря след това? – попитах хлебопекаря.

– В четири часа ще идвам тук наблизко. Тогава ще намина още веднъж...

– Добре... а и аз вече ще знам с положителност; Надявам се, че все пак ще смогнем да уредим работата.

Хлебопекарят кимна. След това се качи в своя форд и запраши.

– Ти си загубил ума си! – избухна Ленц, когато она сви зад ъгъла. –

Първо трябваше насила да задържа човечето, а сетне ти без каквото и да било усилие го пусна да си върви!

– Логика и психология, драги ми Готфрид! – отвърнах аз и го потупах по рамото. – Ти още не ги разбираш тия работи...

Ленц гръсна рамо, за да се освободи от ръката ми.

– Психология... – заяви той пренебрежително. – Най-добрата психология е благодатният случай! И ти имаше сега такъв. Този човек вече няма да дойде...

– В четири часа отново ще бъде тук...

Готфрид ме погледна съчувствено.

– Да се обзаложим ли? – попита той.

– С удоволствие – приех аз, – но ще изгубиш. По-добре от тебе познавам този човек! Интересът му трябва да се разпалва постепенно. А и не мога да му продам нещо, което ние самите още не притежаваме.

– Ех, мили боже, ако е само това – каза Готфрид, клатейки глава, – тогава в живота от тебе няма да излезе нищо, бебо! Та тъкмо такива са истинските сделки! Ела, искам безплатно да ти прочета една лекция върху съвременния стопански живот...

По обед тръгнах за срещата с Блументал. По пътя вървах с чувството на млад козел, който отива при стар вълк. Слънцето нагорещяваше асфалта и с всяка крачка се изпаряваше по малко от желанието ми да влизам в схватка с ловкия Блументал. Най-добре би било набързо да приключа работата. Затова, влизайки, преди той да успее да отвори уста, изрекох на един дъх:

– Господин Блументал, пред краката ви пада една порядъчна придобивка! За кадилака платихте пет хиляди и петстотин марки – предлагам ви шест – при условие че действително мога да го препродам. Това ще се реши тази вечер...

Блументал седеше като на трон зад своето писалище и тъкмо ядеше ябълка. Престана да дъвче и ме изгледа един момент.

– Добре – изсумтя той тогава и продължи да яде. Изчаках да хвърли огризката в кошчето за хартия.

– Съгласен сте, нали? – попитах тогава аз.

– Момент! – Той извади от чекмеджето втора ябълка. Захапа я шумно. – Трябва да се ядат много ябълки, господин Локамп! Те удължават живота! Всеки ден по няколко ябълки – и никога няма да имате нужда от лекар!

– Дори и да си счупя ръката!

Той се ухили, хвърли втората огризка и се изправи.

– Тогава няма да си чупите ръката!

– Практично! – казах аз и изчаках да видя какво ще последва. Този ябълков разговор ми изглеждаше доста подозрителен.

От малък шкаф Блументал извади кутия пури и ми предложи. Бяха „Корона“, марката, която вече познавах.

– И те ли удължават живота? – попитах аз.

– Не, скъсяват го. Те се уравновесяват с ябълките. – Той духна облак дим и с леко приведена глава като замислена птица ме изгледа от долу на горе. – Да се поддържа равновесие, господин Локамп, винаги равновесие – това е цялата тайна на живота...

– Ако човек може...

Той смигна.

– Хм, да може – именно в това е тайната! Знаем премного, а можем прекалено малко, защото знаем премного. – Той се засмя. – Извинете, след ядене всякога се настройвам някак философски...

– Това е най-подходящото време – казах аз. – Следователно и с кадилака уравновесяваме везните, така ли?

Блументал вдигна ръка.

– Секунда...

Смирено наведох глава. Той забеляза това и се засмя.

– Не както мислите вие! Исках само да ви направя комплимент. Не-надейна и стремителна атака, при това без опит за заблуда на противника! Това беше замислено добре срещу стария Блументал. Знаете ли какво очаквах?

– Че ще почна да предлагам от четири хиляди и петстотин?

– Точно така! Щеше да ви излезе през носа. Вие искате да продадете колата за седем, нали?

От предпазливост вдигнах рамене.

– Защо пък точно за седем?

– Защото на времето първоначално ми поискахте толкова...

– Имате блестяща памет – казах аз.

– За числа. Само за числа. За съжаление! И тъй, да приключим: можете да вземете колата за тази цена. Блументал ми подаде ръка, поех я, разгърсихме ръце.

– Слава богу – казах аз с въздишка на облекчение. – Първата сделка от дълго време насам. Кадилакът, изглежда, ни носи щастие!

– На мене също – каза Блументал. И аз спечелих петстотин марки от него.

– Да. Но защо собствено го продавате толкова бързо? Не ви ли харесва?

– Просто суеверие – обясни Блументал. – Не се отказвам от никаква сделка, която носи печалба...

– Просто суеверие – повторих аз.

Той поклати лъщящата си глава.

– Не вярвате, но е така. За да не ми потръгне зле в други работи. Днес пропускането на добра сделка е предизвикателство към съдбата. А това никога вече не може да си го позволи.

В четири и половина часа подир обед Готфрид Ленц с многозначителен израз на лицето постави на масата пред мен празна бутилка от джин.

– С удоволствие ще я видя напълнена от тебе, бебо. Безплатно! Спомняш ли си за нашия облог?

– Спомням си – казах аз, – но идваш твърде рано.

Готфрид безмълвно тикна часовника си под носа ми.

– Четири и половина – казах аз. – Вероятно дори според метеорологическата станция. Ала всекиму може да се случи да закъснее. Впрочем, предлагам ти да удвоим облога две към едно.

– Прието! – тържествено обяви Готфрид. – Значи, получавам безплатно четири бутилки джин. Постъпката ти се нарича геройство на изгубена позиция. Това е честно, бебо, но погрешно...

– Изчакай...

Отдавна не бях толкова сигурен, колкото исках да изглеждам. Напротив, вече доста определено смятах, че хлебопекарят няма да дойде. Трябваше още преди обед да го задържа. Не беше човек, на когото можеше да се разчита.

В пет часа, когато изсвири сирената на отсрещната фабрика за матраци, Готфрид мълчаливо добави на масата пред мен още три празни шишета от джин. Тогава се облегна на прозореца и впи поглед в мене.

– Жаден съм – каза той натъртено подир известно време.

В същия момент откъм улицата чух несравнимия шум от мотор на форд и веднага след това колата на хлебопекаря сви в нашия вход.

– Щом си жаден, мили Готфрид – отвърнах аз с голямо достойнство, – тичай бързо да купиш двете бутилки ром, които спечелих от облога. Ще ти бъде позволено да пийнеш безплатно една глътка. Виждаш ли във майстора пекар? Психология, момчето ми! А сега махни от тук и празните бутилки от джин! След това можеш да потеглиш с таксито. За

по-тънки работи си още зелен. Привет, сине мой!

Излязох на двора и разказах на хлебопекаря, че вероятно ще вземем колата. Действително собственикът иска седем хиляди и петстотин марки, но като види сухата пара, ще отстъпи на седем хиляди...

Хлебопекарят ме слушаше толкова разсеяно, че се учудих.

– В шест часа ще позвъня още веднъж на човека – казах аз накрая.

– В шест? – В своята разсеяност хлебопекарят се сепна. – В шест трябва... – Изведнъж той се обърна към мене. – Бихте ли ме придружили?

– Докъде? – попитах аз удивен.

– До вашия приятел художника. Портретът е завършен.

– Ах, така ли, при Фердинанд Грау...

Той кимна.

– Нека отидем заедно. След това ще можем да говорим за колата.

Изглежда, че за него бе от особено значение да не отива сам. От друга страна, за мен също тъй бе от значение вече да не го оставям сам. Затова казах:

– Добре, но тъй като е доста далеч, няма да е зле да потеглим още сега.

Фердинанд Грау Не изглеждаше добре. Лицето му беше сиво-зелено, посърнало и подпухнало. Посрещна ни на вратата на ателието. Хлебопекарят едва го погледна. Той беше странно неуверен и развълнуван.

– Къде е? – веднага попита.

Фердинанд посочи с ръка към прозореца. Портретът бе облегат там на един статив. Забързан, хлебопекарят влезе и спря като прикован недалеч от картината. След известно време свали шапка. Толкова бе бързал, че съвсем бе забравил да го стори преди това. Дватамата с Фердинанд останахме до вратата.

– Как си, Фердинанд? – попитах го аз.

Той махна с ръка неопределено.

– Случило ли се е нещо?

– Какво може да се случи?

– Изглеждаш зле...

– И повече нищо?

– Не – казах аз, – нищо.

Той положи едрата си ръка на рамото ми и се усмихна с лице, което напомняше муцуната на старо бернардинско куче.

Изчакахме още някое време. После отидохме при хлебопекаря.

Изненадах се, като видях портрета. Главата бе направена много добре. По сватбения портрет и по втората снимка – на нея покойната изглеждаше много измъчена – Фердинанд бе нарисувал една още млада жена, която гледаше пред себе си със сериозни, малко безпомощни очи.

– Да – каза хлебопекарят, без да се обръща, това е тя. – Каза го повече на себе си, а на мен ми се стори, че то дори не стигна до съзнанието му.

– Светлината достатъчна ли е? – попита Фердинанд.

Хлебопекарят не отговори.

Фердинанд се приближи, за да понагласи статива.

Сетне се отдръпна и ми кимна да отида с него в съседната малка стая.

– Никога не бих и помислил – каза той удивен. – Оня, дето знае да пресмята само отстъпки, е трогнат. Реве...

– Всеки бива тропнат някога – отвърнах аз. – С разликата, че за този там е твърде късно...

– Твърде късно – потвърди Фердинанд, – винаги е много късно. Така става в живота, Роби. – Той крачеше бавно напред-назад. – Нека го оставим за известно време сам и необезпокояван. Междувременно бихме могли да изиграем партия шах.

– Ти имаш златна душа – казах.

Фердинанд се спря.

– Защо? От това той няма нито полза, нито вреда. Ако непрестанно мислехме за такива работи, на света не би останал човек, който някога да се засмее, Роби...

– Отново си прав – казах аз. – И тъй, да изиграем бързо една партия.

Наредихме фигурите и почнахме. Фердинанд спечели почти без усилие. Той ме матира с топ и кон, без да въведе в игра царицата.

– Във всеки случай – казах аз, – ти изглеждаш така, сякаш три нощи не си спал. При това играеш като морски пират.

– Винаги когато ме обземе меланхолия, играя добре – отвърна Фердинанд.

– А защо си обхванат от меланхолия?

– Ах, просто така. Защото притъмнява. Настъпването на вечерта всякога настройва меланхолично порядъчния човек. Без определена причина. Просто така, най-общо...

– Но единствено когато е сам – казах аз.

– Естествено. Часът на сенките. Часът на самотата. Часът, в който

конякът има най-добър вкус. – Грау донесе бутилка и две чаши.

– Не е ли време да идем оттатък при хлебопекаря? – попитах аз.

– Веднага – Фердинанд напълни чашите. – Наздраве, Роби! Защото един ден всички ще пукнем!

– Наздраве, Фердинанд! Защото засега все още сме на този свят!

– Ех – каза той, – понякога сме били на косъм от прощаването с него. Да прием по чашка и за това.

– Добре.

Върнахме се в ателието. Тъмнината се бе сгъстила. С увиснали рамене хлебопекарят продължаваше да стои пред портрета. Изглеждаше жалък, загубен в голямото празно помещение и ми се стори, че се бе смалил.

– Да ви опаковам ли картината? – попита Фердинанд.

Той се сепна.

– Не...

– Тогава ще ви я пратя утре.

– Не може ли да остане тук още малко? – попита хлебопекарят колебливо.

– Но защо? – Смаян, Фердинанд отвърна с въпрос и пристъпи поблизо. – Не ви ли харесва?

– О, да, много, ала бих искал да остане още тук...

– Не разбирам защо...

Хлебопекарят ме погледна, търсеше помощ. Прозрях – той се страхуваше да окачи портрета в дома си, при черната развратница. Може би и от страхопочитание пред мъртвата не искаше да я занаса там.

– Но, Фердинанд – казах аз, – портретът спокойно би могъл да остане тук, щом е платен...

– Естествено...

Поуспокоен, хлебопекарят извади чековата книжка от джоба си. Двамата отидоха до масата.

– Четиристотин марки остатък? – попита хлебопекарят.

– Четиристотин и двадесет – отвърна Фердинанд, след като приспадна отстъпката. – Искате ли разписка?

– Да – отговори хлебопекарят, – за да се спази редът.

Мълчаливо двамата написаха чека и разписката. Продължих да стоя прав до прозореца. Огледах се. В полумрака на свечеряването по стените наоколо се мержелееха лицата от невзетите и неплатените портрети в златни рамки. Приличаха ми на някакво призрачно събрание от

отвѣдния свят И сякаш всички тези неподвижни очи бяха насочени към картината до прозореца, която сега се присъединяваше към тях и над която вечерта разливаше последния жив отблясък. Атмосферата беше странна – двете приведени пишещи фигури до масата, сенките и множеството безмълвни картини. Хлебопекарят се върна до прозореца. Очите му – с червени жилки – приличаха на стъклени топчета, устата му бе полуотворена, долната устна увиснала, виждаха се тъмните петна по зъбите му – беше смешно и тъжно как стоеше той пред нас. В етаж над ателието някой почна да свири на пиано, явно упражнение за пръстите, все в една и съща гама. Звучеше остро и мъчително. Фердинанд Грау седеше още до масата. Той си запали, пура. Пламъкът на кибрита освети лицето му. От слабия червеникав пламък полутъмното помещение изглеждаше страшно голямо и наситеносиньо.

– Възможно ли е още нещо да се промени в портрета? – попита хлебопекарят.

– Какво?

Фердинанд се приближи. Хлебопекарят посочи наикита.

– Може ли отново да се махне това?

Отнасяше се за голямата златна брошка, която бе поискал да се добави на времето, когато поръчваше портрета.

– Положително – каза Фердинанд. – тя дори засенчва лицето. Портретът ще спечели, ако бъде заличена.

– И аз така мисля. – Той се повъртя още известно време. – Колко ще струва?

Разменихме погледи с Фердинанд.

– Не струва нищо – каза той добродушно. – Напротив, ще трябва дори да ви върна. В такъв случай ще има по-малко работи на картината. – Хлебопекарят изненадан вдигна глава. За момент изглеждаше така, сякаш щеше да приеме намаляването на цената. Но след това каза решително:

– Ох не, оставете... Нали все пак сте я рисували...

– И това е вярно...

Тръгнахме си. На стълбището, като гледах пред себе си превития му гръб, някак се развълнувах от вида на хлебопекаря и от обстоятелството, че заради измамата с брошката съвестта бе почнала да го гризе. Смятах за неподходящо и ми беше неприятно в такова настроение да се заловя здраво и да го обсия с доводи в полза на кадилака. Но сетне поразмислих, че част от неговата – уверен бях – искрена жал за покойната жена положително се дължеше само на това, че в къщи Черната беше

такава кокотка и тази мисъл ме ободри напълно.

– Можем да поговорим за работата и у дома – предложи хлебопекарят отвън.

Кимнах. За мен това беше много изгодно. Наистина хлебопекарят смяташе, че между своите четири стени ще бъде по-силен, аз обаче разчитах на подкрепата на Черната.

Тя вече ни чакаше до вратата.

– Поздравявам ви сърдечно – започнах аз, преди хлебопекарят да бе отворил уста.

– За какво? – попита тя бързо, очите ѝ играеха.

– За вашия кадилак – отвърнах аз невъзмутимо.

– Съкровище! – С един скок тя увисна на шията на хлебопекаря.

– Но това още не е съвсем... – Той направи опит да се освободи и да ѝ обясни. Тя обаче го държеше здраво и размахвайки крака, се завъртя в кръг с него, за да не го остави да проговори. Пред очите ми кръжаха ту хитрата ѝ смигаща муцуна над неговото рамо, ту над нейното – главата на брашнен червей, протестиращ напразно.

Най-после хлебопекарят успя да се освободи.

– Но още не се е стигнало дотам – отрязва той.

– И все пак – казах аз с голяма сърдечност, дошъл е моментът. Поемам отговорността да се пазаря и да сваля от цената последните петстотин франка. За кадилака вие няма да броите ни пфениг повече от седем хиляди марки! Съгласен ли сте?

– Естествено! – каза Черната бързо. – Това наистина е евтино, съкровище!

– Престани! – Хлебопекарят вдигна ръка.

– Какво те прихваща пак? – нахвърли се тя върху него. – Първо каза, че вземаш колата, а сега стоиш тука и не я искаш!

– Но той естествено я иска – вметнах аз. – Дори вече се спазарихме за всичко...

– Е, какво, съкровище, защо тогава?... – Тя се прилепи плътно до него. Той се помъчи отново да се освободи, но Черната притискаше пълните си гърди о ръката му. Лицето на мъжа издаваше раздражение, но съпротивата му отслабваше.

– Фордът... – каза той.

– Разбира се, ще бъде включен в сметката.

– Четири хиляди марки...

– ...е струвал на времето, нали? – попитах приветливо.

– Трябва да бъде взет за четири хиляди марки – заяви хлебопекарят твърдо. Сега той бе намерил точката, от която можеше да мине в контранастъпление, след като му бе нанесен изненадващ удар. – Та колата е почти нова.

– Нова – казах – след гигантския ремонт.

– Но днес преди обед вие сам го казахте.

– Днес преди обед нещата стояха другояче. Между ново и ново има разлика, зависи дали се купува, или се продава. За да струва четири хиляди марки, вашият форд би трябвало да е със златна броня.

– Четири хиляди марки или нищо няма да стане – заяви хлебопекарят твърдоглаво. Той отново си беше предишният и, изглежда, искаше да заличи цялата сантименталност, която бе проявил.

– Тогава довиждане – отговорих аз и се обърнах към Черната. – Съжалявам, уважаема госпожо, но не мога да си позволя сделка, от която ще загубя. От кадилака така и така ние няма да спечелим нищо, затова не бихме могли да включим в сметката и един стар форд на необикновена цена. Сбогом...

Тя ме задържа. Очите ѝ искряха, сега така се нахвърли върху хлебопекаря, че той изгуби и ума, и дума.

– Ти самият сто пъти си казвал, че фордът вече не чини нищо – изсъска тя накрая със сълзи на очи.

– Две хиляди марки – казах аз, – две хиляди марки, въпреки че и това се равнява на самоубийство.

Хлебопекарят мълчеше.

– Е, хайде, кажи нещо! Защо се мотаеш тук и не си отваряш устата? – изфуча Черната.

– Господа – казах аз, – ще ида да взема кадилака. В това време навярно вие ще обсъдите въпроса помежду си.

Усетът ми подсказваше, че бих постъпил най-добре, ако изчезнех. Черната щеше да продължи моето дело.

Час по-късно отново бях там с кадилака. Веднага забелязах, че спорът бе решен по най-простия начин. Хлебопекарят правеше впечатление на съсипан и върху костюма му се бе залепила една перушинка, а Черната, напротив, искреше, люлееше гърди и се усмихваше доволно и разговорнически. Беше се преоблякла, носеше тънка, копринена, плътно прилягаща към тялото рокля. В един момент, в който мъжът ѝ не я наблюдаваше, тя ми смигна с едно око и кимна в знак на това, че всичко е уредено. Направихме едно пробно пътуване. Черната се беше

разположила удобно на широката седалка и непрекъснато бърбеше. Имах желание да я изхвърля през прозореца, но все още ми беше необходима. Доста нажален, хлебопекарят се бе свил до мене. Той тъгуваше предварително за своите пари, а това е най-истинската тъга, която съществува.

Отново стигнахме пред дома на хлебопекаря и отново се качихме горе. Той излезе от стаята, за да донесе парите. Сега имаше вид на стар човек. Черната поглаждаше с ръце роклята си.

– Добре нагласихме работата, нали?

– Да – казах аз неохотно.

– Затова сто марки трябва да се отделят за мене...

– Ах, така ли... – казах аз.

– Старият стиснат козел – пошепна ми тя поверително и се приближи още повече – има пари като слама! Но докато му се откъсне нещо!... Дори завещание не иска да направи. Сетне, то се знае, всичко ще се падне на децата, а наша милост така и ще си остане! Не е никакво удоволствие с такова грохнало старче... Тя се приближи още повече и разлюля гърдите си. – Утре ли да намина при вас за стоте марки? Кога сте там? Не искате ли да се отбиее тук? – Тя се ухили. – Утре подир обед съм сама...

– Тогава ще ви ги пратя тук... – казах аз.

Черната не преставаше да се хили.

– Че донесете ги сам. Или ви е страх?

Вероятно ме смяташе за боязлив и искаше да ми покаже каква е работата.

– Не ме е страх – казах аз, – но нямам време. Точно утре трябва да отида на лекар. Стар сифилис, знаете! Такова нещо вгорчава живота на човека.

Тя толкова рязко отстъпи крачка назад, че едва не се преметна през едно плюшено кресло. Тъкмо в този момент хлебопекарят се върна. Недоверчив, той изгледа странишком Черната. Тогава ми наброи парите на масата. Броеше бавно и колебливо. Върху розовите тапети на стаята сянката му ту се издигаше, ту се снишаваше – броеше заедно, с него. Докато пишех разписката, се сетих, че днес вече бях наблюдавал подобна сцена с тая разлика, че на мое място бе Фердинанд Грау. Макар да нямаше нищо особено в това, то ми се струваше странно.

Изпитах радост, че отново съм навън. Въздухът беше мек, летен. Кадилакът блестеше в края на уличното платно.

– „Е, старче, благодаря ти – казах аз и го потупах по капака. –

Трима другари

Върни се скоро за нови дела!“

XV

Утрото, ясно и искрящо, трептеше над ливадите. Седяхме с Пат на една горска поляна и закусувахме. Бях си взел две седмици отпуск и с Пат бяхме потеглили на път. Искахме да идем на море.

Пред нас на шосето стоеше малък, стар ситроен. Бяхме го заменили срещу форда на хлебопекаря, а Кьостер ми го беше дал за отпуската ми. Автомобилът приличаше на търпеливо товарно магаре – толкова бе отрупан с куфари.

- Да се надяваме, че по пътя няма да се строши – казах аз.
- Няма да се строши – отвърна Пат.
- Откъде знаеш?
- Знае се. Нали сме в отпуск, Роби.
- Навярно е така – казах аз. – Но познавам и неговата задна ос. Видът ѝ е печален. Особено при такъв товар.
- Ситроенът е брат на Карл. Ще издържи.
- Един страшно рахитичен брат.
- Не говори за пороци, Роби. Това е най-хубавата кола, която познавам.

Известно време лежахме един до друг на поляната. Вятърът, мек и топъл, идеше откъм гората. Носеше дъх на смола и треви.

– Кажй, Роби – попита Пат след известно време, – какви са цветята отсреща край потока.

- Анемонии – отвърнах, без да ги погледна.
- Но, мили! Не са анемонии. Анемониите са много по-дребни. Освен това те цъфтят само през пролетта.
- Правилно – казах аз, – това е ливадна горва.
- Тя поклати глава.
- Познавам ливадната горва. Тези цветя изглеждат другояче.
- Тогава е бучиниш.
- Ех, Роби! Бучинишът е бял, не червен.
- В такъв случай не зная. Досега винаги когато са ме питали, съм минавал с тези три имена на цветя. Поне едно от тях всякога са приемали с доверие. Пат се засмя.
- Жалко. Не подозирах това, иначе щях да се задоволя още с анемониите.
- Бучиниш – казах, – с бучиниша винаги съм имал най-голям успех.

Тя се изправи.

– Весела работа. А често ли са те питали?

– Не особено често. И при съвсем други условия.

Пат опря ръце на земята.

– Всъщност е позорно, че тъпчем навред по земята и не знаем почти нищо за нея. Не знаем дори няколко имена.

– Не тъгувай – казах аз. – По-лошото, е че ние изобщо не знаем защо тъпчем земята. Тогава няколко имена повече или по-малко остават без значение.

– Ти ли го казваш! Сигурна съм, че го казваш само от леност.

Обърнах се на другата страна.

– Естествено, но и върху леността все още не е мислено достатъчно. Тя е началото на всяко щастие и краят на всяка философия. Ела, легни отново тук. Човек прекарва в лежане твърде малко време. Той постоянно стои или седи някъде. А това е в ущърб на доброто му животинско самочувствие. Единствено когато лежи, той е напълно примирен със себе си.

Една кола се приближи с бръмчене и отмина.

– Малък мерцедес – казах аз, без да се изправам. – Четирицилиндров.

– Задава се още една кола – отвърна Пат.

– Да, чувам вече. Рено. Предницата и прилича ли на свинска зурла?

– Да.

– Тогава е рено. Слушай, сега се приближава нещо истинско. Една ланчия. Положително гони другите две агнета като вълк! Вслушай се само в мотора! Като орган е!

Колата прелетя край нас.

– За коли знаеш повече от три названия, нали? – попита Пат.

– Естествено. И дори са верни.

Пат се засмя.

– Това всъщност жалко ли е, или не?

– Съвсем не е жалко. Само естествено. Една добра кола понякога ми е по-мила от двадесет поляни с цветя.

– Суров син на двадесетия век! И съвсем не сантиментален...

– О, не. Нали чуваш, щом се отнася за автомобили.

Тя ме погледна.

– Аз също – каза Пат.

Откъм боровете се зачу кукувица. Пат почна да брой.

– Защо броиш? – попитах аз.

– Не знаеш ли? Колкото пъти се обади кукувицата, толкова години остават на човек да живее.

– А, да, вярно. Но има и друго поверие. Щом чуе кукувица, човек трябва да разтърси кесията си. Тогава парите му се увеличават.

Извадих от джоба си дребните пари и силно ги затръсках, прихлупил двете си шепи.

– Ето какъв си ти – каза Пат и се засмя. – Аз искам живот, а ти – пари.

– За да живея – отвърнах аз. – Истинският идеалист се стреми към парите. Парите са свобода, изсечена на монети. А свободата е живот.

– Четиринадесет – изброи Пат. – Ти вече говори другояче за тези неща.

– Това бе в моите неосъзнати години. Човек не бива да говори с презрение за парите. Парите правят много жени влюбени. Любовта, тъкмо обратното, прави много мъже алчни за пари. Следователно парите насърчават идеалите, а любовта – материализма.

– Днес си в чудесна форма, – отвърна Пат. – Тридесет и пет.

– У мъжа – продължавах да обяснявам аз – алчността към парите се поражда от желанията на жените. Ако нямаше жени, нямаше да има и пари, а мъжете биха били героичен род. В окопите нямаше жени, там не играеше голяма роля и това дали някой притежава нещо някъде, важно беше само какво представлява той като мъж. Тези думи не бива да се тълкуват в полза на окопите, те трябва само да осветлят правилно любовта. Тя буди лошите инстинкти на мъжа, стремежа към притежание, към авторитет, към печалба, към спокойствие. Не напразно диктаторите приемат с по-голяма благосклонност сътрудници, които са женени, така те са по-малко опасни. И не случайно католическите духовници нямат жени, иначе те никога нямаше да станат толкова смели мисионери.

– Днес ти си в приказна форма – каза Пат с уважение. – Петдесет и две.

Отново мушнах парите си в джоба и запалих цигара.

– Няма ли да престанеш да броиш? – попитах аз. – Ти вече отдавна надхвърли седемдесет години!

– Сто, Роби! Сто е хубаво число. До него бих искала да стигна.

– Моите почитания, това е смелост! Но какво ще правиш тогава?

Бързият ѝ поглед ме докосна едва-едва.

– Ще видя. Тук моите схващания се разграничават от твоите.

– Положително. Впрочем само първите седемдесет години ще са

трудни. После ще бъде по-просто.

– Сто! – обяви Пат и ние станахме.

Морето ни посрещна като огромно сребърно корабно платно. Дълго преди това вече долавяхме неговия солен дъх; хоризонтът ставаше все по-широк и по-светъл и изведнъж то вече лежеше пред нас, могъщо и безкрайно.

Шосето се виеше в дъга почти край морския бряг. После се появи гора, а зад нея – село. Попитахме за къщата, в която щяхме да живеем. Намираше се недалеч, извън селото. Кьостер ни беше дал адреса. След войната бе живял в нея цяла година.

Това беше малка усамотена вила. В красива дъга минах със ситрое-на пред сградата и дадох сигнал. Някакво широко бледо лице се мярна зад един от прозорците, взря се за момент и изчезна.

– Да се надяваме, че това не е госпожица Мюлер – казах аз.

– Няма значение как изглежда – отвърна Пат.

Вратата се отвори. Слава богу, не беше госпожица Мюлер! Беше слугинята. Госпожица Мюлер, собственицата на вилата, се яви минута по-късно. Изискана дама с посивели коси и старомомински вид. Носеше затворена догоре черна рокля и златен кръст като брошка.

– Провери още веднъж и доопъни чорапите си, Пат – пошепнах и аз след един поглед към брошката и слязох.

– Вярвам, че господин Кьостер е съобщил вече за нас – казах аз.

– Да, той ми телеграфира, че ще дойдете. – Тя ме оглеждаше внимателно. – А как е господин Кьостер?

– Ах, много добре, доколкото днес изобщо може да се каже така.

Тя кимна и продължи да ме изучава.

– Отдавна ли го познавате?

„Ще ме подложи на истински разпит“ – помислих си аз и дадох сведения откога познавам Ото. Изглежда остана доволна. Пат се приближи. Беше си опънала чорапите. Погледът на госпожица Мюлер се смекчи. Видимо бе по-благоразположена към нея, отколкото към мене.

– Имате ли още стаи за нас? – попитах аз.

– Щом господин Кьостер е телеграфирал, ще получите стая – заяви госпожица Мюлер и ме погледна малко неодобрително. – Вие ще получите дори най-хубавата ми стая – каза тя на Пат. Пат се усмихна. Госпожица Мюлер също се усмихна.

– Ще ви я покажа – заяви тя.

Двете вървяха редом по тясна пътека, която водеше през малка градина. Аз се влачех подире им и изглеждах едва ли не излишен, тъй като

госпожица Мюлер се обръщаше единствено към Пат.

Стаята, която ни показа, се намираще на долния етаж. Имаше самостоятелен вход откъм градината. Това много ми хареса. Беше доста голяма, светла и приятна. На едната ѝ страна, в нещо като ниша, бяха поставени две легла.

– Е? – попита госпожица Мюлер.

– Много е хубава – каза Пат.

– Великолепна дори – добавих аз, за да се подмажа. – А къде е другата?

Госпожица Мюлер бавно се обърна към мене.

– Другата? Каква друга? Друга стая ли искате? Тази не ви ли харесва?

– Тя е просто чудесна – отвърнах аз, – но...

– Но? – попита госпожица Мюлер малко остро. – За съжаление нямам по-добра от тази.

Тъкмо поисках да ѝ обясня, че са ни необходими две отделни стаи, когато тя вече добави:

– Ала вашата жена я намира много хубава...

Вашата жена! Имах чувството, че съм отстъпил крачка назад. Но не се бях помръднал от мястото си. Внимателно хвърлих поглед към Пат, която се бе облегнала на прозореца и съдържаше усмивката си, като ме гледаше да стоя така.

– Жена ми, разбира се – казах аз, забил очи в златния кръст на шията на госпожица Мюлер. Нямах какво да се прави, не биваше да ѝ обяснявам. С вик би паднала в безсъзнание. – Свикнали сме да спим в две стаи – казах аз. – Всеки в отделна стая, искам да кажа.

Госпожица Мюлер неодобрително поклати глава.

– Две стаи, когато хората са женени – това са такива нови моди...

– Съвсем не – казах аз, преди тя да се настрои недоверчиво. – Жена ми спи много леко, а пък аз, за жалост, хъркам доста силно.

– Ах, така ли – вие хъркате! – отвърна госпожица Мюлер с такъв тон, сякаш отдавна би трябвало да се сети за това.

Страхувах се, че сега ще ми предложи стая горе, на втория етаж, но, изглежда, за нея бракът бе свято нещо. Тя отвори вратата към малка съседна стая, в която освен едно легло почти нямаше друго.

– Чудесно! – казах аз. – Това е напълно достатъчно. Но да не би да преча на някой друг? – Исках да узная дали ще бъдем сами тук долу.

– Няма да пречите никому – обясни госпожица Мюлер и изведнъж изразът на достояние се свлече от лицето ѝ. – С изключение на вас

никой друг не живее тук. Всички останали стаи са празни. – Тя постоя един миг, после се овладя. – Тук в стаята ли ще се храните или в столовата?

– Тук – казах аз. Тя кимна и си излезе.

– Е, госпожа Локамп – обърнах се аз към Пат. – Добре се наредихме. Но аз не посмях да кажа нищо, този стар дявол има толкова благочестив вид. Изглежда, не ѝ се понравих. Смешно. А обикновено винаги съм имал успех със стари дами.

– Това не беше стара дама, Роби, а една много мила стара госпожица.

– Мила? – Вдигнах рамене. – Но все пак тя има държание. В къщата няма жив човек, а тя се представя така величествено!

– Изобщо не беше толкова величествена.

– По отношение на тебе – не.

Пат се засмя.

– На мене тя ми допадна. А сега хайде да донесем куфарите и да си извадим нещата за плаж.

Бях плувал цял час и лежах на плажа на слънце. Пат бе още във водата. Нейната бяла шапка от време на време се мяркаше сред синевата на прииждащите вълни. Няколко чайки крещяха. На хоризонта бавно минаваше параход, чийто пушек се вееше като знаме.

Слънцето прижуриаше. Стопяваше всяка съпротива срещу отпускане в сънно безгрижие. Затворих очи и се изтегнах. Горещият пясък хрущеше. Шумът на слабия прибой нахлуваше в ушите ми. Той ми напомняше нещо, един ден, в който бях лежал също така...

Беше през лятото на 1917 година. Тогава нашата рота се намираще във Фландрия и веднъж ненадейно получихме няколко дни отпуск, за да отидем в Остенде – Майер, Холтхоф, Брайер, Лютгенс, аз и още неколцина. Повечето от нас никога не бяха ходили на море, тези няколко дни, тази почти необяснима пауза между смърт и смърт се превърна във волно отдаване на слънцето, пясъка и морето. През целия ден стояхме на плажа, изтягахме голите си тела на слънце, защото да бъдеш гол, да не си скован от оръжия и униформа, беше вече равнозначно на мир – лудувахме на брега и отново, и отново се хвърляхме в морето, усещяхме дишането си, движенията на своите ръце и крака, цялата сила, която имаше по това време всяко нещо в живота, в тези часове забравяхме всичко и искахме да забравим всичко. Но вечер, в здрача, когато слънцето се скриваше, откъм хоризонта над бледнеещото море се понасяха сиви

сенки, тогава към шума на прибоя бавно, като глуха закана, се примесваше един друг тон; засилваше се и накрая топовният грохот от фронта вземаше превес. В такива мигове се случваше изведнъж сиво мълчание да прекъсне разговорите, главите да се вдигнат, послушвайки се, а по веселите лица на уморените от игра момчета внезапно да изпъкне отново суровият лик на войни, за един момент още трогателно облъхнат от едно удивление, от една меланхолия, която е събрала всичко, нивга неизречено: смелост и озлобление, и жажда за живот, воля за изпълнение на дълга, заедно с отчаянието, надеждата и тайнствената печал на рано белязаните. Няколко дни по-късно започна голямата офанзива и на трети юли ротата вече наброяваше само тридесет и двама души, а Майер, Холтхоф и Лютгенс бяха мъртви.

– Роби! – извика Пат.

Отворих очи. За миг трябваше да се опомня къде съм. Винаги когато ме връхлитаха спомени от войната, изведнъж се откъсвах и понасях надалеч. При други спомени не се чувствавах така.

Станах. Пат излизаше от водата. Тя вървеше точно по слънчевата пътека на морето, широка ивица светлина обливаше нейните рамене и Пат бе така обкръжена от лъчи, че изглеждаше почти тъмна. С всяка крачка към брега изглеждаше все по-висока в яркото сияние, докато слънцето на късния следобед се оказа зад главата и като някакъв ореол.

Скочих, така недействителна, сякаш от някакъв друг свят, ми се стори сега тази картина: необятното синьо небе, белите пенливи гребени на вълните и красивата стройна фигура пред тях, като че ли бях сам в света и от водите излизаше първата жена. В един миг почувствах огромната безмълвна мощ на красотата и долових, че бе по-силна от цялото кърваво минало, че трябваше да бъде по-силна, защото иначе светът би рухнал, а тя би била задушена в неговата страшна обърканост. И свръх това усетих, че съществувам, просто съществувам, че и Пат съществува, че живее; бях се измъкнал от ужаса, имах очи, ръце и мисли, и горещия прилив на кръвта; и всичко това бе едно необяснимо чудо.

– Роби! – извика Пат още веднъж и ми махна с ръка.

Взех от земята халата и и забързах към нея.

– Твърде дълго стоя във водата – казах аз.

– Съвсем съм топла – изрече тя, останала без дъх.

Целунах мокрото ѝ рамо.

– В началото трябва да бъдеш малко по-благоразумна.

Тя поклати глава и ме погледна сияеща.

– Доста дълго бях разумна.

– Така ли?

– Естествено. Прекалено дълго! Сега най-последно искам веднъж да бъда неблагоприятна. – Засмях се и прилепих лицето си до бузата ѝ. – Нека бъдем неблагоприятни, Роби! Да не мислим за нищо, изобщо за нищо, само за нас и слънцето, за отпуска и морето!

– Добре – съгласих се аз и взех хавлиената кърпа. – Първо искам да те изсуша добре. Собствено от какво си толкова мургава?

Тя се загърна в халата.

– Остана ми от моята благоприятна година. Тогава всеки ден трябваше да лежа по един час на балкона на слънце, а вечер да си лягам в осем часа. Довечера в осем часа ще дойда да се изкъпя още веднъж.

– Ще видим – отвърнах аз. – В намеренията си човек винаги отива далеч. В изпълнението – не. В това е и неговият чар.

От вечерното къпане нищо не излезе. Разходихме се до селцето, в здрача излязохме със ситроена, тогава изведнъж Пат се почувствува много уморена и пожела да се приберем къщи. Често бях наблюдавал как тя след лъчезарна живост бързо изпадна във внезапна мърноста. Нямахме много сили, нямаше и никакви запаси от енергия, а съвсем не правеше такова впечатление. Винаги изразходваше цялата си жизнена сила и тогава Пат изглеждаше неизчерпаема в пъргавата си младост, но после изведнъж идваше момент, в който лицето ѝ пребледняваше, очите ѝ хлътваха в дълбоки сенки, тогава идваше краят на силите ѝ. У Пат умората не настъпваше бавно, а изведнъж, просто за секунди.

– Да караме към къщи, Роби – каза тя и тъмният ѝ глас стана по-дълбок от обикновено.

– Къщи ли? При госпожица Елфриде Мюлер, със златния кръст на гърдите? Кой знае какво си е наумил междувременно дяволът!

– Къщи, Роби – каза Пат и уморено се облегна на рамото ми. – Там е нашият дом.

Свалих едната си ръка от волана и обгърнах раменете на Пат. Така пътувахме бавно през синята мъгла на свечеряването и когато най-сетне съзряхме осветените прозорци на малката къща, която се гушеше като тъмно животно в падината, доловихме отсянка на чувството, което буди завръщането у дома.

Госпожица Мюлер вече ни очакваше. Тя се бе преоблякла и вместо черната вълнена рокля носеше черна копринена рокля със същата пури-танска кройка. Вместо кръст към нея бе добавила брошка – свързани сърца, котва и кръст – църковният символ на вяра, надежда и любов.

Тя бе несравнимо по-приветлива, отколкото следобед и попита дали е подходящо приготвеното за вечеря: яйца, студено месо и пушена риба.

– Е, да – казах аз.

– Не ви ли харесва? Това е прясно пушена писия.

– Разбира се – казах аз хладно.

– Прясно пушената писия трябва да е великолепна на вкус – заяви Пат и ме погледна с укор. – Истинска вечеря, каквато човек би могъл да пожелае първия ден, когато е на море, госпожице Мюлер. Ако се добави и истински горещ чай...

– О, разбира се! Съвсем горещ, на драго сърце! Веднага ще наредя да донесат всичко.

Госпожица Мюлер прошумя със своята копринена рокля и успокоена излезе бързо.

– Действително ли не обичаш риба? – попита Пат.

– О, напротив! А пушена писия! От дни мечтая за такова нещо!

– А защо се държиш така отвисоко? Прекаляваш.

– Трябваше да и се отплатя за начина, по който ме прие следобед.

– Ах, мили боже! – Пат се засмя. – Нищо не можеш да отминеш! Отдавна бих го забравила на твое място.

– Аз не. Аз не забравям толкова лесно.

– Би трябвало обаче – отвърна Пат.

Слугинята дойде с таблата. Писиите бяха като от злато и топаз и миришеха чудесно на море и дим. Освен тях имаше и пресни скариди.

– Почвам да забравям – казах аз мечтателно. Забелязвам още, че съм и страшно гладен.

– Аз също. Но първо ми дай бързо малко горещ чай. Странно, ала тръпна от студ! А навън е съвсем топло.

Погледнах я. Беше бледа, макар да се усмихваше.

„Вече нито дума за дълго къпане“ – казах си аз и попитах слугинята:

– Имате ли малко ром?

– Какво?

– Ром. Една напитка в бутилки.

– Ром?

– Да.

– Не. – Безизразните очи на лицето й – луна от бухнало тесто, бяха широко отворени. – Не – повтори тя.

– Добре – отвърнах аз. – Не е беда. Сбогом. Бог да, ви пази! –

Момичето изчезна. – Какво щастие е, Пат, че имаме прозорливи приятели – казах аз. – Тази сутрин на тръгване Ленц набързо ми пхна в колата един сравнително тежък пакет. Да видим какво съдържа!

Взех пакета от колата. Беше малко сандъче с две бутилки ром, една коняк и бутилка портвайн. Вдигнах ги високо. – Ром „Сент Джеймс“ дори! Можеше да се разчита на момчетата!

Отворих едната бутилка и налях в чая на Пат доста ром. При това забелязах, че ръката ѝ леко трепери.

– Наистина ли ти е толкова студено? – попитах аз.

– Само за миг. Вече ми е по-добре. Ромът е хубав. Но след малко ще си легна.

– Направи го веднага, Пат – казах аз. – Тогава ще изтеглим масата до леглото и ще ядем така.

Пат бе склонна на това. Взех още една завивка от моето легло и нагласих масата.

– Пат, не би ли изпила един истински грог? Ще бъде още по-добре. Мога да го приготвя веднага.

Пат поклати глава.

– Вече се чувствавам добре.

Погледнах я. Нейният вид действително беше по-хубав. В очите ѝ отново се бе появил блясък, устните бяха твърде червени, а кожата ѝ светлеше матово.

– Чудесно, как неусетно ти мина – казах аз. – Сигурно се дължи на рома.

Пат се усмихваше.

– И на леглото, Роби. Аз се съвземам най-добре в леглото. То е моето убежище.

– Забележително. Щях да полудея, ако трябваше да си легна толкова рано. Сам, искам да кажа.

Тя се засмя.

– За една жена това е съвсем друго.

– Не казвай „за една жена“. Ти не си една жена.

– А какво?

– Не зная. Но не си жена. Ако беше истинска, обикновена жена, аз не бих могъл да те обичам.

Тя ме погледна.

– А можеш ли изобщо да обичаш?

– Ех, че приказки по време на вечеря! – възкликнах аз. – Имаш ли и други такива въпроси?

– Навярно. Но как ще отговориш на този?

Налях си чаша ром.

– Наздраве, Пат. Може и да имаш право. Вероятно всички ние не умеем да обичаме! Както преди, смятам аз. Но от това не е станало лошо. Само нещо се е променило. Така обичта не се вижда.

Почука се. Влезе госпожица Мюлер. В ръката си държеше малка стъклена кана, на чието дъно се полюшваше някаква течност.

– Ето, донесох ви ром.

– Благодаря – казах аз трогнат, наблюдавайки стъкления напръстник. – Много любезно от ваша страна, но ние успяхме да си намерим вече.

– О, боже! – Поразена, тя оглеждаше четирите бутилки на масата. – Толкова много ли пиете?

– Само за лекарство – отвърнах аз кротко, като избягвах да гледам Пат. – По лекарско предписание. Имам твърде сух черен дроб, госпожице Мюлер. Но няма ли да ни направите честта? – Отворих бутилката с портваин. – За ваше здраве! Дано скоро домът ви бъде пълен с гости!

– Благодаря много. – Тя въздъхна, направи лек поклон и отпи като птичка. – Приятна ваканция! – Тогава ми се усмихна дяволито. – Виното обаче е силно. И хубаво.

При това преобразяване от учудване едва не изгървах чашата. Бузите на госпожица Мюлер се зачервиха, очите ѝ засвяткаха и тя почна да говори за най-различни неща, които не ни интересуваха. Пат се отнасяше към нея с ангелско търпение. Накрая госпожица Мюлер се обърна към мене.

– Значи, господин Кюстер е добре?

Кимнах.

– На времето той беше много тих – каза тя. – Често дни наред дума не продумваше. И сега ли е такъв?

– Е, сега вече говори понякога.

– Той прекара почти цяла година тук. Все сам...

– Да – казах аз. – При такива обстоятелства човек става по-мълчалив.

Госпожица Мюлер кимна сериозно и погледна към Пат.

– Сигурно сте уморена.

– Малко – каза тя.

– Много – добавих аз.

– Тогава ще си вървя – отвърна тя изплашено. – И така, лека нощ! Спете добре!

Тя колебливо си тръгна.

– Мисля, че предпочиташе да остане тук по-дълго – казах аз. – Смешно нали, така изведнъж?

– Горката жена – отвърна Пат. – Положително всяка вечер си седи сама в стаята, а има и грижи.

– Да, навярно... – казах аз. – Но, струва ми се, общо взето, се държах много мило с нея.

– Да. – Пат погали ръката ми. – Роби, открях леко вратата...

Отидох и отворих вратата. Вън бе станало по-ясно и ивица лунна светлина падаше по пътеката чак до стаята. Като че ли градината бе чакала само да отворя вратата, толкова силно нахлу нощното ухание на цветята, сладкият мирис на шибой, резеда и рози изпълни цялата стая.

– Погледни само – рекох аз, като сочех навън.

В лунния зрак, който ставаше все по-бистър, вече можеше да се види цялата градинска алея. Цветята от двете ѝ страни бяха привели стебла, листата им бяха като патинирано сребро, а цветовете, които през деня грееха, сега блещукаха призрачно и нежно в матови пастелни тонове. Лунната светлина и нощта бяха отнели от яркостта на техните багри, но в замяна дъхът им беше по-силен и по-сладостен, отколкото когато и да било през деня.

Обърнах поглед към Пат. Слаба и крехка, тя лежеше върху белите възглавници. Сред тъмните коси нежно изпъкваше лицето ѝ. Тя нямаше много сили, но и в нея се криеше тайната на крехкостта, тайната на цветята в здрача и в разливащата се светлина на луната. Пат се поизправи.

– Наистина съм много уморена, Роби. Лошо ли е това?

Седнах до нея на леглото.

– Съвсем не. Ще спиш добре.

– Но ти още не искаш да си лягаш.

– После ще се разходя малко по брега.

Тя кимна и се облегна назад. Поседях още известно време.

– През нощта остави вратата отворена – каза тя вече в просъница. – Тогава ще имам усещането, че спя в градина...

Дишането на Пат стана по-дълбоко, вдигнах се тихо и отидох в градината. Спрях до дървената ограда и запалих цигара. Оттук се виждаше в стаята. Хавлията на Пат бе праметната на един стол, роклята ѝ и малко бельо бяха върху нея, а на пода, пред стола, се виждаха обувките на Пат. Едната беше полулегнала. Докато гледах така, изпитвах странно чувство – като че се намирах в роден дом и си мислех за това, че сега имам някого и ще го имам, че стига да измина две три крачки, ще го видя и

ще бъда при него, днес, утре и за дълго време може би...

Може би, мислех си аз, може би, вечно – една дума, без която днешният човек не минава. Защото днес на хората липсва сигурност, сигурността липсва на всичко и на всички.

Слязох надолу към крайбрежието, при морето и вятъра, при глухия рев на вълните, който се надигаше като далечен топовен тътен.

XVI

Седях на брега и гледах залеза на слънцето. Пат не беше с мене. През деня не се бе чувствувала добре.

Когато се стъмни, станах, за да си ида вкъщи. Тогава видях откъм гората да се задава слугинята. Тя махаше с ръка и викаше нещо. Не разбирах какво, вятърът и морето я заглушаваха. С ръка ѝ посочих да ме изчака, вече приближавах. Но тя продължи да тича и присви длани около устата си.

– Госпожата... – долових аз – бързо!

Затичах.

– Какво има?

Момичето едва си поемаше дъх.

– Бързо... госпожата... нещастие...

Бягах по пясъчния път към къщи. Дървената градинска вратичка се отваряше трудно, прескочих я и се втурнах в стаята. Пат лежеше на леглото с окървавени гърди и конвулсивно свити ръце, от устата ѝ се стичаше кръв. До нея стоеше госпожица Мюлер с кърпи и една купа вода.

– Какво е станало? – извиках аз и я отместих встрани.

Тя промълви нещо.

– Донесете превръзки! – виках аз. – Къде е раната?

Тя ме гледаше с треперещи устни.

– Няма никаква рана...

Изправих се.

– Кръвоизлив – каза тя.

Струваше ми се, че са ме ударили с чук по главата.

– Кръвоизлив? – Скочих и взех блюдото с водата от ръката ѝ. – Донесете лед, донесете бързо малко лед.

Натопих кърпата за лице в купата и я поставих на гърдите на Пат.

– Вкъщи нямаме лед – каза госпожица Мюлер.

Обърнах се. Тя отстъпи назад.

– Донесете лед, за бога, изпратете някого в най-близката кръчма и телефонирайте за лекар!

– Но ние нямаме телефон...

– По дяволите! Къде е най-близкият телефон?

– У Масман.

– Тичайте у тях. Веднага телефонирайте на най-близкия лекар. Как

се казва? Къде живее? – Преди да успее да изрече някакво име, аз я изтиках навън. – Бързо, бързо, тичайте по-скоро! Далеч ли е?

– На три минути – каза жената и забърза.

– Донесете и лед! – извиках подире ѝ.

Тя ми кимна и затича.

Взех водата и отново натопих кърпата. Не смеех да докосна Пат. Не знаех дали лежи удобно, бях отчаян, защото не знаех; единственото, което трябваше да зная, беше дали е правилно да пхна възглавницата под главата ѝ, или да я оставя да лежи на ниско.

Гърлото на Пат хъхреше, после тя се попривдигна и от устата и бликна струя кръв. Пое дълбоко дъх, със стенание, в очите и имаше нечовешки ужас, задави се и се закашля и отново бликна кръв, аз я държах здраво, бях мушнал едната си ръка под рамото ѝ, усещах как се тресе нейният клет измъчен гръб, виждаше ми се, че това продължава безкрайно, тогава, останала без капка сила, тя се отпусна назад...

Влезе госпожица Мюлер. Изглежда ме като призрак.

– Какво трябва да правим? – извиках аз.

– Лекарят ще дойде веднага – пошепна тя, – лед на гърдите и ако може и в устата...

– На ниско или на високо да лежи, казвайте, по дяволите, бързо!

– Така да остане... той ще дойде веднага...

Сложих късчета лед на гърдите на Пат, изпитах облекчение от това, че можех да правя нещо, натроших на ситно лед за компреси и ѝ поставих един и гледах само тези сладки, обичани, измъчени устни, тази единствена уста, тази окървавена уста...

Чу се шум от велосипед. Скочих. Лекарят.

– Мога ли да ви помагам? – попитах аз. Той поклати глава и извади нещата от чантата си. Стоях съвсем близо край него до кревата и бях вкопчил ръце в страничната рамка. Лекарят повдигна очи. Направих крачка назад, но не го изпусках от погледа си. Той оглеждаше гръдния кош на Пат. Пат стенеше.

– Опасно ли е? – попитах аз.

– Къде се е лекувала жена ви? – попита той в отговор.

– Какво? Къде се е лекувала ли? – заекнах аз.

– При кой лекар е ходила? – попита той нетърпеливо.

– Не зная – отвърнах аз. – Не, не зная нищо, не вярвам...

Той ме изгледа.

– Би трябвало да знаете поне това.

– Не зная. Никога не ми е казвала за това.

Той се приведе над Пат и я попита. Тя се мъчеше да отговори. Но последва нов пристъп на кашлица с кръвотечение. Лекарят подхвана Пат. Тя жадно искаше да поеме глътка въздух, при вдишване гърдите ѝ свиреха.

– Яфе – произнесе тя с гъргорене.

– Феликс Яфе? Професор Феликс Яфе? – попита лекарят. Тя потвърди с очи. Той се обърна към мене. Бихте ли могли да му телефонирате. По-добре е да питаме него.

– Да, да – отговорих аз, – веднага. После ще го повикам. Яфе?

– Феликс Яфе – каза лекарят. – Попитайте за телефонния номер.

– Ще ѝ мине ли?

– Трябва да се спре кръвоизливът – каза лекарят.

Хванах слугинята и се спуснах тичешком по пътя. Тя ми показа къщата с телефона. Позвъних. Малка компания седеше на кафе и на бира. Обходих с поглед кръга на събраните и не можех да проумея, че хората пият бира, докато Пат хрочеше кръв. Поисках светкавичен разговор и зачаках до апарата. Докато се ослушвах в бръмчашия мрак, виждах в процепа между завесите отрязък от съседното помещение, засенчен, но все пак ясен. Виждах да се поклаща една плешива глава, в която се отразяваше жълта светлина, виждах една брошка върху черната тафта на пристегнатата рокля и една двойна брада, пенсне и висока прическа над него, кокалеста старческа ръка с дебела жили, която барабанеше по масата – не исках да гледам, но като че ли бях беззащитен; детайлите ми се натрапваха, бодяха очите ми като твърде силен светлинен лъч.

Най-после търсеният номер се обади. Попитах за професора.

– Съжалявам – каза сестрата, – професорът излезе.

Сърцето ми спря да тупти, а после изведнъж заби като ковашки чук.

– Но къде е? Веднага трябва да говоря с него.

– Не зная. Може би се е върнал в клиниката.

– Моля, позвънете в клиниката. Ще чакам тук. Нали имате и друг апарат?

– Момент. – Бръмченето се разнесе отново, бездънна непроницаемост, над която трептеше само една тънка метална жица. Сепнах се. До мене в притулен кафез запя канарче. Пак се чу гласът на сестрата.

– Професор Яфе вече е излязъл от клиниката.

– Накъде е тръгнал?

– Това наистина не мога да кажа, господине.

Свършено! Облегнах се на стената.

- Ало – каза милосърдната сестра, – още ли сте там?
– Да... чуйте ме, сестра, не знаете ли кога ще се върне?
– Никой не може да каже.
– Когато излиза, не ви ли казва къде ще е? Би следвало. Ако се случи нещо, нали трябва да бъде повикан?
– В клиниката има лекар.
– Не бихте ли могли тогава него да... не, няма смисъл, та той не знае. Добре, сестра – казах аз, смъртно уморен, – шом професор Яфе дойде, помолете го веднага да се обади тук. – Казах и телефонния номер. – Но моля ви, бързо, сестра.
– Можете да разчитате на това, драги господине. – Тя повтори номера и затвори телефона.

Стоях сам. Поклащащите се глави, плешивината, брошката, другата стая сега се бяха отдалечили, сякаш отпечатани на бляскава еластична лента, която се люлее. Огледах се. Нямаше какво друго да правя тук.

Стигаше само да кажа на хората да ме извикат, когато се позвъни. Но не можех да се реша да оставя телефона. Струваше ми се, че ще изпусна някакво спасително въже. И изведнъж се сетих. Вдигнах слушалката и поисках телефонния номер на Кюстер. Трябваше да си е у дома. Просто не можеше да бъде друго.

И ето че през кипежа на нощта до мен стигна спокойният глас на Кюстер. Неочаквано аз самият се почувствувах спокоен и му казах всичко. Долявах, че той вече си записваше.

– Добре – каза Ото, – веднага тръгвам с колата да го търся. Ще му телефонирам. Не се тревожи. Ще го намеря.

Свърши се. Свърши ли се? Светът бе замрял. Магията бе изчезнала. Забързах обратно към къщи.

- Е – попита лекарят, – намерихте ли го?
– Не – казах аз, – намерих обаче Кюстер.
– Кюстер? Не ми е известен. Какво каза той? Как я е лекувал?
– Лекувал ли? Той не я е лекувал! Кюстер ще го търси.
– Кого?
– Яфе.
– Боже мой, кой е пък този Кюстер?
– Ах, да... извинете. Кюстер е мой приятел. Той ще търси професор Яфе. Аз не можах да го открия.
– Жалко – каза лекарят и отново се обърна към Пат.
– Той ще го намери – потвърдих аз. – Стига само да е жив, ще го намери.

Лекарят ме изглежда така, сякаш бях полудял. После сви рамене.

Светлината на лампата тегнеше над всичко в стаята. Попитах дали бих могъл да помогна. Лекарят тръсна глава. Взирах се през прозореца навън. Пат хъркаше. Затворих прозореца и застанах на вратата. Наблюдвах пътя.

Внезапно чух някой да вика:

– На телефона!

Обърнах се.

– На телефона! Аз ли да ида?

Лекарят скочи.

– Не, аз. Ще го разпитам по-добре. Останете тук. Не правете нищо. Веднага ще се върна.

Приседнах на леглото до Пат.

– Пат – позовах я тихо. – Всички сме тук. Бдим. Нищо няма да ти се случи. Нищо не бива да ти се случва. Професорът вече се обади. Ще ни каже всичко. Сигурно утре той самият ще дойде. Ще ти помогне. Ти ще оздравееш. Но защо никога не си ми говорила за това – че още си болна? Малкото кръв не е беда, Пат. Пак ще ти я възвърнем. Къостер е намерил професора. Сега всичко е наред, Пат.

Лекарят се върна.

– Не беше професорът... – Станах. – Беше един ваш приятел. Ленц.

– Къостер не го ли е намерил?

– Напротив. Получил е от него указания. Приятелят ви Ленц ми ги предаде по телефона. Дори много ясно и правилно. Вашият приятел лекар ли е?

– Не. Искаше да стане. А Къостер?

Лекарят ме погледна.

– Ленц съобщи, че преди няколко минути Къостер тръгнал с колата. Взел е и професора.

Необходимо ми бе да се облегна на нещо.

– Ото – произнесох аз.

– Хм – добави лекарят, – само в едно нещо сгреши, смяташе, че след два часа щели да бъдат тук. Познавам пътя. И при най-бързо каране ще са им потребни три часа. Все пак...

– Докторе – отвърнах аз, – можете да разчитате на това. Щом е казал два часа, след два часа ще бъде тук.

– Невъзможно е. Пътят е с много завои, пък е и нощ.

– Почакайте – казах аз.

– И все пак... макар и по-късно... по-важното е, че той ще дойде.

Не можех да издържам повече. Излязох навън. Беше се появила лека мъгла. Морето шумеше в далечината. От дърветата се стичаха капки. Огледах се. Вече не бях сам. Отвъд хоризонта, някъде на юг, сега виеше мотор на кола. През мъглата по белите пътища фаровете хвърляха светлина, гумите свиреха и две ръце бяха вкопчени във волана, две очи се вираха в мрака, студени, съзнателно хладнокръвни, очите на моя приятел.

По-късно научих от Яфе, как бе протекло всичко.

Веднага след нашия телефонен разговор Кюстер позвънил на Ленц, за да му каже да се приготви. После взел Карл и бързо стигнали с Ленц до клиниката на Яфе. Милосърдната сестра смятала, че професорът е отишъл на вечеря. Тя казала на Кюстер няколко локала, в които вероятно би могъл да го намери. Кюстер потеглил. Карал без да се съобразява с пътните знаци; не го било грижа, че полицаите се втурвали подире му. И сякаш яхнал кон, летял с колата през оживените улици. В четвъртия локал намерил професора. Яфе веднага си спомнил. Оставил яденето си и незабавно тръгнал с него. Отишли в жилището на професора, за да вземат необходимите неща. Единствено дотам Кюстер карал наистина бързо, но не бясно. Не искал преждевременно да плаши лекаря. По пътя Яфе попитал къде лежи Пат. Кюстер назовал едно градче на около четиридесет километра. Мисълта му била веднъж да вземе професора в колата. Тогавя всичко останало щяло да тръгне от само себе си. Докато нареждал чантата си, Яфе давал наставления на Ленц какво да телефонира. След това се качил в колата при Кюстер.

– Опасно ли е? – попитал Кюстер.

– Да – отговорил Яфе.

От този момент Карл се превърнал в бял призрак.

Стрелнал се изведнъж и се понесъл. Промъквал се сред движението, качвал се с две колела на тротоара, втурвал се неправилно в еднопосочни улици, търсел най-прекия път, за да излезе от града.

– Да не сте луд? – извикал професорът.

Кюстер се промъкнал до високата броня на един автобус, намалил за момент газта, а после моторът отново завил.

– Карайте по-бавно! – викал лекаря. – Каква ще ви е ползата, ако предизвикате злополука?

– Няма да предизвикам.

– Продължавате ли така още две минути...

Кюстер минал вляво покрай някакъв трамвай.

– Няма да стане злополука. – Погледнал лекаря. – Зная, че трябва да

ви закарам жив и здрав. Бъдете сигурен, че ще карам така.

– Но каква е ползата от това бясно препускане? Ще спечелите няколко минути.

– Не – казал Кьостер и заобиколил един камион с камъни, – трябва да изминем още двеста и четиридесет километра.

– Какво?

– Да ... – Колата се промъкнала между един пощенски автомобил и един автобус. – По-рано не исках да ви го кажа.

– Все едно – изръмжал Яфе. – Аз не съобразявам помощта си с километрите. Карайте към гарата. С влак ще стигнем по-бързо.

– Не. – Кьостер бил вече в покрайнините на града. Вятърът му грабвал думите от устата. – Осведомих се предварително – влак има твърде късно... Той още веднъж погледнал Яфе и лекарят трябва да е забелязал нещо на неговото лице.

– За бога – измърморил той. – Ваша приятелка ли е?

Кьостер поклатил глава. Не отвърнал нищо. Оставил зад себе си малките семейни градини край града и излязъл на шосето. Колата се носела с пълна скорост. Лекарят се свил зад тясното ветроупорно стъкло. Кьостер му подал коженото си кепе.

Клаксонът на колата пишял непрестанно. Горското ехо повтаряло писъка. Влизайки в селата, Кьостер едва-едва намалявал скоростта само когато това било неизбежно. Зад еката на незаглушаваните експлозии на газовете дългите редици от къщи изчезвали като призрачни плащеници, колата се стрелкала между тях, сграбчвала ги в бледата светлина на своите фарове и ги увличала в нощта със светлинния вихър пред себе си.

Гумите започнали да пращат, да съскат, да реват, да свирят – моторът стигнал пределните си възможности. Кьостер бил прилегнал напред, сега тялото му било едно-единствено мощно ухо, някакъв филтър, който прецеждал гърменето и бумтенето, дебнел най-малкия страничен шум, всяко подозрително хъркане и триене, което би могло да таи в себе си злополуката и смъртта.

Пътят станал влажен. По хлъзгавата настилка колата започнала да криволичи и да поднася. Кьостер трябвало да намали скоростта. В замяна след това още по-бързо вземал завоите. Вече не карал с ум; карал само със своя инстинкт. Фаровете осветявали завоите едва наполовина. В момента, когато колата завивала, завоят бил черен и не се виждал. Кьостер си помагал с подвижния фар, но ивицата светлина била твърде тясна. Лекарят мълчал. Изведнъж въздухът пред фаровете заблещукал, добил цвета на светло сребро, спуснала се облачна завеса. Това бил

единственият момент, в които Яфе чул Кьостер да прокллина. Минута по-късно попаднали в гъста мъгла.

Кьостер карал на къси светлини. Плували в памук, пробягвали сенки, дървета, неясни очертания в млечно море, вече нямало път, всичко било само случайност и несигурност, сенки, които се издигали и стопявали с рева на мотора.

Когато след десет минути излезли от мъглата, лицето на Кьостер било уморено. Той погледнал Яфе и промълвил нещо. После отново продължил с пълен газ, приведен, студен и пак напълно овладяя.

Лепкавата топлина в стаята тежеше като олово.

– Още ли не спира? – попитах аз.

– Не – каза лекарят.

Пат ме погледна. Усмихнах й се. Излезе гримаса.

– Още половин час – казах аз.

Лекарят вдигна поглед.

– Още час и половина, ако не и два. Вали.

Капките шумоляха с тих напев в листата и в храстите на градината. С ослепели очи гледах навън. Колко време бе изминало, откакто бяхме станали през нощта и се бяхме крили между шибоите, а Пат бе тананикала детски песнички? Колко време бе изтекло оттогава, когато пътят блестеше бял под лунната светлина, а Пат се бе промъквала като стройно гъвкаво животно между храстите?...

За стотен път излизах пред вратата. Беше безсмислено, знаех го, но скъсяваше чакането. Въздухът беше влажен и студен. Проклинах: знаех какво значеше това за Кьостер. Някаква птица кряскаше в мъглата. „Затваряй си човката“ – изръмжах аз. В главата ми нахлуха истории за птици, вещаещи смърт. „Глупости“ – казах аз високо, но въпреки това ме побиваха тръпки. Някъде бръмчеше бръмбар, но не се приближаваше – не се приближаваше. Бръмчеше равномерно, тихо; внезапно бръмченето секна, после пак се поде. Ту започваше, ту преставаше. Изведнъж се разтреперах: не беше бръмбар, а някаква твърде далечна кола, която минаваше с голяма бързина завоите. Замръзнах на мястото си, затаих дъх, за да чувам по-добре отново и отново ту тихото, ту високо бръмчене на някаква раздражена оса. И вече по-силно. Различавах ясно звука на компресора; и тогава изопнатият до скъсване хоризонт се раздра и рухна в една мека безбрежност, погребана под себе си нощта, страха, ужаса; отскочих назад, хванах се за вратата, казах:

– Идат! Докторе, Пат, идат! Чувам ги вече!

През цялата вечер докторът ме смяташе за умопобъркан. Той също стана и се ослуша.

– Трябва да е някоя друга кола – каза накрая.

– Не, познавам мотора.

Той ме погледна с раздражение. Изглежда се мислеше за специалист по автомобилите. С Пат беше търпелив и внимателен като майка. Но щом заговорих за автомобили, очите му засвяткаха през очилата, бе убеден, че знае повече.

– Невъзможно! – отрязва той и отново влезе вътре. Останах навън. Треперех от възбуда.

– Карл! Карл! – възкликнах аз. Сега се редуваха приглушените и виещи тонове. Колата трябва да беше в селото, с лудешка бързина минаваше между къщите. После ревят на мотора стана по-слаб; идеше откъм гората, но скоро се засили, бесен, ликуващ, светла ивица пресече мъглата – фаровете, ново прогърмяване, недоумяващ, лекарят стоеше до мене, в миг ни заслепи бързо приближаващата се светлина и със скърцане колата изведнъж спря пред градинската врата. Спуснах се нататък. Професорът тъкмо слизаше. Не ми обърна внимание, а тръгна към лекаря. Зад него вървеше Кьостер.

– Как е? – попита той.

– Кръвоизливът не спира.

– Случва се понякога – каза Ото. – Още не бива да се плашиш.

Мълчах и го гледах.

– Имаш ли една цигара? – попита ме той. Дадох му.

– Добре, че дойде, Ото.

Той пушеше с дълбоки всмуквания.

– Мислех, че така ще бъде по-добре.

– Карал си много бързо.

– Можеше. Само в един участък имаше малко мъгла.

Седяхме един до друг на пейката и чакахме.

– Смяташ ли, че ще издържи? – попитах аз.

– Естествено. Кръвоизливът не е опасен.

– Никога не ми е казвала за това.

Кьостер кимна.

– Тя трябва да издържи, Ото – казах аз.

Той не вдигаше очи.

– Дай ми още една цигара – поиска Кьостер, – забравих да взема моите.

– Тя трябва да се спаси – казах аз, – иначе всичко пропада.

Професорът излезе от стаята. Станах.

– Проклет да съм, ако още веднъж тръгна на път с вас – каза той на Кьостер.

– Извинете – подхвана Кьостер, – но това е жената на моя приятел.

– Така ли? – отвърна Яфе и ме погледна.

– Ще се спаси ли? – попитах аз.

Той ме наблюдаваше внимателно. Гледах настрана.

– Мислите ли, че щях да идвам толкова отдалече при вас, ако нямаше да се спаси? – каза той.

Стиснах зъби. Сплетох и свих пръстите си. Плачех.

– Извинете – казах аз, – всичко стана така внезапно.

– Такова нещо не става внезапно – каза Яфе и се усмихна.

– Не ми се сърди, не хленча, Ото.

Той ме улови за раменете и ме обърна с лице към вратата.

– Влез вътре! Ако професорът позволява...

– Готов съм – казах аз. – Мога ли да вляза?

– Да, но не трябва да говорите – предупреди Яфе. – И само за момент. Тя не бива да се вълнува.

Не виждах нищо друго освен едно плуващо във водата слънчево зайче. Присвих очи. Светликът блещукаше. Не смеех да обърша очите си да не би Пат да сметне, че плача, защото е много зле. Очтах се само с усмивка да надникна в стаята. После бързо се обърнах.

– Беше ли наложително вашето идване? – попита Кьостер.

– Да – каза Яфе, – така е по-добре.

– Утре заран мога отново да ви взема с колата.

– По-добре не – каза Яфе.

– Ще карам по-разумно.

– Искам да остана още един ден и да следя състоянието й. Вашето легло свободно ли е? – попита ме той. Кимнах.

– Добре, тогава ще спя тук. Бихте ли могли да се настаните в селото?

– Да. Да се погрижа ли за четка за зъби и пижама?

– Не е необходимо. Взел съм всичко. Винаги съм подготвен за подобно нещо. Но не и за автомобилно състезание...

– Извинете – каза Кьостер, – представям си как ми се сърдите.

– Не ви се сърдя – каза Яфе.

– Тогава съжалявам, че веднага не ви казах истината.

Яфе се засмя.

– Имате лошо мнение за лекарите. А сега си идете спокойно. Аз ще

остана тук.

Набързо взех някои неща за Кьостер и за мене. Тръгнахме за селото.

– Уморен ли си? – попитах го аз.

– Не – каза той. – Да поседнем някъде.

След час отново бях неспокоен.

– Щом той остава тук, тогава сигурно е опасно, Ото – казах аз. –
Иначе защо ще постъпва така?

– Мисля, че го прави от предпазливост – отговори Кьостер. – Той много обича Пат. Разказа ми, докато пътувахме насам. Лекувал е още майка й...

– И тя ли е имала...

– Не зная – отвърна Кьостер незабавно. – Може да е било и нещо друго. Ще вървим ли да спим?

– Върви ти, Ото, не се безпокой. Искане ми се още веднъж... само така, отдалече...

– Хубаво. Ще дойда и аз.

– Знаеш ли, Ото, аз с голямо удоволствие спя навън, при такова топло време... Нека това не те смущава. Напоследък доста често го правя.

– Да, но е мокро.

– Няма нищо. Ще вдигна гюрука на Карл и ще поседна за малко вътре.

– Добре. И аз на драго сърце спя понякога навън.

Схванах, че няма да се избавя от него. Взехме няколко одеяла и възглавници и се върнахме при Карл. Разхлабихме коланите и свалихме назад предните седалки. Така можеше да се лежи доста удобно.

– По-добре, отколкото понякога на бойното поле – каза Кьостер.

През леката мъгла се виждаше осветеният прозорец. На няколко пъти съзрях как се мярна сянката на Яфе. Изпушихме цяла кутия цигари. Тогава изгасиха лампата, остана да свети само малката нощна лампичка.

– Слава богу! – казах аз.

По гюрука падаше роса. Полъхваше слаб вятър. Захладня.

– Можеш да вземеш и моето одеяло, Ото – предложих аз.

– Не, няма нужда, достатъчно топло ми е.

– Безукорен мъж е Яфе, нали?

– Несъмнено!

Стреснах се от неспокоен полусън. Навън беше сиво и хладно.

Кьостер бе вече буден.

– Не спа ли, Ото?

– О, да.

Измъкнах се от колата и по градинската алея се прокраднах до прозореца. Малката нощна лампичка все още гореше. Видях Пат да лежи в леглото със затворени очи. За миг се уплаших, че може да е мъртва. Но после забелязах как се помръдна дясната ѝ ръка. Пат беше много бледа. Но кръвоизливът бе спрял. Сега тя пак се раздвижи. В същия момент Яфе, който спеше на второто легло, отвори очи. Бързо се оттеглих назад. Бях успокоен; той бдеше.

– Мисля, че ще бъде по-добре да изчезнем оттук – казах на Кьостер, – за да не забележи, че сме го контролирали.

– Всичко в ред ли е там? – попита Ото.

– Да, доколкото може да се види. Професорът има здрав сън. Кърти и при барабанен огън, а се събужда, ако някоя мишка загризе сухарната му торба.

– Бихме могли да идем да се изкъпем – предложи Кьостер. – Въздухът тук е чудесен. – Той се протегна.

– Иди ти! – казах аз.

– Ела с мен – отвърна той.

Сивото небе се разкъса. Избликнаха дълги оранжево-червени ивици. Облачната завеса се вдигна от хоризонта и го откри – много ясен, ябълковозелен.

Скочихме във водата и заплувахме. Талазите блестяха в сиво и червено.

След това се върнахме. Госпожица Мюлер бе станала. Береше магданоз в градината. Когато я заговорих, трепна. Стеснително се опитах да и обясня, че вчера явно съм попрекалил с проклятията. Тя се разплака.

– Бедната дама! Толкова е красива и още толкова млада!

– Тя ще живее сто години! – казах аз раздразнен, защото плачеше така, сякаш Пат щеше да умре. – Пат няма да умре.

Хладната утрин, вятърът, ведрото ми настроение, подбудено от морето, ми внушаваха: Пат не може да умре. Тя би умряла само ако аз загубех смелост. Ето, тук беше Кьостер, моят другар; тук бях аз, другарят на Пат – първо трябва да умрем ние! Щом като сме живи, ще я измъкнем. Така е било винаги. Докато Кьостер е жив, аз не мога да умра. И докато ние двамата живеем, Пат няма да умре.

– Човек трябва да се примирява със съдбата си – каза старата госпожица и ме погледна с израз на лек укор, обърнала към мен своето кафяво, сбръчкано като печена ябълка лице. Вероятно имаше предвид моите ругатни.

– Да се примирява ли? – попитах аз. – Защо да се примирява? От това няма никаква полза. В живота всичко се заплаща двойно и тройно. Защо тогава трябва да се примиряваш!

– И все пак, все пак, по-добре е!

Примирен, мислех си аз. Какво би променило това? Да се бори, да се бори – това е единственото, което в края на краищата човек трябва да прави, за да не търпи все пак поражение! Да се бори за малкото, което обича. Примирен може да бъде едва когато стане на седемдесет години.

Къостер размени с нея няколко думи. Скоро тя отново се усмихна и сподели какво иска да яде на обед.

– Виждаш ли – каза Ото, – това е дар на възрастта. Сълзи и смях – всичко се сменя бързо. Без последици. С това трябва да се съобразим и да го възприемем и ние – каза той замислено.

Обикаляхме около къщата.

– Всяка минута, прекарана в сън, е полезна за нея – казах аз.

Отново отидохме в градината. Госпожица Мюлер беше приготвила закуска. Пихме горещо черно кафе. Слънцето изгря. Веднага се затопли. Листата на дърветата блесяха от светлина и влага. Откъм морето се носеше писъкът на чайките. Госпожица Мюлер постави на масата голям букет рози.

– После ще ѝ го поднесем – каза тя. – Розите миришеха на градински зид и на детство.

– Знаеш ли, Ото – казах, – имам чувството, че аз самият съм бил болен. Вече не съм същият, какъвто бях преди. Би трябвало да бъде по-спокоен. Да обмислям всичко повече. Колкото по-спокойно се държиш, толкова по-добре можеш да помогнеш.

– Но това не винаги е по силите на човека, Роби. И аз съм имал такива времена. В течение на живота човек се изнервя. Прилича на банкер, който търпи все нови и нови загуби.

Вратата се отвори. Яфе излезе по пижама.

– Добре е, добре! – кимна той, като видя, че ставайки, едва не преобрънах масата с кафето, – Доколкото е възможно, естествено.

– Ще ми позволите ли да вляза?

– Още не. Сега слугинята е там. Да я измие и приготви.

Налях му кафе. Той примижа срещу слънцето и се обърна към

Кьостер.

– Всъщност трябва да съм ви благодарен. Така поне за един ден излязох извън града.

– Но бихте могли да го правите по-често – каза Кьостер. – Да заминете вечерта и на следната вечер да се върнете.

– Бихте могли, бихте могли – отвърна Яфе. – Не сте ли забелязали, че живеем във време на саморазкъсване? Че много от това, което човек би могъл да направи, въпреки всичко не прави, без да знае защо. Работата днес е станала ужасно нещо, и тъй като толкова хора изобщо са без работа, тя подтиска всичко останало. Колко е хубаво тук! От няколко години не съм виждал такова нещо. Имам две коли, жилище с десет стаи и достатъчно пари, но каква е ползата от това? Какво значи то в сравнение с тази лятна утрин на открито? Работа, някаква мрачна обсебеност – винаги с илюзията, че по-късно ще се промени. Никога няма да се промени. Смешно, в какво превръща човек живота си!

– Намирам, че все пак лекарят е от малцината, които знаят защо живеят – казах аз. – Та тогава какво би могъл да каже един счетоводител?

– Мили приятелю – отвърна Яфе, – заблуда е да се приема, че всички хора притежават еднаква чувствителност.

– Правилно – каза Кьостер, – но хората не получават професиите си в зависимост от своята чувствителност.

– Точно така – отговори Яфе. – Тежка работа.

Той кимна към мен. – Сега влезте, но спокойно, няма да я докосвате, няма да я оставяте да говори...

Пат лежеше на възглавницата обезсилена, като пребита. Лицето ѝ бе изменило цвета си, под очите и се бяха появили дълбоки сини сенки, а и устата ѝ бе бледа, само очите бяха големи и блестящи. Твърде големи и твърде блестящи.

Поех ръката ѝ – беше хладна и отпусната.

– Пат, мое храбро момиче – казах аз смутен и поисках да седна до нея, когато до прозореца открих тестеното лице на слугинята, която любопитно се бе втренчила в мене.

– Излезте навън – казах раздразнено.

– Ама нали трябва да дръпна завесите – отвърна тя.

– Хубаво, дръпнете ги и излезте навън.

Тя изтегли жълтите завеси пред прозореца. Но все още не излизаше. Започна бавно да съединява с карфици двете завеси.

– Слушайте – казах аз, – тук няма театрално представление.

Изчезвайте незабавно!

Тя мудро се обърна.

– Първо – да ги прибода, а сега пък – не...

– Ти ли й поръча – попитах Пат. Тя кимна. – Дразни ли те светлината?

Пат поклати глава.

– По-добре ще бъде днес да не ме виждаш много на светло.

– Пат! – казах аз изплашен. – Ти още не бива да говориш! Но ако това е причината...

Отворих вратата и слугинята най-сетне се махна. Върнах се. Смушението ми изчезна. Дори се радвах на слугинята. Бе ми помогнала да преодолее по-леко първия момент. Все пак страшно проклетие бе да гледаш Пат легнала така.

Седнах до леглото.

– Пат – казах аз, – скоро ще ти мине...

Тя раздвижи устни.

– Още утре...

– Утре още не, но след няколко дни. Тогава ще можеш да станеш и ние ще се върнем у дома. Не биваше да идваме тук, климатът е твърде суров за тебе...

– И все пак – прошепна тя. – Аз не съм болна, Роби. Това бе само едно злополучие...

Погледнах я. Действително ли не знаеше, че е болна? Или не искаше да знае? Очите й се движеха неспокойно.

– Няма защо да се страхуваш... – пошепна тя.

Не схванах веднага какво имаше предвид и защо беше толкова важно тъкмо аз да не се страхувам. Виждах само, че бе развълнувана, очите и имаха някакъв особен, измъчен, настойчив израз. Внезапно ме осени прозрение. Схванах какво мислеше тя. Смяташе, че се боя от нея, защото е болна.

– Мили боже, Пат – казах аз, – да не би по тази причина да не си ми казвала нищо досега?

Тя не отговори, но разбрах, че предположението ми бе вярно.

– Проклетие – казах аз. – Собствено, за какъв ме вземаш? – Приведох се над нея.

– Полежи така един момент съвсем спокойно, не се движи. – Целунах я. Устните й бяха сухи и горещи.

Когато се изправих, видях, че тя плачеше. Плачеше безгласно, с широко отворени очи и лицето й не трепваше. Само сълзите й бликаха.

– За бога, Пат...

– Аз съм щастлива – каза тя.

Стоях пред нея и я гледах. Бе изрекла само една дума, но дума, каквато никога дотогава не бях чувал. Имах познанства с жени, но това винаги бяха бегли срещи, приключения, един забавен час, понякога една самотна вечер, бягство от самия себе си, от отчаянието, от празнотата. А и не желях повече, защото бях научил, че човек не може да се уповава на нищо друго освен на себе си и най-много още на някой другар. Сега изведнъж видях, че можех да бъда нещо за някого просто защото бях до него и той бе щастлив, просто защото бяхме заедно. Изговориш ли го, звучи много просто, но ако се размислиш, то всъщност е огромно, безкрайно. Осъзнато, това може да различи и промени човека. То е любов и още нещо. Нещо, за което си струва да се живее. Човек не може да живее за любовта, за друг човек обаче може.

Желях да добавя още една дума, ала не смогнах. Трудно е да се намерят слова, когато човек наистина има какво да каже. И дори когато знае най-верните, той се свени да ги изговори. Всички тия слова принадлежат на отминали столетия. Нашето съвремие още не е открило названия за своите чувства. То може да бъде само дръзко, всичко останало не е истинско.

– Пат – казах, – мое храбро момиче...

В същия момент влезе Яфе. Той мигновено прецени положението.

– Фантастично постижение – измърмори, – така си и мислех.

Исках да му отвърна нещо, но той, без да се поколебае, ме избутна навън.

XVII

Изминаха две седмици. Пат се бе съвзела дотолкова, че можехме да се върнем у дома. Бяхме опаковали нещата си и чакахме Готфрид Ленц. Той щеше да вземе колата. Налагаше се ние с Пат да пътуваме с влак. Денят беше топъл, млечен. Неподвижни облаци покриваха небето като памук, нагорещен въздух трептеше над дюните, а в светлата блещукаща омара се разстиляше оловно морето.

Готфрид пристигна следобед. Отдалеч видях русата му глава да свети над живия плет. Едва когато сви по алеята към вилата на госпожица Мюлер, забелязах, че не беше сам – до него се появи някакъв автомобилен псевдосъстезател в умален вид: огромен кариран каскет, обърнат с козирката назад, грамадни очила против прах, бял комбинезон и две големи, рубиненочервени прозрачни уши.

– Боже мой, та това е Юп! – казах аз учуден.

– Същият, господин Локамп! – отвърна той, хилейки се.

– И в тия дрешки! Какво е станало с тебе?

– Нали виждаш – посочи доволен Ленц и раздруса ръката ми. – Подготвя се за автомобилен състезател. От осем дни го уча да шофира. Затова и горещо ме молеше днес да го взема със себе си. За него бе добра възможност да предприеме първото си извънградско пътуване.

– Ще се справя, господин Локамп! – ревностно потвърди Юп.

– И още как ще се справи! – Готфрид се подсмиваше. – Не съм виждал такова нещо дори у луд, обхванат от мания за преследване! Още през първия ден на обучението по кормуване той се опитваше с нашето старо, добро такси да изпревари един мерцедес компресор. Проклет малък дявол!

Юп се потеше от щастие и гледаше с обожание Ленц.

– Мислех, че ще мога да мина тая наперена птица, господин Ленц! Исках да се шумгна покрай него на завоя като господин Къостер.

Не можех да не се засмея.

– Добре започваш, Юп!

Готфрид гледаше към своя ученик с бащинска гордост.

– А сега вземи куфарите и ги откарай на гарата.

– Сам? – Юп щеше да се пръсне от напрежение. – Мога ли да карам съвсем сам до гарата, господин Ленц? – Готфрид кимна и Юп се втурна към къщата.

Предадохме куфарите на багаж. После се върнахме да вземем Пат и потеглихме за гарата. Когато пристигнахме, до тръгването на влака оставаше още четвърт час. Перонът беше празен. Там имаше само няколко бидона с мляко.

– А сега тръгвайте – казах аз. – Иначе ще стигнете много късно вкъщи.

Седнал зад волана, Юп ме погледна обидено.

– Такива бележки не ти се харесват, нали? – попита го Ленц.

Юп се поизправи.

– Господин Локамп – каза той, – пресметнал съм точно пътя. В осем часа спокойно ще сме се прибрали в работилницата.

– Много правилно! – Ленц го потупа по рамото. – Предложи му и един облог, Юп. По бутилка газирана вода.

– Газирана вода не – отвърна Юп, – но за кутия цигари веднага рискувам.

Гледаше ме предизвикателно.

– А знаеш ли, че пътищата не са твърде добри? – попитах аз.

– Всичко е пресметнато, господин Локамп!

– И за завоите ли си мислил?

– Завоите са без значение за мене. Аз просто имам железни нерви.

– Добре, Юп – казах аз сериозно, – тогава приемам облога. Но господин Ленц не бива да кара.

Юп сложи ръка на гърдите си.

– Честна дума!

– Добре, добре. Я кажи какво стискаш така конвулсивно в ръка.

– Моя хронометър. Смятам по пътя да засичам времето. Искам да разбера на какво е способна тази шейничка.

Ленц се усмихна леко.

– Да, момчета, Юп е чудесно подготвен. Вярвам, че всички бутала на стария, добър ситроен вече треперят пред него.

Юп не обърна внимание на иронията. Възбуден, той подръпна нервно каскета си.

– Тогава да тръгваме, господин Ленц, а? Облогът си е облог.

– Естествено, малки компресоре! Довиждане, Пат! Довиждане, Роби! – Готфрид се настани на седалката. – И така, Юп, покажи сега на двамата как стартира един кавалер и бъдещ световен рекордьор!

Юп си постави шофьорските очила, махна с ръка като възрастен и язко потегли на първа скорост по каменната настилка на шосето.

Ние с Пат поседяхме още известно време на една пейка пред

гарата. Горещото бяло слънце огряваше цялата широка дървена преграда, която отделяше перона. Миришеше на смола и сол. Пат облегна назад глава и затвори очи. Седеше съвсем спокойно, обърнала лице към слънцето.

– Уморена ли си? – я попитах. Тя поклати глава.

– Не, Роби.

– Ето и влакът идва – казах аз.

Локомотивът се приближаваше черен, малък и изгубен сред трептящото волно ширине. Качихме се. Влакът беше почти празен. Потегли с пъшкане. Димът от локомотива, гъст и черен, се задържаше във въздуха. Край нас бавно се сменяше пейзажът: селото с кафявите сламени покриви, ливадите с кравите и конете, гората и след това, мирна и някак сънна в котловината зад дюните, къщата на госпожица Мюлер.

Пат стоеше до мене на прозореца и гледаше нататък. При един от завоите линията минаваше по-наблизо и можеха да се видят ясно прозорците на нашата стая. Бяха отворени и спалното бельо бе преметнато на тях да се проветрява на слънце.

– Там е госпожица Мюлер – каза Пат.

– Да, действително.

Тя стоеше пред вратата на къщата и махаше с ръка. Пат извади носната си кърпичка и протегнала ръка от прозореца, я развя.

– Няма да я види – казах аз, – много е малка кърпичката, и тънка. Ето, вземи моята.

Пат я взе и я размаха. В отговор госпожица Мюлер започна да маха още по-силно.

Постепенно влакът излезе в полето. Къщата се изгуби от погледа ни, дюните останаха назад. Известно време зад тъмната ивица на гората тук-там още просветваше морето. То блясваше като дебнешо уморено око. После дойде меката златиста зеленина на нивята и в лекия повей на класовете се ширна чак до хоризонта.

Пат ми върна кърпата и седна в един ъгъл. Вдигнах прозореца. „Отмина – помислих си, – слава богу, мина! Не беше нищо друго освен сън. Сатанински, лош сън!“

Малко преди шест часа пристигнахме в града. Взех едно такси и натоварих куфарите. Тръгнахме към жилището на Пат.

– Ще дойдеш ли с мен горе? – попита тя.

– Естествено.

Заведох я горе, след това отново слязох долу, за да кача заедно с

шофьора куфарите. Когато се върнах, Пат стоеше още в преддверието. Говореше с подполковник Хаке и неговата жена.

Влязохме в нейната стая. Беше светла, ранна вечер. На масата имаше стъклена ваза с бледочервени рози. Пат отиде до прозореца и погледна навън. После се обърна.

– Всъщност колко време не сме били тук, Роби?

– Точно осемнадесет дни.

– Осемнадесет дни. Струва ми се, че е било много по-дълго.

– На мене също. Винаги е така, когато човек излезе сред природата.

Тя поклати глава.

– Нямам предвид това...

Пат отвори балконската врата и излезе навън. На стената беше облеганат сгънат бял шезлонг. Тя го притегли към себе си и го огледа мълчаливо.

Когато отново се върна в стаята, лицето ѝ беше променено, а очите и бяха тъмни.

– Погледни само розите – казах аз. – От Кьостер са. Ето и неговата картичка до тях.

Пат вдигна картичката и после пак я остави на масата. Спря поглед на розите, но видях, че едва ги забелязваше. С мислите си тя беше още при шезлонга. Бе вярвала, че му се е изплъзнала, а сега той може би отново ще стане част от нейния живот. Оставих я спокойно да прави каквото пожелае и не казах нищо. Безсмислено бе да я отвличам. Тя трябваше да се пребори с това настроение и щеше да бъде по-добре да го надмогне сега, докато бях при нея. И с поток от думи то би било само временно отложено, ала някога пак щеше да я обхване и тогава може би много по-мъчително.

Подпряла ръце, тя стоя известно време до масата със сведено лице. След това вдигна глава и ме погледна. Не казах нищо. Пат бавно заобиколи масата и положи ръцете си на раменете ми.

– Моето храбро момиче – казах аз.

Тя се облегна на мене. Прегърнах я силно.

– Сега ще оправим всичко, нали?

Пат кимна. После приглади косите си назад.

– Това беше само за момент, Роби.

– Естествено.

Почука се. Дойде слугинята, буташе масичката за чай.

– Това е хубаво – каза Пат.

– Искаш ли чай? – попитах аз.

– Не. Кафе, хубаво, силно кафе.

Останах още половин час. Пат се умори. Личеше по очите й.

– Трябва малко да поспиш – предложих й аз.

– А ти?

– Ще си отида вкъщи и също ще поспя. По-късно, след два часа, ще те взема за вечеря.

– Уморен ли си? – попита тя със съмнение.

– Да, малко. Във влака беше горещо. Трябва после да се отбия и в работилницата.

Пат не попита за нищо друго. Беше капнала от умора, просто се строполи. Сложих я в леглото и я завих.

Заспа веднага. Преместих розите близо до нея, поставих и картичката на Кюостер до тях, за да има нещо, за което да мисли още щом се пробуди. После си отидох.

По пътя се спрях пред един телефонен автомат. Реших незабавно да телефонирам на Яфе. От къщи не беше удобно. Там трябваше да се съобразявам с това, че целият пансион ще слуша.

Вдигнах слушалката и поисках номера на клиниката. След малко Яфе беше на телефона.

– Тук е Локамп – казах аз и се прокашлях. – Върнахме се днес. От един час сме отново в града.

– С колата ли пътувахте? – попита Яфе.

– Не, с влака.

– Добре. А как е?

– Добре – отвърнах аз.

Той помисли за момент.

– Утре ще прегледам госпожица Холман. Утре преди обед в единадесет часа. Бихте ли й предали?

– Не – казах аз. – Не бих искал тя да узнае, че съм ви телефонирал. Положително утре сама ще ви се обади. Може би тогава ще й кажете кога ще я посетите.

– Добре. Така и ще постъпим. Аз ще й кажа.

Механично бутнах настрана дебелия омазнен телефонен указател. Той стоеше на малка дървена поставка. По стената над него бяха надраскани с молив разни телефонни номера.

– Тогава мога ли да се отбия при вас утре след обед? – попитах аз. Яфе не отговори. Настоях. – Бих искал да разбера какво е положението й.

– Утре няма да мога да ви кажа – отвърна Яфе. – Необходимо е да я наблюдавам най-малко една седмица. И тогава сам ще ви осведомя.

– Благодаря. – Все още се вирах в поставката пред себе си. Някой беше нарисувал нещо на нея. Едно дебело момиче с голяма сламена шапка. „Ело, Козичке!“ – бе написано отдолу. – Трябва ли междуременно да предприема нещо специално? – попитах аз.

– Утре ще установя. Но съм убеден, че в жилището си тя ще бъде гледана много добре.

– Не зная. Чух, че идната седмица наемателите заминавали. Така че тя ще остане сама, единствено със слугинята.

– Тъй ли? Добре, в такъв случай утре ще поговоря с нея и за това.

Отново захрих с телефонния указател рисунката на поставката.

– Мислите ли, че... че такъв пристъп може да се повтори?

Яфе се поколеба за секунда.

– Естествено, възможно е – каза той подир това, – но не е вероятно. Ще мога да ви кажа едва след като я прегледам основно. Естествено ще ви позвъня.

– Добре. Благодаря.

Окачих слушалката. Вън известно време се шурах по улицата. Беше прашно и душно. После си отидох въщи.

На вратата се сблъсках с госпожа Залевски. Излетя от стаята на госпожа Бендер като изстреляна от оръдие. Щом ме видя, се спря.

– Какво, върнахте ли се вече?

– Както виждате. Случило ли се е нещо междуременно?

– Не, нищо. Няма и писма за вас. Но госпожа Бендер напусна.

– Така ли? Защо?

Госпожа Залевски опря ръце на хълбоците си.

– Защото навред има измамници. Постъпи в християнския приют. С котката си и с цели двадесет и шест марки състояние.

Разказа, че детският приют, в който госпожа Бендер беше гледачка на кърмачета, междуременно фалирал. Ръководителят му, някакъв пастор, се впуснал в спекулации на борсата и претърпял неуспех. Госпожа Бендер била, освободена от работа, но при това не могла да получи и заплатата, която и дължали за двата изтекли месеца.

– Намерила ли е някакво ново място? – попитах, без да мисля.

Госпожа Залевски само ме погледна.

– Хм, разбира се, че не – отговори тя.

– Казах й, че спокойно може да остане да живее тук. За плащането

не бързам. Но тя не желаше.

– Обикновено бедните хора са почитени – казах аз. – А кой ще живее в стаята й?

– Семейство Хасе. Тази стая е по-евтина от тяхната.

– А стаята на Хасе?

Тя сви рамене.

– Ще видим. Нямам голяма надежда, че ще дойде някой.

– Кога ще се освободи?

– Утре. Хасе вече се пренасят.

– А колко ще струва стаята? – попитах, внезапно осенен от чудесна идея.

– Седемдесет марки.

– Много скъпо – казах аз, сега вече съвсем трезво.

– Със сутрешното кафе, две кифли и достатъчно масло?

– Именно. Трябва да приспаднете сутрешното кафе на Фрида. Петдесет, нито пфениг повече.

– Да не искате вие да я наемете? – попита госпожа Залевски.

– Може би.

Влязох в моята стаичка и замислен започнах да наблюдавам свързващата врата към квартирата на Хасе. Пат в пансиона на Залевски! Не, това не бе замислено добре. Ала въпреки всичко след известно време застанах пред съседната врата и почуках.

Госпожа Хасе, беше там. Сред полупразната стая тя седеше пред огледалото с шапка на глава и се пудреше.

Поздравих я и едновременно огледах стаята. Беше по-голяма, отколкото си я представях. Проличаваше едва сега, след като част от мебелите бяха изнесени. Тапетите бяха едноцветни, светли и доста запазени, вратите и прозорците – боядисани наскоро, а балконът бе много голям и хубав.

– Навярно вече сте чули, сега той настоява за нещо, което по начало не би трябвало да изисква – каза госпожа Хасе. – Да се пренесе в стаята на онази особа! Истински позор!

– Позор? – попитах аз.

– Да, позор! – избухна тя развълнувана. – Вие знаете, че не можем да се понасяме, а сега Хасе ме принуждава да се пренесе в нейната стая, без балкон и с един-единствен прозорец. Само защото е по-евтина! Какво мислите, как ли ще тържествува тя в своя християнски приют!

– Не вярвам да тържествува!

– О, не, ще тържествува тази набедена детска сестра, уж тиха вода,

а и дявола ще надхитри. При това, до стаята на онази кокотка, Ерна Бьоних! И котешката воня!

Гледах я изумен. Тиха вода и дяволски хитра? Странно. Човек ни се явява действително като нов и изразите му придобиват картинност само когато ругае... Как изразите на любовта са вечно еднообразни, а скалата на проклятията, напротив, е толкова променлива!

– Но котките са много чисти и красиви животни – възразих аз. – Впрочем току-що бях в стаята. Там не мирише на котки.

– Така ли? – отвърна госпожа Хасе враждебно и оправи шапката си. – Тогава явно причината е в носа ви. Аз обаче и не мисля да пипна каквото и да било тук! Нека сам си замъкне мебелите там! Излизам! Поне това мога да си позволя в този кучешки живот!

Тя стана. Подпухналото ѝ лице така трепереше от гняв, че пудрата се сипеше. Видях, че бе начервила твърде силно устните си, че изобщо страшно се бе нагиздила. Когато, излизайки, прошумоля край мене, остана дъхът на цяла парфюмерия.

Гледах удивен подир нея. После още веднъж надзърнах в стаята. Размислих къде биха могли да се сложат мебелите на Пат. Но скоро отхвърлих тази мисъл. Пат тук, всякога тук, при мене – не можех да си го представя! Никога не бих стигнал до тази идея, ако тя бе здрава. Но при сегашното ѝ състояние – отворих вратата и измерих балкона. А след това поклатих глава и се върнах в стаичката си.

Пат още спеше, когато влязох при нея. Седнах тихо на едно кресло до леглото ѝ, но тя веднага се пробуди.

– Жалко, събудих те – казах аз.

– През цялото време ли беше тук? – попита тя.

– Не. Току-що се върнах.

Пат се протегна и опря лице до ръката ми.

– Добре. Не обичам да ме гледат, когато спя.

– Разбирам. И аз не обичам. Не исках да те гледам. Исках само да не те събудя. Няма ли да опиташ да поспиш още малко?

– Не, наспах се. Веднага ставам.

Отидох в съседната стая, докато тя се обличаше. Навън бавно се стъмняваше. От насрещен отворен прозорец един грамофон квакаше марша на планинарите. Някакъв плешив човек по тиранти обслужваше апарата. Разхождаше се насам-натам из стаята и правеше гимнастически упражнения в ритъма на музиката. Голата му, глава светеше в полумрака като ярка луна. Наблюдавах го с безразличие. Чувствавах се

равнодушен и тъжен.

Влезе Пат. Тя беше чудесна, съвсем бодра и без следа от напрегнатост.

– Изглеждаш блестящо – казах аз изненадан.

– И се чувствавам добре, Роби, сякаш съм спала цяла нощ. У мен промените на състоянието настъпват бързо.

– Да, бог знае защо! Понякога настъпват тъй неудържимо, че човек едва може да ги следва.

Облегна се на рамото ми и ме погледна.

– Много бързо ли, Роби?

– Не. По-скоро аз навярно откликвам твърде бавно често пъти съм малко бавен, Пат.

Пат се усмихна.

– Бавното е устойчиво. А устойчивото е добро.

– Устойчив съм като корк във вода – казах. Тя поклати глава.

– Ти си много по-устойчив, отколкото си мислиш, Изобщо си съвсем различен от представата, която имаш за себе си. Рядко съм виждала човек, който така да се заблуждава по отношение на себе си, както ти.

Пуснах рамото ѝ.

– Да, мили – каза тя и кимна. – Наистина е така. А сега ела, хайде да идем да ядем.

– Къде? – попитах аз.

– При Алфонс. Трябва отново да видя всичко това.

Имам чувството, че ме е нямало цяла вечност.

– Добре – приех аз, – но действително ли изпитваш глад? Човек не бива да отиде у Алфонс, без да е гладен. Иначе той ще го изхвърли.

Тя се засмя.

– Дори съм страшно гладна.

– Да тръгваме тогава! – Неочаквано ме обзе силна радост.

Влизането ни у Алфонс бе тържествено. Той ни поздрави, веднага след това изчезна и отново се появи, след като си беше сложил бяла яка и вратовръзка на зелени точки. Не би го направил и за германския кайзер. Дори самият той беше малко смутен от този необикновен белег на отклонение от обичайното.

– И тъй, Алфонс, какво хубаво ядене ще ни предложиш? – попита Пат и облегна двете си ръце на масата.

Алфонс се поусмихна, изду устни и присви очи.

– Имате щастие! Днес поднасяме и раци! – Отстъпи крачка назад,

за да проследи впечатлението от думите си. Впечатлението беше отлично. – Към тях по чаша младо мозелско вино – пошепна възхитен и отстъпи още една крачка. При което пожъна бурно одобрение – странно! – и откъм вратата. В този миг там се бе появила със светла буйна коса и изгорял от слънцето нос ухилената муцуна на Последния романтик.

– Готфрид? – извика Алфонс. – Ти? Лично? Какъв ден! Човече, дай да те прегърна!

– Сега ще наблюдаваш интересно зрелище! – казах аз на Пат.

Двамата се хвърлиха в прегръдките си. Алфонс тупаше Ленц по гърба така шумно, сякаш наблизо имаше ковачница.

– Ханс – извика той на келнера насреща, – донеси Наполеона!

Той повлече Готфрид към бара. Келнерът донесе голяма прашна бутилка. Алфонс наля две чаши.

– Наздраве, Готфрид, проклетнико!

– Наздраве, Алфонс, стари ми добри затворнико!

Двамата изпразниха чашите на един дъх.

– Първокласно! – каза Готфрид. – Коняк за мадони!

– Срамота е да го обръщаме така – потвърди Алфонс. – Но как човек да го пие бавно, когато се радва! Хайде, ще прием още по един! – Той наля и вдигна чашата. – Проклет неверник си ти!

Ленц се засмя.

– Мой мили, стари Алфонс!

Очите на Алфонс се овлажниха.

– Още по един, Готфрид – каза той развълнуван.

– Давай! – Ленц му поднесе чашата си. – За коняк казвам „не“ едва когато вече не мога да вдигна главата си от земята.

– Добре го каза! – Алфонс наля третата чаша.

Малко задъхан, Ленц се върна на нашата маса. Той си извади часовника.

– В осем без десет пристигнахме със ситроена пред работилницата. Какво ще кажете?

– Рекордно постижение! – отвърна Пат. – Да живее Юп! Аз също ще му подаря кутия цигари.

– А ти ще получиш за това извънредна порция раци! – заяви Алфонс, който беше вървял по петите на Готфрид. След това той ни даде нещо като салфетки. Съблечете саката и си вържете това около врата. Дамата позволява ли?

– Дори го смятам за необходимо – каза Пат.

Алфонс кимна зарадван.

– Вие сте разумна жена, знаех си. Раците трябва да се ядат спокойно. Без страх от петна по дрехите. – Той се усмихна. – Естествено вие самата ще получите нещо по-елегантно.

Келнерът Ханс донесе една снежнобяла кухненска куртка. Алфонс я разгъна и помогна на Пат да я облече.

– Стои ви добре – похвали я той.

– Страхотно! – отвърна тя и се засмя.

– Радвам се, че сте запомнили това – каза, Алфонс благосклонно. – Стопля сърцето на човека.

– Алфонс! – Готфрид завърза салфетката така, че възелът бе на тила му, а краищата ѝ стърчаха. – Засега това тук прилича само на фризьорски салон.

– Веднага ще се промени. Ала първо малко изкуство.

Алфонс отиде до грамофона. Веднага проехтя хорът на поклонниците от „Танхойзер“. Ние се заслушахме мълчаливо.

Едва бе отзвучал последният тон, ето че се отвори кухненската врата и келнерът Ханс се появи с блюдо, голямо колкото детска вана. Над него се вдигаше пара, беше пълно с раци. Запъхтян, Ханс го остави на масата.

– Донеси и на мен една салфетка – поръча Алфонс.

– Заедно ли ще ядем, златно момче? – извика Ленц. – Какво уважение за нас!

– Ако дамата няма нищо против...

– Тъкмо обратното, Алфонс!

Пат поотмести стола си и той се настани до нея.

– Много добре е, че седя до вас – каза той някак притеснен. – Аз съм доста пъргав в отварянето на раците. За една дама то е малко скучно.

Той посегна към блюдото и с невероятна бързина почна да чисти за Пат един рак. С огромните си ръце го правеше похватно и красиво, тъй че на нея, не ѝ оставаше нищо друго, освен да яде подаваните ѝ с вилицата апетитни късчета.

– Вкусно ли е? – попита той.

– Чудесно! – Тя вдигна чашата си. – За ваше здраве, Алфонс!

Той се чукна тържествено с нея и бавно изпи чашата си. Наблюдавах я. Би ми било по-приятно, ако тя пиеше нещо без алкохолно. Пат долови погледа ми.

– Здравей, Роби! – каза тя.

Беше прекрасна, цялата сияеща и радостна.

- Здравей, Пат! – казах аз и изпих чашата си.
– Не е ли великолепно тук? – попита тя, още вгледана в мен.
– Прелестно! – Налях си отново. – Наздраве, Пат!
Някаква светлина трепна на лицето ѝ.
– Наздраве, Роби! Наздраве, Готфрид!

Пихме.

- Хубаво вино – каза Ленц.

– Граахски „Абтсберг“ от последната година – поясни Алфонс. – Радвам се, че го оцени.

Той извади от блюдата втори рак и поднесе на Пат отворените щипци. Тя отказа.

– Трябва да хапнете и вие, Алфонс. Иначе нищо няма да остане за вас.

- По-късно. В замяна действам много по-бързо от другите.

– Е, добре. – Тя взе щипците. Алфонс сияеше от удоволствие и продължаваше да я обгражда с внимание. И будеше представата за стар, едър бухал, който храни в гнездо някаква малка, бяла птичка.

Накрая всички пихме още по един „Наполеон“ и тогава се сбогувахме с Алфонс. Пат бе щастлива.

– Беше великолепно – каза тя. – Много ви благодаря, Алфонс. Действително беше великолепно. – Тя му подаде ръка. Алфонс смънка нещо и целуна ръката ѝ. От почуда очите на Ленц едва не изскочиха.

- Пак заповядайте! – каза Алфонс. – И ти, Готфрид.

Навън, малък и изоставен, ситроенът стоеше под уличната лампа.

- О! – каза Пат и се спря. Лицето ѝ трепна.

– След днешното му постижение аз го нарекох Херкулес! – Готфрид отвори вратичката. – Да ви закарам ли къщи?

- Не – каза Пат.

– Така си и мислех. Тогава къде да отидем?

- В бара. Или не, Роби? – Тя се обърна към мене.

– Естествено – казах аз, – естествено ще отидем и в бара.

Колата вървеше съвсем бавно по улицата. Бе топло и ясно. Пред кафенетата седяха хора. Долиташе музика. Пат беше до мене. Изведнъж аз вече не можех да възприема, че Пат наистина бе болна. Тази мисъл ме хвърли в огън, ала за момент не можех да го проумея.

В бара заварихме Фердинанд и Валентин. Фердинанд бе в блестящо настроение. Изправи се и се запъти към Пат.

- Диана – каза той, – връщаща се от горите...

Тя се усмихна. Той сложи ръцете си на раменете ѝ.

– Мургава, смела богиньо на лова със сребърния лък, какво ще прием?

Готфрид свали ръката на Фердинанд.

– Изпадналите в патетика не знаят какво е такт каза той. – Дамата е придружена от двама господи, Явно още не си го забелязвал ти, смел, див биволе!

– Романтиците са само свита, никога не са придружители – заяви Грау непоколебимо.

Ленц се ухили и се обърна към Пат.

– Сега ще ви приготвя един особен коктейл. Колибри коктейл, бразилски специалитет.

Той отиде на бара, смеси разни неща и донесе коктейла.

– Харесва ли ти? – попита той.

– Малко слаб въпреки бразилското в него – отвърна Пат.

Готфрид се засмя.

– А в действителност е много силен, направен с ром и водка.

С един поглед установих, че в него нямаше нито ром, нито водка; беше от плодов сок, лимон, доматиен сос и може би няколко капки ангостура³. Един безалкохолен коктейл. Но Пат, слава богу, не забелязваше това.

Тя получи три големи коктейла колибри и аз виждах колко добре се чувствуваше, защото не се отнасяха към нея като към болна. След час всички станахме. Само Валентин седеше още. Ленц беше уредил всичко. Качи Фердинанд в ситроена и запраши. Така не се създаваше впечатлението, че ние с Пат сме си тръгнали по-рано. Всичко беше много трогателно и въпреки това за момент ми стана кучешки жално.

Пат ме хвана подръка. Тя вървеше до мен със своята красива, гъвкава походка, усещах топлината на нейната ръка, виждах как отблясъкът от светлината на уличните лампи се плъзга по оживеното ѝ лице – не, не можех да проумея, че тя беше болна, само през деня бях в състояние да го схвана, не и вечер, когато животът биваше по-нежен, по-топъл и по-пълнен с обещания...

– Да се отбием ли за малко у дома? – попитах аз.

Тя кимна.

В нашия пансион коридорът беше осветен.

---

3. Настойка за ликьор от кората на едноименното дърво, което расте в Южна Америка. – Б.пр.

– По дяволите – казах аз, – какво ли се е случило? Почакай малко.

Отключих и погледнах. Коридорът се проточваше гол и осветен като тясна уличка някъде в покрайнините на града. Вратата на стаята на госпожа Бендер бе широко отворена, там също гореше лампа. Като черна, малка мравка Хасе пъплеше по коридора, приведен под тежестта на стояща лампа с розов копринен абажур. Той се пренасяше.

– Добър вечер – поздравих аз. – Толкова късно?

Той вдигна бледото си лице с тънките тъмни мустаци.

– Едва преди час се върнах от канцеларията. А нали само вечер имам време за пренасяне.

– Жена ви няма ли я?

Той поклати глава.

– Тя е у една приятелка. Слава богу, сега има приятелка, с която се събират често.

Той се усмихна незлобливо и примирено и продължи да пъпли по коридора. Въведох Пат.

– Мисля, че е по-добре да не палим лампата, а? – попитах аз в стаята.

– О не, мили. Само за малко, а после можеш отново да я изгасиш.

– Ти си ненаситна – казах аз. За миг облях в ярка светлина червеното плюшено великолепие и много бързо изгасих лампата. Прозорците бяха отворени и от насрещните дървета прииждаше свеж ношен въздух като от някаква гора.

– Хубаво е – каза Пат и се сгуши в ъгъла на прозоречната дъска.

– Действително ли намираш, че тук е хубаво?

– Да, Роби. Като в някакъв голям парк през лятото. Чудесно е.

– Минавайки, погледна ли стаята, която е до нашата? – попитах.

– Не. Защо?

– Тук вляво този голям, много хубав балкон е към нея. Той е на завет, а и отсреща няма нищо. Ако живееше тук, не би бил необходим бански костюм за твоите слънчеви бани.

– Да, ако живееш тук...

– Би могло да е така – казах, уж без да се замислям. – Нали разбра, че след няколко дни стаята ще бъде свободна.

Пат ме погледна и се усмихна.

– Смяташ ли, че ще е подходящо за нас? Да бъдем постоянно тъй близо един до друг?

– Но ние няма да сме постоянно заедно – отвърнах аз. – През деня аз изобщо не съм в къщи. Често пъти и вечер. Но тогава, когато бъдем

заедно, няма да се налага да седим по заведения или пък винаги да се разделяме набързо, сякаш само сме си гостували.

От своето кътче Пат се пораздвижи.

– Звучи почти тъй, като че ли си го обмислил много внимателно, мили.

– Така е – признах аз. – Цялата вечер го премислях.

Тя се изправи.

– Наистина ли сериозно смяташ така, Роби?

– Да, по дяволите! Още ли не се забелязва?

Известно време Пат мълча.

– Роби – каза тогава тя и гласът и беше по-дълбок отпреди, – как тъкмо сега ти дойде на ума?

– Дойде ми наум – отвърнах аз по-пламенно, отколкото исках, защото изведнъж почувствавах, че назрява решаването на много неща, далеч по-значими от стаята, дойде ми наум, защото през тази последна седмица видях колко е хубаво да бъдем все заедно. Вече не мога да понасям тези срещи за часове! Иска ми се да съм повече с тебе! Иска ми се да бъдеш винаги при мене, престана да ми прави удоволствие тази умна игра на криеница с любовта, тя ми омръзна, не ми е необходима, просто те желая, теб и само теб, никога няма да ти се наситя и не искам да ми липсваш нито за една-единствена минута.

Чухах как Пат поема дъх. Беше се свила в ъгъла до прозореца, обгърнала с ръце коленете си, и мълчеше. Зад насрещните дървета бавно припламна и се издигна червеното сияние на светлинната реклама и хвърли матов отблясък върху светлите ѝ обувки. После отблясъкът пробяга по полата и ръцете ѝ.

– Можеш спокойно да ми се надсмееш – казах аз.

– Да ти се надсмея? – отвърна тя.

– Е, да, защото винаги казвам: аз искам. В края на краищата и ти трябва да поискаш.

Тя вдигна очи.

– Знаеш ли, че си се променил, Роби?

– Не.

– О, да. Нали и сам го каза. Ти искаш. Ти вече не питаш толкова много. Просто искаш.

– Това още не е особено голяма промяна. Ти можеш да кажеш „не“, въпреки че аз го желая тъй силно.

Изведнъж тя склони глава пред мене.

– Защо да кажа „не“, Роби – подхвана с много топъл и нежен глас. –

Аз също го желая...

Изненадан, обгърнах раменете ѝ. Косите ѝ докосваха лицето ми.

– Наистина ли, Пат?

– Но да, мили.

– Дявол да го вземе – казах аз, – представях си го много по-мъчно.

Тя поклати глава.

– Зависи само от теб, Роби...

– И аз почти вярвам – казах учуден.

Тя сложи ръката си на тила ми.

– Понякога е много хубаво да не мислиш за нищо. Да не си принуден да правиш всичко сам. Да можеш да се облегнеш на някого. Ах, мили, всъщност то е съвсем леко, човек не бива сам да си създава трудности.

За миг трябваше да стисна зъби. Именно тя ми казваше това!

– Така е – казах аз след малко, – така е, Пат. – А съвсем не бе така.

Постояхме още известно време до прозореца. – Ще пренесем тук всички твои неща – казах аз. – Нищо не бива да ти липсва. Дори чайна масичка на колелца ще си набавим. Фрида ще се научи да ни сервира.

– Но ние си имаме, мили. Тя е моя.

– Толкова по-добре. Тогава още утре ще подготвя Фрида.

Пат склони глава на рамото ми. Долавях, че е уморена.

– Да те отведе ли у вас? – попитах аз.

– След малко. Искам да полегна само за минута.

Тя лежеше на леглото спокойна, не говореше, сякаш се бе унесла в сън. Но очите ѝ бяха отворени и понякога в тях се мяркаше отражението от светлинните реклами, което се плъзгаше безшумно по стените и тавана като пъстро северно сияние. Навън бе станало тихо. От време на време се чуваше как в съседната стая Хасе шумоли сред останките от своите надежди, от своя брак, а навярно и от своя живот.

– Ще трябва да останеш тук, без да отлагаме – казах аз.

Тя се изправи.

– Днес не, мили...

– Ще ми бъде много по-приятно, ако останеш...

– Утре...

Тя се изправи и тихо прекоси тъмната стая. Спомних си за деня, в който Пат за пръв път бе останала при мене, и за ранното утро, в чийто сив полумрак също тъй нечутно бе минала през стаята, за да се облече. Не знаех какво бе това, но в него имаше нещо вълнуващо, естествено и почти трогателно, то беше като някакъв жест от много далечни,

отшумели времена, като безмълвно покоряване на някаква повеля, която вече никой не знае.

Пат се върна от тъмнината при мен и хвана лицето ми с ръце.

– Хубаво беше при теб, мили. Много хубаво. Добре е, че те имам.

Не отвърнах нищо. Не можех да отвърна нищо.

Отведох я в къщи и се отбих в бара. Кьостер беше там.

– Седни – каза той. – Как си?

– Сравнително добре, Ото.

– Ще пиеш ли нещо?

– Ако пия, следва да пия много. А не искам. Човек трябва да може да мине и без пиене. Но бих могъл да направя нещо друго. Готфрид излязъл ли е с таксито?

– Не.

– Добре. Тогава ще го изкарам за няколко часа. – И аз ще дойда до работилницата – каза Кьостер.

Изкарах колата и се сбoguвах с Ото. Веднага потеглих към пиацата. Пред мен бяха, спрели две коли. По-късно дойдоха и Густав, и Томи Актьора. Сетне първите две коли тръгнаха, а скоро наеха и моята. Някакво младо момиче, което искаше да иде във „Винета“.

„Винета“ беше известно танцувално кабаре, с телефон на всяка маса, тръбна поща и други подобни неща, привлекателни за провинциалисти. То бе разположено малко встрани от другите локали в една тъмна улица.

Спряхме. Момичето порови в чантичката си и ми подаде банкнота от петдесет марки. Вдигнах рамене.

– За съжаление не мога да ви върна.

Портиерът себе приближил.

– Колко прави? – попита девойката.

– Една марка и седемдесет.

Тя се обърна към портиера.

– Моля, бихте ли уредили сметката ми. Елате, ще ви върна парите на касата.

Портиерът отвори вратата и отиде с нея на касата.

Подир малко се върна.

– Ето...

Преброих.

– Една и петдесет са това...

– Не дрънкай глупости, толкова ли си зелен? Двадесет пфенига портиерска такса за връщане. Омитай се!

Имаше места, където на портиера се даваха пари за почерпка, но в случай че се бе погрижил да повика такси, а не когато то докараше някого.

– Не съм толкова зелен – казах аз, – затова ще получа една марка и седемдесет.

– Можеш да получиш нещо по муцуната – изръмжа той. – Човече, махай се, аз стоя тук по-дълго от тебе.

Работата не беше в двадесетте пфенига. Просто не исках да се остава да ме изпързаят.

– Не говори глупости и ми дай остатъка! – на стоях аз.

Портиерът замахна толкова бързо, че не успях да се прикрия. И без това, седейки зад волана, нямаше как да се наведе. Блъснах главата си в кормилото. Изправих се зашеметен. В главата ми ехтеше някакъв барабан, а от носа ми капеше кръв. Портиерът стоеше пред мене.

– Искаш ли още един, удавнико?

За секунда прецених изгледите си. Нямаше какво да се прави. Този тип беше по-силен от мене. Трябваше да го изненадам, за да го улуча. От предната седалка не бих замахнал със сила. А докато излезех от колата, той три пъти би ме повалил на земята. Погледнах го. В лицето ме удари дъх на бира.

– Още един и жена ти ще остане вдовица.

Гледах го. Не се помръдвах. Втренчил се бях в това широко здраво лице. Изяждах го с очи. Знаех къде трябваше да ударя, от ярост бях леденостудено съсредоточен. Не се помръдвах. Виждах лицето твърде близо, твърде ясно, като през увеличително стъкло, огромно, всяко комсьмче от брадата, червената, груба, с широки пори кожа...

Блесна полицейска каска.

– Какво става тук?

Портиерът изкриви лице в сервилна гримаса.

– Нищо, господин вахмистър.

Той погледна и мене.

– Нищо, казах аз.

Премести погледа си пак от портиера върху мене.

– Ама вие кървите.

– Ударих се...

Портиерът отстъпи крачка назад. В очите му се таеше присмех. Мислеше, че нямам смелостта да се оплача.

– Хайде потегляйте! – каза полицаят.

Натиснах педала за газта и се върнах към пицата.

– Човече, на какво си заприличал! – каза Густав.

– От носа е – отвърнах аз и разказах историята.

– Я ела в кръчмата – предложи ми Густав. – Не напразно съм бил санитарен ефрейтор. Това е свинство, да удариш седнал човек.

Той ме въведе в кухнята на кръчмата, поиска лед и половин час се занимава с мене.

– Не бива да оставим да се появи цицина – заяви Густав. Най-сетне той свърши. – Е, а главата как е? Добре? Тогава да не губим време.

Влезе Томи.

– Това работа на едрия портиер от „Винета“ ли е? Прословут е с ударите си. За съжаление той самият още не е ял пердах.

– Сега ще яде – каза Густав.

– Да, но от мене – отвърнах аз.

Густав ме погледна мрачно.

– Докато ти излезеш от колата...

– Намислих как да го подхвана. Ако не успея, ти ще можеш да се хвърлиш срещу него...

– Добре.

Нахлувих фуражката на Густав, взехме и неговата кола, та портиерът да не подуши опасността веднага. Без друго той не можеше да вижда надалеч, улицата беше доста тъмна.

Пристигнахме. На улицата нямаше жива душа.

Густав изскочи от колата с банкнота от двадесет марки в ръка.

– По дяволите, нямам дребни пари! Портиер, можете ли да развалите? Една и седемдесет ли? Уредете сметката ми.

Даде си вид, че отива на касата. Портиерът се приближи до мене, кашляйки, и пхна в ръката ми една марка и петдесет. Аз продължавах да държа ръката си си протегната.

– Потеглай!... – изръмжа той.

– Дай остатъка, мръсно куче! – изревах аз.

За секунда той сякаш се вкамени.

– Човече – каза сетне тихо и си облиза устните, – ще те боли няколко месеца!

И замагна. От удара бих изпаднал в безсъзнание. Но бях подготвен, извих се и се сгуших, а юмрукът му профуча и с все сила се перна в стоманения накрайник на манивелата, който държах скрит в лявата си ръка. Портиерът отскочи назад, като изрева и разтърси ръката си. От болка съскаше като парна машина и стоеше съвсем сам, без прикритие.

Изскочих от колата.

– Позна ли ме сега? – просъсках аз и го ударих в стомаха. Той падна.

– Едно... – започна да брой Густав откъм касата, – две... три...

При пет портиерът невъзмутимо се изправи. Както и преди видях лицето му пред себе си – съвсем ясно – това здраво, широко, тъпо, обикновено лице, тоя здрав, силен мошеник, прасето, което никога нямаше да бъде с болни дробове, и изведнъж от гняв ми причерня пред очите, нахвърлих се и го заудрях, удрях и удрях в това здраво, широко, блеещо лице, отприщил всичко насъбрано у мене през последните дни и седмици, докато някой ме откъсна и изтегли назад.

– Човече, ще го убиеш – извика Густав. Огледах се. Потънал в кръв, портиерът се бе облегал на стената. После се свлече, падна, почна бавно да пълзи на четири крака към входа като грамадно, а поради униформата си и лъскаво насекомо.

– Този вече няма така лесно да бие – каза Густав. – Хайде да изчезваме, преди да е дошъл някой! Това е тежка телесна повреда.

Хвърлихме парите на настилката, качихме се в колата и отминахме.

– Кървя ли – попитах аз, – или съм изцапан с кръвта на портиера?

– Носът ти пак е разкъравен – каза Густав. – Но затова пък стовари на оня чудесен ляв удар.

– Изобщо не съм забелязал.

Густав се засмя.

– Знаеш ли – казах аз, – сега се чувствавам значително по-добре.

XVIII

Нашето такси стоеше пред бара. Влязох, За да сменя Ленц, трябваше да взема ключовете и документите. Готфрид излезе с мен.

– Имаше ли добри постъпления? – попитах аз.

– Средно – отвърна той. – Или такситата са премного, или хората, които пътуват с такси, са твърде малко. А как беше при теб?.

– Лошо. През цялата нощ се въртях наоколо, а не взех и двадесет марки.

– Тъмни времена! – Готфрид вдигна вежди. – Е, тогава може би днес не бързаш толкова, а?

– Не, защо?

– Можеш ли да ме вземеш за малко със себе си?

– Добре. – Качихме се. – Къде искаш да идеш? – попитах аз.

– Към катедралата.

– Какво? – повторих. – Да не би да не съм чул добре? Разбрах: „към катедралата.“

– Да, сине мой, добре си чул. Катедралата, така е!

Погледнах го удивен.

– Не се чуди, карай – каза Готфрид.

– Е, добре.

Потеглихме. Катедралата се намираше в старата част на града, на голям площад; обкръжен от домовете на духовниците, Спрях пред главния портал.

– По-нататък – каза Готфрид. – Заобиколи.

Накара ме да паркирам пред един малък вход на задната страна и слезе.

– Весело прекарване – пожелах му аз. – Предполагам, че искаш да се изповядаш.

– Я ела с мене – отвърна той.

Засмях се.

– Днес не. Молих се още сутринта. На мен това ми стига за цял ден.

– Не говори глупости, бебо! Ела, с мене. Желая великодушно да ти покажа нещо.

Тръгнах с него, изпълнен от любопитство. Влязохме през малката врата и веднага се озовахме под аркадата. Тя представляваше голям четириъгълник и се състоеше от дълги редици сводове, които от

вътрешната страна се опираха на сиви гранитни колони и обграждаха една градина. В средата се издигаше голям, олющен от времето кръст с фигурата на Христос. От двете страни имаше каменни релефи, пресъздаващи спиранията по мъчителния път с кръста към Голгота. Пред всяко изображение имаше стара молитвена пейка. Градината бе запустяла и потънала в пищни цветове.

Готфрид посочи няколко големи храста с бели и червени рози.

– Това исках да ти покажа! Познаваш ли ги? – Спрях се изненадан.

– Естествено, познавам ги – казах аз. – Значи, тук си жънал ти, стари църковен обирач!

Преди една седмица Пат се бе пренесла у госпожа Залевски, а вечерта Ленц ѝ бе изпратил по Юп огромен букет от пози. Розите бяха толкова много, че се наложи Юп два пъти да слиза долу и всеки път донасяше букет, който едва обгръщаше с ръце. Вече се чудех откъде ги е взел Готфрид, защото знаех неговия принцип никога да не купува цветя. В градските паркове не бях виждал такива рози.

– Това се казва идея! – потвърдих признателно. – Ето до какви идеи трябва да стига човек.

Готфрид се подхилваше.

– Тази градина е истинско златно съкровище! – тържествено положи той ръка на рамото ми. – С това те приемам за свой съпритежател. Помисли, тъкмо сега те могат да ти послужат добре.

– Защо точно сега? – попитах аз.

– Тъй като в момента градинските насаждения са доста обеднели. А досега явно те бяха единствената ти ливада? – Кимнах. – Освен това – продължи да обяснява Готфрид – за теб настава времето, когато проличава разликата между буржоа и кавалер. Буржоата става все по-невнимателен, колкото по-дълго време познава една жена. Кавалерът – все по-внимателен. – Той направи широко движение с ръка. – С розите тук можеш да бъдеш просто затрогващ кавалер!

Засмях се.

– Всичко е много хубаво, Готфрид – казах аз. – Ала какво ще стане, ако човек бъде заловен? Трудно би се измъкнал. А благочестивите хора лесно могат да определят подобно деяние като оскверняване на свети места.

– Мило момче – отвърна Ленц, – виждаш ли тук някого? От войната насам хората ходят по политически събрания, не на църква.

Действително беше така.

– Но какво е положението с пасторите? – попитах аз.

– Пасторите са безразлични към цветята, иначе градината би била по-добре гледана. А добрият бог най-много да се позабавлява от това, че с цветята ще доставиш някому радост. Той съвсем не е като отците.

– Имаш право! – Съзерцавах огромните стари храсти. – За идните няколко седмици съм осигурен с рози, Готфрид.

– За по-дълго. Имаш щастие. Това са много траен, дълго цъфтящ сорт рози. Ще ти стигнат най-малко до септември. А през есента тук ще зацъфтят астри и хризантеми. Ела, ще ти ги покажа още сега.

Минахме през градината. Розите ухаеха упойващо. Като жужащ облак от цвят на цвят прелитаха рояци пчели.

– Виждаш ли ги? – казах аз и се спрях. – От къде идват? Сред града! Тук наблизко няма никакви кошери. Мислиш ли, че пасторите имат на покрива пчелин?

– Не, братко – отвърна Ленц. – Те положително са долетели от някое селско стопанство. Просто си знаят пътя. – Той ми смигна. – Не като нас, нали?

Повдигнах рамене.

– Може би знаем. Поне няколко крачки. Докъдето можем. Как мислиш?

– Не. Не искам и да зная този път. Целите правят живота бюргерски.

Погледнах към кулата на катедралата. Тя се издигаше коприненозелена в синьото небе, безмерно стара и спокойна, облитана от лястовици.

– Колко е тихо тук – казах аз.

Ленц кимна.

– Да, старо момче, тук всеки забелязва, че всъщност само време му е липсвало, за да стане добър човек, нали?

– Време и спокойствие – отвърна аз. – Да, спокойствие.

Той се засмя.

– Много късно! Сега вече се е стигнало дотам, че човек не би могъл да го изтърпи. Хайде, тръгвай! Отново сред глъчката!

Свалих Готфрид и се върнах на плацата. Пътем минах край гробищата. Знаех, че сега Пат лежеше на своя шезлонг на балкона и няколко пъти натиснах клаксона. Но никой не се показа и аз продължих. Затова пък малко по-нататък видях госпожа Хасе в някаква пелерина от копринена тафта да върви по улицата, широко размахвайки ръце. Тя изчезна зад ъгъла. Карах след нея, за да я попитам дали бих могъл да я отведа някъде. Но когато стигнах до кръстовището, видях, че тя се качи в една кола, която бе спряла зад ъгъла. Това беше малко раздрънкан мерцедес

модел 23 година, който веднага потегли с трясък. Някакъв мъж с нос като патешка човка и с едро кариран костюм седеше зад волана.

Доста дълго гледах след колата. Ето какво излиза, щом една жена седи все сам-сама в къщи! Замислен потеглих към пиацата и заех място в редицата на чакащите таксита.

Слънцето прежурише. Много бавно се придвижвах напред. Под нажежения гюрук ме налягаше дрямка и се опитвах да спя. Но сцената с госпожа Хасе не ми излизаше от ума. Беше съвсем различно, но в края на краищата и Пат оставаше самичка по цял ден.

Слязох и отидох напред при колата на Густав.

– Ела пийни – настоя той и ми подаде един термос. – Чудесно студено. Собствено откритие. Кафе с лед. По цели часове остава така въпреки горещината. – Да, Густав е практичен!

Налях си една чаша и я изпих.

– Щом си толкова практичен – казах аз, – тогава ми открий как човек би могъл да създаде развлечение на жена, която прекарва много време сама.

– Проста работа! – Густав ме погледна е израз на превъзходство. – Слушай, Роберт! Или дете, или куче! Питай ме за нещо по-трудно!

– Куче! – казах аз изненадан. – Да, дявол да го вземе, куче! Имаш право. С едно куче човек никога не е сам.

Предложих му цигара.

– Слушай, а имаш ли представа къде бих намерил? Такава една животинка навярно сега може да се купи евтино?

Густав поклати с укор глава.

– Но, Роберт, ти действително още не си разбрал с кого имаш работа! Моят бъдещ тъст е втори секретар на дружеството на любителите на добермани и пинчери. Естествено, ти можеш да получиш дори безплатно едно младо куче, отлично, чистокръвно. Точно сега имаме малки, четири на две, баба им е отличаваната с награди Херта Тогенбург.

Густав беше благословен човек. Бащата на неговата годеница не само отглеждаше добермани, но беше и гостилничар, собственик на „Нойе Клаузе“; освен това годеницата му притежаваше гладачница за плисета. Густав се беше наредил отлично. Ядеше и пиеше безплатно у своя тъст, а неговата годеница переше и гладеше ризите му. Не смееше да се ожени. Тогава той би трябвало да поеме грижите.

Обясних на Густав, че един доберман не би бил подходящ. Той щеше да е твърде голям за стаята; не бих могъл да разчитам много на характера му. Густав се замисли само за миг.

– Ела с мене – каза той. – Да идем да спазарим нещо. Зная какво. Само че не бива да се намесваш в разговора.

– Добре...

С колата ме заведе до малък магазин. Във витрината стояха пълни с водорасли аквариуми. В един сандък се гушеха няколко тъжни морски свинчета. По стените висяха кафези с неспирно прелитащи жълтурчета, червенушки и канарчета.

Посрещна ни кривокрак дребен човек с кафява плетена жилетка. Воднисти очи, повяхнала кожа, вместо нос – една лъскава топка: пияч на бира и ракия.

– Антон, кажи какво прави Аста? – попита Густав.

– Втора награда и почетен диплом в Кьолн – отвърна Антон.

– Скандално! – заяви Густав. – Защо не първа?

– Първата дадоха на Улдо Бланкенфелс – изръмжа Антон. Как да си доволен! Оставят те на опашката!

Откъм дъното на магазина се чуваше джафкане и скимтене. Густав отиде натам. Той донесе, хванал за вратлетата, два малки териера – в лявата ръка е един черно-бял, в дясната – червено-кафяв. Ръката с червено-кафявия незабележимо потрепваше. Погледнах го: да.

Това беше чудесно куче-играчка. Краката прави, тялото квадратно, главата четвъртита, умно и дръзко. Густав пусна и двете да потичат.

– Смешен мелез – каза той и посочи към червенокафявото. – Откъде си го взел?

Антон уж го бил получил от някаква дама, която заминавала за Южна Америка. Густав избухна в невероятен смях. Обиден, Антон му посочи едно родословно дърво, което стигаше чак до Ноевия ковчег. Густав махна с ръка и прояви интерес към черно-бялото куче. Антон искаше сто марки за червено-кафявото. Густав предложи пет. Не харесваше пращадото. Намираще много недостатъци и в опашката му. Ушите му също не били както подобава. Черно-бялото било куче и половина.

Стоях в ъгъла и слушах. Ненадейно нещо подръпна шапката ми. Сепнат се обърнах. Малка маймуна седеше в ъгъла на своята пръчка, леко свита, с жълтокожо и тъжно лице. Имаше черни кръгли очи и угрижените устни на стара жена. На кожената препаска около корема ѝ беше закрепена верижка. Ръцете бяха малки, черни и ужасяващо човешки.

Останах на мястото си, давах си вид на спокоен. Маймуната бавно се приближи по своята пръчка. Не откъсваше очи от мене, те не гледаха недоверчиво, а със странна съдържаност. Най-послед маймунката колебливо ми протегна ръката си. Подадох ѝ един пръст. Тя отдръпна ръка,

после го хвана. Беше необикновено усещане – хладна детска ръка се вкопчваше в пръста ми. Като че ли някакъв клет, ням, омагьосан човек искаше да излезе от това изкривено тяло. Човек не би могъл дълго да гледа смъртно нажалените очи.

Задъхан, Густав отново се появи сред гората от родословни дървета.

– И тъй разбрано, Антоне, ще получиш за него един доberman от малките на Херта. Най-добрата сделка през живота ти! – После Густав се обърна към мене:

– Искаш ли да го вземеш веднага?

– Колко струва?

– Нищо. Размених го срещу доbermana, който ти подарих преди. Да, Густав умее, щом има свобода на действие. Густав е злато човек!

Споразумяхме се по-късно да взема кучето, когато свърша работата си с таксито.

– Знаеш ли всъщност какво получи? – попита ме Густав вън. – Нещо съвсем рядко. Ирландски териер. Превъзходен. Без каквото и да било недостатък. А пък родословното дърво! Боже господи, не бива и да го виждаш, защото иначе винаги ще трябва първо да се поклониш, а после да се обърнеш към животното.

– Густав – казах аз, – ти ми направи голяма услуга. Ела сега да пием заедно от най-стария коняк, който могат да ни поднесат.

– Днес не – каза Густав. – Днес трябва да съм със сигурна ръка. Довечера ще играя на кегли в моя клуб. Обещай ми, че някога и ти ще дойдеш с мен! Там всички са много порядъчни хора. Идва дори един главен пощенски секретар.

– Ще дойда – обещах аз. – Дори да нямаше главен пощенски секретар.

Малко преди шест часа се върнах в работилницата. Кюстер ме очакваше.

– Яфе се обади по телефона. Трябва да го потърсиш. Днес следобед. За миг дъхът ми секна.

– Каза ли ти нещо, Ото?

– Не, нищо особено. Само, че до пет часа ще бъде в кабинета си, а по-късно в болницата „Света Доротея“. Следователно ще трябва да телефонираш там.

– Добре.

Влязох в канцеларията. Беше топло и душно, но мене ме побиваха студени тръпки, а телефонната слушалка трепереше в ръката ми. Мина

дълго време, докато се свържа с Яфе.

– Имате ли време? – попита ме той.

– Да.

– Тогава веднага елате при мене. Ще остана тук още един час.

Исках да го попитам дали се е случило нещо с Пат. Но не успях.

– Добре – казах аз, – след десет минути съм при вас.

Сложих слушалката и веднага позвъних у дома. На телефона беше прислужницата. Попитах за Пат.

– Не зная дали е тук – измърмори Фрида. – Ще видя.

Чаках. Главата ми беше натежала и пламнала. Чакането ми се стори безкрайно. Най-сетне чух някакво стържене и гласа на Пат.

– Роби? – Затворих за момент очи.

– Как си, Пат?

– Добре. Досега седях на балкона и четох. Една вълнуваща книга.

– А, вълнуваща книга – повторих аз. – Това е чудесно. Исках само да ти се обадя, че днес ще се прибера малко по-късно у дома. Свърши ли книгата?

– Не, по средата съм. Няколко часа ще ми стигнат.

– Преди да я дочетеш, аз ще съм се върнал. А сега бързо чети по-нататък.

В първия момент не можех да стана от стола. После се изправих.

– Ото – казах аз, – мога ли да взема за малко Карл?

– Естествено. Ако искаш ще дойда и аз с тебе. Тук няма какво да правя.

– Не е необходимо. Няма нищо. Аз вече телефонирах у дома.

„Каква светлина – помислих си аз, като изкарах Карл на улицата, – каква чудесна вечерна светлина над покривите! Колко богат и приятен е животът!“

Наложих си да чакам Яфе няколко минути. Една сестра ме заведе в някаква малка стая, в която навред се търкаляха стари списания. На прозореца имаше няколко саксии с виещи се растения. Бяха все едни и същи списания с кафяви обложки и все едни и същи навяващи тъга увивни растения; намират се само в чакалните на лекари и на болници.

Влезе Яфе. Носеше снежнобяла престилка, по която още личаха гънките от гладенето. Но когато седна до мене, на вътрешната страна на десния му ръкав забелязах съвсем малко светлочервено петно. През живота си бях виждал много кръв, ала това мъничко петънце изведнъж ми действа много по-тягостно от всички обилно напоени с кръв

превръзки, които бях виждал. Моята обнадежденост угасна.

– Бях обещал да ви кажа какво е състоянието на госпожица Холман – започна Яфе.

Кимнах и се загледах в покривката на масата. Тя беше от пъстър плюш. Взирах се в преплетените шестоъгълници и имах подлудяващото чувство, че всичко ще тръгне на добре, само ако издържа и не мигна, докато Яфе заговори отново.

– Преди две години тя прекара шест месеца в санаториум. Знаете ли?

– Не – казах аз и продължих да гледам покривката на масата.

– После имаше подобрение. Сега я прегледах най-внимателно. Тази зима непременно трябва отново да иде в санаториума. Тя не бива да остане тук в града.

Все още погледът ми беше забит в шестоъгълниците. Те се преливаха и започваха да танцуват.

– Кога трябва да замине? – попитах.

– През есента. Най-късно в края на октомври.

– Следователно кръвоизливът не е бил случаен?

– Не.

Вдигнах очи.

– Едва ли е необходимо да ви казвам – продължи Яфе, – че развоят на тази болест не може да се прозре напълно. Преди една година изглеждаше, че всичко е спряло, че е настъпило калциране и затваряне на каверната и можеше да се очаква, че ще се задържи така. По същия начин, както сега отново се е отворила, е възможно изненадващо бързо да настъпи застой. Не го казвам с умисъл – наистина е така. Наблюдавал съм най-удивителни оздравявания.

– Но и усложнения?

Той ме погледна.

– Е, да, естествено.

Яфе се зае да ми обяснява подробностите. Били засегнати и двете крила на белия дроб, дясното по-малко, лявото повече. После замълча и позвъни на сестрата.

– Донесете ми чантата!

Сестрата я донесе. Яфе извади от нея две големи рентгенови снимки. Свали шумолящите им обвивки и вдигна снимките срещу прозореца.

– Така ще видите по-добре. Това са рентгеноскопии.

На прозрачната сива плака различих прешлените на един гръбнак, ключици, малка част от ръцете и леките дъги на ребрата. Но аз виждах и

нещо повече от това – виждах един скелет. Тъмен и призрачен, той се очертаваше между бледите, сливащи се една с друга сенки на снимката. Виждах скелета на Пат. Скелетът на Пат...

С пинсетата Яфе сочеше отделни линии и отсенки на снимката и ми ги обясняваше. Той не забелязваше, че вече не гледах плаката. Бе обзет от вгълбеността на учения. Най-сетне се обърна към мене.

– Разбрахте ли?

– Да – казах аз.

– Но какво ви е? – попита той.

– Нищо – отвърнах аз. – Само не мога да виждам добре.

– Ах, така ли? – Той намести очилата си. После отново прибра снимките в пликовете и спря на мен изпитателния си поглед.

– Не се измъчвайте с напразни мисли.

– Не се измъчвам. Но това е беда, божие проклятие. Милиони хора са здрави! Защо тъкмо този човек да не е?

Яфе мълча известно време.

– Никой не може да отговори – каза после той.

– Да – отвърнах аз, изведнъж страшно ожесточен и оглушал от гняв, – на това никой не може да отговори! Естествено не! За болестта и смъртта никой не може да даде отговор. Проклятие! Човек не може да направи нищо срещу тях!

Яфе продължаваше да ме наблюдава.

– Извинете – казах аз, – но не мога да се заблуждавам. Това е проклятие.

Той все още не откъсваше очи от мене.

– Имате ли малко време? – попита Яфе.

– Да – казах аз. – Достатъчно.

Той стана.

– Предстои ми да направя вечерна визитация. Бих желал да ме придружите. Сестрата ще ви даде бяла престилка. Пред пациентите ще минете за мой асистент.

Не знаех какво целеше той, но взех престилката, която сестрата ми подаде.

Вървахме по дългите коридори. През широките прозорци падаше розовото сияние на залеза. Това беше мека, приглушена светлина, трептяща като недействителна. Няколко прозореца бяха отворени. Нахлуваше уханието на цъфтящите липи.

Яфе отвори една врата. Неприятен дъх на застояло ни блъсна в

лицето. Една жена с чудесна коса в цвета на старо злато, по която играеха светли отражения, морно вдигна ръката си. Челото ѝ беше благородно и тясно при слепоочията. Под очите чак до устата имаше превръзка. Яфе я свали предпазливо. Видях, че жената вече нямаше нос. На негово място зееше червена рана с неясни очертания, струпеи и две дупки сред нея. Яфе я закри с превръзката.

– Добре – каза той приветливо и се обърна да излезе.

Затвори вратата след себе си. За момент останах във и се загледах в меката светлина на вечерта.

– Елате! – повика ме Яфе и влезе пред мен в следващата стая. Посрещнаха ни дрезгавите хрипове на болен, задъхващ се от висока температура. Беше мъж с оловен цвят на лицето, по което имаше странно ярки, червени петна. Устата му беше отворена, очите – изпъкнали, а ръцете неспокойно шареха по завивката.

Болният беше в безсъзнание. Листът за температурата сочеше неизменно четиридесет градуса. Една сестра седеше до леглото и четеше. Когато Яфе влезе, тя остави книгата настрана и се изправи. Той погледна температурния лист и поклати глава.

– Двойна пневмония и плеврит. От една седмица се бори като бик. Беше почти оздравял. Болестта се върна. Много рано бе тръгнал отново на работа. Жена и четири деца. Безнадеждно. – Яфе прислуша гърдите и опипа пулса. Сестрата му помагаше. При това книгата ѝ падна на пода. Вдигнах я и видях, че беше готварска книга. Човекът в леглото непрестанно драскаше по завивката с пръсти, извити като пипала на паяк.

Това беше единственият звук в стаята.

– Останете тук и през нощта, сестра – каза Яфе.

Излязохме. Навън розовият здрач беше придобил по-наситен цвят. Сега изпълваше коридора като облак.

– Проклетата светлина! – казах аз.

– Защо? – попита Яфе.

– Не се свързват едното с другото.

– О, не – каза той, – свързват се.

В съседната стая лежеше една хъркаща жена. Докарана в болницата подир обед. Тежко отравяне с веронал. Предишния ден мъжът ѝ претърпял злополука. Със счупен гръбначен стълб, но в пълно съзнание, крещящ и го занесли в къщи. Там издъхнал през нощта.

– Тя ще оцелее ли? – попитах аз.

– Навярно.

– За какво?

– През последните години имах пет подобни случая – каза Яфе. – Само една се опита втори път да сложи край на живота си. С газ. Тя умря. Две от останалите отново се омъжиха.

В следващата стая лежеше мъж, парализиран от дванадесет години. Беше с восьъчно лице, рядка черна брада и твърде големи, кротки очи.

– Как е? – попита го Яфе.

Човекът отговори с неопределено движение. Сетне посочи към прозореца.

– Погледнете небето! Иде дъжд, усещам го. – Той се засмя. – Кога-то вали, по-добре се спи.

Пред него върху завивката имаше кожен шах с фигури, които можеше да се закрепват. Струпани бяха още куп вестници и няколко книги.

Продължихме обиколката. Видях млада жена с ужасени очи и сини устни, разкъсани при тежко раждане; недъгаво дете с изкривени тънки крака и огромна глава; мъж без стомах; старица, която приличаше на сова и плачеше, че близките ѝ не се грижели за нея; за тях тя умираше много бавно; сляпа, която вярваше, че отново ще прогледне; сифилитично дете с кървав обрив и баща му, който седеше на неговото легло; една жена, на която сутринта бяха отрязали и втората гърда; друга, изкривена от ставен ревматизъм; трета, на която бяха извадили яйчниците; работник с премазани бъбреци. Тъй се редеше от стая в стая, от стая в стая, все същото – стенещи, конвулсивно свити тела, застинали, почти угаснали образи, едно кълбо, един, сякаш безкраен низ от страдания, страх, примирение, болка, отчаяние, надежда, злочестина; и всеки път, щом вратата се затвореше, в коридора изведнъж ни обливаше розовият светлик на неземната вечер, след ужаса на стаите-килии се появяваше отново и отново нежният облак от мек, сивозлатист зрак, за който човек не можеше да каже дали излъчва страховит присмех, или свръхчовешка утеха.

Пред входа на операционната зала Яфе се спря. През матовите стъкла на вратата проникваше ярка светлина. Две милосърдни сестри вкараха ниска количка. Една жена лежеше на нея. Срещнах погледа ѝ. Тя изобщо не ме виждаше. Гледаше някъде, в необхватна далнина. Но аз се сепнах от тези очи, толкова смелост и самообладание, и спокойствие имаше в тях.

Изведнъж по лицето на Яфе пролича умора.

– Не зная дали беше правилно – каза той, – но не би имало смисъл да ви успокоявам с думи. Нямахте да ми вярвате. Сега видяхте, че много от тези хора са по-тежко болни от Пат Холман. Някои от тях вече нямат

нищо друго освен една надежда. Но повечето превъзможват болестта. Оздравяват. Ето какво исках да ви покажа.

Кимнах.

– Правилно беше.

– Преди девет години почина жена ми. Беше на двадесет и пет години. Никога не бе боледувала. Грип.

Яфе помълча един момент.

– Разбирате защо ви го казвам? – Отново кимнах. – Нищо не се знае предварително. Смъртно болният може да надживее здравия. Животът е странно нещо. – Сега лицето му беше много набръчкано. Приближи се една сестра и му пошепна няколко думи. Той изопна рамене ѝ, кимвайки с глава, посочи към операционната зала. – Вече трябва да влизам. Ако имате грижи, не го показвайте пред Пат. Това е най-важното. Бихте ли могли?

– Да – обещах аз.

Той ми подаде ръка и заедно със сестрата бързо влезе през стъклената врата във варнобяло осветената зала.

Бавно слязох по многото стъпала. Колкото по-надолу се спусках, толкова по-тъмно ставаше, а на първия етаж вече горяха електрическите лампи. Когато излязох на улицата, видях как откъм хоризонта още веднъж полъхна розов здрач, като че ли бе тласнат от нечие дълбоко дихание. Но веднага след това угасна и посивя.

Седях известно време в колата и се взирах пред себе си. После се съвзех и потеглих обратно към работилницата. Кьостер ме чакаше пред вратата. Спрях колата в двора и слязох.

– Ти знаеше ли? – попитах го аз.

– Да, но Яфе искаше сам да ти го каже. Кимнах.

Кьостер ме изгледа.

– Ото – подхванах аз, – не съм дете и зная, че още нищо не е изгубено. Но все пак може би ще ми бъде трудно тази вечер, когато остана сам с Пат, да не се издам. Утре няма. Дотогава ще го преодолея. Искаш ли днес да отидем някъде всички заедно?

– Разбира се, Роби. Аз мислих вече за това и казах на Готфрид.

– Тогава дай ми Карл още веднъж. Първо ще се върна вкъщи и ще взема Пат, а по-късно, след един час, и вас.

– Добре.

Потеглих. На „Николай щрасе“ се сетих, че бях забравил кучето. Обърнах и потеглих обратно, за да го взема.

В магазина не светеше, но вратата бе отворена. Антон седеше в дъното на помещението върху походно легло. В ръката си държеше бутилка.

– Густав ме напои – каза той; миришеше като цяла спиртоварна. Терьерът скочи срещу мене, подуши ме и лизна ръката ми. Очите му проблясваха със зелени отсенки в косата светлина, която падаше откъм улицата. Антон се изправи. Олюляваше се и неочаквано заплака. – Кученцето ми, и ти си отиваш, всичко си отива, Тилда умря, Мина си отиде, кажете ми защо всъщност живеят още такива като мене?

Само това ми липсваше: малката, безутешна електрическа крушка, която той едва сега запали, тихото шумолене на костенурките и птички-те и дребният подпухнал човек в този магазин.

– Богатите, те знаят защо... но кажете ми защо изобщо живее наше-го брата? Защо живеем ние, клетите пинчери, господине? – Маймуната нададе жалостив вик и като бясна заскача насам-натам по своята пръчка. Уголемена, сянката ѝ се мяташе заедно с нея по стената. – Коко – хълцаше дребният човек, който бе седял и пил сам в тъмнината, – единствен мой, ела! Той протегна ръката си с бутилката. Маймуната я улови.

– Ще съсипете животното, ако му давате да пие – казах аз.

– И така да е, господине – заекна той. – Няколко години повече или по-малко във веригата е все едно... все едно, господине...

Взех кучето, което топло се притискаше о мен, и излязох. Гъвкаво, с дълги меки движения, то пристъпваше редом, докато вървахме към колата.

Стигнал у дома, предпазливо се заизкачвах нагоре, водейки кучето на каишка. В коридора спрях и се погледнах в огледалото. Лицето ми беше както обикновено. Почуках на вратата на Пат, откряхнах я леко и пузнах кучето в стаята.

Останах в коридора, държах каишката и чаках. Но ненадейно вместо гласа на Пат чух баса на госпожа Залевски.

– Боже господи!

Въздъгнах и надзърнах вътре. Страхувах се само от първата минута, в която щях да бъда сам с Пат. Сега всичко беше лесно; госпожа Залевски беше предпазен буфер, на нея човек можеше да разчита. Величествено, като на трон, тя бе седнала пред масата, на която имаше чаша кафе и колода карти, разстлани в мистичен ред. Пат се бе сгушила до нея с грейнали очи и слушаше да ѝ предсказва бъдещето.

– Добър вечер – казах аз, изведнъж много радостно.

– Ето го да иде – отвърна госпожа Залевски с достойнство. – От къс

път по вечерно време заедно с един черноок господин над къщата.

Кучето се изкубна и между краката ми се втурна с лай в стаята.

– Боже мой! – извика Пат. – Но това е ирландски териер!

– Моите почитания! – казах. – До преди няколко часа не знаех това.

Тя се сведе над кучето и то буйно скочи към нея.

– Как се казва, Роби?

– Нямам представа. Вероятно Коняк или Уиски, или нещо подобно, според вкуса на последния му собственик.

– На нас ли принадлежи?

– Доколкото едно живо същество може да принадлежи на друго, да.

Пат се бе задъхала от радост.

– Ще го наречем Били, Роби! Като момиче майка ми имала такава куче. Често ми разказваше за него. То също се наричало Били!

– Тогава изборът ми е много добър – казах аз.

– Научено ли е да не мърси в стаята? – попита госпожа Залевски.

– Има родословно дърво като на княз – отвърнах аз. – А князете не мърсят в стаята.

– Когато са малки, да. На каква възраст е?

– Осем месеца. Равняват се на шестнадесет години за хората.

– Трябва само да бъде изкъпано, това е всичко.

Пат стана и прегърна госпожа Залевски. Гледах я изумен.

– Винаги съм желала да имам куче – каза тя. Нали можем да го задържим? Нали нямате нищо против?

За пръв път, откакто я познавах, мама Залевски беше смутена.

– Е, добре, от мен да мине – отвърна тя. – И картите го показваха. Изненада в къщи чрез един господин.

– Показваха ли и това, че тази вечер ще излезем? – попитах аз.

Пат се засмя.

– Дотам още не бяхме стигнали, Роби. Бяхме стигнали само до тебе.

Госпожа Залевски стана и събра картите си.

– На картите човек може да вярва и да не вярва или пък да ги приема наопаки като Залевски. На него всякога девятка пика се явяваше като предвестник на беда над стихията на течачото. Затова мислеше, че трябва да се пази от вода. А трябваше от ракия й пилзенска бира.

– Пат – казах аз, след като госпожа Залевски си излезе, и я прегърнах силно, – чудесно е да се върна в къщи и да те намеря тук. За мен винаги е изненада. Винаги, когато изкачвам последните стъпала на стълбището и отключвам вратата, сърцето ми се разтуптява; сякаш това не

може да бъде истина.

Тя ме погледна усмихната. Почти никога не отговаряше, като ѝ кажех нещо подобно. Не бих могъл да си представя и трудно бих го понесъл, ако тя ми отговореше по сходен начин; намирах, че една жена не бива да казва на мъжа, че го обича. Само очите на Пат ставаха лъчезарни, щастливи и с това тя изразяваше повече, отколкото с поток от думи.

Държах я в обятията си, чувствавах топлината на нейната кожа и лекото ухание на косата ѝ, държах я и вече нямаше нищо извън нея, тъмнината се отдръпваше назад, Пат беше тук, живееше, дишаше и нищо не бе изгубено.

– Наистина ли ще излезем, Роби? – попита тя близо до лицето ми.

– Дори всички заедно – отвърнах аз. – Кьостер и Ленц също. Карл вече е пред вратата.

– А Били?

– Естествено и Били ще дойде с нас. Какво бихме правили иначе с остатъците от вечерята? Или си вечеряла вече?

– Не, още не. Чаках те.

– Но ти не бива да ме чакаш. Никога. Страшно е да чакаш нещо.

Тя поклати глава.

– Ти не разбираш това, Роби. Страшно е само да нямаш нищо, което би могъл да очакваш.

Пат запали лампата пред огледалото.

– Но сега трябва да се обличам, иначе няма да успя. Ти също ли ще се преоблечеш?

– По-късно – отвърнах аз. – Нека остана още малко тук.

Повиках кучето при себе си и се настаних в креслото до прозореца. Обичах да седя така кротко и да гледам как Пат се облича. Никога не усещах по-силно тайната на вечно непознатото у жената, отколкото при това тихо движение насам-натам пред огледалото, замислено вглеждане и дълбоко потъване в себе си, при това плъзгане назад към подсъзнателното, към усета на пола. Не бих приел, че една жена може да се облича, като бърби и се смее; ако пък го прави, тогава ѝ липсва тайнствеността и неразгадаемото вълшебство на вечно неуловимото. Обичах у Пат нейните меки и гъвкави движения пред огледалото; чудесно беше да гледаш как тя посяга към косата си или как внимателно и предпазливо тегли към слепоочията, сякаш беше стрела, молива за вежди. Тогава у нея се появяваше нещо от кошутата или тънката пантера, а също и от амазонката, преди встъпване в бой. Тя забравяше всичко наоколо, лицето ѝ ставаше сериозно и съсредоточено, стоеше внимателно и спокойно пред

огледалото и докато се приближаваше плътно към него, се създаваше впечатлението, че това не е огледален образ, а от сумрака на действителността и хилядолетията са изплували две жени с прастар, мъдър поглед, и се взират в очите си смело и изпитателно.

През отворения прозорец откъм гробището в стаята долиташе свежият лъх на вечерта. Седях там притихнал, но нищо не бях забравил от следобеда, разбирах всичко много точно, а погледнех ли към Пат, усещах как тегнешката печал, която беше заседнала като камък в душата ми, се обливаше от една стихийна надежда, как се преобразяваше и странно се примесваше с нея, как преливаха едно в друго скръбта, надеждата, вятърът, вечерта и красивото момиче между осветените огледала и лампи; дори за момент неочаквано имах странното усещане, че това действително и в някакъв чудно дълбок смисъл е животът, а може би дори и щастието: любов с толкова много тъга, страх и мълком стаено прозрение.

XIX

Чаках, спрял на пищата. Появи се Густав със своята кола и застана зад мене.

– Какво прави кучето, Роберт? – попита ме той.

– О, чувствава се чудесно.

– А ти?

Зле настроен, магнах с ръка.

– Бих се чувствувал чудесно, ако печелех повече. Представи си, днес имам всичко на всичко два курса от по петдесет пфенига!

Той кимна.

– Все по-зле върви. Какво ли още има да ни дойде до главата!

– А тъкмо сега е необходимо да печеля пари! – казах аз. – Тъкмо сега! Много пари!

Густав се почеса по брадичката.

– Много пари! – после ме измери с поглед. – Реално от никъде не можем да нагребем грошове, Роберт. Единствено чрез спекула. Какво би казал за тотализатора? Днес има надбягвания. Знам едно първокласно бюро. Неотдавна заложих на Аида и спечелих двадесет и осем пъти повече от залога си.

– Каквото и да е, все ми е едно. Главното е да има някакъв изглед.

– Опитвал ли си някога?

– Не.

– Тогава ти имаш чиста ръка! Това обещава нещо. – Той погледна часовника си. – Хайде! Да идем ли? Ще стигнем точно навреме.

– Добре. – След случая с кучето изпитвах голямо доверие към Густав.

Бюрото, където приемаха залозите, се намираше в доста голямо помещение. Вдясно бе отделена будка за цигари, вляво беше тотализаторът. Цялата витрина бе отрупана със зелени и розови спортни вестници и с написани на пишешца машина съобщения за надбягвания. Покрай едната стена имаше дълъг пулт за писане с няколко мастилници. Зад него безспир сновяха трима мъже. Единият крещеше по телефона, другият тичаше насам-натат с бележки в ръка, а третият, тикнал чак на тила своето бомбе, местеше между зъбите си дебела, черна, раздъвкана бразилска пура; беше без палто, със запретнати ръкави, стърчеше зад едно от писалищата и вписваше залаганията. Ризата му бе в най-наситения

виолетов цвят.

За мое учудване в бюрото цареше голямо оживление. Виждаха се предимно незначителни хора: занаятчии, работници, дребни чиновници, няколко проститутки и сутеньори. Още на вратата ни спря мъж с мръсни сиви гамаши, сиво бомбе и орфан сив редингот.

– Фон Билинг. Ще залагат ли господата. От сигурно по-сигурно!

– На луната! – отвърна Густав, на чието лице тук в бюрото изведнъж се появи съвсем друг израз.

– Само петдесет пфенига – настояваше Билинг. Познавам треньорите лично. От по-рано – добави той в отговор на един мой поглед.

Густав вече изучаваше списъците на участниците в надбягванията.

– Кога ще излезе Отьой? – извика той, обърнат към чиновниците.

– В пет часа – изкрюка един служащ.

– Филомена, чудесна кранта! – изръмжа Густав. – Държавен кон с тежка походка. – От вълнение той вече се обливаше в пот.

– Кой е следващият? – попита той.

– Хопегартен – подхвърли някой до него.

Густав отново се задълбочи в списъците.

– За начало всеки от нас ще заложи по две марки за Тристан, победа! – обяви той.

– Имаш ли някаква представа от тази работа? – попитах аз.

– Представа ли? – отвърна Густав с въпрос. – Познавам всяко конско копито.

– И въпреки това залагате на Тристан? – каза някой до нас.

– Прилежната Лизхен, човече, това е единственият шанс! Познавам лично Джони Бърнс.

– Аз пък – отвърна Густав, – съм собственик на конюшната на Прилежната Лизхен. Зная по-добре.

Той извика нашите залози на човека отсреща до писалището. Получихме по една бележка и седнахме в предната част на помещението, където имаше няколко маси и столове. Около нас се разнасяха най-различни имена. Неколцина работници спореха за спортни коне от Ница, двама пощенски раздавачи проучаваха сведенията за времето от Париж, а един файтонджия се хвалеше, че някога участвувал в конни надбягвания. Само някакъв дебелан с шръкнали коси седеше безучастно на своята маса и поглъщаше сандвич след сандвич. Двама мъже стояха, опрели гърбове на стената, и гледаха жадно към него. Всеки от тях държеше по един билет в ръка, но бяха с тъй хлътнали лица, сякаш от много дни не бяха яли.

Телефонът иззвъня рязко. Всичко живо наостри уши. Чиновникът извикваше имената. За Тристан не се чу ни дума.

– Проклятие! – каза Густав и се изчерви. – Соломон е победил! Кой би помислил, да не би вие? – попита той гневно застъпника на Прилежната Лизхен. – Вие попаднахте в обобщението: „Освен това участвуваха...“

Фон Билинг се появи помежду ни.

– Господа, да бяхте ме послушали, господа! Соломон щях да ви кажа! Само Соломон! Искате ли да заложите за следващото надбягване?...

Густав изобщо не слушаше. Той се бе успокоил и като познавач се бе увлякъл в разговор с Прилежната Лизхен.

– Разбирате ли малко от коне? – попита ме Билинг.

– Никак.

– Тогава залагайте, залагайте, но само днес добави той шепнешком. – И никога вече! Послушайте ме! Залагайте – няма значение на кого – на Крал Лир или на Сребърния молец, може и на Лъор бльо. Не искам да печеля от това. Дайте ми нещо, ако спечелите. – Той трепереше от играческа страст. Познавах правилото от покера: новациите печелят често.

– Добре – съгласих се аз, – а за кой?

– За който пожелаете... за които пожелаете...

– Лъор бльо не звучи лошо – казах аз. – Тогава десет марки за Лъор бльо.

– Ти луд ли си? – попита Густав.

– Десет марки за тази грохнала старица, от която отдавна е трябвало да направят салам!

Прилежната Лизхен – Густав току-що бе назовал мъжа, „дерач на коне“ – се съгласи с пълна уста.

„Виж го ти! Взел да залага на Лъор бльо! Това е крава, а не кон, господине! Майски сън ще го изпревари на два крака, стига да поиска! Победа!“

Билинг ме гледаше закланателно и ми правеше знаци.

– Победа – казах аз.

– Не те бива за тая работа – изсумтя презрително Прилежната Лизхен.

– Човече! – Сега и Густав ме гледаше така, като че се бях превърнал в хотентот. – Джипси II, това знаят и децата в майчина утроба.

– Държа на своя Лъор бльо – потвърдих аз. Би било в разрез с всички неведоми закони на щастието сега да променям коня, на който заложих.

Мъжът с лилавата риза ми предаде бележката. Густав и Прилежната Лизхен ме гледаха така, сякаш имах бубонна чума! Те видимо се отдръпнаха от мен и насочили се към служителя, за да заложат на Джипси II и Майски сън, избухнаха във взаимен подигравателен смях, в който все пак се съдържаше и уважението на познавачите един към друг.

В този момент някой се строполи. Беше един от измършавелите мъже, които стояха в предната част на залата край масите. Той се свлече по стената и тупна силно на земята. Двамата пощенски раздавачи го вдигнаха и го оставиха на един стол. Лицето му беше сиво-бяло, устата – отворена.

– Хайде бе! – каза една от проститутките, пълна, мургава персона с гладка коса и ниско чело. – Няма ли кой да донесе чаша вода!

Видя ми се чудно колко малко хора се загрижиха за изпадналия в безсъзнание. Повечето само го погледнаха бегло и отново се заеха с наддаванията.

– Всеки момент се случва нещо подобно – каза Густав. – Безработни. Залагат и последния си пфениг. Дебнат винаги най-голямата печалба, хиляда за десет.

От будката за цигари се приближи файтонджията с чаша вода. Мургавата проститутка потопа в нея носната си кърпичка и избърса челото и слепоочията на мъжа. Той въздъхна и изведнъж отвори очи. Имаше нещо страховито в безумното и внезапно отваряне на това съвсем угаснало лице, сякаш друго, непознато същество гледаше през отворите на застиналата сиво-бяла маска.

Момичето пое чашата с вода и даде на мъжа да пие. При това го придържаше като дете в ръцете си. После се пресегна и взе от масата един сандвич на равнодушния дъвкач с шръкналите коси.

– Е, хапни де, хапни малко, ама бавно, бавно; да не ми отхапеш пръста! Така, а сега пийни пак.

На масата дебелият гледаше косо към своя сандвич, но не казваше нищо. Цветът бавно се върна на лицето на гладния. Той поседя още известно време, а след това, залитайки, се изправи. Момичето го изпрати до вратата, като го подкрепяше. Тогава бързо хвърли поглед назад и отвори чантичката си.

– На, веднага се измитай и по-добре яж, отколкото да залагаш...

Един от сутензорите, който през цялото време стоя с гръб към момичето, сега се обърна. Беше с лице на хищна птица, с шръкнали уши, носеше лачени обувки и спортен каскет.

– Какво му даде? – попита той.

– Грошове.

Той я блъсна с лакът в гърдите.

– Повече ще е било. Друг път да ме питаш!

– Не преувеличавай толкова, Еде – каза един друг. Проститутката извади своята пудриера и начерви устните си.

– И все пак е истина – каза Еде. Проститутката не отговори нищо.

Телефонът иззвъня. Наблюдавах Еде и не обърнах внимание на телефонния разговор.

– Светът нарича това късмет! – чух изведнъж да гърми Густав. – Господа, това е повече от късмет! Това е истински гигантски късмет! – Той ме удари по рамото. – Сто и осемдесет марки ти се изсипаха! Твое то конче със смешното име е спечелило!

– Какво? Наистина ли? – попитах аз.

Мъжът с раздъвканата бразилска пура и ризата в разкошен лилав цвят кимна кисело и взе бележката ми.

– Кой ви насочи?

– Аз – каза Билинг бързо с ужасно унизителна, пълна с очакване усмивка и се мушна пред мене с поклон. – Аз, ако позволите... при моите връзки...

– Добре, човече...

Шефът изобщо не го погледна и ми наброи парите. За момент в цялото помещение настана пълна тишина. Всичко живо ме гледаше. Дори невъзмутимият дъвкач вдигна глава.

Прибрах банкнотите.

– Спрете! – пошепна ми Билинг. – Спрете! – По лицето му бяха избили червени петна. Тикнах в ръката му десет марки.

Густав се усмихна и ме удари с юмрук в ребрата. – Видиш ли? Какво ти казвах! Трябва само Густав да слушаш и тогава ще гребеш пари с лопата!

Съзнателно пропуснах да напомня на бившия санитарен ефрейтор за Джипси II. Но явно веднага след това той сам се сети за него.

– Да си вървим! – каза Густав. – Днес познавачите нямат късмет!

На вратата някой ме дръпна леко за ръкава. Беше Прилежната Лизен.

– За кого бихте заложили при надбягванията в памет на Масловски? – попита ме той с любопитство и респект.

– Само за „О, Таненбаум“⁴⁴ – казах аз и отидохме с Густав в най-

---

4. Заглавие на немска коледна песничка. – Б.пр.

близката кръчма, за да изпием по чаша за здравето на Лъор бльо.

Един час по-късно вече бях загубил тридесет марки. Не можех да се откъсна от играта. Но после престанах. На излизане Билинг пхна в ръката ми някакво листче.

– Ако някога имате нужда от нещо! Или някой от вашите познати. Аз имам представителство. – Беше реклама за домашни киноапарати. – Посреднича и за продажба на стари дрехи – извика той след мене. – Плащам в брой!

В седем часа се върнах в работилницата. Карл беше на двора, моторът му шумеше.

– Добре, че идваш Роби – извика Кюстер. – Веднага ще излезем да го изпробваме. Качи се!

Цялата фирма беше готова и в очакване. Ото бе променил и подобрил някои неща в Карл, защото след две седмици искаше да участвува в едно планинско автомобилно състезание. Сега ни предстоеше първото изпитателно пътуване.

Качихме се. До Кюстер седеше Юп със своите огромни състезателски очила. Би му се пръснало сърцето, ако не го вземехме с нас. Двамата с Ленц седнахме отзад.

Карл потегли. Стигнахме до дългата изходна градска улица и вдигнахме сто и четиридесет километра. Ленц и аз се бяхме привели напред и ниско над облегалата на предните седалки; въздушното течение беше силно, човек би помислил, че ще му отнесе главата. Тополите от двете страни на пътя прелитаха край нас, гумите свиреха, а чудесният тон на мотора ни пронизваше чак до мозъка на костите като буен вик на свободата. След четвърт час забелязахме пред себе си една черна точка, която бързо се уголемяваше. Това беше сравнително голяма кола, която се движеше със скорост около осемдесет до сто километра. Тя не вървеше в права линия по шосето, а криволичеше. Пътят беше доста тесен. Затова Кюстер намали скоростта. Когато се приближихме на сто метра и понечихме да дадем сигнал, изведнъж видяхме вдясно по един страничен път да се задава мотоциклетист, който веднага след това изчезна зад някакъв храст пред кръстовището.

– Дявол да го вземе, тоя ще направи бяла! – извика Ленц.

В същия миг видяхме, че мотоциклетистът се появи на шосето, на двадесет метра пред колата. Вероятно не бе преценил правилно скоростта и затова сега се мъчеше да я изпревари, описвайки дъга пред нея. Колата остро се отклони наляво, за да избегне сблъскването, ала в същия

момент и мотоциклетистът изви наляво. Колата пак се придвижи надясно и засегна с калника си мотоциклета, който се преобърна. Мотоциклетистът излетя напред на шосето. Колата взе да се занася, шофьорът не можа да я овладее, тя събори пътеуказателя, пречупи стълба на крайпътната лампа и с пукот и трясък се удари в едно дърво.

Всичко това стана за няколко секунди. В следния миг с нашата все още висока скорост се бяхме приближили вече, гумите свистяха, Кюстер прекара Карл като кон между мотоциклетиста, мотоциклета и застаналата напреки димяща кола, вляво почти досегна ръката на поваления, а вдясно – задницата на колата. После моторът изрева, Карл отново тръгна направо, спирачките изскърцаха, стана тихо.

– Майсторски го направи, Ото – каза Ленц.

Изтичахме назад и отворихме вратите на колата. Моторът още работеше. Кюстер посегна към арматурното табло и издърпа ключа. Зададеният шум на машината замря и ние чухме стонове.

Всички стъкла на тежката лимузина бяха строшени. В полумрака на купето видяхме обляното с кръв лице на жена. До нея имаше мъж, притиснат между волана и седалката. Извадихме първо жената и я положихме на шосето. Цялото ѝ лице беше нарязано, няколко парчета още стърчаха, но кръвта се стичаше. По-зле беше дясната ръка. От ръкава на белия жакет, който бе вече светлочервен, се нижеха едри капки кръв. Ленц го разряза. Рукна струя кръв, сетне продължи да тече на тласъци. Артерията беше прерязана. Ленц сви носната си кърпа като тампон.

– Освободи мъжа, аз скоро ще свърша тук – каза той. – Веднага трябва да идем в най-близката болница.

За да измъкнем мъжа, се налагаше да отвинтим облегалото на седалката. За щастие имахме достатъчно инструменти със себе си и го направихме твърде бързо. Мъжът също кървеше и видимо имаше счупени няколко ребра. Когато му помогнахме да излезе, той се свлече с вик. Пострадало бе и коляното му, но в момента не можехме да направим нищо.

На заден ход Кюстер докара колата близо до мястото на злополуката. Като го видя да се приближава толкова, жената нададе истеричен писък от страх, макар колата да се движеше съвсем бавно. Свалихме назад една от предните седалки и така успяхме да положим мъжа. Нагласихме жената да седне отзад. Аз застанах до нея на стъпалото. От другата страна Ленц придържаше мъжа.

– Стой тук и пази колата, Юп – каза Ленц.

– Къде собствено се дяна мотоциклетистът? – попитах аз.

– Измъкна се, докато бяхме заети с работа – обясни Юп.

Бавно потеглихме. В околностите на близкото село имаше малък санаториум. Често го бяхме виждали, минавайки покрай него. Беше бял и нисък, разположен на един хълм. Доколкото знаехме, беше един вид частна психиатрична клиника за леко болни, богати пациенти, ала положително там имаше лекар.

Изкачихме се на хълма и позвънихме. Появи се една много хубава сестра; тя пребледня, като видя кръвта, и изтича обратно. Веднага след това излезе втора, значително по-възрастна.

– Съжалявам – започна тя незабавно, – но ние не сме подготвени за оказване помощ на пострадали при злополука. Ще трябва да идете във Фирховата болница. Не е далеч.

– Тя е почти на един час път оттук – отвърна Кюостер.

Сестрата го гледаше неприветливо.

– Ние съвсем не сме съоръжени за подобно нещо. Тук нямаме и лекар...

– Тогава нарушавате закона – заяви Ленц. – Частно заведение от рода на вашето е задължено винаги да има лекар. Ще ми позволите ли да ползвам вашия телефон? Бих искал да телефонирам в Дирекцията на полицията и в редакцията на един ежедневник.

Сестрата се поколеба.

– Смятам, че можете да бъдете спокойна – каза Кюостер студено. – Вашият труд положително ще бъде заплатен добре. Първо ни е необходима една носилка. Лекаря вие естествено ще успеете да намерите. – Сестрата все още се колебаеше. – Съгласно закона сте длъжни да имате ръчна носилка – обясни Ленц, – както и достатъчно превързочен материал...

– Да, да – отвърна тя забързано, явно поразена от тъй голямата осведоменост на Ленц, – веднага ще пратя някого...

Сестрата изчезна.

– Какво ли не става! – казах аз.

– Може да ти се случи същото и в градска болница – отговори Готфрид спокойно. – Първо парите, после бюрокрацията и най-накрая идва ред на помощта.

Върнахме се при колата и помогнахме на жената да излезе. Тя дума не продумваше; само гледаше ръцете си. Въведохме я в една малка ординаторска стая на партера. После дадоха носилката за мъжа. Положихме го на нея. Той стенеше.

– Един момент...

Погледнах го. Затвори очи.

– Бих искал никой да не узнае нищо – с мъка изрече той.

– Но вие нямате никаква вина – отвърна Кьостер. – Видяхме как стана злополуката и на драго сърце ще ви бъдем свидетели.

– Не за това – каза мъжът, – по други причини бих искал да не се разчува. Вие разбирате... – Той погледна към вратата, през която бе влязла жената.

– Тогава тук сте на подходящо място – заяви Ленц. – Това е частна клиника. Единственото, което остава да се направи, е колата ви да изчезне, преди да я види полицията.

Мъжът се приповдигна едва-едва.

– Бихте ли сторили и това за мене? Да телефонирате в някоя ремонтна работилница? И дайте ми, моля, своя адрес! Бих искал... аз съм ви задължен...

С едно движение на ръката Кьостер отказа.

– О, не – изрече мъжът, – бих искал да зная...

– Много просто – отвърна Ленц, – ние самите имаме ремонтна работилница и сме специалисти по коли като вашата. Ако сте съгласен, веднага ще я вземем със себе си и ще ви я оправим. По този начин ще се помогне и на вас, а донякъде и на нас.

– С удоволствие – каза мъжът. – Вземете моя адрес. После ще дойда сам да си прибера колата. Или ще пратя някого.

Кьостер пусна визитната му картичка в джоба си и ние го внесохме. Междувременно лекарят – млад човек – беше дошъл. Вече бе измил кръвта от лицето на жената и сега се виждаха дълбоките порязвания. Жената се приповдигна на здравата си ръка и се вторачи в огледалния никел на едно блюдо върху превързочната маса.

– О – каза тя тихо и се отпусна с ужасени очи.

Отидохме в селото и попитахме за някоя работилница. От един ковач заехме някои неща за изтеглянето на колата и едно въже и му обещахме двадесет марки за това. Но той беше недоверчив и искаше да види колата. Взехме го с нас и се върнахме обратно.

Юп беше застанал по средата на пътя и махаше с ръка. Но ние и без него разбрахме какво се бе случило. На пътя бе спрял стар висок мерцедес и четири души се готвеха да повлекат повредената кола.

– Точно навреме идваме – каза Кьостер.

– Това са братята Фогт – обади се ковачът. Опасна банда. Живеят наблизко. Каквото им падне, не го изпускат от ръцете си.

– Ще видим – каза Кьостер.

– Обясних вече всичко на тези хора, господин Кюстер – прошепна Юп. – Мръсна конкуренция. Искат да вземат колата в собствената си работилница.

– Добре, Юп. Засега стой тук.

Кюстер отиде при най-едрия от четиримата и го заговори. Заяви му, че колата принадлежи на нас.

– Имаш ли нещо твърдо у себе си? – попита Ленц.

– Само връзка ключове, но тя ще ми трябва. Взemi един малък френски ключ.

– По-добре не, би могло да доведе до тежка телесна повреда. Жалко, че съм с толкова леки обувки. Иначе един ритник все пак би бил най-доброто – казах аз.

– Ще се присъедините ли към нас? – попита Ленц ковача. – Тогаваше се изравним – четирима срещу четирима.

– Не, пазя се. Та утре те ще разрушат бараката ми. Оставам строго неутрален.

– И това е правилно – каза Готфрид.

– Аз съм с вас – обяви Юп.

– Да не си посмял! – казах. – Ти ще внимаваш дали не идва някой, нищо повече.

Ковачът се поотдалечи от нас, за да покаже още по-ясно строгия си неутралитет.

– Я не дрънкай врели-некипели! – чух веднага след това да ръмжи най-големият от братята Фогт срещу Кюстер. – Който пръв стигне на мелницата, пръв и мели! Край! Хайде карайте!

Кюстер повторно заяви, че колата принадлежи на нас. Предложи на Фогт да го откара до санаториума, за да може лично да се осведоми там. Фогт се хилеше презрително. Двамата с Ленц се приближихме.

– Сигурно и вие иска те да идете в болницата, а? – попита Фогт. Кюстер не отговори, а пристъпи до автомобила. Останалите трима Фогт се изправиха. Сега те стояха плътно един до друг.

– Я подайте въжето насам! – каза ни Кюстер.

– Мисли му! – отвърна най-стариият Фогт. Беше с цяла глава по-висок от Кюстер.

– Съжалявам – каза Кюстер, – но ние ще вземем колата.

Ние с Ленц с ръце в джобовете бавно се примъкнахме още по-близо. Кюстер се наведе до колата. В същия момент с един ритник Фогт го отхвърли настрана. Ото беше предвидил това. На секундата той му бе хванал крака и повалил Фогт. Веднага се изправи и удари в стомаха

следващия от братята, който тъкмо бе вдигнал пръчката от крика на колата, така че той се олюля и също се строполи на земята. В този момент ние с Ленц се спуснахме срещу другите двама. Веднага ме удариха в лицето. Не беше толкова силно, но носът ми се разкървави, със следния удар не успях, ръката ми се плъзна по тлъстата брада на противника, удариха ме повторно – близо до окото – и паднах тъй злосластно, че лежащият на земята Фогт, който бе ударен в корема, можа да се докопа до мене. Той ме притисна на асфалта и склочи ръце около врата ми. Налягах мускулите си, за да не ме удуши, и се мъчех да се извия и преобърна, за да го избутам с крака или да го ритна в корема. Но Ленц и неговият Фогт се бореха върху краката ми и аз не можех да се освободя. Въпреки напрегнатите мускули на шията дишах тежко, тъй като не можех да поема въздух през разкървавения си нос. Постепенно наоколо всичко стана стъкловидно, лицето на Фогт взе да трепери като желе пред очите ми и аз долових черни сенки зад главата си. При последното си движение неочаквано съзрях до себе си Юп; коленичил в канавката, той следял спокойно и внимателно как се вия и в една секунда на неподвижност, когато всичко му се сторило назряло, ударил с чук китката на Фогт. При втория удар Фогт ме пусна и както беше на земята, се метна бясно към Юп, който спокойно се отдръпна на половин метър и преспойно му нанесе хубав трети удар по пръстите, а после и един по главата. Изправих се, нахвърлих се върху Фогт, сега аз взех да го душа. В този момент проехтя животински рев и след това скимтене: „Пусни!... пусни!“ – Беше най-старият Фогт. Къостер му беше опънал и извил на гърба едната ръка. Фогт си беше ударил главата в земята, а сега Къостер беше опрял коляно на гърба му и продължаваше да извива ръката. Същевременно с коляното си той я прибутваше към тила му. Фогт ревеше, но Къостер знаеше, че трябва действително да го срази, ако искаме да ни остави на мира. С един гласък той му изкълчи ръката и едва тогава го пусна. Известно време Фогт остана да лежи на земята. Вдигнах поглед. Единият от братята още беше прав, но кръсците на другия просто го бяха сковали.

– Измитайте се, защото иначе ще повторим номера – викна му Къостер.

На прощаване още веднъж ударих главата на моя Фогт о земята. Ленц вече бе застанал до Къостер. Палтото му беше разкъсано. От ъгъла на устата му лъкатушеше струйка кръв. Изглежда, борбата не бе решена докрай, защото макар да беше окървавен, неговият Фогт също стоеше прав. Поражението на големия брат беше решило всичко. Никой не

дръзна да каже дума. Помогнаха на най-възрастния да се вдигне и отидоха при колата си. Останалият невредим се върна още веднъж и взе крика. Той гледаше Кьостер така накриво, като че ли виждаше дявола. След това мерцедесът потегли с дрънчене.

Ненадейно ковачът изникна отнякъде.

– Стига им толкова – каза той. – Такова нещо отдавна не им се бе случвало. Най-старият вече е лежал в затвора заради убийство.

Никой не му отговори. Кьостер изведнъж се потърси.

– Свинство! – каза той. След това се обърна. – Давай!

– Вече съм готов – отвърна Юп и довлече всичко необходимо за измъкването на колата.

– Я ела насам! – казах аз. – От днес нататък си подофицер и ти се разрешава да пушиш цигари.

Повдигнахме колата и с теленото въже я завързахме за Карл.

– Мислиш ли, че това няма да му навреди? – попитах Кьостер. – В края на краищата Карл е състезателен кон, а не товарно магаре.

Той поклати глава.

– Не е далеч. И пътят е равен.

Ленц седна в катастрофиралата кола и ние бавно потеглихме. Притиснах кърпата си до носа и гледах към здрачните нивя и слънчевия заник. В тях имаше необятен, ненакърняван от нищо мир и се долавяше, че на природата ѝ е напълно безразлично какво прави в света това зло мравешко гъмжило, наречено човечество. Беше много по-важно, че сега постепенно облаците се превръщаха в златни планини, виолетовите сенки на свечеряването безшумно долитаха откъм хоризонта, чучулигите се приютяваха в своите бразди от безкрайната небесна шир и бавно наставаше нощ.

Влязохме в нашия двор. Ленц се измъкна от повредената кола и тържествено свали шапка пред нея.

– Здравей, благословена! Идваш тук поради един тъжен случай, но на нас ще донесеш, преценено бегло, с любвеобилен поглед, около три, до три хиляди и петстотин марки. А сега ми дайте една голяма чаша черешова ракия и сапун – трябва да премахна следите от допира със семейство Фогт!

Всички изпихме по чаша и веднага се заехме да разглобим повредената кола колкото е възможно повече. Не винаги бе достатъчно само собственикът да поръча поправката на колата; често по-късно се явяваше представител на застрахователното дружество, за да я даде другаде, в работилница, с която има договор. Ето защо колкото повече я

разглобехме, толкова по-добре щеше да бъде. Тогава разноските за новия монтаж щяха да бъдат тъй големи, че би им струвало по-евтино да оставят колата на нас. Когато прекратихме работата си, беше се стъмнило.

– Тази вечер ще излезеш ли с таксито? – попитах Ленц.

– Изключено – отвърна Готфрид. – В печеленето на пари не бива да се прекалява. На мен за днес ми стига катастрофиралата кола.

– А на мен не – казах аз. – Ако ти не излезеш, ще обиколя нощните локали между единадесет и два.

– По-добре се откажи – подсмихна се Готфрид. – Вместо това се погледни в огледалото. Напоследък много зле му тръгна на носа ти. Както си с нос от кръмно цвекло, никой няма да се качи в колата ти. Спокойно се прибери в къщи и му слагай компреси.

Готфрид беше прав. Наистина носят ми изглеждаше ужасно. Затова скоро се сбогувах и си тръгнах за къщи. По пътя настигнах Хасе и вървахме заедно до нас. Хасе бе потънал в прах. Видът му беше жалък.

– Поотслабнал сте – казах аз.

Той кимна и ми разказа, че вечер почти не ядъл. Сега жена му едва ли не всеки ден прекарвала с познатите, които си намерила, и винаги се прибирала късно къщи. Той се радвал, че тя има развлечение, но нямал желание сам да си приготвя нещо за вечеря. Неизпитвал и голям глад; пък и бивал твърде уморен.

Докато с отпуснати рамене крачеше редом с мене, аз го наблюдавах от страни. Може би наистина вярваше в това, което казваше, но все пак беше тъжно човек да го слуша. Този брак и този кротък, скромен живот бяха съсипани единствено поради липсата на малко сигурност и малко пари. Мислех за това, че има милиони такива хора и че причината винаги е в малкото сигурност и малкото пари. По ужасен начин животът бе принизен до жалката борба за голо съществуване. Мислех за сбиването днес подир обед, мислех за това, което бях видял през последните седмици, мислех за всичко, което бях направил вече, а после се замислих за Пат и изведнъж бях обхванат от чувството, че никога няма да се уравновесява това – проломът беше твърде голям. Животът беше станал твърде мръсен за щастieto, то не можеше да бъде трайно, вече изчезваше врата в него, то ставаше само отдиш, колкото човек да си поеме дъх, но не и пристан.

Изкачихме се по стълбището и отключихме вратата. В коридора Хасе се спря.

– И тъй, довиждане...

– Тази вечер обаче хапнете нещо – казах аз.

С бегла усмивка той поклати глава, като че молеше за извинение, и влезе в своята пуста, тъмна стая. Гледах след него. Сетне продължих по дългия тесен коридор. Изведнъж чух тих напев. Не беше грамофонът на Ерна Бьоних, както отначало помислих; бе гласът на Пат. Тя беше сама в стаята си и пееше. Погледнах към вратата, зад която бе изчезнал Хасе, приведох се отново и се ослушах и тогава изведнъж склочих ръцете си – проклетие, нека хиляди пъти да е само отдих за поемане на дъх, не и пристан, нека да е хиляди пъти по-далеч от живота, толкова, че човек да не е в състояние да му вярва, но тъкмо защото не можеше да се повярва в него, тъкмо затова щастието беше отново и отново небивало, зашеметяващо и завладяващо!

Пат не бе чула стъпките ми. Тя седеше на пода пред огледалото и си пробваше една шапка, малка, черна шапчица. Лампата бе поставена на килима до нея. Стаята беше изпълнена от златистокафява дрезгавина и само нейното лице беше светло озарено от лампата. Пат беше притеглила един стол, от който висеше къс коприна. На седалката му блестеше ножица.

Спрях спокойно до вратата и гледах как сериозно се занимава тя със своята шапчица. Обичаше да сяда на пода и няколко пъти вечер я бях намирал заспала в някой ъгъл на стаята, а до нея една книга и кучето.

И сега кучето лежеше до Пат и почна да ръмжи. Пат вдигна очи и ме съзря в огледалото. Усмихна се и на мене ми се стори, че от това всичко на света стана по-светло. Прекосих стаята, коленичих зад нея и след всички нечистотии на деня притиснах устни о топлата, нежна кожа на тила пред мене.

Пат вдигна високо черната шапчица.

– Аз я промених, мили. Харесва ли ти така?

– Прелестна шапка – казах.

– Но ти даже и не я поглеждаш. Аз отрязях периферията отзад, а отпред я извих нагоре.

– Много добре я виждам – казах с лице, заровено в косите й, – това е шапка, заради която парижките моделиери биха побледнели от завист, ако я видеха.

– Но, Роби! – Смеейки се, Пат ме тикна настрана. – Ти нямаш понятие от това. Забеляваш ли изобщо някога какво нося?

– Забелязвам всяка дреболия – заявих аз и се свих до нея на пода, но се държах малко в сянка заради носа си.

– Така ли? Тогава с какво бях облечена снощи?

– Вчера ли? – Помислих. Наистина не знаех.

– Така и очаквах, мили. Ти не знаеш почти нищо за мене.

– Вярно е – казах, – но тъкмо това е хубавото. Колкото повече хората знаят един за друг, толкова по-не се разбират. И колкото по-отблизо се познават, толкова по-се отчуждават. Виж семейство Хасе, те знаят всичко един за друг и са си по-противни и от най-чуждите хора.

Пат си сложи малката черна шапчица и почна да я пробва пред огледалото.

– Това, което казваш, е вярно само наполовина, Роби.

– Така е с всички истини – отвърнах аз. – Никога няма да стигнем по-далеч. Затова сме хора. Ние правим достатъчно глупости и с нашите полуистини. С целите истини изобщо не бихме могли да живеем.

Пат си свали шапката и я сложи настрана. После се обърна. Тогава забеляза носа ми.

– Но какво ти е? – попита тя изплашена.

– Не е страшно. Само така изглежда. При работа под колата нещо падна върху ми.

Пат ме погледна недоверчиво.

– Кой знае къде си бил пак! Ти никога не ми казваш нищо. Зная за тебе толкова малко, колкото и ти за мене.

– Така е и по-добре – казах аз.

Тя донесе купа с вода и кърпа и ми направи компрес. След това ме огледа още веднъж.

– Прилича ми на удар. А и вратът ти е издраскан. Сигурно си имал някакво приключение, мили.

– Моето най-голямо приключение за деня още ми предстои – казах аз.

Тя погледна изненадана.

– Толкова късно, Роби? Какво още възнамеряваш?

– Да остана тук – отвърнах аз, захвърлих компреса и я притиснах в обятията си. – Да остана цялата вечер тук с теб!

XX

Август беше топъл и ясен, а и през септември времето бе още почти лятно; но после, към края на месеца, започна да вали, дни наред облаците прихлупваха ниско града, от покривите капеше, надигаха се бури и когато един неделен ден се събудих рано сутринта и отидох до прозореца, видях по дърветата в гробищата серножълти петна и първите оголени ветки.

Останах известно време до прозореца. В течение на няколко месеца, откакто се бяхме върнали от морето, се чувствавах странно – винаги, във всеки час знаех, че през есента Пат трябва да замине, но го знаех така, както човек знае много неща: че годините отлитат, че той старее и не може да живее вечно. Настоящото беше по-силно, то неотклонно изтласкваше настрана всички мисли и докато Пат беше тук и дърветата бяха още обвити в зелени листа, думи като есен, заминаване и раздяла ми изглеждаха само бледи сенки на хоризонта, чрез които щастието от близостта и от това, че сме още заедно, се възприемаше по-силно.

Гледах навън към мокрото, прогизнало от дъжда гробище и към надгробните паметници, покрити с мръсна кафява шума. През нощта като някакво бледо животно мъглата беше изсмукала зеления сок от листата на дърветата, те висяха по клонките, останали без блясък и сили, всеки повей на вятъра, който минаваше през тях, брулеше нови и ги гонеше пред себе си и внезапно за пръв път усетих остра, режеща болка затова, че раздялата приближаваше, че ще стане действителност, такава действителност, каквато беше и есента, плъзнала се по върхарите на дърветата отсреща и оставила своите жълти следи.

Заслушах се към съседната стая. Пат още спеше. Отидох до вратата и стоях там известно време. Пат спеше спокойно и не кашляше. В един момент ме обзе внезапна надежда, представях си, че днес или утре, или през някой от следващите дни Яфе ще позвъни, за да ми каже, че тя не трябва да заминава, но после се замислих за нощите, през които бях слушал тихото хрипливо дишане; равномерно, приглушено, то се засилваше и отслабваше като шума на много далечен, тънък трион – и надеждата угасна също тъй бързо, както бе припламнала.

Върнах се до прозореца и отново се загледах навън към дъжда. После седнах пред писалищната маса и почнах да броя парите си.

Пресметнах за колко време биха могли да стигнат за Пат, но от това се почувствувах много зле и пак ги заключих.

Погледнах часовника. До седем оставах няколко минути. Разполагах най-малко с два часа още, докато Пат се събуди. Бързо се облякох, за да изляза с колата. Това беше по-добро, отколкото да стоя в стаята сам с мислите си.

Отидох в работилницата, изкарах таксито, бавно минавах по улиците. Пътем почти не виждах хора. В работническите квартали дългите редици на къщите за наематели стояха в дъжда, бедни и отегчителни като стари тъжни проститутки. Фасадите им бяха олющени и замърсени, мътните прозорци се мерзелееха безрадостно в утрото, а по стените пропуканата мазилка имаше на много места дълбоки, сиво-жълти дупки, като че бе разядена от гноини рани.

Прекосих стария град и отидох при катедралата. Спрях колата пред малкия вход и слязох. Тежката дъбова врата приглушаваше звуците на органа. Тъкмо по това време се извършваше утринната литургия и по свиренето на органа познах, че приношението току-що бе започнало – щяха да изтекат най-малко още двадесет минути, преди да свърши богослужението и хората да излязат.

Влязох в градината с кръста. Тънеше в сива светлина. Розовите храсти бяха вир вода от дъжда, но повечето още имаха цвят. Мушамата ми беше доста широка и под нея можех добре да скривам клончетата, които отрязвах. Макар да бе неделя, никой не минаваше оттук и необезпокояван успех да занеса в колата първите стръкове. После се върнах да накъсам други. Едва бях скрил розите под мушамата си, когато чух, че някой върви под аркадата. Притиснах здраво букета под мишницата си и застанах пред едно от местата, отредени за молитва, като че ли се молах.

Стъпките се приближиха, но не отгълхнаха, а секнаха. Стана ми някак душно. Гледах твърде вдълбочен каменното изображение, прекръстих се и бавно продължих към следното молитвено място, което беше малко по-далеч от аркадата. Стъпките ме сподиряха и пак секнаха. Не знаех какво да правя. Не можех веднага да продължа обиколката, налагаше се да изтърпя най-малко времето, необходимо, за да се изрекат десет пъти „Аве Мария“ и един път да се каже „Отче наш“; иначе щях да се издам веднага. И тъй, застинах там; внимателно, но с недружелюбен израз на лицето, сякаш е била нарушена молитвената ми съсредоточеност, погледнах, за да разбера какво става.

Видях приветливото кръгло лице на един пастор и си отдахнах.

Вече се смятах за спасен, защото знаех, че той няма да прекъсне молитвата ми, но тогава за нещастие забелязах, че бях достигнал последното молитвено място. Дори да се молах още по-бавно, след няколко минути пак трябваше да свърша, видимо, той изчакваше именно това. Нямах смисъл работата да се протака повече. Ето защо тръгнах бавно и безучастно към изхода.

– Добро утро! – каза пасторът. – Слава на Исуса Христа!

– Во веки веков, амин! – отвърнах аз. Такъв беше черковният поздрав на католиците.

– Рядко се случва някой да дойде по това време тук – каза той любезно и ме погледна със светли, сини детски очи. Аз промълвих нещо.

– За съжаление стана рядкост – продължи той, малко загрижен. – Особено мъже почти не се виждат да се молят пред изображенията на пътя към Голгота. Ето защо ви се зарадвах и ви заговорих. Навярно имате някаква особена молба, щом сте дошли толкова рано и в такова време...

„Да, да си вървиш по пътя“ – помислих си аз и кимнах с облекчение. До момента той явно не бе забелязал цветята. Но беше важно да се измъкна бързо, да се освободя от него, за да не обърне внимание на това. Той пак ми се усмихна.

– След малко ще чета литургията. Ще включа и вашата молба в молитвите си.

– Благодаря – казах аз изненадан и смутен.

– За успокоение на душата на някой покойник ли е? – попита той.

Един момент го гледах втренчено, цветята ми почнаха да се свличат.

– Не – казах аз бързо и притиснах ръката си плътно върху мушамата.

Не подозирайки нищо лошо, той ме гледаше изпитателно в лицето. По всяка вероятност очакваше, че ще кажа в какво се състои молбата ми. Но в момента не ми хрумна нищо подходящо, а и не ми се искаше да го лъжа повече, отколкото бе необходимо. Затова мълчах.

– Ще се помоля за помощ на един непознат, изпаднал в беда – каза той накрая.

– Да – отвърнах аз, – ако обичате. – Много ви благодаря.

Усмихнат, той направи един жест на отказ.

– Не е потребно да ми благодарите. Всички ние сме, в божиите ръце. – Той ме изгледа още веднъж отстрана, леко приведен напред, и ми се стори, че по лицето му премина нещо.

– Само вярвайте – каза той. – Небесният отец помага. Той помага винаги, дори ако някога не можем да разберем това. – След тези думи пасторът ми кимна и си тръгна.

Гледах подире му, докато чух, че вратата хлопна зад него. „Да – помислих си, – ако беше толкова просто! Той помага, той помага винаги! Но помогна ли той на Бернард Визе, когато лежеше с рана в корема в Хутхолстерската гора и викаше, помогна ли на Качински, който падна в Хандцеке и остави болна жена и дете, което още не бе видял, помогна ли на Мюлер и на Леег, и на Кемерих, помогна ли на малкия Фридман, и на Юргенс, и на Бергер, и на милионите други? Да бъде проклета този вид вяра в небесния отец, на света се е проляла много, много кръв за нея.“

Отнесох цветята вкъщи, после закарах колата в работилницата и се върнах. От към кухнята вече се носеше мирис на прясно сварено кафе и чувах Фрида да тропали там. Странно, но миризмата на кафето ме настрои по-весело. Още от войната го зная. Хората никога не се утешаваха с големи неща, а винаги с малки, незначителни.

Едва бях отключил вратата на коридора, когато Хасе излетя от стаята си. Лицето му беше жълто и подпухнало, очите – изморени от безсъние и зачервени, той самият изглеждаше така, сякаш бе спал с дрехите. Когато ме видя, по лицето му мина израз на безкрайно разочарование.

– О, вие ли сте били? – промълви той.

Погледнах го изумен.

– Очаквате ли някого толкова рано?

– Да – каза той едва чуто, – жена ми. Още не се е прибрала вкъщи. Не сте ли я виждали?

Поклатих глава.

– Бях едва за час навън.

Той кимна.

– Само така ми мина през ума. Би могло да се случи и да я видите...

Свих рамене.

– Вероятно ще дойде по-късно. Не телефонирахте ли?

Той ме погледна някак плахо.

– Снощи тя отиде при своите познати. Не зная къде точно живеят.

– Не знаете ли името им? Тогава щяхте да попитате в информационната служба за номера.

– Опитях. Не откриха телефон на това име. Погледът на Хасе беше като на пребито куче.

– Тя винаги обвиваше в тайнственост и хората, с които общуваше; ако някога я попитах за тях, веднага се ядосваше. Затова и престанах да я питам. Радвах се, че си е създала връзки. Тя всякога твърдеше, че както изглеждало, не съм искал да си позволи дори това.

– Може би все пак ще си дойде – казах аз. – Дори съм сигурен, че скоро ще се върне. Телефонирахте ли, просто така, за всеки случай, в станциите за злополуки и в полицията?

Той кимна.

– Навсякъде. Там не знаят нищо.

– Е, тогава няма защо да се вълнувате. Може би вечерта не й е било много добре и е останала да пренощува. Това се случва често. Вероятно подир час или два отново ще си бъде тук.

– Смятате ли?

Вратата на кухнята се отвори и Фрида се появи с табла.

– За кого е? – попитах аз.

– За госпожица Холман – отвърна тя, леко раздражена от това, че се натъкна на мен.

– Станала ли е вече?

– Трябва да е станала – мигновено отрязва Фрида, – иначе нямаше да звъни за закуската!

– Бог да ви благослови, Фрида! Сутрин понякога вие сте нашата радост. Бихте ли превъзмогнали чувствата си, за да пригответе веднага и моето кафе?

Тя изръмжа нещо и отмина по коридора, като презрително въртеше задник. Умееше да го прави. Беше единственото същество, у което бях забелязал такава изразителност в това.

Хасе чакаше. Изведнъж, когато се обърнах и го видях да стои тъй смирен и тих до мене, изпитах срам.

– Положително след един-два часа ще се избавите от грижите си – казах аз и му протегнах ръка.

Той не я пое, а ме погледна странно.

– Не бихме ли могли да я потърсим? – попита ме тихо.

– Но нали не знаете къде е?

– Все пак дали не бихме могли да я потърсим? – повтори той. – Ако вземем вашата кола разбира се, ще си платя всичко – продължи бързо Хасе.

– Работата не е в това – отвърнах аз. – Но е без изгледи за успех. И накъде бихме тръгнали. По това време тя не ще да е на улицата.

– Не зная – каза той все тъй тихо. – Мисля само, че бихме могли да

я подирим.

Фрида се връщаше с празната табла.

– Сега ми се налага да ви оставя – казах аз, – пък и съм убеден, че напразно си създавате грижи. Въпреки това на драго сърце бих ви направил тази услуга, но госпожица Холман скоро ще замине, а аз много бих искал да бъда днес заедно с нея. Може би е последният ѝ неделен ден тук. Положително разбирате какво означава това, нали?

Той кимна.

Жал ми беше за него, като го гледах да стои така, но бях обхванат от нетърпение и исках веднага да ида при Пат.

– Ако въпреки всичко имате желание да тръгнете веднага, можете да наемете долу такси – продължих аз, – ала не ви съветвам. По-добре изчакайте още малко. Тогава ще мога да позвъня на моя приятел Ленц и той ще тръгне да търси заедно с вас.

Имах чувството, че Хасе изобщо не ме слуша.

– Тази сутрин не сте ли я виждали? – неочаквано попита отново.

– Не – отвърнах аз учуден. – Иначе отдавна бих ви казал.

Той кимна отново и след това, съвсем унесен в мисли, без да каже ни дума, се върна в стаята си.

Пат беше надникнала в моята стая и беше открила розите. Когато влязох, тя се засмя.

– Роби, аз съм твърде наивна, едва Фрида ми разясни, че в неделна сутрин и през този сезон свежите рози несъмнено имат нещо общо с кражба. Тя ми обясни още, че рози от този сорт не могат да се купят в близките цветарски магазини.

– Мисли каквото искаш – отвърнах аз. – Важното е те да ти доставят радост.

– Сега още повече, отколкото обикновено, мили. Ти си се сдобил с тях, излагайки се на опасности.

– И то на какви опасности! – Помислих си за пастора. – А как така си станала толкова рано?

– Не можех да спя повече. И сънувах лош сън.

Погледнах я внимателно. Изглеждаше уморена и имаше сенки под очите.

– Откога сънуваш лоши сънища? – попитах аз. – Мислех, че това е моя привилегия.

Тя поклати глава.

– Видя ли, че навън вече настава есен?

– В моя край се нарича късно лято – отвърнах аз. – Та нали още

цъфтят розите. Вали, ето всичко, което виждам.

– Вали – повтори Пат. – Вали от доста дълго време, мили. Понякога, като се пробудя нощем, ми се струва, че съм погребана под непрестанния дъжд.

– В нощите трябва да идваш при мене. Тогава няма да те навестват такива мисли. Напротив, хубаво ще е да бъдем заедно, когато навън е тъмно и вали.

– Навярно – отвърна тя и се облегна на мене.

– Много се радвам на неделните дъждовни дни – казах аз. – Тогава човек по-определено схваща колко му е добре. Ние сме заедно, имаме топла, хубава стая и цял свободен ден пред себе си, намирам, че това никак не е малко.

Лицето на Пат се проясни.

– Да, действително ни е добре.

– Смятам, че ни е много хубаво. Като си припомня миналото, боже мой! Нивга не бих и помислил, че някога отново ще се чувствавам много добре!

– Чудесно е, когато ти казваш това. Тогава мога да го повярвам веднага. Трябва да го повтаряш по-често.

– Не го ли казвам достатъчно често?

– Не.

– Възможно е – съгласих се аз. – Мисля, че не съм и много нежен. Не зная защо, но просто не мога да бъда нежен. А толкова би ми било приятно да бъда!

– Не е необходимо, мили. Аз и така те разбирам. Само понякога човек все пак би изпитал удоволствие да го чуе.

– Отсега нататък винаги ще ти го казвам. Дори ако изглеждам глупав и пред себе си.

– Ах, глупав! – възкликна тя. – В любовта няма глупави работи.

– Слава богу, че няма – казах аз. – Иначе би било страшно, в какво би се превърнал човек...

Закусихме заедно, после Пат отново си легна. Яфе беше предписал така.

– Ще останеш ли тук? – попита ме тя изпод завивката си.

– Ако желаш...

– Бих желала, но ти не си задължен.

Седнах до нея на леглото.

– Не съм го смятал за задължение. Само си спомням, че по-рано не ти беше приятно да те гледат, докато спиш.

– По-рано, да, но сега понякога ме е страх сама...

– И аз изпитвах същото преди време – казах аз. – В лазарета след една операция. Тогава се страхувах заспя нощем. Все будувах и четях или мислех за нещо и заспивах едва когато се развиделеше. Но това минава бързо.

Пат положи лицето си на ръката ми.

– Човек се бои, че няма вече да се събуди, Роби...

– Да, но човек се събужда и всичко се забравя. Нали виждаш по мене. Човек винаги се събужда, макар и не всякога на същото място.

– Тъкмо това е – отвърна тя вече малко сънна, с полупривторени очи. – От това се и страхувам. Но ти ще бдиш, нали?

– Ще бдя – казах аз и погалих челото и косите ѝ, които също изглеждаха уморени.

Дишането на Пат стана по-дълбоко, тя се обърна малко настрана. И след една минута вече беше унесена в спокоен сън.

Отново седнах до прозореца и се загледах навън в дъжда. Сега зад стъклата на прозорците се стичаха сиви потоци и къщата напомняше малък остров сред мрачната безкрайност. Бях неспокоен, защото рядко се случваше сутрин Пат да е унила и тъжна. Но после си спомних, че само преди няколко дни тя още беше жизнерадостна и весела и че може би всичко ще бъде по-различно, когато се събуди. Знаех, че непрестанно мисли за своята болест, знаех от Яфе, че положението ѝ още не се бе подобрило, но в живота си бях видял толкова много мъртви, че за мен всяка болест все още означаваше живот и надежда. Знаех, че хората умират и от една рана, бях го преживявал много пъти, но тъкмо поради това често ми бе трудно да повярвам, че може да бъде опасна и болест, при която човек външно остава невредим. И именно то ми помагаше бързо да надвия подобни пристъпи на обезсърченост.

На вратата се почука. Отидох и отворих. Отвън стоеше Хасе. Сложих пръст на устните си и излязох в коридора.

– Извинете – заекна той.

– Елате в моята стая – предложих аз и отворих другата врата.

Хасе спря на прага. Лицето му изглеждаше смалено. Беше и бяло като тебешир.

– Исках да ви кажа само, че не е необходимо да излизаме с колата – каза той почти без да движи устни.

– Влезте спокойно – отвърнах аз, – госпожица Холман спи, имам време.

В ръката си държеше писмо и имаше вид на човек, който е улучен от куршум, ала още вярва, че е било само удар с юмрук.

– Най-добре ще бъде сам да прочете това – каза Хасе и ми подаде писмото.

– Пихте ли кафе? – попитах аз.

Той поклати глава.

– Прочетете писмото...

– Добре, но междувременно бихте могли да изпиете нещо.

Излязох и поръчах на Фрида да донесе кафе. Тогава прочетох писмото. Беше от госпожа Хасе и се състоеше само от няколко реда. Съобщаваше му, че и тя имала право да си поживее. Ето защо не искала да се върне. Имало един човек, който я разбирал по-добре от него. Било безсмислено Хасе да предприема каквото и да е; тя в никакъв случай нямало да се върне. Така и за него щяло да бъде най-добре. Вече щял да си спести грижата за това, дали заплатата му ще стига, или не. Част от своите неща взела със себе си; при възможност щяла да прати да приборат и останалите.

Писмото беше ясно и делово. Сгънах го и го върнах на Хасе. Той ме погледна така, сякаш всичко зависеше от мене.

– Какво би следвало да се предприеме сега? – попита той.

– Първо изпийте тази чаша и хапнете нещо – казах аз. – Няма никакъв смисъл да се лутате насам натам и да се съсипвате. После ще мислим. Помъчете се да се успокоите напълно, тогава ще вземете най-доброто решение.

Хасе послушно изпи чашата си. Ръката му трепереше, той не беше в състояние да яде.

– Какво би следвало да се предприеме сега? – попита той още веднъж.

– Нищо – казах аз. – Само да се изчаква. – Той направи едно движение. – Как смятате да постъпите? – попитах аз.

– Не зная. Не мога да го проумея.

Мълчах. Трудно бих намерил думи. Човек можеше само да го успокои, до всичко друго той трябваше да стигне сам. Допустимо бе, че вече не обичаше жената, но бе свикнал с нея, а за един книговодител навикът можеше да означава много повече от любовта.

Мина известно време и той взе да говори объркани неща, единственото, което проличаваше, бе, че се лута в колебания. После Хасе почна да се самоупреква. Не каза нито дума срещу жената. Само се опитваше да си обясни, че той е виновен.

– Хасе – казах аз, – това са безсолни приказки. В тези работи няма нито вина, нито невинност. Не сте я напуснали вие, а тя вас. Няма в какво да се укорявате.

– О, не – отвърна той и погледна ръцете си. – Не успях.

– Какво не сте успели?

– Не успях. Това е вина. Щом човек не успява в живота.

Учуден гледах дребната жалка фигура в плюшено то кресло. После спокойно казах:

– Господин Хасе, това може най-много да е причина, но не и вина.

Нали досега все пак сте успявали?

Той буйно разтърси глава.

– Не, не, аз подлудих жената с моя вечен страх от уволнение. И пак не успях! Какво бих могъл вече да ѝ предложа? Нищо.

Хасе потъна в мрачни мисли. Станах и извадих бутилката с коняка.

– Пийнете – предложих му. – Още нищо не е загубено.

Той вдигна глава.

– Още нищо не е загубено – повторих аз. – Загубваме един човек само когато той е мъртъв.

Мъжът кимна трескаво и посегна към чашата. Но отново я остави, без да бе пил.

– Вчера станах началник на бюро – каза той. – Главен книгководител и началник на бюро. Прокуристът ми съобщи това снощи. Станах, защото през последните месеци все работех и извънредно. Сляха две бюро в едно. Другият началник на бюро бе уволнен. Заплатата ми се повишава с петдесет марки. – Изведнъж той ме погледна отчаяно. – Мислите ли, че тя би останала, ако знаеше това?

– Не – казах аз.

– Петдесет марки повече. Бих могъл да ѝ ги давам. Винаги би могла да си купи нещо. И все пак аз имам хиляда и двеста марки в спестовната каса! Защо пестях? Искях да разполагам с нещо за нея, ако ни тръгне зле. А сега тя си отиде, защото пестях.

Той отново се втренчи пред себе си.

– Хасе, смятам, че тези работи имат много по-малка връзка помежду си, отколкото предполагате. Изобщо не трябва да се ровите в тях. За вас е необходимо само да издържите близките няколко дни. Тогава ще знаете по-добре какво да предприемете. Може би още довечера или утре вашата жена ще се върне. И тя мисли над това, както и вие.

– Няма да се върне – отговори той.

– Не се знае.

– Ако би могло да ѝ се каже, че сега имам по-голяма заплата и че ще взема отпуск и със спестените пари ще тръгнем да пътуваме...

– Ще можете да ѝ кажете всичко това. Хората не се разделят без обяснения.

Чудех се как изобщо не се сещаше, че в играта бе влязъл и друг мъж. Но видимо Хасе още не бе стигнал дотам; мислите му бяха погълнати единствено от това, че жена му я няма, всичко друго лежеше още в непрогледна мъгла. На драго сърце бих му казал, че след няколко седмици може би ще се радва, че тя си е отишла, но при неговата обърканост подобна уговорка ми се струваше излишна грубост. За едно наранено чувство истината винаги е груба и почти непоносима.

Говорих с Хасе още известно време само за да се поразтуши; не постигнах нищо. Той все се въртеше около същото, но добих впечатлението, че малко се бе поуспокоил. Изпи и чаша коняк. Тогава чух Пат да вика от съседната стая.

– Момент – казах аз и станах.

– Да – отвърна той като послушно момче и също стана.

– Почакайте ме, веднага ще се върна.

– Извинете...

– Веднага ще се върна – повторих аз и отидох при Пат.

Тя седеше в леглото и изглеждаше освежена и добре.

– Спах чудесно, Роби! – каза тя. – Сигурно е вече обед.

– Спала си точно един час – казах и ѝ поднесох часовника.

Тя погледна циферблата.

– Толкова по-добре. Тогава имаме още много време. Ставам веднага.

– Хубаво. След десет минути ще дойда пак.

– Гости ли имаш?

– Хасе – казах аз. – Но няма да стои дълго.

Върнах се, но Хасе вече го нямаше. Отворих вратата към коридора, беше празен. Тръгнах по коридора и почуках на неговата врата. Не отговори. Отворих вратата и го видях изправен пред шкафа. Няколко чекмеджета бяха изтеглени.

– Хасе – казах аз, – вземете някакво приспивателно, легнете си в леглото и след като се наспите, едва тогава мислете за случилото се. Сега сте много развълнуван.

Той се обърна бавно към мене.

– Винаги сам! Всяка вечер! Винаги да кисна тук, както снощи, представете си само!

Отвърнах, че и това ще се промени, че има много хора, които прекарват вечерите си сами. Тези мои думи той остави без отговор. Казах му още веднъж, че трябва да си легне да спи, може би всичко ще излезе съвсем невинно и до вечерта жена му ще се прибере. Той кимна и ми подаде ръка.

– Довечера пак ще намина – казах аз и си излязох. Радвах се, че си отивам.

Пат беше разтворила вестника пред себе си.

– Днес преди обед бихме могли да отидем в музея, Роби – предложи тя.

– В музея ли? – политах аз.

– Да. Там има изложба на персийски килими. Сигурно не си ходил често в музея?

– Никога! – отвърнах аз. – Какво ще търся там?

– Прав си – каза тя и се засмя.

– Няма нищо. – Станах. – В дъждовно време човек спокойно може да направи нещо за културата си.

Облякохме се и тръгнахме. Навън въздухът беше чудесен. Напоен с дъх на гора и влага. Когато минавахме край „Интернационал“, през отворената врата видях Роза да седи до бара. Пред нея имаше чаша шоколад, тъй като беше неделя. На масата бе оставен малък пакет. Вероятно по-късно, както обикновено, тя щеше да отиде при детето си. Отдавна не бях стъпвал в „Интернационал“ и ми се видя странно, че Роза равнодушно седеше там като винаги. Около мене се бяха променили толкова много неща, че мислех: навред трябва да са настъпили промени.

Стигнахме до музея. Мислех, че ще бъдем едва ли не сами, но за мое учудване там имаше твърде много посетители. Попитах един пазач какво е станало.

– Нищо – отвърна той, – винаги е така в дните, когато входът е свободен.

– Виждаш ли – каза Пат, – още има много хора, които се интересуват от такива неща.

Пазачът бутна назад шапката си.

– Не е там работата, уважаема госпожице. Почти всички тези хора са безработни. Те не идват заради изкуството, а защото няма какво да правят. А тук поне намират нещо да погледат.

– Ето обяснение, което разбирам по-добре – приех аз.

– Този наплив още не е нищо – отвърна пазачът. – Елате някога през зимата! Тогава тук е пълно-препълнено. Заради отоплението.

Отдохме в залата, където бяха изложени килимите. Това беше тиха, разположена малко встрани зала. През високите прозорци се виждаше градина, в която растеше огромен чинар. Той беше съвсем пожълтял и от него светлината в залата получаваше приглушен жълт отблясък.

Килимите бяха чудесни. Имаше два килима от шестнадесетия век с фигури на животни, няколко ирански и два копринени полски килима в оранжево-розов цвят и със смарагдовозелени бордюри. Годините и слънцето бяха придали на багрите им лека патина, така че те въздействаха като големи приказни картини. Килимите внасяха в залата хармония, настроение, което лежеше отвъд времето и каквото никога не би се постигнало посредством картини. Прозорецът с чинара и есенните листа на фона на перленосивото небе се вписваше в останалото, като че ли и той бе някакъв старинен килим.

Стояхме известно време. После се върнахме в другите зали на музея. Междувременно бяха надошли още повече хора и сега ясно проличаваше, че те всъщност не подхождат на тази среда. С бледи лица и износени костюми, кръстосали ръце отзад, те обикаляха някак плахо из залите с очи, които виждаха съвсем други неща, а не картините на Ренесанса и застиналите мраморни изваяния от древността. Мнозина седяха по червените тапицирани пейки, които бяха наредени наоколо. Седяха уморени, в такива пози, сякаш бяха готови да станат веднага, ако някой дойде да ги прогони. Личеше, че за тях отдихът на тапицираните пейки бе нещо, което не можеха да разберат – как тъй без пари ги допускаха да седят тук. Бяха свикнали нищо да не получават даром.

Във всички зали беше съвсем тихо и въпреки многото посетители, едва се разнасяше по някоя дума; а при това ми се струваше, че наблюдавам някаква чудовищна борба, безмълвната борба на хора, които са сразени, но още не искат да се предадат. Те бяха изтласкани извън сферата на своята работа, на своите стремежи, на своите професии – и сега идваха в тихите предели на изкуството, за да не изпаднат във вцепенение, за да не потънат в отчаяние. Те мислеха за хляб, винаги само за хляб и работа, но идваха тук, за да се откъснат за няколко часа от мислите си и между пластичните римски глави и неувяхващата прелест на белите гръцки женски статуи обикаляха с провлечената походка, с увисналите рамене на хора, които нямат цел; едно потресаващо противоречие, един безутешен символ на това, което човечеството е могло и не е могло да постигне за хилядолетия: върхът на вечни творби на изкуството, но не и достатъчно хляб за всеки син човешки.

Подир обед отидохме на кино. Когато излязохме, небето се бе

прояснило. То беше ябълковозелено и много бистро. По улиците и в магазините вече светеха лампи. Вървахме бавно към къщи и разглеждахме витрините. Пред ярко осветените стъкла на един голям магазин за кожи се спрях. Вечер доста се захладдаше и витрината вече беше пълна с големи снопове сребърни лисици и топли зимни палта. Погледнах Пат. Тя все още носеше своето късо кожено палтенце и всъщност беше твърде леко облечена.

– Ако бях героят от филма, сега щях да вляза в магазина и да ти избера едно палто – казах.

Тя се усмихна.

– Кое?

– Онова там. – Посочих палтото, което ми изглеждаше най-топло.

Пат се засмя.

– Имаш добър вкус, Роби. Това е много хубава канадска норка.

– Би ли желала да го имаш?

Тя ме погледна.

– Знаеш ли колко струва едно такова палто, мили?

– Не – казах аз, – изобщо не искам и да зная. – Предпочитам да мисля, че бих могъл да ти подаря каквото пожелаеш. Защо трябва само други хора да си позволяват подобни неща?

Тя ме погледна внимателно.

– Но аз съвсем не искам такова палто, Роби.

– И въпреки това – отвърнах аз – ти ще го получиш! Нито дума по-вече. Утре ще пратим да го вземат.

Пат се усмихваше.

– Благодаря, мили – каза тя и ме целуна посред улицата. – А сега е твой ред. – Тя се спря пред един магазин за мъжка мода. – Този фрак там! Той ти е необходим, за да съответствува на норката. Ще получиш и оня цилиндър. Как ли би изглеждал с цилиндър?

– Като коминочистач!

Гледах фрака. Той беше поставен във витрина, застлана със сиво катифе. Погледнах още веднъж към магазина. Беше същият, от който през пролетта си купих вратовръзката, след като за пръв път излязох с Пат, а после се напих. Изведнъж нещо стегна гърлото ми, сам не знаех защо. През пролетта, тогава още не подозирах нищо.

Улових тънката ръка на Пат и за секунда я сложих на бузата си.

– Ти имаш нужда от още нещо към палтото – казах тогава. – Такава една норка е като автомобил без мотор. Две или три вечерни рокли...

– Вечерни рокли – отвърна Пат и се спря пред големите витрини. –

Вечерни рокли, вярно е, от тях малко по-трудно мога да се откажа...

Избрахме три чудесни рокли. Виждах как тази игра оживяваше Пат. Тя съвсем се бе увлякла, тъй като вечерните рокли бяха нейна слабост. Избрахме веднага и подходящите допълнения към роклите, а тя ставаше все по-оживена. Очите ѝ блестяха. Аз стоях до нея и я слушах, смеех се и мислех какво проклятие е да обичаш една жена и да си беден.

– Ела – казах накрая, обзет от някаква отчаяна веселост, – когато се прави нещо, трябва да се прави докрай! – Заведох я пред един бижутериен магазин. – Виж там смарагдите по гривната. Към нея двата пръстена и обеците! Да не говорим повече по това. Смарагдите са най-подходящите за теб скъпоценни камъни!

– Тогава ти ще получиш платинения часовник ѝ перлените копчета за риза.

– А ти целия магазин! С по-малко не се задоволявам.

Пат се засмя, облегна се на мен задъхана.

– Достатъчно, мили, достатъчно! А сега ще си купим само още няколко куфара и ще идем в туристическата бюро, после ще си стегнем багажа и ще заминем далеч от този град и от тази есен, и от този дъжд.

„Да – помислих си аз, – боже мой, да! И тогава ти би оздравяла бързо!“

– Но къде ще отидем? – попитах аз. – В Египет? Или още по-далеч? В Индия и Китай?

– На слънце, мили, някъде на слънце, на юг, на топло. Където край морето има скали, бели къщи и улици, очертани от палми и столетници. Ала навярно и там вали. Навярно вали навред.

– Тогава просто ще продължим по-нататък – казах аз, – докато стигнем някъде, където не вали. Сред тропиците и южните морета.

Стояхме пред светлите витрини на корабната компания Хамбург-Америка. В средата бе изложен модел на параход. Той плуваше върху сини вълни от гофриран картон, а зад него на увеличена снимка огромни се издигаха небостъргачите на Манхатън. По витрините висяха големи, пъстри географски карти с маршрути, очертани в червено.

– И в Америка ще идем – каза Пат. – В Кентъки и в Тексас, и в Сан Франциско, и на Хавай. А после ще продължим през Южна Америка. През Мексико и Панамския канал ще идем в Буенос Айрес. И ще се върнем през Рио де Жанейро.

– Да.

Пат ме гледаше сияеща.

– Никога не съм бил там – признах аз. – Тогава те заблудих.

– Зная – отвърна тя.

– Знаеш?

– Но, Роби! Естествено, зная. Веднага схванах.

– Тогава бях доста побъркан. Несигурен и глупав, и побъркан. Затова те заблудих.

– А днес?

– Днес още повече – казах аз. – Ти сама виждаш. – Посочих към параклада във витрината. – По дяволите, защо не може да замине човек!

Тя се усмихна и сложи ръката си в моята.

– Ах, мили, защо не сме богати! Така добре бихме съумели да използваме богатството си! Има толкова много богати хора, които не знаят нищо по-добро от това, постоянно да киснат в своите кантори или банки.

– Нали затова са богати – казах аз. – Ако ние бяхме богати, положително нямаше дълго да задържим богатството си.

– Убедена съм. Сигурно по някакъв начин щяхме да го загубим.

– А може би от грижа да не го загубим, нищо нямаше да разберем от него. Днес да бъдеш богат е просто професия. И съвсем не толкова лесна.

– Клетите богати! – каза Пат. – Тогава навярно е по-добре да си възбразяваме, че сме били богати и вече сме изгубили всичко. Просто преди една седмица ти си претърпял банкрут и е трябвало да продадеш всичко, нашата къща и моите бижута и твоите коли. Какво ще кажеш за това?

– То дори е крайно съвременно – отвърнах аз. Пат се засмя.

– Тогава ела! Сега ние двамата, претърпели банкрут, ще се върнем в пансиона, в нашата малка стая, и ще си разиграваме истории от миналите велики времена.

– Много хубава идея.

Продължихме да вървим бавно по вечерните улици.

Все повече лампи светваха, а когато минавахме край гробищата, видяхме в зеленото небе да се носи самолет, чиито кабини бяха ярко осветени. Самотен и красив, той летеше по ясното, високо, самотно небе като чудна птица на копнежа от някаква стара приказка. Спряхме се и гледахме след него, докато изчезна.

Едва от половин час си бяхме въкъщи, когато на вратата на моята стая се почука. Помислих, че Хасе идва пак и отидох да отворя. Но беше госпожа Залевски. Изглеждаше смутена.

– Елате бързо за малко – пошепна тя.

– Какво има?

– Хасе.

Погледнах я. Тя повдигна рамене.

– Заключил се е и не отговаря.

– Момент!

– Върнах се в стаята и казах на Пат да си почине малко; налага ми се в това време да поговоря с Хасе.

– Добре, Роби. Аз отново съм уморена.

Последвах госпожа Залевски по коридора. Пред вратата на Хасе вече се бе събрал почти целият пансион: Ерна Бьоних с пъстрото кимано с драконите, с червена коса – преди две седмици косата ѝ още беше платиненоруса; съветникът в Сметната палата в домашна дреха с военна кройка; Орлов, бледен и спокоен, току-що завърнал се от чай с танци; Георг, чукащ нервно и викащ с приглушен глас Хасе; и най-сетне Фрида, която поглеждаше крадешком от вълнение, страх и любопитство.

– От колко време чукаш Джорджи? – попитах аз.

– Повече от четвърт час – веднага се намеси Фрида, силно зачервена, – а пък си е вкъщи, изобщо не е излизал от обед; не е излизал, само сновеше непрекъснато насам-натам, а сетне се успокои.

– Ключът е отвътре – каза Георг. – Заключено е.

Погледнах госпожа Залевски.

– Трябва да изтика ме ключа и да отворим. Имате ли втори ключ?

– Ще донеса връзката с ключовете – заяви Фрида с непривична за нея готовност да послужи. – Може някой да стане.

Поисках да ми дадат парче тел, с нея върнах ключа в ответно положение и го изтиках от дупката. Той падна от другата страна и изтрака на пода, Фрида изкрещя и закри лицето си с ръце.

– Я се махайте колкото е възможно по-далеч оттук – казах и аз и почнах да опитвам ключовете. Един от тях ставаше. Отключих и отворих вратата. Стаята беше в полумрак и в първия момент не се виждаше никой. Двете легла проблясваха сиво-бели, столовете бяха празни, вратите на гардероба затворени.

– Ето къде е! – изсъска над рамото ми Фрида, която отново се беше промушила. Нейният горещ дъх на лук жегна лицето ми. – Там в дъното, до прозореца.

– Не – каза Орлов, който бързо бе направил няколко крачки в стаята и се бе върнал. Той ме побутна, улови дръжката и дръпна вратата. Тогава се обърна към другите: – По-добре е да си идете. Може би не е хубаво да виждате такава нещo.

Той говореше бавно на своя твърд руско-немски език и стоеше пред вратата.

– О, боже! – промълви госпожа Залевски и отстъпи назад. И Ерна Бьоних направи няколко крачки назад. Единствена Фрида се опитваше да се промуши напред и да докопа дръжката. Орлов я отстрани.

– Наистина ще бъде по-добре – повтори той.

– Господине! – изведнъж се провикна грубо съветникът от Сметната палата и изопна тяло. – Как си позволявате! Като чужденец!

Орлов го погледна, без да трепне.

– Чужденец – каза той, – чужденец... в случая е все едно. Няма никакво значение...

– Умрял, а? – изсъска Фрида.

– Госпожа Залевски – казах, – аз също смятам, че е по-добре да останете тук само вие и може би Орлов и аз.

– Веднага телефонирайте за лекар – каза Орлов. Георг вече вдигаше слушалката. Всичко се разигра за по-малко от пет секунди.

– Аз оставам – заяви съветникът от Сметната палата, червен като рак. – Като германец имам правото...

Орлов сви рамене и отново отвори вратата. След това щракна ключа на електрическата лампа. Жените изпищяха и отстъпиха. Със синьо-черно лице и черен език между зъбите Хасе висеше на прозореца. Викнах:

– Бързо режете!

– Няма смисъл – изрече Орлов бавно, сурово и тъжно. – Познавам... по лицето... мъртъв от няколко часа...

– Но поне да опитаме...

– По-добре не. Първо да се извика полицията.

В същия момент на вратата се позвъни. Лекарят, който живееше наблизо, беше дошъл. Той хвърли само един поглед върху слабото, подкосено тяло.

– Нищо не може да се направи – каза той. Въпреки това трябва да опитаме с изкуствено дишане. Незабавно повикайте полицията и ми дайте един нож.

Хасе се бе обесил на дебел розов копринен шнур. Той беше от някакъв халат на жена му и Хасе много ловко бе го окачил на една кука над прозореца. Беше го натъркал със сапун. Хасе трябва да е стоял на рамката на прозореца, а после вероятно се е свлякъл оттам. Ръцете му бяха сгърчени, а лицето му – страшно. В този момент, колкото и да бе странно, обърнах внимание на това, че сега той беше в друг костюм, не

в този, който носеше сутринта. Виждал го бях – това бе най-хубавият му костюм, син костюм от камгарн. Хасе беше обръснат и с чисто бельо. На масата лежаха едно до друго в педантичен ред паспортът му, спестовната книжка, четири банкноти от по десет марки и няколко сребърни монети. До тях – две писма, едното за жена му, а другото за полицията. До писмото за жена му бяха оставени още сребърна табакера и венчален пръстен. Той трябва дълго време да бе обмислял и предварително да бе сложил всичко в ред; защото стаята беше напълно разтребена и когато разгледахме по-добре, намерихме върху скрина още малко пари и една бележка, на която беше написано: остатък от наема за този месец. Хасе ги бе турил настрана, сякаш по този начин искаше да покаже, че това няма нищо общо със смъртта му.

Позвъни се, дойдоха двама цивилни полицейски чиновници. Лекарят, който междувременно беше свалил Хасе, се изправи.

– Мъртъв – каза той. – Самоубийство, без никакво съмнение.

Чиновниците не отговориха нищо. След като затвориха вратата, внимателно огледаха цялата стая. Извадиха няколко писма от едно чекмедже на шкафа и сравниха почерка с писмата върху масата. По-младият от двамата кимна.

– Знае ли някой причината?

Разправих каквото знаех. Той отново кимна и си записа адреса ми.

– Можем ли да поискаме да го отнесат? – попита лекарят.

– Поръчах в „Шарите“ болнична кола – отвърна по-младият от чиновниците – Трябва да дойде скоро.

Чакахме. В стаята беше тихо. Лекарят коленичи на пода до Хасе. Той беше разкопчал всичките му дрехи и ту разтъркваше гърдите му с кърпа, ту с движения правеше опити да го съживи. Чуваше се само как просвирва въздухът, като влиза и излиза през мъртвите дробове.

– Дванадесетият през тази седмица – каза по-младият полицейски чиновник.

– И все по същата причина ли? – попитах аз.

– Не. Почти всички поради безработица. Две семейства, едното с три деца. Със светилен газ, естествено. Семействата почти винаги го правят с газ.

Дойдоха носачите със своята носилка. Фрида се вмъкна заедно с тях. С някаква жажда тя се взираше в жалкото тяло на Хасе. Лицето й беше на червени петна, а тя цялата в пот.

– Какво търсите тук? – попита я по-възрастният полицейски чиновник грубо.

Фрида трепна.

– Но нали трябва да дам показания – заекна тя.

– Навън! – сопна ѝ се той.

Носачите сложиха едно одеяло върху Хасе и го изнесоха. След тях си отидоха и двамата чиновници. Те взеха със себе си книгата.

– Той е депозирал парите за погребението – каза по-младият. – Ние ще ги предадем на съответното място. Ако се яви жената, кажете ѝ, моля, да се обади в криминалния отдел на участъка. Той ѝ е завещал парите си. Могат ли другите неща междувременно да останат тук?

Госпожа Залевски кимна.

– Стаята няма да се дава вече под наем.

– Добре.

Чиновникът се сбогува и си излезе. Ние също излязохме. Орлов заключи и предаде ключа на госпожа Залевски.

– Най-добре ще бъде колкото е възможно по-малко да се говори за цялата работа – казах аз.

– И аз мисля така – потвърди госпожа Залевски.

– Имам предвид главно вас, Фрида! – добавих аз. Фрида се сепна от някакъв особен унес. Очите ѝ блестяха. Тя не отговори нищо. – Ако кажете само една дума пред госпожица Холман – продължих аз, – тогава бог да ви е на помощ!

– Това го зная и без вас – отвърна тя надменно. – Бедната дама е твърде болна, за да понесе това.

От очите ѝ изскачаха искри. Трябваше да се овладее, за да не ѝ перна една плесница.

– Горкият Хасе! – каза госпожа Залевски.

В коридора беше съвсем тъмно.

– Вие се отнесохте твърде грубо с граф Орлов – обърнах се аз към съветника от Сметната палата. Не бихте ли му казали няколко думи за извинение?

Старецът се втренчи в мене. После измърмори:

– Един германец никога не се извинява! Особено пък пред азиатец! – и тръшна шумно след себе си вратата на своята стая.

– Какво е станало е този филателистки кон? – попитах аз учуден. – Та той винаги беше кротък като агне.

– Няколко месеца вече тича по всички предизборни събрания – отвърна Георг от тъмнината.

– А, така ли!

Орлов и Ерна Бьоних си бяха отишли вече. Изведнъж госпожа

Залевски се разплака.

– Не си го слагайте толкова на сърце – казах аз. – Вече нищо не можеше да се направи.

– Ужасно е! – хълцаше тя. – Ще се наложи да живея другаде, няма да го превъзмогна!

– Ще го превъзмогнете – казах аз. – Някога видях стотици мъртви. Англичани, отровени със задушлив газ. И го превъзмогнах.

Подадох ръка на Георг и си отидох в стаята. Беше тъмно. Неволно, преди да запаля лампата, погледнах към прозореца. Сетне се ослушах за Пат в съседната стая. Спеше. Отидох до шкафа, извадих бутилката с коняк и си налях една чаша. Конякът беше хубав и бе добре да си имаш такъв коняк. Сложих бутилката на масата. Последната чашка от нея бе изпил Хасе.

Помислих, че щеше да бъде по-разумно да не бях го оставял сам. Чувствувах се подтиснат, но не се упреквах. Бях преживял толкова много и знаех: или всичко, което човек върши, е за упрек, или за него никога няма упрек. Нешастието на Хасе беше там, че се случи в неделя. Ако жената бе изчезнала в делничен ден, той щеше да отиде на работа и навярно би надмогнал всичко.

Изпих втори коняк. Нямаше никакъв смисъл от такива разсъждения. Кой знае какво предстои и на мен! Никой не знае дали един ден няма да смятаме за щастлив човека, когото сега съжаляваме.

Чух, че Пат се раздвижи и отидох при нея. Тя ме гледаше.

– Наистина трябва да се откажеш от мене, Роби каза тя. – Пак бях заспала дълбоко.

– Но това е чудесно – отвърнах аз.

– Не. – Тя се подпря на лакти. – Не исках да спя толкова много.

– Защо не? Понякога ми се ще да прекарам в сън идните петдесет години.

– Не бих желала тогава да си с петдесет години по-стар!

– Не зная. Това може да се каже, след като се е осъществило.

– Тъжен ли си? – попита тя.

– Не, напротив. Тъкмо реших да се облечем и да идем да се нахраним много хубаво. Ще поръчаме от всичко, което обичаш! А и ще се понапием.

– Прекрасно – отвърна тя. – И то ли спада към нашия голям банкрут?

– Да – казах. – Спада към него.

XXI

Към средата на октомври Яфе бе поръчал да ме извикат. Беше десет часа сутринта, но времето бе толкова мрачно, че в клиниката още светеха лампите. Сиянието им се смесваше с мъгливата здрачевина навън в някакъв болезнен зрак.

Яфе беше сам в големия си кабинет. Когато влязох, вдигна голата си, лъскава глава. Навъсен посочи големия прозорец, по които чукаха дъждовни капки.

– Какво ще кажете за това противно време?

Свих рамене.

– Да се надяваме, че дъждът скоро ще престане.

– Няма да престане. – Изгледа ме и замълча. После взе един молив от писалището си, почука с него по плота, вдигна го пред очите си и го сложи настрана.

– Мога да предположа защо сте ме повикали – казах аз.

Яфе промърмори нещо.

Изчаках един момент. После казах:

– Навярно Пат скоро ще трябва да замине...

– Да... – Яфе гневно се бе втренчил пред себе си. – Възнамерявах към края на октомври. Но при това време... – Той посегна към сребърния молив.

По прозореца плющяха шибани от вятъра струи на поройния дъжд. Звукът напомняше далечно тракане на картеница.

– Кога смятате, че трябва да замине? – попитах аз.

Изведнъж той ме измери с поглед от долу до горе.

– Утре – каза Яфе.

За секунда усетих, че нямам почва под краката си. Въздухът беше като памук и полепваше по дробовете ми. После ми мина и попитах колкото можех спокойно, ала гласът ми идеше някъде отдалеч, сякаш говореше някой друг:

– Нима състоянието ѝ изведнъж се е влошило толкова много?

Яфе рязко поклати глава и се изправи.

– Ако бе се променило толкова много, тя изобщо не би могла да пътува – заяви той неприветливо. – Но така ще бъде по-добре. При това време всеки ден е една опасност. Простуди и други такива... – Той взе няколко писма от писалището. – Подготвил съм всичко. Остава само да

отпътувате. Главния лекар на санаториума познавам от студентските си години. Той е много усърден. Осведомих го точно. – Яфе ми подаде писмата. Взех ги, но не ги пяхнах в джоба си. Той ме погледна, после застана пред мене и сложи ръка на рамото ми. Тя беше лека като птиче крило, изобщо не я усещах. – Тежко е – изрече той с променен глас. Зная. Затова и изчаках, доколкото изобщо беше възможно.

– Не е тежко – отвърнах аз.

Той направи движение в знак на несъгласие.

– Оставете.

– Не, не това имах предвид. Бих искал да зная само едно: ще се върне ли тя?

Яфе мълча един момент. Тъмните му, тесни очи блестяха в мътната жълта светлина.

– Защо искате да го знаете сега? – попита той подир известно време.

– Защото в противен случай ще е по-добре да не заминава – казах аз.

Той бързо вдигна поглед.

– Какво говорите?

– Иначе ще е по-добре да остане тук.

Яфе се втренчи в мене.

– Знаете ли какво би означавало това? – попита тогава той тихо и остро.

– Да – казах аз. – Би означавало, че тя няма да умира сама. А какво значи това, също зная.

Яфе вдигна високо рамене, като че ли мръзнеше. После бавно се приближи до прозореца, загледа се навън в дъжда. Когато се върна, лицето му се бе превърнало в маска. Той спря близо пред мене. Попита:

– На колко сте години?

– На тридесет – отвърнах аз. Не разбирах какво имаше наум.

– На тридесет – повтори Яфе с особен тон, сякаш говореше на себе си и съвсем не бе ме разбрал. – На тридесет, боже мой! – Той се върна до писалището си и застана там, дребен и недружелюбен редом с огромната, блестяща мебел. – Скоро ще стана на шестдесет – каза той, без да ме погледне, – но не бих могъл така. Винаги бих опитвал всичко отново и отново, дори с положителност да знаех, че е безполезно. Мълчах. Яфе стоеше така, сякаш беше забравил всичко наоколо си. Подир малко, след един негов жест, лицето му загуби студения си израз. Яфе се усмихна.

– Напълно съм уверен, че горе тя ще прекара зимата добре.

– Само зимата ли? – попитах аз.

– Надявам се, че през пролетта отново ще слезе тук.

– Надявам се! – повторих аз. – Какво значи „надявам се“?

– Всичко – отвърна Яфе. – Винаги всичко. Сега не мога да кажа повече. Останалото е възможност. Нека видим как ще бъде горе. Но определено се надявам, че през пролетта тя ще може да се върне.

– Определено?

– Да. – Заобиколи писалището и тъй силно блъсна с крак едно отворено чекмедже, че стъклата издрънчаха. – Дявол да го вземе, човече, и мен ме засяга това, че се налага тя да замине! – процеди той.

Влезе една сестра. Яфе кимна, за да я отпрати, но въпреки жеста му тя остана – набита, с грубо телосложение и лице на булдог под сиви коси.

– По-късно! – промърмори Яфе. – Елате по-късно. Ядосана, сестрата се обърна. На излизане изгаси електрическата лампа. Неочаквано в голямото помещение нахлу денят, сив и млечен. Лицето на Яфе изведнъж стана пепеляво.

– Стара вещица! – каза той. – От двадесет години искам да я изхвърля. Само че е твърде способна. – После се обърна към мен. – Е?

– Ще заминем още тази вечер – казах аз.

– Тази вечер?

– Да. Щом трябва, по-добре днес, отколкото утре. Ще я заведа. Няколко дни мога да отсъствам тук. Яфе кимна и ми подаде ръка.

Тръгнах си. Пътят до вратата ми се видя много дълъг.

Отвън се спрях. Забелязах, че още държа в ръка писмата. Дъждовни капки чукаха по хартията. Избърсах писмата и ги прибрах във вътрешния си джоб. Огледах се. Пред болницата тъкмо бе спрял автобус. Беше пълен и цяла тълпа напираше към изхода. Няколко девойки в черни, блестящи мушамы се смееха на шофьора. Той беше млад и белите му зъби блестяха на мургавото лице. „Всичко това е немислимо – казвах си, – невъзможно е. Навред кипи живот, а Пат трябва да замине!“

Автобусът потегли със звън. Под колелата му пръсна струя вода на тротоара. Продължих нататък, за да уведомя Къостер и да се погрижа за билетите.

По обед се върнах вкъщи. Бях уредил всичко, телеграфирах и в санаториума.

– Пат – казах още от вратата, – можеш ли до довечера да стегнеш

багажа си?

– Трябва ли да замина?

– Да – казах аз, – да, Пат.

– Сама?

– Не. Ще пътуваме заедно. Ще те заведа.

Цветът на лицето и се възвърна.

– Кога трябва да бъда готова? – попита тя.

– Влакът ни е довечера в десет.

– А ти ще излизаш ли сега?

– Не, ще остана тук до тръгването ни.

Тя въздъхна.

– Тогава работата е много проста, Роби – каза тя. – Да започнем ли веднага?

– Имаме още време.

– Бих искала да започнем още сега. Ще свършим бързо.

– Добре.

Събрах пъргаво няколко неща, които исках да взема със себе си, за половин час бях готов. Тогава отидох при госпожа Залевски и и казах, че вечерта ще пътуваме. Уговорих с нея да освободим стаята на първи ноември, ако не би могла да я даде под наем по-рано. Тя бе склонна да поведе дълъг разговор, но аз бързо се върнах.

Пат беше коленичила пред огромен куфар, наоколо висяха роклите ѝ, на леглото имаше бельо, а тя тъкмо загъваше обувките си. Спомних си, че Пат бе коленичила точно така и когато се настани да живее в тази стая и разопаковаше нещата си. Стори ми се, че това беше безкрайно далеч във времето и все пак всъщност едва вчера. Тя ме погледна.

– Ще вземеш ли и сребрилата рокля?

Кимна.

– А какво ще правим с всички останали неща, Роби? С мебелите?

– Вече разговарях с госпожа Залевски. Колкото мога, ще взема в моята стая. Останалото ще предадем за съхранение в една експедиционна фирма. После ще го приберем, когато се върнеш.

– Когато се върна – каза тя.

– Да – отговорих аз, – напролет, когато се върнеш загоряла от слънцето.

Помогнах на Пат в стягането на куфарите и следобед, когато навън вече се стъмняваше, бяхме готови. Странно: всички мебели стояха на местата си, само шкафовете и чекмеджетата бяха опразнени и въпреки това стаята изведнъж ми се видя гола и тъжна.

Пат седна на леглото си. Изглеждаше уморена.

– Да запаля ли лампата?

Тя поклати глава.

– Нека бъде още малко така.

Седнах до нея. Попитах:

– Искаш ли цигара?

– Не, Роби. Само да поседя малко така.

Станах и отидох до прозореца. Вън светлината на уличните лампи трептеше в дъжда. Вятърът брулеше дърветата. Долу покрай къщата бавно вървеше Роза. Високите ѝ обувки блестяха. Тя носеше под мишница някакъв пакет и отиваше към „Интернационал“. Вероятно си бе взела плетивото, за да направи някои вълнени неща за малката си дъщеря. Следваха я Фрици и Марион, и двете в нови бели, вталени шлифери, а на известно разстояние от тях беше Мими, опърпана и уморена.

Обърнах се. Вече бе станало толкова тъмно, че не можех да виждам Пат. Чувах само дишането ѝ. Бавно помътноли, зад дърветата на гробищата почнаха да се катерят светлинните реклами. Червените светещи букви на рекламата за цигари се точеха над покривите на къщите като пъстра лента на орден, сините и смарагдово-зелените кръгове на винарските фирми заискриха и светлите очертания на рекламата за бельо пламнаха. През прозореца тяхната светлина хвърляше матов, разсеян зрак по стените и тавана. Отблясъкът се движеше насам-натам, стаята заприлича на изгубен малък водолазен звънец, около който шумяха дъждовните вълни и до който от огромна далечина все още проникваше слабото зарево на пъстрия свят.

Беше осем часът вечерта. Вън се чу клаксон.

– Това е Готфрид с таксито – казах аз. – Идва да ни вземе за вечеря.

Станах, отидох до прозореца и извиках, че слизаме. После запалих малката настолна лампа и отидох в моята стая. Беше ми сатанински чужда. Извадих шишето с ром и бързо изпих една чаша. Седнах на креслото и забих очи в тапетите. След малко станах и отидох до масичката с умивалника, за да се среща. Но забравих да го сторя, защото изведнъж в огледалото видях лицето си. Наблюдавах го студено и с любопитство. Изкривих устни и се захилих. То също се ухили – напрегнато и бледо. – „Ех, ти“, казах аз беззвучно. Тогава се върнах при Пат.

– Да тръгваме ли, мое храбро момиче? – попитах аз.

– Да – каза Пат, – но искам още веднъж да вляза в твоята стая.

– Защо? – отвърнах. – Това старо гнездо...

– Остани тук – каза тя. – Веднага ще се върна.

Изчаках малко, сетне отидох и аз. Пат стоеше по средата на стаята и когато ме видя, трепна. Никога досега не бях я виждал такава. Беше съвсем посърнала. Това трая само секунда, после отново ми се усмихна.

– Хайде – каза тя. – Поемаме ли?

До кухнята ни очакваше госпожа Залевски. Сивите ѝ къдрици се люлееха, върху черната копринена рокля си беше сложила брошката с образа на покойния Залевски.

– Самообладание! – пошепнах на Пат. – Сега ще те прегърне.

В следния момент Пат вече изчезна в огромните обятия. Пълното лице над нея тръпнеше. Още няколко секунди и Пат щеше да бъде невъзвратно удавена в сълзи, когато мама Залевски плачеше, очите ѝ сякаш бяха под налягане като струя на сифон.

– Извинете – казах. – трябва да тръгнем веднага! Крайно време е!

– Крайно време? – Госпожа Залевски ме измери с унищожителен поглед. – Влакът потегля чак след два часа. Навярно междувременно искате да напиете бедното дете.

Пат не можеше да не се размее.

– Не, госпожо Залевски. Искаме да се сбогуваме и с другите.

Мама Залевски недоверчиво поклати глава.

– Госпожице Холман, вие виждате този млад мъж като царствен златен бокал. А той най-много да е златно ракиено шише.

– Чудесен образ – казах аз.

– Дете мое... – Госпожа Залевски отново се разчувствува. – Върнете се по-скоро. Стаята винаги е на ваше разположение. И кайзерът да живее в нея, ще трябва да излезе, щом се върнете вие!

– Благодаря ви, госпожо Залевски – каза Пат. Много благодаря за всичко. И за гледането на карти. Всичко ще запомня.

– Това е хубаво! – И добре си починете, та да сте съвсем здрава!

– Да – отвърна Пат, – ще се опитам. Довиждане, госпожо Залевски. Довиждане, Фрида.

Излязохме. Вратата на коридора хлопна зад нас. На стълбището беше полутъмно, няколко електрически крушки бяха изгорели. Пат мълчеше, като слизаше плавно и тихо по стълбите. Имах чувството, че някаква отпусका се бе свършила и в сива утрин отиваме на гарата, за да отпътуваме към фронта.

Ленц отвори вратата на таксито.

– Внимавайте – каза той. Колата беше пълна с рози. Два огромни букета от бели и червени рози лежах на задните седалки. Веднага

отгатнах произхода им – бяха от градината на катедралата. – Последните – заяви Готфрид самодоволно. – Струваха ми известни усилия. Дълго трябваше да разисквам с един пастор.

– Не беше ли един със светли, сини детски очи? – попитах аз.

– А-ха, значи, ти си бил, братко! – отвърна Готфрид. – Излиза, че ми е разправял за тебе. Човекът бил страшно разочарован, когато открил какво в действителност се крие в молитвите пред сцените от Христовия път към Голгота. А вече смятал, че набожността на мъжкото население отново се засилва.

– Как те остави да се измъкнеш с цветята? – попитах.

– С него човек може да се разбере. Накрая дори ми помагаше да бера.

Пат се засмя.

– Наистина ли?

Готфрид се усмихна.

– Естествено. Беше приказно да гледаш как в Полумрака духовникът подскача към най-високите клонки. Той просто прояви спортен дух. Разказа ми, че някога, в гимназията, бил добър футболист. Десен полузащитник, струва ми се.

– Ти си подвел един пастор да извърши кражба – казах аз. – Това се изкупва с няколкостотин години мъчения в ада. Но къде е Ото?

– Вече е у Алфонс. Нали ще идем при Алфонс да вечеряме?

– Да, естествено – каза Пат.

– И тъй, поемаме.

У Алфонс имаше шпекован заек, задушен с червено зеле и ябълки. След това като епилог той пусна на грамофона плоча с изпълнение на хор от донски казаци. Песента беше много тиха, хорът само глухо пригласяше, сякаш бе ек от далечен орган, докато един самотен, ясен глас трептеше над него. Струваше ми се, че вратата се отваря безшумно и някакъв стар, уморен човек влиза, сяда мълчаливо до една маса и се заслушва в песента на своята младост.

– Деца – каза Алфонс, когато припевът на хора все повече и повече затихваше, а накрая се разнесе като въздишка. – Деца, знаете ли за какво си спомням винаги когато слушам тази мелодия? За Иперн 1917-а, Готфрид, за оная вечер през март, с Бертелсман.

– Да – каза Готфрид, – помня я, Алфонс. Това беше вечерта на черешовите дървета.

Алфонс кимна.

Кьостер стана.

– Мисля, че е време – той погледна часовника, – Да, да тръгваме.

– Още един коняк – каза Алфонс. – От истинския „Наполеон“. Извадих го специално за вас!

Пихме от коняка, след това станахме.

– Довиждане, Алфонс – каза Пат. – Винаги с много голямо удоволствие съм идвала тук. – Тя му подаде ръка.

Алфонс се изчерви. Той държеше здраво нейната ръка между двете си лапи.

– И така, ако има някога нещо, просто ми съобщете. – Той я гледаше извънредно смутен. – Сега вие принадлежите към нашия кръг. Никога не бих помислил, че една жена може да бъде с нас.

– Благодаря – каза Пат, – благодаря, Алфонс. Не бихте могли да ми кажете нищо по-хубаво. Довиждане и всичко добро!

– Довиждане! До скорошно виждане!

Кьостер и Ленц ни заведоха на гарата. Пред нашата къща спряхме за малко и аз свалих кучето. Юп вече беше занесъл куфарите на гарата.

Стигнахме точно навреме. Едва се качихме и влакът тръгна. Когато локомотивът потегли, Готфрид бръкна в джоба си и ми подаде една обвита бутилка.

– Роби, вземи това. За из път всякога е добре, може да послужи.

– Благодаря – каза аз, – изпийте го тази вечер вие, деца. Аз съм си взел нещичко.

– Вземи я – отвърна Ленц. – Никога не се знае дали взетото е достатъчно. Вървеше успоредно с движещия се влак и ми подхвърли бутилката. – Довиждане, Пат! – извика той. – Като фалираме тук, всички ще дойдем горе. Ото като скиор, аз като учител по танц, Роби като пианист. Тогава ще съставим трупа с вас и ще обикаляме от хотел на хотел.

Влакът увеличи скоростта си и Готфрид изостана. Пат се надвеси от прозореца и почна да маха, докато гарата изчезна зад един завой. Тогава тя се обърна. Беше много бледа, очите ѝ блестяха от влага. Прегърнах я.

– Ела – казах, – сега ще сръбнем нещо. Ти се държа чудесно.

– Но съвсем не се чувствавам великолепно – отвърна тя и направи опит да се усмихне.

– Аз също – казах. – Затова ще пийнем. Отворих бутилката и и дадох една чашка.

– Хубав ли е?

Тя кимна и се облегна на рамото ми.

– Ах, мили, какво ли ще излезе от всичко това?

– Не бива да плачеш – казах. – Бях горд, че ти не плака целия ден.

– Но аз съвсем не плача – отвърна тя и поклати глава, а сълзите се стичаха по слабото ѝ лице.

– Хайде, пийни още мъничко – казах, като я притиснах до себе си. – Така е винаги, само в първия момент, после тръгва по-добре.

Пат кимна.

– Да, Роби. Ти никак не бива да се тревожиш за това. Веднага ще ми мине и е по-добре изобщо да не ме виждаш такава. Остави ме да постоя тук няколко минути сама, след туй ще се оправя.

– Защо? През целия ден ти беше толкова храбра, че сега спокойно можеш да плачеш на воля.

– Съвсем не бях храбра. Само че ти не го забеляза.

– Може би – казах. – Но тъкмо това е храброст.

Тя се опита да се усмихне.

– Всъщност защо, Роби?

– Защото не се предаваш. – Погалих косите ѝ. – Докато не се предава, човек е по-силен от съдбата.

– У мен това не е смелост, мили – прошепна тя. – У мен е просто само страх. Жалък страх пред големия, последния страх.

– Това е истинска смелост, Пат.

Тя се облегна на мене.

– Ах, Роби, ти съвсем не знаеш какво е страх.

– О, зная – казах аз.

Вратата се отвори. Кондукторът поиска билетите. Подадох му ги.

– Билетът за спален вагон за дамата ли е? – попита той.

Кимнах.

– Тогава следва да отидете там – обърна се той към Пат. – Билетът ви не важи за другите купета.

– Добре.

– А кучето трябва да бъде във фургона – и дообясни, – там е отделението за кучета.

– Хубаво – казах аз, – къде е спалният вагон?

– Третият вагон вдясно. Фургонът е най-отпред.

Излезе. На гърдите му се полюшваше малко фенерче, сякаш вървеше през шахта на някаква мина.

– В такъв случай трябва да се преместим, Пат казах аз. – Скришом ще мушна Били при тебе. Няма какво да търси във фургона.

Не бях си взел билет за спален вагон. Нищо нямаше да ми стане от това, че щях да прекарам нощта в един ъгъл на купето. Пък и беше поевтино. Юп беше внесъл багажа на Пат в спалния вагон. Спалното купе беше хубаво, малко, с облицовка от махагон. За Пат бе запазено долното легло. Попитах кондуктора дали е заето и горното.

– Да – отговори той, – от Франкфурт.

– Кога ще бъдем във Франкфурт?

– В два и половина.

Дадох му пари за почерпка и той се върна в своя кът от вагона.

– След половин час ще се прибера при теб с кучето – казах на Пат.

– Но как, нали кондукторът остава във вагона?

– Ще успея, само не си заключвай вратата.

Върнах се в моето купе, минавайки покрай кондуктора, който ме изгледа. На следващата гара слязох с кучето, минах по перона край спалния вагон до следващия. Там изчаках, докато кондукторът слезе, за да побъбри с началника на влака. Тогава се качих отново, прекосих вагона до спалното купе на Пат и се добрах до нея, без някой да ме види. Тя беше в меко бяло манто и бе очарователна. Очите ѝ блестяха.

– Вече превъзмогнах всичко, Роби – каза.

– Това е хубаво. Но не искаш ли да си легнеш? Тук е страшна теснотия. Като се настаниш в леглото, ще седна до тебе.

– Да, но... – Тя се поколеба и посочи към горното легло. – Ако сега на вратата изведнъж застане председателката на дружеството за спасяване на паднали момичета...

– До Франкфурт има още много време – казах аз. – Ще внимавам. Няма да заспя.

Малко преди Франкфурт се върнах на мястото си. Седнах в ъгъла до прозореца и се опитах да заспя. Но на Франкфурт се качи един мъж с мустаци на морж, който веднага отвори някакъв куфар и почна да яде. Ядеше така лакомо, че прогони съня ми. Това дъвчене трая близо цял час. После моржа си обърса мустаците и се изтегна. Поде се музика, каквато никога не бях чувал. Не беше просто хъркане, а някакво виене и въздишане, прекъсвано от резки стонове и протяжно бълбукане. Не можех да открия система в този концерт, беше толкова многостранен. За щастие в пет и половина мъжът слезе от влака.

Когато се събудих, навън всичко беше бяло. Падаха едри снежинки и купето бе потопено в странно недействителен здрач. Вече пътувахме през планините. Наближаваше девет часът. Протегнах се и отидох да се измия и избърсна. Когато се върнах, Пат стоеше в купето. Изглеждаше

бодра.

– Спа ли добре? – Тя кимна. – А каква беше старата спиритистка в твоето купе?

– Млада и хубава. Казва се Хелга Гутман и пътува за същия санаториум, за който и аз.

– Наистина ли?

– Да, Роби. Но ти си спал лошо, вижда се. Трябва да закусиш добре.

– Кафе – казах аз, – кафе с мъничко черешова ракия.

Отидохме във вагон-ресторанта. Изведнъж настроението ми се разведри. Всичко изглеждаше вече не толкова лошо, колкото предишната вечер.

Хелга Гутман седеше вече там. Тя беше стройно, живо момиче, южняшки тип.

– Странно – казах, – че така се е случило, да отивате в един и същ санаториум.

– Съвсем не е толкова странно – отвърна тя. Погледнах я. Хелга се засмя. – По това време всички прелетни птици се събират. Отсреща – тя посочи към ъгъла на вагон-ресторанта – цялата компания там също отива в санаториума.

– Откъде знаете? – попитах я.

– Познавам ги от миналата година. Там горе всички се познават.

Келнерът дойде и донесе кафето.

– Дайте ми и една голяма черешовка. – Трябваше да изпия нещо. Изведнъж всичко бе станало толкова просто. Ето там седяха хора и пътуваха за санаториума, за втори път дори, а това не им изглеждаше нещо повече от обикновена разходка. Беше глупаво човек да се страхува толкова. Пат щеше да се върне, както всички тези хора се бяха върнали. Не мислех за това, че сега всички те отново бяха на път за санаториума; достатъчно бе да зная, че човек се връща и пак има пред себе си цяла една година. За една година можеше да се случи какво ли не. Нашето минало ни беше научило да не мислим далеч напред.

Пристигнахме късно следобед. Беше се изяснило съвсем. Над снежните простори грееше златно слънце, а небето бе толкова синьо, каквото не бяхме го виждали от седмици. На гарата чакаха доста хора. Те поздравяваха и махаха с ръце, а пристигащите също им махаха в отговор. Хелга Гутман бе посрещната от една усмихната руса жена и двама мъже в светли голфове. Тя бе като понесена от вихър, много развълнувана, сякаш се връщаше вкъщи след дълго отсъствие. – До скоро виждане горе! – извика ни тя и се качи в една шейна със своите приятели.

Хората се пръснаха бързо и след няколко минути останахме сами на перона. Един носач се приближи до нас.

– Кой хотел? – попита той.

– Санаториум „Валдфриден“ – отвърнах аз.

Той кимна и даде знак на един колар. Двамата на гласиха куфарите в светлосиня шейна, в която бяха Запрегнати два бели коня. Главите им бяха украсени с китки от пъстри пера, а парата на дъха им се носеше пред техните муцуни като седефено облаче. Качихме се.

– С въжената линия ли искате да отидете догоре или с шейната? – попита коларят.

– За колко се взема с шейна?

– За половин час.

– Тогава с шейната.

Коларят цъкна с език и потеглихме. Пътят водеше извън селото и след това в завои продължаваше нагоре. Санаториумът беше разположен на едно възвишение над селото. В просторна бяла сграда с дълги редици прозорци. Пред всеки прозорец имаше и балкон.

Слабият вятър развяваше на покрива знаме. Очаквах, че санаториумът ще е уреден като болница, но той приличаше, поне долния етаж, много повече на хотел. В хола гореше камина, а на няколко малки маси бяха сложени сервизи за чай.

Обадихме се в канцеларията. Един прислужник внесе багажа ни, а възрастна дама обяви, че Пат има стая номер 79. Попитах дали бих могъл и аз да получа стая за няколко дни.

Тя поклати глава.

– Не в санаториума. Но в страничното здание би могло.

– Къде е то?

– Редом с нас.

– Добре – казах аз, – тогава ми дайте там една стая и поръчайте да отнесат багажа ми.

С безшумен асансьор се изкачихме на втория етаж. Горе, във всеки случай, приличаше повече на болница. Наистина на твърде комфортна болница, но все пак на болница. Бели коридори, бели врати, всичко блестящо от стъкло, никел и чистота. Посрещна ни една старша сестра.

– Госпожица Холман?

– Да – каза Пат, – стая седемдесет и девет, нали?

Старшата сестра кимна, тръгна напред и отвори една врата.

– Тук е вашата стая.

Тя беше светло, средно голямо помещение, огряно от склоненото

на заник слънце през широк прозорец. На масата имаше букет жълти и червени астри, а навън снежният простор блестеше, сред него селото се гушеше като в голяма, мека завивка.

– Харесва ли ти? – попитах Пат. Тя ме изгледа.

– Да – отвърна след това.

Прислужникът внесе куфарите.

– Кога трябва да се явя на преглед? – попита Пат сестрата.

– Утре преди обед. Ще бъде най-добре довечера да си легнете рано, за да сте отпочинала.

Пат свали палтото си и го метна на бялото легло, над което беше прикрепена нова таблица за температурата.

– Няма ли телефон в стаята? – попитах.

– Има контакт – каза сестрата. – Може да се постави.

– Трябва ли да направя още нещо? – попита Пат. Сестрата поклати глава.

– Днес не. Едва утре подир прегледа ще бъде определено всичко. Прегледът е в десет часа. Аз ще ви взема.

– Благодаря, сестра – каза Пат.

Сестрата излезе, Прислужникът още чакаше пред вратата. Дадох му пари за почерпка и едва тогава си отиде. Изведнъж в стаята стана много тихо. Пат стоеше до прозореца и гледаше навън. На фона на външния блясък главата ѝ беше съвсем тъмна.

– Умори ли се? – попитах я.

Тя се обърна.

– Не.

– Изглеждаш уморена обаче.

– От друг вид е умората ми, Роби. Но за това все още имам време.

– Искаш ли да се преоблечеш? – попитах аз. Или първо да слезем за един час долу? Мисля, че е по-добре първо да пообиколим малко долу.

– Да – каза тя. – По-добре ще е.

Слязохме с безшумния асансьор и седнахме до една от малките масички в хола. След известно време дойде Хелга Гутман със своите приятели. Седнаха при нас. Хелга Гутман бе развълнувана и някак пресилено весела, но аз се радвах, че тя беше тук и че Пат имаше вече неколци-на познати. Винаги е трудно да се преодолее първият ден.

XXII

Седмица по-късно се върнах обратно. От гарата отидох направо в работилницата. Пристигнах навечер, все още валеше и ми се струваше, че бе изминала цяла година, откак потеглихме с Пат.

Кьостер и Ленц седяха в канцеларията.

– Идваш тъкмо навреме – каза Готфрид.

– Какво се е случило? – попитах.

– Остави го първо да влезе – каза Кьостер. Седнах при тях.

– Как е Пат? – попита Ото.

– Добре. Доколкото изобщо може да бъде добре. Но кажете ми какво става тук?

– Въпросът беше за катастрофиралата кола. Бяхме я поправили и предали преди четиринадесет дни. Вчера Кьостер отишъл да получи парите. Междувременно обаче мъжът, комуто принадлежеше колата, обявил фалит и тя била включена в масата на несъстоятелността.

– Но това не е толкова страшно – казах аз, – Ще имаме работа само със застрахователното дружество.

– И ние така смятахме – заяви Ленц сухо. – Колата обаче не е била застрахована.

– Дявол да го вземе! Вярно ли е, Ото?

Кьостер кимна.

– Едва днес го научих.

– Та затова ли се грижихме като милосърдни сестри за този брат и се бихме за тази таратайка! изръмжа Ленц. – А сега да висим във въздуха с четири хиляди марки!

– Кой би могъл да предположи? – казах аз.

Ленц почна да се смее.

– Преглулаво е.

– Какво ще правим сега, Ото? – попитах.

– Предявих нашето искане на синдика по несъстоятелността. Но се страхувам, че няма да излезе кой знае какво от тази работа.

– Ще затворим работилницата, ето какво ще излезе от цялата работа – каза Готфрид. – Финансовото управление вече ни притиска за данъците.

– Възможно е – призна Кьостер.

Ленц стана.

– Хладнокръвие и добро държание при трудни положения са украшение за войника. – Той отиде до шкафа и извади коняка.

– При наличието на коняк можем да се държим дори героично – казах аз. – Ако не се лъжа, това е последната бутилка от хубавия.

– Героичното държание, момче – обърна се Ленц назидателно, – е за трудни времена. Ние обаче живеем в отчаяно време. Тогава единственото порядъчно държание е хуморът. – Той изпи чашата си. – Сега ще се кача на нашия стар Росинант, за да посъбере малко дребни пари.

Той мина през тъмния двор и потегли с таксито. Ние с Кюостер поседяхме още малко.

– Лошо, Ото – казах. – В последно време ни се струпаха дяволски много беди.

– Приучих се да не размишлявам повече, отколкото е безусловно необходимо – отвърна Кюостер. – И това все още е достатъчно. Как бе горе?

– Ако не бе тази болест – рай. Сняг и слънце.

Той вдигна глава.

– Сняг и слънце. Звучи някак невероятно, нали?

– Да. Дяволски невероятно. Там горе всичко е невероятно.

Той ме погледна.

– Какви намерения имаш за тази вечер?

Вдигнах рамене.

– Първо ще си занеса куфара в къщи.

– Аз трябва да изляза за един час. Ще дойдеш ли по-късно в бара?

– Непременно. Какво бих правил иначе?

Взех куфара си от гарата и го занесох в къщи. Отключих вратата толкова тихо, колкото можех, защото няхах желание да говоря с когото и да било. Удаде ми се да вляза, без да попадна в лапите на госпожа Залевски. Поседях известно време в стаята си. На масата лежах писма и вестници. Писмата бяха просто печатни рекламни пратки. Няхах никой, който да ми пише. „Сега ще имам“ – помислих си. После станах, измих се и се преоблякох. Куфара си не опразних; исках по-късно, когато се върна сам в къщи, да имам какво да върша. Не отидох и в стаята на Пат, макар да знаех, че никой не живее там. Промъкнах се тихо по коридора и си отдъгнах, когато излязох вън.

Отидох в кафене „Интернационал“, за да хапна нещо. Келнерът Алоис ме поздрави още на вратата.

– Отново тук?

– Да – казах аз. – В края на краищата човек винаги се завръща.

Заедно с другите момичета Роза седеше край една голяма маса. Почти всички бяха тук – беше времето между първата и втората им обиколка.

– Боже мой, Роберт! – каза Роза. – Рядък гост! Какво? Сега ще идваш ли по-често?

– Вероятно. Не ме разпитвай толкова. Важното е, че пак съм тук.

– Не се съсипвай – каза тя и ме погледна. – Всичко минава.

– Вярно е – казах аз. – Това е единствената непоклатима истина на света.

– Ясно – отвърна Роза. – И Лили може да приглася на тия думи.

– Лили ли? – Едва сега я видях да седи редом с Роза. – Но какво правиш тук? Нали се омъжи и трябваше да си седиш у дома или в магазина за инсталационни материали?

Лили не отговори.

– Магазин за инсталационни материали – каза Роза подигравателно. – Докато тя имаше пари, всичко вървеше като по масло. Лили това, Лили онова, нямаше значение каква е била по-рано. Точно половин година трая тази прелест! Когато и измъкнал и последния пфениг, изгънченият господин, а беше станал такъв с нейните пари, изведнъж не можел да понесе една проститутка да му бъде жена. – Тя пухтеше. – Естествено изведнъж нищо не знаел за това, което било по-рано! Бил безкрайно изненадан от миналото ѝ! Толкова безкрайно, че да му послужи като повод за развод. Но парите естествено изчезнали.

– А колко всъщност са били? – попитах.

– Четири хиляди марки, не е дребна работа! Как мислиш, с колко мръсници е трябвало да спи за тези пари!

– Четири хиляди марки! – казах. – Отново четири хиляди. Изглежда, че днес висят във въздуха.

Роза ме погледна недоумяваща.

– По-добре изсвири нещо – каза тя, – за да се настроим другояче.

– Добре – щом пак сме се събрали всички.

Седнах на пианото и изсвирих няколко шлагера. Докато свирех, мислех за това, че парите на Пат щяха да стигнат за санаториума само приблизително до края на януари и че трябваше да печеля повече, отколкото досега. Механично удрях по клавишите и гледах как Роза, седнала на канапето до мене, слушаше унесено, а редом бе бледото, напълно вкаменено от чудовищното разочарование лице на Лили, по-студено и по-безжизнено, отколкото ако беше мъртво.

Един вик ме изтръгна от моята замисленост. Роза се бе сепнала в мечтателния си унес. Тя се изправи зад масата, шапката и се бе килнала, очите и бяха широко отворени и бавно, без да забележи, кафето от обърнатата и чаша се стичаше от масата в отворената и чантичка.

– Артур! – заекна тя. – Артур! Наистина ли си ти?

Престанах да свиря. Беше влязъл един мъж, сух, с вяли движения и с бомбе, тикнато чак на тила. Имаше жълт, нездрав цвят на лицето, голям нос и твърде малка, яйцевидна глава.

– Артур – заекваше все още Роза. – Ти ли си?

– Е, кой друг? – изръмжа Артур.

– Боже мой, откъде идеш?

– Откъде да ида? От улицата, през вратата.

Артур не беше особено любезен, макар да се връщаше след толкова дълго време. Наблюдавах ги с любопитство. Това, значи, беше приказният идол на Роза, бащата на нейното дете. Той изглеждаше така, като че идва направо от затвора. Не успях да открия у Артур нищо, което би било опорна точка за нейната безпаметна любов към него. Но може би загадката беше тъкмо в отсъствието на такава. Странно, по какво се поглеждаха тези твърди като диамант познавачки на мъжете!

Без да пита някого, Артур взе пълната чаша бира, която стоеше на масата пред Роза, и я изпи. Докато пиеше, адамовата ябълка на тънкия му, жилест врат се качваше и слизаше като асансьор. Роза го гледаше сияеща.

– Искаш ли още една? – попита тя.

– Естествено – промърмори Артур, – но по-голяма.

– Алоис! – Роза, щастлива, махна с ръка към келнера. – Той иска още една бира!

– Виждам – заяви Алоис невъзмутимо и наточи.

– А малката! Артур, та ти изобщо не си виждал малката Елвира!

– Ех, ти! – За пръв път Артур се пооживи. В знак на протест вдигна ръка към гърдите си. – Не ми опявай на главата! Това не ме засяга! аз исках да махнеш детето. И щеше да се махне, ако не бях... Той потъна в мрачни мисли. – Сега естествено ти трябват пари и пак пари.

– Не е толкова лошо, Артур. Пък и момиченце е.

– Също струва пари – каза Артур и изля втора та чаша в гърлото си. – Може би ще се намери някоя побъркана богата жена, която ще го вземе за свое. Разбира се, като си плати както се следва. Това би било единственото.

Той се събуди от размишленията си.

– Имаш ли мангизи в себе си?

Роза усърдно отвори изцапаната си с кафе чантичка.

– Пет марки само, Артур, не можех и да допусна, че ще дойдеш, ама вкъщи имам повече.

Артур като паша пусна монетата в джоба на жилетката си.

– Как ли ще изкараш нещо, щом си си наместила задника тук на канапето – измърмори той навъсено.

– Излизам вече, Артур. Но сега няма кой знае какво. Време за вечеря...

– И от дребния добитък се събира тор – отсече Артур.

– Тръгвам вече.

– Ех... – Артур докосна бомбето си. – Ще на мина пак... към дванадесет.

Той си тръгна вдървено, с вяли движения. Роза блажено гледаше подир него. Артур не се обърна и остави вратата отворена.

– Камила! – изруга Алоис и затвори вратата. Роза ни изглежда гордо.

– Не е ли приказен? От нищо не му мига окото. Къде ли се бе дянал през цялото време?

– По лицето му се познава – отвърна Вали. – На сигурно място е бил. Затова изпитва отвращение от полицейски гербове!

– Ти не го познаваш.

– Достатъчно го познавам – каза Вали.

– Ти не разбираш. – Роза се изправи. – Той е истински мъж, не е някой мекушав. Е, вече трябва да тръгвам. Довиждане, деца!

Подмладена и окрилена, като полюшваше бедра, тя излезе. Сега отново имаше един, комуто щеше да дава парите си, за да ги пропива и да я бие след това. Тя беше щастлива.

Половин час по-късно излязоха и другите. Само Лили с вкаменено лице продължи да седи на канапето. Подрънках още малко на пианото, после изядох един сандвич и също се магнах. Човек не можеше да издържи дълго така сам с Лили.

Помъкнах се по влажните, тъмни улици. Пред гробището стоеше една група от Армията на спасението. Под съпровода на тромбони и тропети те пееха за небесния Ерусалим. Спрях се. Изведнъж имах чувството, че няма да мога да издържа сам, без Пат. Втрънен в бледо мержелеещите се паметници на гробището, си казвах, че до преди година всъщност бях много по-самотен, че тогава изобщо не познавах Пат, а сега тя все пак съществува, макар и да не бе при мене, но всичко това не

ми помагаше, изведнъж бях разстроен и в пълна безпътница. Накрая реших да ида горе в стаята си, за да видя дали случайно не се е получило писмо от нея. Беше съвсем безсмислено, защото още не можеше да е пристигнало, и наистина нямаше нищо, но въпреки това се качих.

Когато излизах, отново срещнах Орлов на вратата. Той носеше смокинг под разкопчаната си връхна дреха и отиваше в хотела, където работеше като танцьор. Попитах го дали междуременно е чул нещо за госпожа Хасе.

– Не – каза той, – още не се е връщала тук. И в полицията не се е обаждала. По-добре ще е да не се връща.

Тръгнахме заедно надолу по улицата. Когато стигнахме пред хотела, в който работеше, една дама тъкмо излизаше от своя буйк и с радостен вик се спусна към него. Тя беше доста пълна и елегантна и имаше поуехналото лице на четиридесетгодишна блондинка, която никога не е познала грижи и тревожни мисли.

– Извинете – каза Орлов, като бегло ме погледна, – работата. – Той се поклони пред блондинката и ѝ целуна ръка.

В бара бяха Валентин, Къостер и Фердинанд Грау. Ленц дойде малко по-късно. Седнах при тях и си поръчах половин бутилка ром. Все още се чувствавах ужасно зле.

Фердинанд киснеше в един тъгъл, широк и едър, с хлътнало лице и съвсем ясни сини очи. Беше пил вече какво ли не.

– Е, малък Роби – каза той и ме тупна по рамо то, – какво става с тебе?

– Нищо, Фердинанд – отвърнах аз. – Тъкмо това е лошото.

Той ме наблюдава известно време.

– Нищо ли? – каза тогава. – Нищо? Това е много! Нищото е огледалото, в което човек познава света.

– Браво! – извика Ленц. – Нечувано оригинално, Фердинанд!

– Мълчи, Готфрид! – Фердинанд обърна към него голямата си глава. – Един романтик като тебе е само патетичен скокльо по ръба на живота. Той неизменно го разбира грешно и от това извлича своите сентенции. Какво знаеш за нищото ти, от леката категория?

– Достатъчно, за да искам да остана в леката категория – заяви Ленц. – Порядъчните хора изпитват уважение пред нищото, Фердинанд. Те не се ровят из него като къртици. – Грау го гледаше втренчено.

– Наздраве! – каза Готфрид.

– Наздраве! – повтори Фердинанд. – Наздраве, тапа такава!

Изпразниха чашите си.

– Много бих искал да бъда тапа – казах аз и също изпразних чашата си. – Такъв, дето всичко върши както трябва и всичко му се удава. Поне за известно време.

– Вероотстъпничество! – Фердинанд тежко се облегна назад в креслото си, та то пропука. – Искаш да станеш дезертър? Да предадеш братството?

– Не – казах аз, – никого не искам да предавам. Искам само не винаги и във всичко ние да сме потърпевшите.

Фердинанд се наведе напред. Широкото му разгневено лице потръпваше.

– Ти принадлежиш към един орден, братко, към ордена на несполучилите, на некадърните, с техните безцелни желаня, с техния копнеж, който не носи нищо, с тяхната любов без бъдеще, с тяхното отчаяние без разум. – Той се усмихна. – Тайното братство, което предпочита да загине, отколкото да направи кариера, което предпочита да проиграе, да съсипе, да загуби живота, отколкото делово да фалшифицира или забрави недостигаемия образ, братя, образа, който носи в сърцето си, стаен и неугасим в часовете, дните и нощите, когато няма нищо друго, освен голия живот и голата смърт. – Фердинанд вдигна чашата си и кимна към Фред на бара. – Дай ми да пия!

Фред донесе бутилката.

– Да пусна ли да ви посвири грамофонът? – попита той.

– Не – каза Ленц, – изхвърли този твои грамофон и ни донеси поголеми чаши. После угаси половината лампи, сложи тук няколко бутилки и изчезвай в канцеларията си.

Фред мълком кимна и угаси потонното осветление.

Останаха да светят малките лампи с пергаментови абажури от стари географски карти. Ленц напълни чашите.

– Наздраве, деца! Затова, че живеем! Затова, че дишаме! Затова, че толкова силно усещаме живота, че не знаем какво да правим с него!

– Така е – каза Фердинанд, – само нещастният познава щастието. Щастливият е манекен на жизнеността. Той само я показва, не я притежава. Светлината не сияе сред светлина, сияе само в тъмнина. Наздраве за тъмнината! Който е бил сред бурята, не знае какво да прави с една електростатична машина. Проклета да е бурята! Благословен да е нашият скромнен живот! И понеже го обичаме, не искаме да го дадем под лихва! Искаме да го съсипем! Пийте, деца! Има звезди, които още светят, всяка нощ, макар да са се пръснали преди десетки хиляди години!

Пийте, докато е време! Да живее нещастieto! Да живее мракът!

Той напълни с коняк една водна чаша и я изпи.

В два часа станахме. Ленц откара в къщи Валентин и Фердинанд.

– Ела – каза ми Кьостер и запали мотора на Карл.

– Мога да си отида пеша, Ото, няколко крачки са.

Той ме изгледа.

– Ще излезем малко навън.

– Добре.

Качих се.

– Карай ти! – каза Кьостер.

– Глупости, Ото! Не мога, пиян съм.

– Карай! На моя отговорност!

– Ще видиш – казах аз и седнах на волана. Моторът ревеше. Кормилото трепереше в ръцете ми, Улиците се люлееха край мене, къщите се тресяха, лампите бяха силно наклонени под дъжда.

– Не върви, Ото. Ще се блъсна в нещо.

– Блъсни се – отвърна той.

Погледнах го. Лицето му беше ясно, напрегнато, но овладяно. Той гледаше улицата пред нас. Облегнах се назад и стиснах волана по-здраво. Прехапах устни и присвих очите си. Бавно пътят стана по-ясен.

– Накъде, Ото?

– Нататък, навън.

Стигнахме улицата, извеждаща извън града, и поехме по шосето.

– Дълги светлини! – каза Кьостер.

Пред нас бетонното шосе блестеше в светлосиво.

Валеше слаб дъжд, но капките ме удряха като зърна град в лицето.

Поривите на вятъра бяха силни, облаците висяха ниско, над самата гора те бяха разкъсани, през тях се процеждаше сребро. Мътилката в главата ми се избистри. Бученето на мотора пронизваше ръцете и цялото ми тяло. Усещах машината и нейната сила. Експлозиите на цилиндрите разтърсваха тъпата вцепененост на черепа ми. Буталата тласкаха като помпи моята кръв. Натиснах газта. Колата летеше по шосето.

– По-бързо! – каза Кьостер.

– Ще мога ли да удържа колата? Пътят е мокър.

– Запомни: преди завой превключвай на трета и не намалявай газта.

Моторът зарева. Въздухът плющеше в лицето ми. Наведох се зад ветроупорното стъкло. И изведнъж се слях с бучащата машина, кола и тяло станаха едно, едно напрежение, едно силно вибриране, усещах

колелата под краката си, усещах земята, пътя, скоростта, с едно помръдване нещо се намести, нощта зави и зарева, избиваше всичко друго в мене, устните ми се стиснаха, ръцете се превърнаха в клещи, а аз с всичките си фибри усещах само пътя и летежа по него, безпаметен и едновременно крайно внимателен.

На един завой задницата на колата занесе. Навих волана в обратна посока, веднъж, втори път и дадох газ. За един момент всичко загуби опора, беше като въздушен балон, но след това колата пак стъпи здраво.

– Добре – каза Кьостер.

– Имаше мокри опадали листа – казах аз и усетих отпускането и топлината, която ни облива след всяка опасност. Кьостер кимна.

– Това е проклетията на горските завой през есента. Искаш ли цигара?

– Да.

Спряхме и запушихме.

– Сега можем да обърнем – каза след това Кьостер.

Върнах колата по обратния път в града и слязох.

– Добре беше, че покарахме, Ото. Разведрих се.

– Следващия път ще ти покажа друга техника за вземане на завой, но само когато пътищата са сухи.

– Добре, Ото, лека нощ!

– Лека нощ, Роби.

Карл полетя. Влязох вкъщи. Бях много уморен, но съвсем спокоен и вече не тъжен.

XXIII

В началото на ноември продадохме ситроена. Парите стигаха да поддържаме работилницата още известно време, но положението ни се влошаваше от седмица на седмица. Хората преставаха да карат колите си през зимата, за да пестят от бензин и данъци, а и поправките бяха все по-малко. Действително ние си помагахме с таксито, но печалбата беше твърде оскъдна за трима и затова много се зарадвах, когато съдържателят на „Интернационал“ ми предложи от декември отново да почна всяка вечер да свиря на пиано в неговото заведение. В последно време бе имал щастие; сдружението на търговците на добитък беше пренесло ежеседмичните си събирания в едно от задните помещения, бе го последвало и сдружението на конетърговците, накрая, за обща полза, и дружеството на привържениците на кремацията. По този начин можех да оставя таксито на Ленц и Кьостер, а и за мен беше съвсем благоприятно, тъй като често не знаех как да прекарвам вечерите си.

Пат ми пишеше редовно. Очаквах нейните писма, но не можех да си представя как живее тя и понякога, в мрачните мъгливи декемврийски седмици, когато дори по обяд не ставаше истински светло, мислех, че тя отдавна ми се е изплъзнала и че всичко е минало. Струваше ми се, че бе заминала преди безкрайно дълго време и не можех да си представя, че ще се върне. След това се заредиха вечери, изпълнени с тежък, див копнеж, в които не помагаше нищо друго, освен да стоя до сутринта с проститутките и търговците на добитък и да пия.

Съдържателят на „Интернационал“ бе получил разрешение да държи заведението отворено и на Бъдни вечер. Щеше да има голямо тържество за ергените от всички сдружения. Председателят на сдружението на търгуващите с добитък, свинетърговецът Щефан Григолайт подари за случая две прасенца сукалчета и доста свински крачета. От две години той беше вдовец, имаше добро сърце, ето че искаше сега да посрещне Коледа в компания.

Съдържателят достави сребриста елха, висока четири метра, която бе изправена до бара. Роза, авторитет по всичко, което се отнасяше до душешевност и уют, се зае да украси коледното дърво. Марион и сбърканият Кики, който поради склонностите си също имаше усет за красота, ѝ помагаша. Тримата почнаха работа по обяд. Употребиха куп пъстроцветни топки, свещи и лъскави гирлянди, но затуй пък накрая елхата

изглеждаше великолепно. В знак на особено внимание към Григолайт бяха окачени няколко прасенца от розов марципан.

Подир обяд си бях легнал да поспя няколко часа. Когато се събудих, беше тъмно. За момент трябваше да се оборава и разбира дали е вечер или сутрин. Бях сънувал, но вече не помнех какво. Сънувах, че съм някъде далеч и ми се струваше, че още чувам как зад мен се блъсна една черна врата. Тогава забелязах, че някой чука.

– Кой е? – извиках.

– Аз, господин Локамп.

Познах гласа на госпожа Залевски.

– Влезте, вратата е отворена.

Дръжката скръцна и аз видях госпожа Залевски в рамката на вратата на фона на жълтата светлина от коридора.

– Госпожа Хасе дойде – пошепна тя. – Елате бързо, Аз не мога да ѝ го кажа.

Не се мръдвах. Първо трябваше да се окопитея.

– Изпратете я в полицията! – отвърнах тогава.

– Господин Локамп! – Госпожа Залевски вдигна ръце. – Няма никой въщи. Вие трябва да ми помогнете. Та нали сте християнин!

Тя стоеше като танцуваща черна сянка в правоъгълника на отворената врата.

– Престанете – казах раздражено. – Идвам.

Облякох се и излязох. Госпожа Залевски ме чакаше в коридора.

– Тя знае ли вече нещо? – попитах аз.

Залевски поклати глава и притисна носна кърпичка към устните си.

– Къде е?

– В предишната си стая.

Пред кухнята стоеше Фрида и от вълнение се обливаше в пот.

– Тя носи шапка, цялата в щраусови пера, и диамантена брошка – пропрушна Фрида.

– Внимавайте тази разстроена кухненска мечка да не подслушва – казах на госпожа Залевски и влязох.

Госпожа Хасе стоеше до прозореца. При влизането ми тя се обърна мигновено. Видимо бе очаквала друг. Идиотско беше, но първият ми поглед се плъзна по шапката и брошката, макар да не исках. Фрида имаше право. Шапката беше помпозна. Брошката – не толкова. От глава до пети госпожа Хасе беше натруфена – без вкус, – но като човек, който иска да покаже някому колко добре му върви. Общо взето, не изглеждаше лошо; във всеки случай по-добре, отколкото през цялата година,

която прекара тук.

– Хасе явно и на Бъдни вечер работи, нали? – попита тя остро.

– Не – казах аз.

– Тогава къде е? В отпуск?

Тя се приближи към мен, като полюляваше бедра.

Усетих нейния твърде силен парфюм.

– Какво още искате от него? – попитах я.

– Да уредя работите си. Да си разчистим сметките. В края на краищата една част от това тук принадлежи и на мене.

– Вече не е необходимо – казах аз; – Сега всичко ви принадлежи.

Тя се втренчи в мене.

– Той е мъртъв.

На драго сърце бих ѝ го казал другоаче. С по-голяма подготовка и не изведнъж. Но не знаех как да започна. Освен това главата ми беше още мътна от следобедния сън, от съня, при който човек е близо до самоубийство, когато се събуди.

Госпожа Хасе стоеше сред стаята и странно, в момента, в който ѝ казах за смъртта, съвсем ясно видях, че ако сега паднеше, не би се ударила в нищо. Странно беше, но действително не виждах нищо друго и не мислех за нищо друго.

Но тя не падна. Продължаваше да стои права и да ме гледа.

– Така ли? – каза тя. – Така ли?... – Само щраусовите пера по шапката ѝ трепереха. И изведнъж, без да забележа какво се разиграва тук, видях нагласената, парфюмирана жена пред мене да се състарява. Сякаш времето я шибаше като дъжд в буря, всяка секунда като година; напрегатостта се скъса, триумфът угасна, лицето изтля. Като червеи по него пропълзяха бръчки и после, когато опипом, с несигурно движение жената посегна към облегалката на един стол и приседна така, като че се страхуваше да не счупи нещо, ми се стори, че това не е същият човек – толкова уморена, съсипана и стара изглеждаше тя.

– Какво му беше? – попита тя, без да движи устни.

– Стана ненадейно – отговорих аз.

Тя не слушаше. Гледаше ръцете си.

– Какво да правя сега? – шепнеше. – Какво да правя сега?

Чаках да изтече малко време. Чувствавах се ужасно.

– Сигурно имате някого, при когото бихте могли да отидете – казах накрая. – Най-добре е да не оставате тук. Навярно и вие нямате желание да останете тук...

– Сега всичко е много по-различно – отвърна тя, без да ме

погледне. – Какво да правя сега?

– Положително има някой, който ви чака. Върнете се при него и заедно обсъдете всичко. А след Коледа идете в полицейския участък. Там са оставени нещата и спестовната книжка. Трябва да се явите, за да ви бъдат изплатени парите.

– Пари, пари – прошепна тя глухо. – Какви пари?

– Доста пари. Около хиляда и двеста марки.

Жената вдигна глава. В очите ѝ изведнъж се появи израз на безумие.

– Не! – изкрещя тя. – Това не е вярно! – Не ѝ отговорих. – Кажете, че не е вярно – промълви тя.

– Може би не е вярно. Но е и възможно тайно да ги е слагал настра-на за черни дни.

Тя се изправи. Изведнъж се бе преобразила напълно. Движенията ѝ бяха станали резки, механични. Жената приближи лицето си до моето.

– Да, вярно е! – изсъска тя. – Чувствувам, че е вярно! Този негодник! О, този негодник! Остави ме да изтърпя всичко това, а после ето какво било! Но аз ще ги взема и ще ги пропиляя всичките за една вечер, на улицата ще ги хвърля, та да не остане нищо от тях! Нищо! Нищо!

Мълчах. Дотегна ми. Тя бе преодолела първите минути, знаеше, че Хасе е мъртъв, а с останалото нека се справя сама. Навярно още веднъж щеше да стигне до припадък, когато чуеше, че той се бе обесил, но то си оставаше нейна работа. Хасе не можеше да бъде съживен заради тази жена.

Сега тя плачеше. Цяла се обливаше в сълзи. Плачеше високо и жално като дете. Бих дал много, ако можех да запуша една цигара! Непоносимо беше да гледам как някой плаче.

Най-после тя престана. Избърса лицето си, механично извади пудриера и се напудри, без да гледа в огледалото. После прибра сребърната пудриера, но забрави да затвори чантичката си.

– Не зная нищо вече – каза тя с пресипнал глас, не зная нищо вече. Той наистина беше добър човек.

– Да, беше.

Казах ѝ още адреса на полицейския участък и това, че сега вече е затворен. Струваше ми се, че е по-добре, ако тя не отиде веднага там. За днес ѝ стигаше.

Когато тя си отиде, госпожа Залевски излезе от своя салон.

– Няма ли тук друг човек освен мене? – попитах аз, ядосан на себе

си.

– Само господин Джорджи. Какво каза тя?

– Нищо.

– Толкова по-добре.

– Зависи. Не винаги е по-добре.

– Аз не я съжалявам – Заяви енергично госпожа Залевски. – Ни най-малко.

– Съжалението е най-ненужната стока на този свят – с раздражение казах. – То е обратната страна на злорадството, ако искате да знаете. Колко стана часът?

– Седем без четвърт.

– В седем бих искал да телефонирам на госпожица Холман, но така, че никой да не слуша. Може ли?

– Че въкъщи няма никой освен господин Джорджи. Фрида вече отпратих. Ако желаете, бихте могли да седнете и в кухнята. Шнурът стига дотам.

– Добре.

Почуках на Джорджи. Отдавна не бях се отбивал при него. Той стоеше на писалищната си маса и изглеждаше дяволски зле. Наоколо бяха разхвърляни куп разкъсани книжа.

– Добър ден, Джорджи. Какво правиш тук?

– Инвентаризация – отвърна той с вяла усмивка.

– Приятно коледно занимание! – Наведох се над една от скъсаните хартии. Бяха от студентска тетрадка, изписани с химически формули. – Защо? – попитах аз.

– Вече е безпредметно, Роби.

Джорджи изглеждаше доста залянял. Ушите му сякаш бяха от восък.

– Какво си ял днес?

Той махна с ръка.

– Не е ли все едно? И не в това е работата. Не в яденето. Просто не мога да издържам повече. Трябва да се откажа.

– Толкова лошо ли е?

– Да.

– Джорджи – отвърнах спокойно, – погледни ме. Ще повярваш ли, че някога и аз исках да стана нещо повече от пианист в свърталището на проститутки „Интернационал“?

Той кършеше ръце.

– Зная, Роби. Но това не ми помага. За мене учението беше всичко.

А сега разбрах, че няма вече смисъл. Че нищо няма смисъл. И всъщност защо да се живее?

Трябваше да се усмихна, колкото и нещастен да седеше той пред мен и макар за него това да бе много сериозно.

– Ех ти, магаренце – казах аз, – ама че откритие си направил! Вярваш ли, че единствен ти си стигнал до тази неизмерима мъдрост? Естествено няма смисъл. Но човек не живее само за единия смисъл. Не е толкова просто. Хайде, облечи се. Ще дойдеш с мене в „Интернационал“. Ще отпразнуваме това, че си станал мъж. Досега беше ученик. Ще те взема след половин час.

– Не – каза той.

Джорджи беше напълно съсипан.

– И все пак ела! Ще ми направиш услуга. Не бих искал днес да съм сам.

Той ме погледна със съмнение.

– Добре, от мен да мине – отвърна той малодушно. – В края на краищата е все едно.

– Ето, виждаш ли? – казах аз. – Като начало това е много хубав принцип.

В седем часа поръчах разговор с Пат. От този час нататък таксата за разговорите се намаляваше наполовина и можех да удвоя времето на беседата ни по телефона. Седнах до масата в преддверието и зачаках. В кухнята не исках да отида. Там миришеше на зелен фасул, не можех да поставям Пат в допир с тази миризма дори и чрез телефона.

След петнадесет минути ми дадоха връзка. Пат се обади веднага. Когато чух толкова близо до себе си нейния топъл, плътен, малко колеблив глас, толкова се развълнувах, че едва можех да говоря. Това беше някакво треперене, особено тръпнене на кръвта, срещу което и с цялата си воля не можеш да направиш нищо.

– Боже мой, Пат – казах аз, – наистина ли си ти?

Тя се засмя.

– Къде си, Роби? На работа ли?

– Не, седя у госпожа Залевски на масата. Как си?

– Добре, мили.

– Станала ли си?

– Да. Седя на рамката на прозореца в моята стая и съм в белия си халат. Навън вали сняг.

Изведнъж си я представих съвсем ясно. Виждах как снежинките

кръжат, виждах очертанията на тъмната глава, правите, леко приведени напред рамене, кожата с бронзов цвят...

– Боже мой, Пат – казах аз, – проклетите пари! Ако не бяха те, веднага бих седнал в някой самолет и бих долетял тази вечер при тебе.

– Ах, мили...

Тя замълча. Вслушах се в слабото дращение и бръмчене на линията.

– Връзката не е прекъсната, нали Пат?

– Да, Роби. Но не бива да говориш така. На мен просто ми се зави свят.

– И аз съм в някакъв сатанински шемет. Разкажи ми какво правиш там горе, всичко.

Тя отново заговори, но скоро аз вече не чувах това, което казваше. Слушах само нейния глас, бях се сгушил в тъмното преддверие между глиганската глава и кухнята със зеления фасул, струваше ми се, че вратата се отваря и нахлува вълна от топлина и блясък, галеща и пъстра, пълна с блянове, копнеж и младост. Опрях крака си о масата, оброних глава на ръката, гледах муцуната на глигана и открехнатата врата на кухнята, но не можех да се съвзема – неочаквано бе настанало лято, долавях вятър, свечеряване над изкласили нивя и зелена светлина по горски пътеки.

Гласът бе секнал. Въздъгнах дълбоко.

– Хубаво е да говори човек с тебе, Пат, А какво ще правиш тази вечер?

– Ще имаме малко тържество. Започва в осем. Тъкмо се обличам.

– Какво обличаш? Сребрилата рокля?

– Да, Роби. Сребрилата рокля, с която ме пренесе през коридора.

– А с кого ще идеш?

– С никого. То е тук, в санаториума. Долу в хола.

– Ще ти е трудно да не ми изневериш – казах аз. – В сребрилата рокля.

Тя се засмя.

– В нея изобщо не мога да ти изневеря. Имам спомени.

– Аз също. Но видях какво е въздействието й. Пък и съвсем не искам да зная. Можеш и да ми изневериш, само не искам да го узная. После, когато се върнеш, за тебе то ще бъде само като сън, забравен и отминал.

– Ах, Роби – произнесе Пат бавно, гласът й звучеше по-дълбоко, отколкото преди, – не мога да ти изневеря. Твърде много мисля за теб. Ти не знаеш какво е тук, горе. Лъчезарен, красив затвор. Човек се отвлича

от мислите си, доколкото е възможно, това е всичко. Когато си спомня за своята стая, понякога не зная какво да правя; тогава отивам на гарата и гледам влаковете, които пристигат отдолу, и мисля, че съм по-близо до теб, ако се кача в някое купе или се държа така, като че ли съм дошла да посрещна някого.

Прехапах устни. Никога досега не бях я чувал да говори така. Тя винаги бе плаха и нейните чувства се изразяваха много повече с жест, с поглед, отколкото с думи.

– Ще гледам да те посетя някога, Пат – казах аз.

– Наистина ли, Роби?

– Да, може би в края на януари.

Знаех, че едва ли би било осъществимо, защото трябваше да намерим пари, за да плащаме за престоя ѝ в санаториума от февруари нататък. Но ѝ го казах, за да има нещо, за което да мисли. А по-сетне нямаше да бъде особено трудно да отлагам посещенията си за все по-късно, докато дойдеше денят, в който тя би могла отново да се върне тук.

– Сбогом, Пат – казах аз. – Желая ти всичко хубаво. Бъди весела, тогава и аз ще бъда весел. Бъди весела тази вечер!

– Да, Роби, днес съм щастлива.

Взех Джорджи и отидох с него в кафене „Интернационал“. Старото опушено помещение беше неузнаваемо. Свещите по коледното дърво горяха и тяхната топла светлина се оглеждаше във всички бутилки и чаши, в никела и медта на бара. Във вечерни тоалети, напичени с фалшиви скъпоценности, проститутките, изпълнени с очакване, седяха около една маса.

Точно в осем часа влезе хорът на сдружените търговци на едър добитък. Те се подредиха по гласове още от вратата, вдясно първият тенор, съвсем вляво вторият бас. Щепан Григолайт, вдовец и търговец на свини, извади камертон, даде тон и тогава хорът поде на четири гласа:

„О, свята нощ,
лей покой божествен във сърцата,
мир на странника беден дари,
неговата болка изцели.
Ярки искрят веч звездите,
светят от синия свод
и шептят ми твоя зов.“

– Трогателно! – каза Роза и си избърса очите.

Втората строфа отзвуча. Разнесоха се гръмки ръкопляскания.

Хористите се поклониха с благодарност. Шефан Григолайт избърса потта от челото си.

– Бетховен си остава Бетховен – заяви той. Никой не му възрази. Шефан пхна кърпата в джоба си. А сега, всички на оръжие!

Трапезата бе сложена в голямата зала, където обикновено се събираха дружествата. В средата, върху сребърни блюда над малки спиртници, блестяха кафяви и хрускави двете прасенца. Те имаха лимони в муцунките си, малки, горящи елхички на гърбовете и вече не се чудеха на нищо.

Алоис се яви в преобаядисан фрак, подарък от съдържателя. Той донесе половин дузина глинени шишета с хвойнова ракия и наля. С него дойде и Потер от дружеството за погребения чрез кремиране. Днес той беше ръководил една кремация.

– Мир на земята! – каза Потер величествено, подаде ръка на Роза и седна до нея. Шефан Григолайт, който веднага покани Джорджи на масата, стана и произнесе най-кратката и най-хубавата реч в своя живот. Вдигна чашата си с искряща хвойнова ракия, погледна я и извика: „Наздраве!“ Сетне пак седна и Алоис поднесе желираните свински крачка, киселото зеле и сварените картофи. Съдържателят дойде с високи стъклени чаши златиста, жълта пилзенска бира.

– Яж бавно, Джорджи – каза аз. – Стомахът ти първо трябва да свикне с тлъстото месо.

– Аз изобщо трябва да свикна – каза той и ме погледна.

– То става бързо. Само човек не бива да прави сравнения. Тогава успява.

Той кимна и пак се наведе над чинията си.

Изведнъж на долния край на масата избухна спор. Чуваше се кресливият глас на Потер. Той искал да пие наздравица с търговеца на пури Буш, който бе гост на трапезата, но Буш отказал с мотивировката, че не искал да пие, за да може да яде повече.

– Това е глупост! – ругаеше Патер. – С яденето трябва и да се пие. Който пие, дори може повече да яде.

– Вятър! – изръмжа Буш, един сух, дълъг човек със сплеснат нос и очила с рогови рамки.

Потер скочи.

– Вятър ли? И това ми казваш ти, тютюнев бухал!

– Тишина! – извика Шефан Григолайт. – Никакви кавги на Бъдни вечер!

Той поиска да му обяснят за какво става дума и изрече

соломоновска присъда. Твърдението трябваше да бъде проверено. Пред всеки от двамата състезатели сложиха по няколко еднакво големи блюда с месо, картофи и зеле. Това бяха огромни порции. Потер имаше право да пие каквото иска, Буш трябваше да остане „сух“. За да се придаде по-голяма привлекателност, почнаха да се обзалагат кой от двамата ще спечели. Григолайт пое тотализатора.

Потер нареди пред себе си цял венец от бирени чаши, а между тях като диаманти малки чашки с хвойнова ракия. Залаганията бяха едно към три за него. Тогава Григолайт даде знак за започване.

Буш ядеше упорито, приведен ниско над чинията си. Патер се бореше естествено, седейки изправен. При всяка глътка, която изпиваше, отпращаше към Буш ликуващо – „Наздраве!“, на което она отговаряше с невесел поглед.

– Лошо ми става – каза ми Джорджи.

– Ела да поизлезем.

Заведох го в тоалетната и седнах в антрето да го почакам. Сладникавата миризма на свещите се смесваше с прашенето и уханието на изгарящите борови иглички. И изведнъж ми се стори, че чувам леки, любими стъпки, че усещам едно топло дихание и виждам пред себе си две очи...

– Проклятие! Какво става с мене?

В същия момент чух силен възглас.

– Потер! Браво, Алойзиус!

Кремацията удържа победа.

В задната стая димяха пурите и конякът се лееше непрестанно. Все още седях до бара. Момичетата идваха и с увлечение си шепнеха.

– Какво ви е? – попитах ги.

– И ние сме приготвили изненади – отвърна Марион.

– А-ха... – Облегнах глава на бара и се замислих какво ли правеше сега Пат. Представих си хола на санаториума, горящата камина и Пат на една от масите край прозорците заедно с Хелга Гутман и някои други хора. Всичко беше страшно отдавна! Понякога си мислех, че една сутрин човек може да се събуди и всичко вече да е отминало, преживяно, да е забравено, потънало, погълнато от времето. Не съществуваше нищо сигурно – дори и споменът не бе сигурен.

Проехтя звънец. Като ято подплашени кокошки момичетата се затичаха към билиардната. Там стоеше Роза със звънца. Тя ми кимна да отида и аз. Под една малка елха върху билиярда имаше няколко покрити

с копринена хартия чинии. Върху всяка бе сложена бележка с нечие име, а отдолу се намираха пакетчетата с подаръците, които момичетата си бяха направили взаимно. Роза бе аранжирала всичко това. Всяка трябваше да ѝ даде опаковани своите подаръци за другите, а тя беше наредила всичко по чиниите.

Развълнувани, момичетата си бърбеха, забързани като деца, колкото е възможно по-скоро да видят какво са получили.

– Не искаш ли да си вземеш чинията? – попита Роза.

– Каква чиния?

– Твоята. Ти също получаваш подаръци.

И наистина там стоеше моето име в два цвята, червено и черно, дори изписано със заоблени букви. Ябълки, орехи, мандарини, – един пуловер, изплетен от самата Роза, от съдържателката тревистозелена вратовръзка, от сбъркания Кики – чифт чорапи от изкуствена коприна, от Хубавата Вали – кожен колан, от келнера Алоис – половин литър ром, от Марион, Лина и Мими – шест носни кърпи, а от съдържателя – две бутилки коняк.

– Деца – казах, – деца, но това е така неочаквано!

– Изненада? – извика Роза.

– Пълна!

Стоях засрамен пред тях и – дявол да го вземе! – трогнат до мозъка на костите.

– Деца – казах, – знаете ли кога за последен път съм получил коледен подарък? Аз сам не зная вече. Трябва да е било преди войната. Но сега нямам нищо за вас.

Огромна радост се отприщи, защото бях тъй блестящо изненадан.

– Та нали всякога си ни свирил – каза Лина и се изчерви.

– Да, ще ни посвириш и сега, това ще е твоят подарък – обяви Роза.

– Каквото искате – казах, – всичко, каквото искате.

– „От годините на младостта“ – извика Марион.

– Не, нещо весело – възрази Кики.

Мнозинството отхвърли предложението му. Като „хомо“ и без друго не го смятаха за особено умен. Седнах на пианото и почнах. Всички пригласяха.

„От годините на младостта
една песен в мен звучи,
о, колко далеч е това,
което някога бе мое.“

Съдържателката изгаси всички електрически лампи. Остана само меката светлина на свещите. Биреният кран тихо шумеше, сякаш бе далечен горски извор, а Алоис с плоските стъпала витаеше ту тук, ту там в дъното на залата като някакъв черен Пан. Подхванах втората строфа. Момичетата стояха около пианото; но виж ти, кой подсмърчаше и проливаше сълзи? Кики, соленото геврече, Кики от Лукенвалде.

Вратата на голямата зала тихо се отвори. Тананикайки мелодично, хористите влизаха един след друг и се нареждаха зад момичетата. Водеше ги Григолайт с черна бразилска пура в ръка.

„На раздяла светът за мен можеше да греє,
а кат' се върнах – всичко пустее.“

Леко отгълхна смесеният хор.

– Хубаво беше – каза Лина.

Роза запали бенгалски огън. Той съскаше и пръскаше искри.

– Така, а сега нещо весело! – извика тя. – Кики трябва да бъде развеселен.

– Аз също – каза Шефан Григолайт.

Към единадесет часа дойдоха Кюостер и Ленц. Седнахме с бледия Джорджи на една маса до бара. Дадох на Джорджи няколко филийки препечен хляб, за да може да издържи. Наскоро след това Ленц изчезна в тълпата на комисионерите в търговията с добитък. Четвърт час по-късно го видяхме, че се появи до бара с Григолайт. Двамата преплетоха ръце и пиха брудершафт.

– Шефан! – каза Григолайт.

– Готфрид! – отвърна Ленц и двамата изляха в гърлата си коняка.

– Утре ще ти пратя пакет с кървавица и лебервурст, Готфрид. Приемаш ли?

– На драго сърце! – Ленц го потупа по рамото. – Стари ми, добри Шефан!

Шефан сияеше.

– Ти можеш така хубаво да се смееш! – каза той въодушевено. – Много ми е приятно, когато някой умее да се смее хубаво. Много лесно се натъждавам, това ми е грешката.

– И моята – отвърна Ленц. – Затова и се смея! Ела, Роби, изпий с нас една чаша за безкрайния световен смях!

Отидох при тях.

– Какво му е на малкия там? – попита Шефан и посочи към

Джорджи. – Изглежда ужасно тъжен.

– Той може да бъде много лесно ощастливен – казах аз. – Потребна му, е само работа.

– Сложна задача – отговори Шефан. – В наши дни...

– Той работи всичко.

– Сега всички работят всичко. – Шефан стана по-трезвен.

– Момчето има нужда от седемдесет и пет марки на месец.

– Глупости! С толкова няма да преживее.

– Ще преживява – казах аз.

– Готфрид – отвърна Григолайт. – Аз съм стар пияч. Добре. Ала работата е нещо сериозно. Човек не може да я даде някому днес, а утре да му я отнеме. Това е по-лошо, отколкото да позволиш някому да се ожени, а утре да му отнемеш жената. Но ако момъкът е честен и може да изкарва със седемдесет и пет марки, тогава има щастие. Нека във вторник в осем часа се яви при мене. Имам нужда от помощник, които да тича по моите ангажименти в сдружението и други такива. От време на време ще получава безплатно и един пакет месо. Изглежда, че има нужда малко да се поохрани.

– Даваш ли дума? – попита Ленц.

– Това е думата на Шефан Григолайт.

– Джорджи – извиках аз, – ела насам!

Той се разтрепера, като чу за какво го викаме.

Върнах се при Кьостер.

– Слушай, Ото – подхванах аз, – ако би могъл да започнеш живота си отново, би ли го повторил?

– Точно такъв, какъвто е бил?

– Да.

– Не – каза Кьостер.

– И аз – заключих сам.

XXIV

Три седмици по-късно, студена януарска вечер. Седях в „Интернационал“ и играех със съдържателя на „Седемнадесет и четири“. Заведението беше празно, дори проститутките не се бяха появили. Градът бе неспокоен. Навън непрекъснато минаваха човешки колони; едни – с гръмки военни маршове, други – с Интернационала, а после отново млчаливи, дълги шествия, пред които носеха плакати с искания за работа и хляб. Човек възприемаше тропота на многото стъпки по паважа като чукане на огромен, неумолим часовник. Подир обяд се бе стигнало до сблъсквания между стачкуващите и полицията; дванадесет души бяха ранени и от няколко часа цялата полиция беше вдигната на крак. Свирките на полицейските шурмови коли пищяха пронизително по улиците.

– Няма спокойствие – каза съдържателят и ми показа шестнадесет.
– След войната се свърши със спокойствието. А тогава всички ние не искахме нищо друго, освен спокойствие. Побъркан свят!

Показах седемнадесет и прибрах мизата.

– Светът не е побъркан – казах аз. – Само хората.

Алоис, който стоеше зад стола на стопанина като кибик, възрази:

– Не са побъркани те. Просто са алчни. Всекиму се зловиди, което има другият. А тъй като от всичко се е натрупало премного, повечето хора си нямат нищичко. Работата е само в разпределението.

– Ясно – казах и пасувах при две карти. – Работата е все в това вече няколко хилядолетия.

Съдържателят откри картите си. Имаше петнадесет и колебливо ме погледна. После купи, получи ас и изгоря. Показах моите карти. Имах само дванадесет бройки, а с петнадесет той щеше да спечели.

– По дяволите! Вече преставам – изруга той. Ама че подъл блъф! Мислех, че имате най-малко осемнадесет.

Алоис се изсмя глураво.

Прибрах парите. Съдържателят се прозя и погледна часовника.

– Наближава единадесет. Мисля да затворим. Никой вече няма да дойде.

– Иде някой – каза Алоис.

Вратата се отвори: Беше Кьостер.

– Има ли нещо ново вън, Ото?

Той кимна.

– Същинска битка в залите на „Борусиа“. Двама тежко ранени, няколко десетки леко ранени и приблизително сто арестувани. Две престрелки в северната част на града. Един полицай убит. Не зная колко са ранени. Но едва сега ще се развихри сражение, когато свършат големите събрания. Приключи ли тук?

– Да – казах аз. – Тъкмо щяхме да затваряме.

– Тогава ела с мене.

Погледнах съдържателя. Той кимна.

– В такъв случай довиждане.

– Довиждане – отвърна той вяло. – Пазете се!

Излязохме. Вън миришеше на сняг. На уличната настилка лежах позиви като големи бели, мъртви пеперуди. – Готфрид го няма – каза Кюостер. – Той е на някое от тия събрания. Чух, че щели да бъдат разтурени и съм убеден, че ще се случат много неща. Ще е най-добре, ако го намерим, преди да е завършило събранието. Той не е от най-кротките.

– А знаеш ли къде е?

– Не точно. Но почти сигурно е на едно от трите главни събрания. Трябва да ги обиколим. Готфрид с неговия светъл перчем се познава отдалеч.

– Добре.

Качихме се и поехме с Карл към първия локал, където имаше събрание.

На улицата бе спрял камион с полицаи. Подбрадниците на каските им бяха спуснати. Цевите на карабините бляскаха матово в светлината на уличните лампи. От прозорците на сградата висяха пъстри знамена. Пред входа се тълпяха хора в униформа. Почти всички бяха млади.

Купихме си два билета, отказахме всичко: брошури, касички за събиране на помощи и декларации за членство и влязохме в залата. Беше препълнена и добре осветена, за да могат веднага да се откриват нарушителите на реда. Останахме до входа и Кюостер, който имаше много остро зрение, взе да оглежда редиците.

На подиума бе застанал здрав, набит мъж и говореше. Имаше пътен гръден глас, който без усилие, напълно разбираем, стигаше и до най-отдалечените кътчета. Беше глас, който убеждава, без да се обръща особено внимание на всичко, което изрича. А това, което казваше, беше лесно разбираемо. Мъжът се разхождаше по сцената, непринудено, с леки движения на ръцете си, от време на време отпиваше по глътка вода и пущаше по някоя шега. След това обаче той изведнъж спря и обърнат към публиката, неподвижен, с променен остър глас почна да сипе

изречение след изречение, сякаш камшични удари, истини, които всеки знаеше – за бедността, за глада, за безработицата, като повишаваше глас, увеличаше слушателите, докато накрая проеча във фуриозо:

– Това не може да продължава така! Трябва да се промени!

Публиката изрази бурно одобрение, ръкопляскаше и викаше, като че ли с тези думи всичко вече се бе променило. Мъжът на сцената изчака. Лицето му сияеше. И тогава подхвана обстойно, убедително, неотразимо, обещание след обещание, просто заваляха толкова обещания, че над главите на това множество се издигна вълшебен пъстър рай, беше като лотария, в която всички билети са печеливши и получават най-големите печалби и в която всеки намира своето лично щастие, своята лична правота и своето лично отмъщение.

Разглеждах слушателите. Бяха хора от най-различни професии, книжководители, дребни занаятчии, чиновници, известно число работници и много жени. Те седяха тук в горещата зала, облегнати назад или приведени напред, редица до редица, лице до лице, потокът от думи ги обливаше и бе странно – колкото и различни да бяха, всички лица имаха един и същ израз на унес, еднакъв сънновострастен поглед към далечината на една мъглива фата моргана, в него имаше празнота и същевременно преголямо очакване, което угасяше всичко: критика, съмнение, възражения и въпроси, всекидневие, настояще, действителност. Човекът на подиума знаеше всичко, за всеки въпрос имаше отговор, за всяка болка – лек. Хубаво беше да му се довериш. Хубаво беше да имаш някого, който мисли за тебе. Хубаво беше да ярваш...

Кьостер ме побутна. Ленц не беше тук. Той посочи с глава към изхода. Кимнах в знак на съгласие и си тръгнахме. Разпоредителите в залата ни гледаха мрачно и подозрително. Във файето стоеше оркестър, готов да влезе. Зад него гора от знамена и емблеми.

– Добре пипат, нали? – каза Кьостер отвън.

– Първокласно. Като стар шеф на пропагандата мога да преценя.

С колата минахме през няколко улици. Второто политическо събрание не беше далеч. Други знамена; други униформи; друга зала; но иначе всичко останало беше сходно. По лицата същият израз на неопределена надежда и доверчива празнота. Една покрита с бяло маса за ръководството, поставена напречно на редиците столове. Около нея – партийните секретари, ръководството, няколко усърдни стари госпожици. Ораторът, чиновнически тип, бе по-слаб от предишния. Говореше на книжовен немски език, привеждаше числа, доказателства, всичко, което изричаше той, беше вярно, но въпреки това не бе по-самоуверен от

другия, който изобщо нищо не доказваше, а само твърдеше. Партийните секретари, уморени, сякаш налегнати от дрямка, седяха около председателската маса; бяха изтърпели стотици такива събрания.

– Ела – каза Кюостер след някое време, – няма го. Впрочем не очаквах да го видя тук.

Продължихме с колата. След задухата на претъпканите зали въздухът беше студен и свеж. Автомобилът летеше по улиците. Минахме покрай канала. Лампите хвърляха масленожълти отражения по тъмните води, които се блискаха тихо о бетонираните брегове. Влачеше се шлеп, черен и бавен. Над него бяха издигнати червени и зелени сигнални светлини. Някакво куче пролая на палубата, после един мъж пресече осветеното поле и изчезна в люк, който за момент се промержеля златист. От другата страна на канала се редяха, яркоосветени, къщите от западния квартал на града. Един сводест мост се прехвърляше от тях към отсания бряг. По него непрестанно и в двете посоки се нижеха леки коли, автобуси и електрически влакове. Това будеше представата за искряща, пъстра змия, проточена над ленивите черни води.

– Мисля, че е по-добре да оставим колата тук и да извървим пешком последните няколко метра – каза Кюостер след известно време. – Така не бие толкова на очи.

Спряхме Карл под една улична лампа пред някаква кръчма. Когато слязохме, една бяла котка профуча пред нас. Няколко жени с престилки стояха малко по-нататък под един сводест вход и докато минавахме край тях, мълчаха. До ъгъла на една сграда се бе облегал латернаджия и спеше. Старица ровеше в сметта край улицата.

Стигнахме огромен, мръсен жилищен блок за наематели с няколко вътрешни къщи, дворове и входи. На най-долния етаж се намираха магазини, една хлебарница и бюро, в което приемаха парцали и старо желязо. На улицата пред първия вход стояха два камиона с полицаи.

Сред първия двор, в един ъгъл, бе сковано от летви табло, по което бяха окачени големи карти на звездното небе. На малък подиум пред маса с книжа седеше човек с тюрбан на главата. Над него висеше надпис: „Астрология, гадаене на ръка, предсказване на бъдещето. Ще получите своя хороскоп срещу 50 пфенига.“ Около него се бяха стълпили много хора. Ярката светлина на една карбидна лампа падаше върху жълтото му сбръчкано лице. Той говореше на зрителите, които го гледаха мълчаливо, със същия блуждаещ, унесен, жаден за чудеса поглед, както преди слушателите на събранията със знамената и оркестрите.

– Ото – казах на Кюостер, който крачеше пред мен, – сега зная

какво искат хората. Те изобщо не искат да се занимават с политика. Търсят си заместителна религията.

Той се огледа.

– Естествено. Те желаят отново да вярват в нещо. Все едно в какво. Затова са и толкова фанатични.

Отидохме във втория двор, където се намираше заведението. Всички прозорци бяха осветени. Изведнъж отвътре се разнесе глъчка. В същия момент, като по уговорен знак, от един тъмен, страничен вход през двора покрай самите прозорци към вратата се втурнаха неколцина младежи в спортни якета. Първият я дръпна и те нахлуха в заведението.

– Щурмови отред – каза Кьостер. – Ела тук до стената, зад бирениите бурета.

В залата се развилняха с рев. Следната секунда бе строшен един прозорец и някой излетя през него. Веднага подир това вратата се отвори, скупчени хора се изсипаха навън, първите се препъваха, другите падаха върху тях. Една жена кресливо викаше за помощ и изхвъркна през портала. Последва втора група бясно вчепкани противници и съмишленици, хванали крака от столове и бирени халби. Един грамаден дърводелец изскочи навън, застана малко настрана; и щом видеше пред себе си главата на някой противник, замахваше с дългата си ръка, ударът му помитаме и запращаше човека отново в гъмжилото. Той вършеше това съвсем спокойно, сякаш сечеше дърва.

Ново човешко кълбо се търкулна навън и изведнъж на три метра пред нас зърнахме жълтия перчем на Готфрид в ръцете на някакъв побеснял мустакач човек.

Кьостер се приведе и изчезна в купчината хора. Няколко секунди по-късно мустакачият пусна Готфрид, вдигна ръце с израз на крайно учудване и падна като изкоренено дърво сред тълпата. Веднага след това открих Кьостер, който влачеше подире си Ленц, уловил го за яката.

Ленц се противеше.

– Остави ме само още един момент, Ото – рече задавено той.

– Глупости! – извика Кьостер. – Полицията ще дойде веднага! Хайде, там, във входа нагоре!

Бегом прекосихме двора към тъмния страничен вход. Не бяхме избързали ни миг. Още същата минута в двора се чува резки, пронизителни свирки, черните шлемове на полицаите заблестяха и полицията блокира двора. Изтичахме нагоре по стълбите, за да не завлекат и нас в участъка. От един прозорец на стълбището следяхме какво се разигра по-нататък. Полицията пипаше здраво. Тя прегради пътя, вклини се в

скупчените хора, раздели тълпата, разпръсна я и почна да извозва задържаните към участъка. Пръв беше смаяният дърводелец, който напразно се опитваше да обясни нещо. Зад нас шракна врата. Една жена по риза с голи, тънки крака и със свещ в ръка, подаде глава навън.

– Ти ли си там? – попита тя.

– Не – каза Ленц, които се беше съвзел. Жената блъсна вратата. С джобното си фенерче Ленц освети затворената врата. Тук очакваха зида-ромазача Герхард Пешке.

Долу утихна. Полицията се оттегли и дворът обезлюдя. Изчакахме още малко, после се спуснахме надолу по стълбата. Зад една врата плачеше дете. Плачеше тихо и жално в тъмнината.

Излязохме в предния двор. Пренебрегнат, астрологът стоеше пред своите звездни карти.

– Един хороскоп за господата? – извика той. – Или да им гадая на ръка?

– Добре, давай! – каза Готфрид и му поднесе ръката си.

Човекът се вглежда известно време в ръката.

– Вие имате порок на сърцето – каза тогава той категорично. – У вас чувството е силно развито, линията на разума – твърде къса, ала в замяна сте надарен музикално. Мечтаете много, но не сте подходящ за съпруг. Въпреки това тук виждам три деца. Вие сте дипломатичен по натура, имате склонност да се затваряте в себе си и ще живеете осемдесет години.

– Правилно – заяви Готфрид. – И госпожица майка ми всякога казваше: който е лош, стига до старост. Моралът е измислица на хората, не е извлечен от живота.

Той даде пари на човека и ние продължихме пътя си. Улицата бе опустяла, някаква черна котка се стрелна пред нас. Ленц посочи към нея.

– Сега всъщност би трябвало да се върнем.

– Остави – казах аз. – Преди това видяхме една бяла. Така се уравновесяват.

Вървахме по улицата. По другата и страна, срещу нас, крачеха няколко души. Бяха четирима младежи. Единият носеше светложълти, нови кожени гамаша. Другите бяха обути в нещо като военни ботуши. Те се спряха и ни погледнаха.

– Ето го! – извика момъкът с гамашите, насочи се към нас, преси-чайки диагонално улицата. В същия момент треснаха два изстрела, младежът отскочи надалеч, а после и четиримата хукнаха с всички сили.

Видях как Кьостер се бе привел, за да скочи, но сетне се изви със странно завъртане, протегна ръце, нададе сподавен, страшен вик и се опита да улови Готфрид Ленц, който тежко рухна на паважа.

За секунда помислих, че само е паднал; после видях кръвта. Кьостер разкопча палтото, разкъса ризата му – под нея бликна гъста кръв. Притиснах раната с носната си кърпа.

– Остани тук, аз ще докарам колата – извика Кьостер и хукна.

– Готфрид – виках аз, – чуваш ли ме?

Лицето му посивя. Очите му бяха притворени. Клепките не се движеха. С една ръка придържах главата му, а с другата натисках носната кърпа там, откъдето струеше кръв. Коленичил до него, се вслушвах в хриптенето, в дишането му, но не чувах нищо, безшумно беше всичко: безкрайната улица, безкрайната редица от къщи, безкрайната нощ. Чувах само как тихо кръвта тече по паважа и знаех, че някога това трябва да се бе случило, но че не можеше да бъде истина.

Кьостер се приближи бързо. Свали назад лявата облегалка на задната седалка. Внимателно вдигнахме Готфрид и го положихме върху двете седалки. Скочих в колата, Кьостер вече бе потеглил. Караше към най-близката амбулатория за бърза помощ. Спря предпазливо.

– Виж дали има лекар. Иначе ще продължим.

Втурнах се вътре. Посрещна ме някакъв санитар.

– Има ли лекар тук?

– Да. Водите ли някого?

– Да. Елате! Носилка!

Положихме Готфрид на носилката и го внесохме. Лекарят беше вече готов, по риза.

– Насам! – Той посочи към една гладка маса. Поставихме носилката отгоре. Лекарят сведе една лампа ниско над тялото. – Какво има?

– Революрен изстрел.

Той взе тампон памук, обърса кръвта, намери пулса на Готфрид, прислуша го и се изправи.

– Нищо не може да помогне.

Кьостер го погледна втренчено.

– Прострелян е встрани! Не може да бъде толкова лошо.

– Раните са две – каза лекарят. Отново попи кръвта. Наведохме се. Тогава видяхме, че косо под раната, която кървеше силно, имаше втора – малка, тъмна дупка в областта на сърцето.

– Смъртта е настъпила почти мигновено – каза лекарят. Кьостер се изправи. Той се вглеждаше в Готфрид. Лекарят закри раните с тампони

и ги залепи с пластир. – Искате ли да се измиете? – попита ме той.

– Не – отвърнах аз.

Лицето на Готфрид беше вече жълто и хлътноло.

Устата беше леко изкривена, очите бяха полуотворени, едното малко повече от другото. Той ни гледаше. Той продължаваше да ни гледа.

– Как се случи? – попита лекарят.

Никой не отговори. Готфрид ни гледаше. Гледаше ни втрещено.

– Той може да остане тук – каза лекарят.

Кьостер се раздвижи.

– Не – отвърна той. – Ще го вземем с нас.

– Не бива – каза лекарят. – Длъжни сме да телефонираме на полицията. На криминалната полиция също. Незабавно трябва да се направи всичко, за да се намери убиецът.

– Убиецът? – Кьостер погледна лекаря така, като че ли не го разбираше. – Добре – каза тогава той, ще ида с колата и ще доведа полицията.

– Можете да телефонирате. В такъв случай ще дойдат по-бързо.

Кьостер бавно поклати глава.

– Не. Ще ги доведа.

Той излезе и аз чух как Карл потегли. Лекарят пристига към мен един стол.

– Не бихте ли поседнали до идването им?

– Благодаря – казах аз и продължих да стоя прав. Ярката светлина все още падаше върху кървящата гръд на Готфрид. Лекарят вдигна малко по-високо лампата.

– Но как се случи? – попита той още веднъж.

– Не зная. Трябва да е някакво припознаване.

– Участвувал ли е във войната? – попита лекарят.

Кимнах.

– Вижда се по белезите – каза той. – И по простреляната ръка. Бил е раняван няколко пъти.

– Да. Четири.

– Подлост – каза санитарят. – Всички те са гамени, които тогава още са били в пелени.

Не отвърнах нищо. Готфрид ме гледаше. Продължаваше да ме гледа.

Изтече много време, докато Кьостер се върна. Беше сам. Лекарят остави настрана вестника, който четеше.

– Тук ли са вече чиновниците? – попита той.

Кьостер стоеше като вкаменен. Той не бе чул думите на лекаря.

– Дойде ли полицията? – попита лекарят за втори път.

– Да – отвърна Кьостер. – Полицията. Трябва да телефонираме, за да дойде.

Лекарят го погледна, но не каза нищо и отиде до телефона. След няколко минути се явиха двама чиновници. Седнаха на някаква маса и единият си записа данните за самоличността на Готфрид. Не зная, но ми се струваше безумие да изричам как се е казвал, кога е бил роден и къде е живеел, сега, когато той беше вече мъртъв. Взирах се във възчерния малък молив и отговарях механично.

Другият чиновник се залови да съставя протокол.

Кьостер даваше необходимите сведения.

– Можете ли да ми кажете приблизително как изглеждаше убиецът? – попита полицейският чиновник.

– Не – отвърна Кьостер. – Не обърнах внимание.

Погледнах към него. Помислих си за жълтите гамаша и за униформите.

– Не знаете ли от коя политическа партия беше той? Не видяхте ли отличителните знаци или униформите?

– Не – каза Кьостер. – Нищо не видях преди изстрелите. А после се грижех само за... – той се запъна за момент, – само за своя другар.

– Числите ли се към някоя политическа партия?

– Не.

– Исках да кажа... тъй като казахте „другар“...

– Той ми е другар от войната – каза Кьостер. Чиновникът се обърна към мене.

– Можете ли да опишете убиеца?

Кьостер ме гледаше непоколебимо.

– Не – отвърнах. – И аз не видях нищо.

– Странно – каза чиновникът.

– Ние разговаряхме и не обръщяхме внимание на нищо. Всичко стана много бързо.

Чиновникът въздъхна.

– Тогава вероятността да заловим тези типове е малка.

Той приключи протокола.

– Можем ли да го вземем? – попита Кьостер.

– Собствено... – Полицаят погледна към лекаря. – Причината за смъртта е точно установена? Лекарят кимна.

– Вече написах смъртния акт.

– А къде е куршумът? Трябва да го взема.

– Куршумите са два и са заседнали. Би трябвало да... – Лекарят се колебаеше.

– Следва да имам и двата – каза чиновникът. Трябва да се види дали са от едно и също оръжие.

– Да – каза Кюстер в отговор на един поглед на лекаря.

Санитарят нагласи по-добре носилката и смъкна лампата. Лекарят взе инструментите си и почна да човърка с пинсета в раните. Първия куршум намери бързо; не беше много надълбоко. За втория трябваше да реже. Той изпъна чак догоре гумените си ръкавици и посегна за щипците и ножа. Кюстер бързо се приближи до носилката и затвори очите на Готфрид, те все още бяха полуотворени. Когато чух тихото съскане на скалпела, аз се обърнах. В един миг изпитах желание да скоча и да отблъсна лекаря, защото в главата ми трепна мисълта, че Готфрид е само в безсъзнание и че лекарят едва сега наистина ще го умъртви, но веднага след това се опомних. Бяхме видели достатъчно много мъртви, за да познаваме смъртта.

– Ето го – каза лекарят и се изправи. Избърса куршума и го подаде на чиновника.

– Същият е. От същото оръжие, нали?

Кюстер се приведе и разгледа внимателно малките, матово блестящи куршуми, които се търкаляха в ръката на полицаия.

– Да – каза той.

Полицаят ги загъна в хартия и ги пхна в джоба си.

– Собствено това не е разрешено – каза тогава той, – но ако искате да го вземете вкъщи... Обстоятелствата, при които е извършено убийството, са ясни, нали, господин докторе? – Лекарят кимна. – Вие сам сте съдебен лекар – продължи чиновникът, – така че, в такъв случай... както обичате... Вие трябва само, възможно е утре да дойде комисия...

– Зная – каза Кюстер, – ще оставим всичко както си е.

Полицейските чиновници си отидоха.

Лекарят отново бе покрил и залепил раните на Готфрид.

– Как смятате да го пренесете? – попита той. Можете да вземете носилката. Само че утре през деня трябва да я върнете тука.

– Да, благодаря – каза Кюстер. – Ела, Роби.

– И аз мога да ви помогна – предложи санитарят. Поклатих глава.

– Ще го пренесем и сами.

Взехме носилката, изнесохме я и я поставихме върху двете леви седалки, които образуваха една плоскост със свалените облегалата.

Санитарят и лекарят излязоха и ни гледаха. Покрихме Готфрид с палтото му и потеглихме. След известно време Кюстер се обърна към мене.

– Ще минем още веднъж по онази улица. Аз и преди го направих. Но беше твърде рано. Може би сега са някъде навън.

Запрехвърча сняг. Кюстер караше колата почти без звук.

Изключваше от скорост, а често угасяше и мотора. Не искаше да бъде чут, макар четиримата, които търсехме, да не знаеха, че сме с кола. Плъзгахме се безшумно като бял призрак сред снега, който се сипеше все по-силно. Извадих от касетката с инструментите един чук и го сложих до себе си, за да мога веднага да изскоча от колата и да почна да удрям.

Карахме по протежение на улицата, където убиха Готфрид. Под уличната лампа още се виждаше черното петно кръв. Кюстер угаси фаровете. Плъзгахме се съвсем близо до тротоара и оглеждахме улицата. Никой не се виждаше. Само от една осветена кръчма се чуваха гласове.

Кюстер спря на кръстовището.

– Остани тук – каза той. – Ще надникна в кръчмата.

– Ще дойда с тебе – отвърнах аз.

Той ме спря с поглед, какъвто не бях виждал у него от времето, когато сам тръгваше да патрулира.

– В кръчмата няма да правя нищо – каза той. – Тук той все още може да ми се изплъзне. Искам само да видя дали е вътре. Тогава ще го чакам. Остани при Готфрид.

Кимнах и той изчезна във вихъра от снежинки. Те летяха към лицето ми и се разтапяха по него. Изведнъж ми стана непоносимо от това, че Готфрид беше покрит, сякаш вече не принадлежеше към нас, и отметнах палтото от главата му. Сега снегът падаше и по неговото лице, по очите и устата му, но не се топеше. Извадих носната си кърпа, обърсах го и отново метнах палтото. Кюстер се върна.

– Нищо ли нямаше?

– Не – каза той и се качи в колата. – Сега ще минем и по другите улици, Имам чувството, че всеки момент ще го срещнем.

Моторът нададе рев, но Кюстер веднага го приглуши. Тихо се плъзгахме през бялата виелица на нощта, от улица в улица, на завоите придържах Готфрид, за да не се свлече, а от време на време спирахме на сто метра зад някоя кръчма и Кюстер се връщаше назад с широки подскоци, за да огледа и там. Това бе някаква мрачна, студена обсебеност, той не мислеше, че трябва първо да пренесем Готфрид. На два пъти потегляхме към къщата, в която той живееше, ала после пак се връщаме,

защото Кьостер вярваше, че тъкмо в този момент четиримата можеха да са някъде на път.

Изведнъж далеч пред нас, по една дълга, пуста улица, видяхме тъмна група хора, Кьостер веднага угаси мотора и се приближихме безшумно, без фарове. Хората не ни чуха. Разговаряха.

– Четирима са – пошепнах на Кьостер.

В същия момент колата изрева, последните двеста метра мина с бясна скорост, прехвърли се наполовина на тротоара, олюлявайки се, спря със скърцане само на крачка от четиримата, които се развикаха. Кьостер, готов да скочи, се бе надвесил наполовина от колата, тялото му беше като стоманен лък, а лицето – неумолимо като смъртта.

Бяха четирима безобидни възрастни хора. Единият от тях беше пиян. Почнаха да ругаят. Кьостер не отвърна нищо. Продължихме нататък.

– Ото – казах аз, – днес няма да го пипнем. Не вярвам, че ще има куража да стои на улицата.

– Да, може би – отговори след известно време той и обърна колата.

Отидохме в жилището на Кьостер. Стаята му имаше отделен вход, така че не се налагаше да будим никого. Когато слязохме от колата, попитах:

– Защо не искаше да кажеш на полицията как изглежда той? Биха ни помогнали при търсенето. А и го видяхме добре...

Кьостер ме погледна.

– Защото сами ще се оправим, без полиция. Мислиш ли – гласът му стана съвсем тих, сподавен и страшен, – че ще го предам на полицията? Та да го осъдят на няколко години затвор? Нали ти е известно как свършват всички тези процеси? Тия хлапаци знаят, че ще бъдат изправени пред милостиви съдии! Така не бива! Казвам ти, че дори полицията да го намери, ще кажа, че не е той, за да може да ми падне в ръцете! Готфрид е мъртъв, а тоя – жив! Така не бива!

Свалихме носилката от седалките и през снежната виелица и вятъра я внесохме вътре, сякаш бяхме във Фландрия и носехме убит другар от окопите към тила.

Купихме ковчег и един гроб в общинските гробища. Беше ясен слънчев ден, когато погребяхме Готфрид. Сами затворихме ковчега и го свалихме по стълбите. С нас нямаше много хора. Фердинанд, Валентин, Алфонс, барманът Фред, Джорджи, Юп, госпожа Щос, Густав, Щефан Григолайт и Роза. Пред гробището се налагаше да почакаме известно време. Трябваше да дадем път на две траурни шествия. Едното следваше черен погребален автомобил, а другото – катафалка с покрити в

черно и сребърно коне и безкрайна върволица опечалени, които оживено разговаряха.

Свалихме ковчега от колата и сами го спуснахме с възетата в гроба. Гробарят беше доволен от това, защото имаше достатъчно работа при другите гробове. Поканихме и един свещеник. Наистина не знаехме какво би казал Готфрид на това, но Валентин настояваше. Във всеки случай помолихме пастора да не държи слово. Можеше да прочете само един откъс от Библията.

Духовникът беше стар, късоглед човек. Когато пристъпи към гроба, той се спъна в буца пръст и би се намерил вътре, ако не го задържаха Къостер и Валентин. При политането си обаче изпусна Библията и очилата, които тъкмо си слагаше. Те паднаха в гроба. Смутен, духовникът гледаше към тях.

– Оставете, господин пастор – каза Валентин, – ще ви заплатим нещата.

– Не е за книгата – отвърна свещеникът тихо, ала очилата ми трябват.

Валентин откриши клонка от живия плет на гробищата. После коленичи до гроба и успя да закачи очилата и да ги измъкне от венците. Бяха златни. Може би затова свещеникът искаше да си ги вземе. Библията бе попаднала между ковчега и стената на изкопа и за да я вземе, човек трябваше да слезе долу. Това не желаше и духовникът. Стоеше объркан.

– Да кажа ли няколко думи? – попита той.

– Оставете, отче – каза Фердинанд. – Той има сега цялото свето писание при себе си.

Разкопаната пръст миришеше силно. В една от буците се виждаше светла личинка на майски бръмбар. Когато отново засипеха ямата, тя щеше да живее в земята в своя пашкул, а идната година да пробие пръстта и да излезе на белия свят. Но Готфрид беше мъртъв. Той угасна. Ние стояхме край неговия гроб, знаехме, че тялото му, косите, неговите очи още съществуваха, вече променени, но все пак още съществуваха и че въпреки това Готфрид го нямаше и никога нямаше да се върне. Човешкият ум не го побираше. Нашата кожа беше топла, умът ни работеше, сърцето тласкаше кръв във вените, съществувахме както и преди, както и вчера, не бяхме загубили изведнъж ръка, не бяхме ослепели или онемели, всичко бе както винаги си е било, веднага щяхме да си тръгнем, а Готфрид Ленц щеше да остане след нас и никога нямаше да ни настигне. Човешкият ум не го побираше.

Буците тропача по ковчега. Гробарят ни беше дал лопати и сега за-равяхме ние – Валентин, Кьостер, Алфонс и аз, както бяхме засипвали гроба на не един другар. В главата ми ехтеше една стара войнишка песен, тъжна, стара войнишка песен, която Готфрид често пееше: „Лесът аргонски, лесът аргонски ще бъде тих гроб войнски.“

Алфонс беше донесъл прост черен дървен кръст, каквито има със стотици хиляди над безкрайните редици гробове във Франция. Поста-вихме го на гроба откъм главата.

– Да тръгваме – хрипливо каза Валентин накрая.

– Добре – отвърна Кьостер. Но продължаваше да стои. Всички про-дължавахме да стоим. Валентин ни изгледа един след друг.

– Защо? – попита той. – Защо? Проклятие!

Никой не отговори.

С жест на унилоост Валентин повтори:

– Да тръгваме!

Вървахме по насипаните с чакъл алеи към изхода. При портала ни чакаха Фред, Джорджи и другите.

– Той можеше да се смее тъй хубаво! – каза Щефан Григолайт и по безпомощното му гневно лице потекоха сълзи.

Огледах се. Никой нямаше след нас.

XXV

През февруари седях за последен път с Кьостер в нашата работилница. Бяхме принудени да я продадем и сега чакахме чиновника, определен да води публичната разпродажба на съоръженията, инструментите и таксито. Кьостер имаше изглед през пролетта да се настани на работа в малка автомобилна фирма като състезател. Аз оставах в „Интернационал“ и мислех да опитам да намеря някаква допълнителна работа за през деня, та да печеля повече.

Постепенно в двора се събраха няколко души. Дойде и чиновникът.

– Ще излезеш ли, Ото? – попитах аз.

– За какво? Нали всичко е вън, пък и той знае какво да прави.

Кьостер беше уморен. У него това не проличаваше лесно, но който го познаваше добре, бе в състояние да го долови. При умора лицето му изглеждаше по-напрегнато и по-сурово от обикновено. Вечер след вечер той обикаляше все същия квартал. Отдавна знаеше името на оня, който бе застрелял Готфрид, само че не можеше да го намери, защото от страх пред полицията младият човек беше сменил квартирата си и се укриваше някъде. Алфонс бе узнал всичко това. Той също дебнеше. Във всеки случай беше възможно другият изобщо да не е вече в града. И да не знае, че Кьостер и Алфонс го следят. Те очакваха да се върне, когато се почувствува вън от опасност.

– Ще излиза да видя какво става, Ото – казах аз.

– Добре.

Отидох на двора. Нашите работни маси и инструменти, а и останалите неща бяха струпани по средата на двора. Вдясно, при стената, беше таксито. Бяхме го измили хубаво. Гледах тапицерията и гумите. Нашата добра млечна крава – така го наричаше винаги Готфрид. Съвсем не беше просто да се разделим с тази кола. Някой ме потупа по рамото. Обърнах се изненадан. Пред мен стоеше млад, неприятно наперен човек в спортно палто с колан. Той мигаше с очи и въртеше във въздуха тръстикова бастун.

– Ало! Та ние се познаваме!

Някаква далечна представа изплува в паметта ми.

– Гуидо Тис от дружество „Аугека“!

– Точно така! – самодоволно заяви препасаният с колан броненосец. – Срещнахме се при същата тази таратайка. Във всеки случай

тогава бяхте с един отвратителен тип. Едва се съдържах да не му зашлепя няколко. – Лицето ми неволно се изкриви, като си помислих, че едва се съдържал да не зашлепи няколко на Кьостер. – Тиц изтълкува това като усмихване и от своя страна разкриви уста в усмивка, при което се видяха доста развалени зъби. – Е, сложи му пепел. Гуидо не е злопамятен. Тогава дадохте огромна цена за тази вехтория. Остана ли нещо и за вас?

– Да. Колата е добра.

Тис изблея:

– Ако ме бяхте слушали, щяхте да спечелите повече. А и аз. Е, да му сложим пепел! Простено и забравено! Но днес можем да си поделим изгодата. Без търкания ще направим сделката за петстотин марки, пък и жив човек няма да наддава. Съгласен?

Схванах. Той мислеше, че тогава сме препродали колата и не знаеше, че работилницата ни принадлежи. Напротив, предполагаше, че сега отново искаме да купим колата.

– Колата и днес още струва хиляда и петстотин марки – казах аз. – Без да се включва разрешителното за използването и като такси.

– Така си е – обяви Гуидо бързо. – Ще наддаваме до петстотин. Това значи аз. Дадат ли колата на мене, ще ви броя на ръка триста и петдесет.

– Не мога да приема – казах аз. – Имам клиент за колата.

– И все пак... – Той искаше да направи нови предложения.

– Няма смисъл... – Отидох към средата на двора. Сега вече знаех – той можеше да наддава в рамките на хиляда и двеста.

Водещият търга почна да предлага нещата. Първо предметите от оборудването. Те не донесоха големи суми. Инструментите също. Тогава дойде ред на таксито. Първото предложение беше триста марки.

– Четиристотин – каза Гуидо.

– Четиристотин и петдесет – предложи след дълго колебание един мъж в шлосерска блуза.

Гуидо повиши на петстотин. Чиновникът питаше наоколо за повече. Мъжът с блузата мълчеше. Гуидо ми смигна и вдигна четири пръста.

– Шестстотин – казах аз.

Гуидо поклати глава и обяви седемстотин. Продължих да наддавам. Гуидо отчаяно ме следваше. При хиляда открито ми правеше закланателни знаци и с пръсти ми сочеше, че бих могъл да спечеля още сто. Предложи хиляда и десет. При хиляда и сто той беше зачервен и враждебен, но изквича хиляда сто и десет. Качих на хиляда сто и деветдесет и допусках, че ще предложи хиляда и двеста. Тогава мислех да спра.

Гуидо беше вече бесен. Той се гневеше, защото се видя принуден да даде повече отколкото смяташе, и неочаквано повиши на хиляда и триста. Съобразих бързо. Ако действително мислеше да купи, той положително би престанал на хиляда и двеста. От желание да ми отмъсти, сега той искаше да ме принуди само да повиша предложенията си. От разговора ни съдеше, че имам за граница хиляда и петстотин и не виждаше никаква опасност за себе си.

– Хиляда триста и десет – казах аз.

– Хиляда и четиристотин – наддаде Гуидо бързо.

– Хиляда четиристотин и десет – отвърнах аз колебливо. Страхувах се, че можех да остана последен.

– Хиляда четиристотин и деветдесет! – Гуидо ме гледаше победоносно и подигравателно. Бе убеден, че добре ме е наредил.

Издържах на неговия поглед, мълчах. Водещият търга попита първи път, втори път и после вдигна чукчето! В момента, когато с удар обяви, че колата остава на Гуидо, победният израз от лицето на този купувач се смени от безпомощно учудване. Загубил самообладание, той пристъпи към мене.

– Допусках, че искате...

– Не – казах аз.

Той се оборави и се почеса по главата.

– Дявол да го вземе, трудно ще ми е да обясня това на фирмата! Мислех, че ще качите до хиляда и петстотин. И все пак този път поне ви измъкнах таратайката от ръцете!

– Така и трябваше – казах аз.

Гуидо не ме разбра. Едва когато видя Кьостер да се задава, той изведнъж проумя всичко и се хвана за косата.

– Господи, нима колата е принадлежала на вас? Ама че магаре, глупаво магаре, съм бил! Така да ме извозят! Да ме вземат за дръвник! Човече, Гуидо, това ли доживя! Да се уловиш на най-стария трик! Е, сложи му пепел! Най-хитрите момчета винаги хлътват в най-плитката яма. Следващия път няма да се оставим!

Той седна на волана и потегли. Гледахме след колата и никак не ни беше леко на душите.

Подир обед се яви Матилде Щос. Трябваше да се разплатим с нея за последния месец. Кьостер ѝ даде парите и ѝ предложи да се опита да постъпи като чистачка и при новия собственик на работилницата. Бяхме настанили и Юп при него. Но Матилде поклати глава.

– Не, господин Кьостер, няма да работя. Ставите ми са вдървени.

– Но с какво ще се заловите тогава? – попитах аз.

– Ще ида при дъщеря си. Омъжена е в Бунцлау. Знаете ли къде е Бунцлау?

– Не, Матилде.

– Но господин Кьостер знае, нали?

– И аз не зная, госпожа Щос.

– Чудна работа – каза Матилде, – никой не знае къде е Бунцлау! Толкова хора питах вече за него. А дъщеря ми е омъжена там от дванадесет години. За общински секретар.

– Навярно има такова Бунцлау. Можете да бъдете съвсем сигурна. Щом там живее и общински секретар...

– Е, да. Ама пак е за чудене, че никой не знае де е то, нали?

Признахме, че е така.

– Но защо през цялото това време ни веднъж не сте били там? – попитах аз.

Матилде се поусмихна.

– Там е работата... Ала сега ще ида при децата. Те имат вече четири. И малкият Едуард трябва да е с мене.

– Мисля, че в околността на Бунцлау има много хубава ракия – казах аз, – сливова или нещо такова...

Матилде махна с ръка в знак на несъгласие.

– Та нали там беше работата, я! Зет ми е от ония, от въздържателите, де. Тези хора хич нищичко не пият.

Кьостер извади последната бутилка от празния шкаф.

– Е, госпожа Щос, тогава на прощаване да изпием заедно по чашка ракия.

– Дадено – каза Матилде.

Кьостер сложи чашите на масата и ги напълни. Матилде обърна рома така рязко, сякаш го лисна в сито. Горната ѝ устна потръпваше бързо и мустачките ѝ трептяха.

– Още един? – попитах аз.

– Няма да кажа „не“.

Напълнихме ѝ още една голяма чаша, след това тя се сбогува.

– Всичко хубаво в Бунцлау! – казах аз.

– Много ви благодаря. Но нали е чудно, че никой не го знае, а?

Матилде си тръгна, олюлявайки се. Ние постояхме още известно време в празната работилница.

– Собствено и ние бихме могли да си идем – каза Кьостер.

– Да – отвърнах аз, – Няма какво повече да правим тук.

Заклучихме вратата и излязохме. След това взехме Карл. Сега той стоеше в един гараж наблизо и бе изключен от разпродажбата. Отидохме в банката и на пощата и Кюостер плати парите на синдика по несъстоятелността.

– Сега ще ида да спя – каза той, като излезе от пощата. – Ти ще се прибираш ли вкъщи?

– Днес съм свободен.

– Добре, тогава ще мина около осем.

Ядохме в една кръчмичка извън града и потеглихме назад. Бяхме навлезли в първите улици, когато ни се спуска едната предна гума. Сменихме я. Отдавна не бяхме мили Карл и аз доста се изцапах.

– Ще трябва да си поизмия ръцете, Ото – казах аз.

Наблизо имаше едно доста голямо заведение. Влязохме и седнахме на маса близо до входа. За наше учудване локалът бе почти пълен. Сви-реше дамски оркестър, цареше голямо оживление. Музикантките бяха с пъстри книжни шапчици, неколцина посетители – в маскарадни костюми, книжни серпантини се виеха от маса до маса, балони се издигаха, келнерите забързано сновяха с претоварени табли, цялото помещение беше изпълнено от суетене, смях, и шум.

– Какво има тук? – попита Кюостер.

Едно русо момиче до нас ни посипа с облак конфети.

– Че откъде идвате? – засмя се то. – Не знаете ли, че от днес започва карнавалът?

– Ах, да – казах. – Е, тогава ще си измия малко ръцете.

Трябваше да пресека целия локал, за да ида до тоалетните. За известно време ме задържаха неколцина пияни, които искаха да качат една жена на масата, за да пее. Жената пищеше и се противеше, при което масата се катурна, а заедно с нея и цялата компания. Почаках, докато се освободи пътеката; но изведнъж сякаш ме удари електрически ток. Стоях там изтръпнал и скован, потънаха залата, глъчката, музиката, вече нямаше нищо, останаха само неясни, движещи се с лек шум сенки, ала отчетливо, ужасно остро и ясно оставаше една маса, една-единствена маса, а на нея млад човек с накривена шутовска шапчица на главата, обвинил с ръка пияно момиче, стъкловидни глупави очи, много тънки устни, а под масата, светложълти, биещи на очи, лъснати до блясък кожени гамаша... Някакъв келнер ме побутна. Продължих като пиян нататък и се спрях. Беше ми страшно горещо, а треперех. Ръцете ми бяха потни. Сега видях и другите хора на масата, чух, че пееха в хор някаква песен и при

това с предизвикателни лица чукаха в такт с бирените халби по масата. Отново ме бутна някой.

– Не се изпречвайте тук на пътеката! – промърмори той.

Продължих механично нататък, намерих тоалетните, измих ръцете си, но забелязах това едва когато почти щях да свлека кожата от тях с врялата вода. После се върнах.

– Какво ти е? – попита Кюстер. Не можех да отговоря. – Лошо ли ти е? – попита той.

Поклатих глава и погледнах към масата до нашата, от която ни хвърляше погледи русото момиче. Изведнъж Кюстер прибледня. Очите му се стесниха. Той се приведе напред.

– Да? – попита ме съвсем тихо.

– Да – отвърнах аз.

– Къде?

Погледнах към масата.

Кюстер се вдигна бавно. Сякаш змия се изправяше.

– Внимавай! – пошепнах аз, – не тук, Ото!

С рязко движение на ръката той отхвърли предупреждението ми и тръгна бавно напред. Бях готов да се втурна след него. Някаква жена му сложи зелено-червена книжна шапчица и увисна на шията му. Тя се откъсна от него, без да я бе докоснал, и го изгледа втренчено. Кюстер мина през локала, като описа дъга и се върна пак.

– Няма го вече – каза той.

Станах и погледнах през залата. Беше прав.

– Смяташ ли, че ме е познал? – попитах.

Кюстер сви рамене. Едва сега забеляза книжната шапчица на главата си и я свали.

– Не разбирам – казах. – Не бях повече от една две минути в тоалетната!

– Теб те нямаше тук над четвърт час.

– Какво? – Погледнах още веднъж към масата отсреща. – Другите също са потънали вдън земя. С тях беше и едно момиче, и него го няма. Ако ме е познал, сигурно щеше да се отскубне сам.

Кюстер повика келнера.

– Тук има ли още един изход?

– Да, отвъд, на другата страна, към „Харденбергштрасе“

Кюстер извади от джоба си една монета и я даде на келнера.

– Хайде – каза той.

– Жалко! – обади се русото момиче от съседната маса и се усмихна.

– Толкова сериозни кавалери...

Навън вятърът забрули лицата ни. След горещия дим в локала той ни се струваше леден.

– Прибери се в къщи – каза Кьостер.

– Бяха неколцина – отвърнах аз и се качих при него.

Колата потегли. „Прочесяхме“ всички улици около кафенето, като се отдалечавахме все повече и повече, но не видяхме нищо. Най-сетне Кьостер спря.

– Измъкна се – каза той. – Но нищо. Сега все някога ще го пипнем.

– Ото – казах аз, – би трябвало да изоставим тази работа. – Той ме погледна. – Готфрид е мъртъв – сам се чудех на думите си, – няма да се съживи от това.

Кьостер все още ме гледаше.

– Роби – отвърна бавно той, – не зная вече колко души съм убил. Но още помня как прострелях един млад английски летец. Оръжието на борда му бе повредено, не се зареждаше и той вече нищо не можеше да направи. С моята машина бях на няколко метра от него и виждах съвсем ясно едно изплашено детинско лице със страх в очите; този бил първият му полет – установихме после, – а той едва на осемнадесет години. В това изплашено, безпомощно, хубаво детско лице от няколко метра аз пуснах картечен откос и черепът се пръсна като кокоше яйце. Не познавах младежа и той не ми беше направил нищо. Тогава изтече много по-дълго време, отколкото друг път, докато превъзможна случилото се и затисна гласа на съвестта си с проклетото „войната е война!“. Но казвам ти, ако не убия тоя, който погуби Готфрид – застреля го като куче без причина, – тогава случилото се с англичанина би било страшно престъпление, разбираш ли?

– Да – казах аз.

– А сега си иди вкъщи. Трябва да видя как да приключи тази работа. Това е стена. За мене няма път, докато не бъде пометена.

– Няма да си отида вкъщи, Ото. Щом е така, нека поне бъдем заедно.

– Глупости! – отрязва той нетърпеливо, – Не мога да те въвлека. – Той вдигна ръка, когато видя, че искам да говоря:

– Ще внимавам! Ще го пресрещна, като е сам, без другите, съвсем сам! Не се бой!

Възбуден, той ме изтласка от седалката и колата веднага се понесе нататък. Знаех: вече нищо не можеше да го задържи. Знаех също защо не искаше да ме вземе със себе си. Заради Пат. Готфрид би взел.

Отидох при Алфонс. Той беше единственият, с когото можех да поговоря. Исках да се посъветвам с него какво бихме могли да сторим. Но Алфонс го нямаше. Едно сънно момиче ми каза, че преди час тръгнал за някакво събрание. Седнах на една маса, за да чакам.

Заведението беше празно. Само над бара гореше малка крушка. Момичето беше седнало отново и продължаваше да дреме. Мислех за Ото и Готфрид, гледах през прозореца към улицата, осветявана сега от бавно издигащата се над покривите пълна луна, мислех за гроба с черния дървен кръст и със стоманената каска над него и изведнъж усетих, че плача. Избърсах сълзите си.

След известно време чух бързи тихи стъпки. Вратата откъм двора се откряна, влезе Алфонс. Лицето му лъщеше от пот. Обадих се.

– Аз съм, Алфонс.

– Ела бързо!

Последвах го в стаята вдясно зад бара. Алфонс отиде до един шкаф и извади два стари военни превързочни пакета.

– Можеш ли да ме превържеш? – каза той и безшумно свали панталоните си. Имаше рана на бедрото.

– Прилича ми на одраскване от куршум – казах.

– Така е – измърмори Алфонс, – хайде, превързвай!

– Алфонс – казах аз и се изправих. – Къде е Ото?

– Отгде да зная къде е Ото? – промърмори той и изцеди раната.

– Не бяхте ли заедно?

– Не.

– Не си ли го виждал?

– Нямам представа. Разнищи втория пакет и го сложи върху раната. Ожулено е само.

Продължаваше да се занимава с раната си, като все си говореше неясно.

– Алфонс – казах, – ние видяхме оня... знаеш де, с Готфрид... Видяхме го тази вечер, и Ото е по следите му.

– Какво? Ото? – Алфонс изведнъж стана много внимателен. – Къде е Ото? Вече няма никакъв смисъл! Той трябва да изчезне!

– Ото няма да изчезне!

Алфонс хвърли настрана ножицата.

– Тръгвай с кола! Знаеш ли къде е? Той трябва да се избави. Кажи му, че с това за Готфрид е приключено. Знаех за онзи по-рано от вас! Нали виждаш? Стреля, но му отбих ръката. После стрелях аз. Къде е Ото?

– Някъде около „Мьонкешрасе“.

– Слава богу! Она отдавна не живее там. Въпреки това.

Отидох на телефона и поисках плацата за таксита, където обикновено спираше Густав. Той беше там.

– Густав – казах аз, – можеш ли да дойдеш на ъгъла „Визенщрасе“ и площад „Белвию“? Бързо? Чакам там.

– Речено-сторено. След десет минути съм при теб.

Окачих слушалката и се върнах при Алфонс. Той си obu други панталони.

– Не знаех, че сте обикаляли – каза той. – Лицето му още беше оросено. – По-добре да бяхте седели някъде. За алиби. Може да стане тѝй, че да ви питат за това. Никога не се знае...

– По-добре мисли за себе си – отвърнах аз.

– Защо ли? – Той говореше по-бързо от обикновено. – Бях сам с него. Чаках го в стаята. Беше в една градинска къщурка. Наоколо никакви съседи. Освен това стана при неизбежна самоотбрана. Той стреля веднага, с влизането си. Не ми е нужно алиби. Мога да събера цяла дузина, ако искам. – Той ме погледна. Седеше на един стол, влажното му, широко лице бе обърнато към мене, косите – слепнати от пот, голямата уста – извита, а очите му бяха почти непоносими – толкова много мъка, болка и любов – голи и безнадеждни – бяха легнали изведнѝж в тях. – Сега вече Готфрид ще намери покой – каза Алфонс тихо и пресипнало. – Имах чувството, че преди той не почиваше в мир.

Занемял стоях пред него.

– Върви сега – каза той.

Излязох през салона. Момичето все още спеше. Дишаше шумно. Вѝн луната се беше издигнала високо и беше много светло. Отидох на площад „Белвию“. На лунната светлина прозорците на къщите блестяха като сребърни огледала. Вятърът бе стихнал. Всичко се беше смълчало.

Густав се появи няколко минути по-късно.

– Какво има, Роберт? – попита той.

– Тази вечер ни откраднаха колата. Научих, че я видели някъде към „Мьонкешрасе“. Да идем ли нататък?

– Искан ли питане? – Густав пламна. – Какво ли не крадат вече! Всеки ден по няколко коли. Но повечето само обикалят с колата, докато свършат бензина, и тогава я оставят.

– Да, навярно така ще е и с нашата.

Густав ми разказа, че скоро щял да се жени. Малкото било вече на път и нищо не помогнало. Препоръчахме по „Мьонкешрасе“, а после по

нейните пресечки.

– Ето я! – извика неочаквано Густав.

Колата стоеше на една затънтена, тъмна, странична уличка. Слязох, взех ключа си и запалих мотора.

– Всичко е наред, Густав – казах аз. – Благодаря ти, че ме докара дотук.

– Няма ли да пийнем някъде? – попита той.

– Не. Днес не. Утре. Веднага трябва да потеглям, Бръкнах в джоба си, за да му платя.

– Да не си полудял? – попита той.

– И тъй, благодаря, Густав! Да не те задържам! Довиждане!

– Не щеш ли да издебнем и пипнем момчето, което я е откраднало?

– Не, не, положително отдавна се е измъкнало. Изведнъж ме обзе бясно нетърпение.

– Довиждане, Густав!

– Имаш ли още бензин?

– Да, достатъчно! Проверих. И така, лека нощ!

Густав потегли. Изчаках малко, после тръгнах и аз. Излязох на „Мьонкешрасе“ и надолу по нея карах бавно, на трета скорост. Когато се връщах в обратна посока, Кьостер стоеше край един ъгъл.

– Какво означава това?

– Качвай се – казах аз бързо. – Вече не е необходимо да стоиш тук. Алфонс също го е знаел. Той... той го е срещнал.

– И?

– Да – казах аз.

Кьостер се качи мълчаливо. Не седна на волана. Сгуши се до мене някак съсипан и аз продължих.

– Да идем ли у дома? – попитах.

Той кимна. Дадох газ и продължих покрай канала.

Водата се сливаше в една-единствена широка сребърна лента. В сянката складовете на отсрещната страна бяха наситено черни, но улиците изглеждаха трептящо бледи, светлосини, гумите сякаш се плъзгаха по тях като по невидим сняг. Широките барокови кули на катедралата се издигаха зад редиците покриви. Те блестяха сребристозелени във високото, фосфоресциращо небе, в което луната висеше като голяма сигнална ракета.

– Радвам се, Ото, че нещата се стекоха така.

– Аз не – отвърна той.

У госпожа Залевски още светеше. Когато отключих вратата, тя

излезе от своя салон.

– Има телеграма за вас – каза тя.

– Телеграма? – попитах учуден. Мислите ми все още бяха заети със случилото се. После схванах и изтичах в стаята си. Телеграмата лежеше по средата на масата, мръснобяла в ярката светлина. Скъсах лентичката, тежест падна на гърдите ми, буквите ми се мерзелееха, изчезнаха, отново се появиха, поех си дъх, всичко беше тихо, подадох телеграмата на Кьостер. – Слава богу! Мислех вече...

Тя съдържаше само три думи: „Роби, ела скоро...“ Повторно взех листа. Успокоението се разсея. Страхът се върна.

– Какво може да е станало, Ото? Защо тя не телефонира вече? Трябва да се е случило нещо!

Кьостер постави телеграмата на масата.

– Кога за последен път получи вест от нея?

– Преди една седмица. Не, по-отдавна.

– Поръчай телефонен разговор. Ако има нещо, веднага ще заминем. С колата. Имаш ли разписание на влаковете?

Поисках телефонна връзка със санаториума и взех указателя за разписанието на влаковете от салона на госпожа Залевски. Докато чакахме, Кьостер го отвори.

– Най-удобният влак, който има добра връзка, е утре по обяд – каза той. – По-добре ще бъде да вземем колата и да пътуваме с нея, докдето е възможно. После пак бихме могли да хванем най-подходящия влак. Положително ще спестим няколко часа. Как мислиш?

– Да, във всеки случай. – Не можех да си представя как ще изтърпя часовете на бездействие във влака.

Телефонът иззвъня. Кьостер отиде с разписанието на влаковете в моята стая. Обаждаше се санаториумът. Попитах за Пат. Минута по-късно главната сестра ми каза, че щяло да е по-добре Пат да не говори по телефона. Изкрещях:

– Какво й е?

– Лек кръвоизлив преди няколко дена. А днес има малко температура.

– Кажете й, че идвам – извиках аз. – С Кьостер и Карл. Тръгваме още сега. Разбрахте ли?

– С Кьостер и Карл – повтори гласът.

– Да. Но кажете й го веднага. Потегляме незабавно.

– Веднага ще й предам.

Върнах се в моята стая. Краката ми бяха като подсечени. Кьостер

седеше край масата и си записваше влаковете.

– Пригответи си куфара! – каза той. – Аз отивам до вкъщи да взема моя. След половин час ще бъда тук.

Извадих куфара от шкафа. Беше куфарът на Ленц с пъстрите хотелски етикети. Стегнах си багажа бързо и уведомих госпожа Залевски и съдържателя на „Интернационал“. Тогава седнах в стаята до прозореца, за да чакам Кьостер. Беше много тихо. Мислех за това, че утре вечер ще бъда при Пат. И изведнъж ме обзе пламенно, бурно очакване, пред което всичко друго избледня – страх, грижа, тъга, отчаяние. Утре вечер можех да бъда при нея – това бе невъобразимо щастие, нещо, в което вече почти не вярвах. Откак започнах да губя тази вяра, се загубиха толкова много неща!

Взех куфара и слязох долу. Изведнъж всичко беше близко и топло: стълбището, дъхът на застояло в коридора на къщата, студено проблясващата гумена сивота на асфалта, по който Карл тъкмо се приближаваше.

– Взех няколко одеяла – каза Кьостер. – Ще стане студено. Завий се добре.

– Ще шофираме на смени, нали? – попитах аз.

– Да. Но засега ще карам аз. Следобед спях.

Половин час по-късно градът беше вече зад нас и ни поглъщаше дълбокото мълчание на ясната лунна нощ. Бялото шосе се точеше напред чак до хоризонта. Толкова светло беше, че можехме да караме без фарове. Гласът на мотора беше като приглушен тон на орган; не нарушаваше тишината, а само я правеше по-осезаема.

– Трябва да поспиш малко – каза Кьостер.

Поклатих глава.

– Не мога, Ото.

– Тогава поне легни, за да бъдеш бодър утре заран. Предстои ни да прекосим цяла Германия.

– И така си почивам.

Седях до Кьостер. Луната бавно се издигаше по небето. Полята блестяха като седеф. От време на време край нас прелитаха села, понякога град, сънен, пуст, дебрите на улиците между редиците къщи, изпълнени от призрачна безплатна лунна светлина, от която нощта изглеждаше като някакъв фантастичен филм.

На разсъване застудя. Изведнъж ливадите заблестяха от скреж, във все по-избледняващото небе дърветата стърчаха като излети от стомана, в горите почна да се надига вятър и тук-таме от комините на

къщите се заизвива пушек. Сменихме се на волана и аз карах до десет часа. После закусихме набързо в една крайпътна кръчма, продължих да карам до дванадесет. От тогава до края на кормилото остана Кьостер. Когато караше той, колата вървеше по-бързо.

Стигнахме до планината следобед, когато взе да се здрачава. Бяхме взели със себе си вериги и една лопата и се осведомихме докъде бихме могли да продължим с кола.

– Опитайте с веригите – каза секретарят на автомобилния клуб. – Тази година снегът е твърде малко. Не зная точно как е към последните километри. Възможно е там да затънете.

Бяхме изпреварили влака много и решихме да направим опит и се изкачим догоре. Времето беше студено и няхмахме основание да се боим от мъгла.

На завоите колата беше като часовник. Към средата на изкачването поставихме веригите. Снегът беше изринат от шосето, но на много места то беше заледено и колата танцуваше и се занасяше. Понякога ни се налагаше да слезем и да я бутаме. На два пъти затъвахме и трябваше да ринем снега. В последното село поискахме кофа пясък, защото сега бяхме доста навътре в планината и се страхувахме, че по нанадолнище може да се натъкнем на заледени завой. Беше се стъмнило съвсем, планинските хребети стърчаха над нас стръмни и голи във вечерта, проходите се стесняваше, моторът зарева на първа скорост и завой след завой се спускахме надолу. Изведнъж светлината на фаровете се плъзна от склоновете и попадна в празнота, планината се разтвори и ние видяхме в долината мрежата от светлини на селото.

Колата прогърмя между пъстрите магазини на главната улица. Пешеходци отскачаха настрани, сепнати от необичайната гледка, коне се подплашваха, една шейна се свлече, колата неудържимо се изкачваше към санаториума, спря пред портала. Изскочих, като през воал съзирах любопитни лица, хора, канцеларията, асансьора, а после затичах по белия коридор, отворих широко вратата и видях Пат, както я бях виждал стотици пъти в сънища и копнежи, тя се спусна към мен, аз я прегърнах, скъпа като живота и повече от живота.

– Слава богу! – казах, когато се посъвзех. – Мислех, че си на легло.

Тя поклати глава, както я бе облегнала на рамото ми. После се изправи, положи длани на лицето ми и се вгледа в мен.

– Та ти си тук! – шепнеше тя. – Ти дойде!

Пат ме целуна, плахо, сериозно и съсредоточено като нещо, което човек пази да не строши. Почувствувал устните ѝ, аз се разтреперах.

Всичко бе протекло много бързо и сега все още не го съзнавах напълно. Още не се чувствавах истински тук; още бях погълнат от пътуването, от моторния грохот, от шосето. Приличах на човек, когото от студ и мрак въвеждат в топла стая. Той има усещане за топлина, вижда светлина, но осезаемото не е стигнало до неговата същност, още не се е стоплил.

– Карахме бързо – казах аз.

Пат не откликна. Тя все още мълчаливо ме гледаше. Нейното сериозно лице имаше някакъв покъртителен израз, нейните очи бяха съвсем близо и ми се струваше, че тя се мъчи да търси и да намери отново нещо много важно. Обхвана ме смут. Положих ръце на раменете ѝ и сведох поглед.

– Ще останеш ли тук сега? – попита тя.

Кимнах.

– Отговори ми веднага. Кажете дали отново ще заминеш, за да зная.

Исках да и отговоря, че сам още не знаех и че навярно след няколко дни ще трябва да отпътувам, тъй като не бих имал пари да остана тук. Но не можех. Не можех, докато Пат ме гледаше така.

– Да – изрекох аз, – оставам тук. Докато си тръгнем заедно.

Лицето ѝ не трепваше. Но неочаквано се озари, като че ли бе осветено отвътре.

– Ах – промълви тя, – аз не бих могла да издържа.

Опитах се през рамото и да разчета температурната таблица, прикрепена към горния край на леглото. Пат забеляза това, бързо изтегли листа от поставката, сви го и го хвърли под леглото.

– Вече е без значение – каза тя.

Забелязах къде падна хартиената топка и реших после скришом, когато Пат няма да ме види, да я прибера.

– Болна ли беше? – попитах.

– Малко. Но вече мина.

– А какво каза лекарят?

Тя се засмя.

– Сега не питай за лекаря. Не питай за нищо повече. Ти си тук, това е достатъчно!

Пат се бе променила. Не знаех дали се дължеше на това, че отдавна не бях я виждал, но ми изглеждаше по-различна отпреди. Движенията ѝ бяха по-гъвкави, кожата ѝ – по-топла, начинът, по който се приближи към мене, бе по-друг, тя вече не беше само едно красиво младо момиче, което трябва да бъде закриляно, беше се прибавило още нещо и докато по-рано често не знаех дали ме обича, сега го долавях, тя нищо не

криеше вече, беше по-жива и ми бе по-близка откогато и да било, по-жива, по-близка, по-красива, по-ощастливяваща, но по странен начин и будеща по-голямо безпокойство.

– Пат – подхванах аз, – налага се да сляза бързо. Кьостер е долу. Трябва да видим къде ще пренощуваме.

– Кьостер? А къде е Ленц?

– Ленц – повторих аз. – Ленц остана у дома.

Тя не забеляза нищо.

– После ще можеш ли да слезеш долу? – попитах. – Или ние да се качим?

– Мога всичко. Сега мога всичко. Ще слезем долу, а по-късно ще прием нещо. Ще ви гледам как пиете.

– Добре. Тогава ще те чакаме долу в хола.

Тя отиде до шкафа и извади някаква рокля. Използувах възможността да пхна в джоба си смачкания температурен лист.

– И така, Пат!

– Роби! – Тя ме настигна и обви ръка около врата ми. – Всъщност исках да ти разкажа толкова много неща!

– И аз на теб, Пат. Но нали ще имаме време за това? Цял ден ще си разказваме. Утре. В началото не тръгва така изведнъж.

Тя кимна.

– Да, ще си разкажем всичко. Тогава цялото време, в което всеки от нас бе сам, вече няма да е време, през което сме били разделени. Тогава ще знаем всичко един за друг и ще ни се струва, че винаги сме били заедно.

– Но ние не бяхме сами – казах аз.

Пат се усмихна.

– Аз бях. Аз нямам толкова много сила. За мен беше по-лошо. Когато съм сама, не мога да се утешавам с мисли. Тогава зная, че съм сама и нищо повече. По-лесно е да бъдеш сам без любов. – Все още се усмихваше. Това беше някаква стъклена усмивка; макар плътно легнала върху лицето на Пат, тя беше прозрачна.

– Пат – казах аз, – мое храбро момиче!

– Отдавна не съм чувала тези думи – каза тя, а очите ѝ бяха пълни със сълзи.

Слязох долу при Кьостер. Куфарите вече бяха извадени от колата. Бяхме получили две стаи една до друга в пристройката.

– Погледни – казах аз и му посочих листа с температурната крива. –

Как варира!

Минахме по скрипящия сняг ѝ се заизкачвахме по стълбището.

– Питай утре лекаря – каза Кьостер. – Само от температурната крива нищо не може да се види.

– Аз виждам достатъчно – отвърнах, смачках листчето и отново го пъгнах в джоба си.

Измихмем се. Тогава Кьостер влезе в моята стая. Изглеждаше така, сякаш току-що бе станал от сън.

– Трябва да се облечеш, Роби – напомни ми той.

– Да. – Сепнах се от своя унес и извадих нещата от куфара си.

Върнахмем се в санаториума. Карл още стоеше от вѳн. Кьостер бе покрил радиатора с едно одеяло.

– Кога ще се връщаме, Ото? – попитах аз.

Той се спря.

– Аз мисля да замина утре вечер или в други ден сутринта. Ти нали ще останеш?...

– Но как бих могъл? – отвърнах аз отчаян. – Парите ще ми стигнат най-много за десет дни. А и за Пат санаториумът е платен само до петнадесети. Трябва да се прибера и да печеля. Тук навярно не им е потребен толкова лош пианист.

Кьостер се приведе над радиатора на Карл и вдигна одеялото.

– Ще се погрижа да имаш пари – каза той и се изправи. – Затова спокойно можеш да останеш тук.

– Ото – казах, – аз обаче зная какво можа да запазиш след разпродажбата. По-малко от триста марки.

– Нямам предвид тях. Ще се слобия с други. Не се тревожи за това. До осем дни ще ги имаш тук.

– Наследство ли ще получиш? – попитах аз с мрачна ирония.

– Нещо подобно. Разчитай на мене. Все пак сега ти не можеш да си заминеш.

– Да – казах. – Не зная как би следвало да ѝ обясня това.

Кьостер отново метна одеялото върху радиатора на Карл. Гальовно докосна капака. Тогава отидохмем в хола и седнахмем до камината.

– Колко е часът, собствено? – попитах аз. Кьостер погледна часовника си.

– Шест и половина.

– Интересно – казах аз, – мислех, че е много по-късно.

Пат слизаше по стълбите. Бе облечена в своето късо кожено палто; забърза през хола, за да поздрави Кьостер. Едва сега забелязах какъв

загар имаше тя. Кожата ѝ беше с цвета на червеникав бронз и тя почти приличаше на млада, много светла индианка. Нейното лице се бе удължило, а очите ѝ блестяха твърде силно.

– Имаш ли температура? – попитах.

– Малко – отвърна тя бързо, отбягвайки точен отговор. – Вечер тук всички имат температура. То е само защото вие сте дошли. Уморени ли сте?

– От какво?

– Тогава да идем в бара, а? Та нали за първи път имам гости тук горе.

– Има ли и бар?

– Да, малък. Или поне един кът, на който е придаден вид на бар. Това спада към формите на лечение тук. Избягва се всичко, което напомня за болница. Но човек не получава нищо, щом не бива да го получи.

Барът беше пълен. Пат поздрави няколко души. Направи ми впечатление един италианец. Седнахме на маса, която тъкмо се освободи.

– Какво ще пиеш? – попитах аз.

– Коктейл с ром. Такъв, какъвто винаги пиехме в бара. Знаеш ли рецептата?

– Тя е проста – казах аз на момичето, което обслужваше, – по равни части „Бордо“ и ром „Ямайка“.

– Два! – извика Пат. – И един специален. – Момичето донесе две чаши „Порто-ронко“ и едно светлочервено питие. – Това е за мене – каза Пат и прибута към нас чашите с рома. – Салют!

Сложи чашата си, без да е пила, озърна се, посегна бързо към моята чаша и я изпи.

– Ах – каза тя, – колко е хубав!

– Какво си поръчала за себе си? – попитах аз и подозрително опитах светлочервената напитка. Тя беше с вкус на сок от малини и лимон. В нея нямаше нито капка алкохол.

– Много хубаво... – казах. Пат ме погледна.

– Срещу жажда – добавих аз.

Тя се засмя.

– Поръчай още една чаша „Порто-ронко“. Но за себе си, на мене няма да дадат.

Кимнах на момичето.

– Една чаша „Порто-ронко“ и един специален – казах аз. Видях, че по масите доста се пиеше „специален“.

– Днес мога да пия, Роби, нали? – попита Пат. – Само днес! Така както в миналите дни. Нали, Къостер?

– Специалният е много хубав – отвърнах аз и изпих втората чаша.

– Ненавиждам го! Бедни Роби, ти трябва да пиеш тук нещо по-хубаво!

– Ако поръчаме бързо, ще ми се падне и на мене – казах аз.

Пат се засмя.

– По-късно, с вечерята, ще пия малко червено вино. Втори път поръчахме „Порто-ронко“, после отидохме в трапезарията. Пат беше прекрасна. Лицето ѝ грееше. Седнахме на малка, застлана с бяла покривка маса близо до прозорците.

Беше топло, а долу се намираше селото с блестящи улици, потънали в сняг.

– А къде е Хелга Гутман? – попитах аз.

– Замина – каза Пат след малка пауза.

– Замина? Толкова рано?

– Да – потвърди Пат и аз разбрах какво искаше да каже.

Момичето ни донесе тъмночервено вино. Къостер напълни чашите. Сега всички маси бяха заети. Навсякъде седяха хора и беседваха. Почувствах ръката на Пат върху моята.

– Мили – каза тя много тихо и нежно. – Повече нямаше да издържа.

XXVI

Излязох от стаята на главния лекар. Кьостер ме чакаше в хола. Когато ме видя, стана. Отидохме навън и седнахме на една пейка пред санаториума.

– Лошо, Ото – казах аз. – По-лошо, отколкото си го представях със страх.

Група скиори шумно се изниза съвсем близо край нас; между тях имаше няколко намазани с масло жени с цветущо здраве, загорели лица и широки уста с бели зъби. Те викаха един на друг, че били гладни като вълци. Изчакахме, докато отминат.

– Такива естествено живеят – казах аз. – Живеят и са здрави, надживяват камъните. Повдига ми се чак!

– Със самия главен лекар ли говори? – попита Кьостер.

– Да. Той ми обясни всичко с премного уговорки и също с много недомлъвки. Но изводът е, че състоянието й се е влошило. Наистина той твърди, че била по-добре.

– Не разбирам.

– Смята, че ако бе останала долу, отдавна би била изгубена всяка надежда. Тук болестта се развивала по-бавно. И това той нарича: по-добре.

С токовете на обувките си Кьостер правеше черти в твърдия сняг. После вдигна глава.

– Следователно той храни надежда?

– Един лекар винаги храни надежда, това принадлежи към професионалните му качества. Но моята надежда вече е дяволски малка. Попитах го дали би направил пневмоторакс. Каза, че не било възможно. Преди години били й правили веднъж. Сега и двата дроба били болни. Проклятие е това, Ото.

Стара жена с изтъркани шушони се спря пред нашата пейка. Тя бе със синьо, хлътнала лице и угаснали сиви очи, които изглеждаха като слепи. Около врата й бе обвита старомодна боа от пера. Тя бавно вдигна лорнета си и се вгледа в нас. После продължи да влачи крака нанякъде.

– Отвратителен призрак!

– Какво още каза лекарят? – попита Кьостер.

– Обясни ми на какво се дължи вероятно заболяването. Имал много пациенти на същата възраст. Изглежда, последица от войната.

Недохранване в годините на развитието. Какво ме интересува всичко това? Тя трябва да оздравее! – Погледнах го. – Естествено той ми каза, че твърде често бил свидетел на чудеса. Именно при тази болест наблюдавал как тя внезапно спира развоя си, инкапсулира се и биват излекувани дори безнадеждно болни. Така говореше и Яфе. Но аз не вярвам на чудеса.

Кьостер не отвърна. Седяхме все тъй смълчани един до друг. Какво бихме могли да си кажем? И двамата бяхме преживели твърде много, за да търсим утеха в думите.

– Тя не бива да долови нищо, Роби – каза най-сетне Кьостер.

– Естествено, не бива – отвърнах.

Продължихме да седим до идването на Пат. Не мислех нищо: не бях дори и отчаян; бях съвсем унил и безчувствен, мъртъв.

– Ето я! – възкликна Кьостер.

– Да – казах аз и станах.

– Ало! – Пат идваше към нас и махаше с ръка.

Тя леко залиташе и се смееше. – Малко съм пияна. От слънцето. След като съм лежала на слънце, винаги се олюлявам, сякаш съм стар моряк.

Погледнах я и мигом всичко се преобрази. Вече не вярвах на лекаря; вярвах в чудото. Тя беше тук, тя живееше, тя стоеше пред мен и се смееше, всичко друго изчезваше.

– Що за израз имат лицата ви? – попита тя.

– Градски, съвсем неподходящ за тук – каза Кьостер. – Не можем да свикнем със слънцето.

Пат се засмя.

– Днес имам хубав ден. Без температура. Позволено ми е да изляза. Да идем ли в селото и да изпием по един аперитив?

– Естествено.

– Тогава хайде!

– Не е ли по-добре да вземем шейна? – попита Кьостер.

– Аз ще издържа – каза Пат.

– Зная – отвърна Кьостер. – Но аз никога не съм се возил на такова нещо. Искате ми се да опитам.

Дадохме знак на един колар и шейната ни понесе по виещия се път надолу към селото. Пред едно кафене с малка слънчева тераса спряхме и слязохме. Там седяха много хора, сред тях открих някои от санаториума. И италианецът от бара беше тук. Викаха му Антонио и той дойде на нашата маса да поздрави Пат. Разказа ни, че миналата нощ неколцина

веселящи изтикали леглото на един пациент, както си спял, от неговата в стаята на някаква прастиара учителика.

– А защо са го направили? – попитах.

– Той е излекуван и в близките дни си заминава – отвърна Антонио.

– В подобни случаи всякога устройват шеги.

– Това е прочутият горчив смях на оставащите, мили – каза Пат.

– Тук, горе, хората стават като деца – додаде Антонио, сякаш се извиняваше.

„Излекуван – помислих си, – един бил излекуван и се връща.“

Попитах:

– Какво искаш да пиеш Пат?

– Мартини, сухо мартини.

Някакво радио засвири. Виенски валсове. Те се носеха из топлия слънчев въздух като леки, светли знамена. Келнерът донесе чашите с питието. То беше много студено и огряно от слънцето, още искреше.

– Приятно е да седиш така, нали? – попита Пат.

– Прекрасно – отвърнах.

– Но понякога и това не може да се издържа – каза тя.

Останахме да обядваме долу. Пат горещо го желаше. В последно време била принудена постоянно да стои в санаториума – това беше първото й излизане; и смяташе, че би се чувствувала двойно по-здрава, ако би могла да се храни в селото. Антонио обядва с нас. После се върнахме горе с шейната и Пат отиде в стаята си, защото трябваше да лежи два часа. Кьостер и аз изкарахме Карл от гаража и го прегледахме. Налагаше се да сменим два счупени листа на ресора. Служителят в гаража разполагаше с инструменти и ние се заловихме за работа. После сипахме масло и гресирахме шасито. Когато всичко беше готово, изтикахме Карл навън. Опръскан с кал, жалък, той стоеше в снега.

– Няма ли да го измием? – попитах аз.

– Не, не когато е на път – каза Кьостер. – Не му е приятно. – Пат идваше към нас. Изглеждаше топла и освежена от съня. Кучето й подкачаше наоколо.

– Били! – извиках аз. Той наостри уши, но не беше особено весел. Не ме позна и съвсем се смути, когато Пат привлече вниманието му към мене.

– Така е – казах.

– Слава богу, че хората имат по-добра памет. Но къде беше Били вчерта?

Пат се засмя.

– През цялото време лежа под кревата. Когато имам гости, изпитва ревност и сърдито се оттегля.

– Изглеждаш чудесно – казах аз.

Тя ме погледна щастлива. После се приближи до Карл.

– Как бих искала отново да поседя в него и да се поразходя с кола.

– Естествено – и попитах – нали, Ото?

– Разбира се. Вие сте с дебело палто, а тук имаме достатъчно шалове и одеяла.

Пат седна отпред до Кюстер, зад ветроупорното стъкло. Карл зарева. Синкаво-бели, газовете от ауспуха се издигаха в студения въздух. Моторът още не бе загреял. Подрънквайки, веригите почнаха бавно да мачкат снега. Със съскане, пукот и ръмжене Карл пълпеше надолу към селото, по главната улица – един вълк, сплашен от тропота на конете и звъntenето на шейните.

Излязохме от селото. В късния следобед по снежната шир играеха червеникави отблясъци, лъх от залязващото слънце. На склона няколко купи сено бяха почти погребани в бяло. Последните скиори се носеха към долината като малки запетайки. При това те минаваха пред червеното слънце, което още веднъж се показва зад възвишението, голямо, като някаква топка от гаснеща жар.

– Вчера оттук ли минахте? – попита Пат.

– Да.

Колата стигна купена на първото възвишение. Кюстер спря.

От височината гледката беше величествена. На идване, когато със звън и грохот минахме оттук в стъклената синя вечер, не бяхме забелязали нищо. Единствен пътят бе погълнал вниманието ни.

Редяха се склон подир склон и откриваха една вълнообразна долина. На бледозеленото небе очертаванията на далечните планински върхове бяха остри и ясни. Те имаха златен блясък. И снежните простори под върховете, сякаш изчистени от прах, бяха осеяни със златни петна. С всеки миг склоновете придобиваха разкошна, все по-силна бяло-червена багра, а сенките – по-наситено синя. Слънцето беше точно в пролуката между два бляскави върха, а ширната долина със своите хълмове и склонове внушаваше представата за огромен, безмълвен, величав парад пред някакъв владетел, който е близо до заника си. Виолетовата дъга на пътя се виеше като змия по хълмовете, изчезваше, появяваше се отново, тъмна на завоите, опасваше села, а после се изопваше към седловината на прохода чак до хоризонта.

– Толкова далеч извън селото никога не съм била – каза Пат. – Това пътят за дома ли е?

– Да.

Тя мълчеше и гледаше надолу. После слезе от колата и засенчи с ръка очите си. Така се вираше на север, като че ли би могла да види кулите на града.

– Колко далеч е оттук? – попита тя.

– Приблизително хиляда километра. През май ще слезем долу. Ото ще дойде да ни вземе.

– През май – повтори Пат. – Боже мой, през май!

Слънцето залязваше бавно. Долината се оживи; сенките, които, досега вкаменени, се бяха таили в гънките на планината, почнаха безшумно да се стрелкат и да се катерят нагоре като гигантски сини паяци. Застудя!

– Трябва да се връщаме, Пат – казах аз.

Тя вдигна очи и мигом лицето ѝ бе сломено от болка. Изведнъж прозрях, че тя знаеше всичко. Тя знаеше, че нивга вече няма да премине отвъд безмилостната планинска верига на хоризонта, знаеше го и искаше да го скрие, както ние искахме да го скрием от нея, но за миг бе загубила самообладание и цялата мъка на света бликна от очите ѝ.

– Нека отидем още малко надолу – каза тя, – още съвсем малко.

– Ела – отвърнах аз, след като погледнах Кьостер. Тя се качи отзад при мене, аз я взех в обятията си и метнах одеялото върху двама ни. Колата бавно се спущаше надолу към долината и към сенките.

– Роби, мили – шепнеша Пат на рамото ми, имам чувството, че се прибираме у дома, връщаме се в нашия живот...

– Да – казах аз и изтеглих одеялото чак до косите ѝ.

Стъмняваше се все по-бързо, колкото по-ниско слизахме. Пат се бе сгушила под завивката. Тя мушна ръка на гърдите ми, под ризата, и аз почувствах върху кожата си нейната ръка, после дъха, устните, а тогава и сълзите ѝ.

Предпазливо, за да не забележи завоя, на площада на следното село Кьостер изви колата в широка дъга и бавно потегли обратно.

Когато отново стигнахме горе, слънцето се бе скрило, на изток, бледа и ясна, луната светеше сред събиращите се облаци. Връщаме се към санаториума, веригите подрънкваха еднозвучно и насичаха снежната покривка на пътя, стана много тихо; седях неподвижен и застинал, усещах сълзите на Пат върху сърцето си, сякаш там кървеше рана.

Само час по-късно седях в хола. Пат беше в стаята си, а Кюстер отиде до метеорологичната станция да се осведоми очаква ли се снеговалеж. Навън едва-едва се бе замъглило, сега луната имаше хало, а вечерта се бе спуснала пред прозорците, мека и сива като кадифе. След някое време се появи Антонио и седна до мене.

През няколко маси от нас седеше някакво гюле в спортно сако от шотландски ръчно тъкан плат и твърде къс голф. Бебешко лице с обърнати устни и студени очи, при това червена и гола кръгла глава, лъскава като бiliarдна топка. До него слабичка жена с дълбоки сенки под очите и умолителен тъжен израз. Гюлето беше оживено, главата непрестанно в движение, детските ръчици описваха широки дъги.

– Чудесно е тук, горе, просто великолепно! Тази панорама, този въздух, тези грижи за храната! Действително ти е добре...

– Бернхард – каза жената тихо.

– Наистина и на мен ми се иска веднъж да ме погледят и гледат така! – Мазен смях. – Е, не ми се зловиди...

– Ах, Бернхард – каза жената обезсърчена.

– Е, какво, какво – шумно и весело не млъкваше гюлето. – Тук си като в рай! Как мислиш, какво става долу? Утре отново съм сред бъркотията. Радвай се, че до теб не стига нищо от тези работи. Аз пък се радвам, след като видях, че тук си добре.

– Бернхард, не съм добре – каза жената.

– Но, детко – шумно и добродушно гълчеше Бернхард, – кураж! А какво да кажем ние? Винаги заети с нещо, навред фалити, а пък данъците, е, и все пак човек кара някак.

Жената мълчеше.

– Жизнено момче – казах аз на Антонио.

– И още как! – отвърна той. – Преди два дни е дошъл и със своето: „Тук ти си на чудесно място“ пресича всеки опит на жената да му каже нещо. Знаете ли, той не иска да види нищо, нито нейния страх, нито нейната болест нито нейната самота. Вероятно отдавна живее с някое друго гюле в Берлин, а всеки шест месеца по задължение идва тук на посещение, потрива ръце, покровителствено благоразположен, но загрижен за собственото си удобство. Само нищо да не слуша! Това често се случва тук!

– Жената от дълго ли е тук?

– От близо две години.

През хола минаха група млади хора и се закискаха. И Антонио се засмя.

– Идват от пощата. Изпратили са телеграма на Рот.

– Кой е Рот?

– Този, на когото предстои да замине. Телеграфирали са му, че в неговото родно място има грипна епидемия, затова не бива да заминава, а да остане още тук. Обичайни шегги. Защото те самите остават. Разбирате ли?

През прозореца гледах сивото кадифе на забулените планини. Всичко това не е вярно, мислех си, всичко това не е действителност, не може да е! Пред мен е само една сцена, на която се играе малко на смърт. Страшно сериозно е, когато някой умира! Бих искал да последвам младите хора, да ги потупам по раменете и да кажа: „Господа, нали тук се представя само театрална смърт и на сцената със смъртта вие сте просто весели любители? После ще станете отново и ще се поклоните, нали? Все пак така не се умира, с малко температура и утежнено дишане. Потребни са изстрели и рани, това поне зная.“

– И вие ли сте болен? – попитах Антонио.

– Естествено – отговори той усмихнат.

– Наистина, чудесно кафе! – шумеше гюлето до нас. – Долу изобщо няма такава. Тук е царство на блаженството!

Кьостер се върна от метеорологичната станция.

– Трябва да потеглям, Роби – каза той. – Барометърът е паднал и вероятно тази нощ ще вали сняг. Утре вече няма да мога да мина с колата. Тази вечер все ще успея.

– Добре. Нали поне ще вечеряме заедно?

– Да. Сега бързо ще си стегна багажа.

– Ще дойда с тебе – казах аз.

– Събрахме нещата на Кьостер и ги свалихме долу в гаража. После се върнахме да вземем Пат.

– Ако има нещо, телефонирай ми, Роби – каза Ото.

Кимнах.

– След няколко дни ще имаш парите тук. Достатъчно за известно време. Прави всичко, каквото е необходимо.

– Добре, Ото. – Колебаех се. – У дома имаме няколко ампули морфин. Можеш ли да ми ги пратиш?

Той ме погледна.

– Защо ти са?

– Не зная какво ще стане тук. Може би няма да са необходими. Въпреки всичко все още тая една надежда. Винаги когато видя Пат, но остана ли сам – вече не. Не искам обаче тя да страда, Ото, да лежи така

и за нея да няма нищо друго освен болки. Може би в такъв случай тук ще ѝ дадат. Но за мене ще бъде успокоение, че мога да ѝ помогна.

– Само това ли, Роби? – попита Кьостер.

– Само това, Ото. Нищо повече. Иначе не бих ти казал.

Той кимна.

– Останахме само двама – каза той бавно.

– Да.

– Добре, Роби.

Отидохме в хола, а аз се качих да взема Пат. След това хапнахме набързо, защото се кълбяха нови и нови облаци. Кьостер изкара Карл от гаража и го спря пред портала.

– Бъди здрав, Роби! – каза той.

– И ти, Ото!

– Довиждане, Пат. – Той ѝ подаде ръка и я изгледа. – Напролет ще дойда да ви взема.

– Сбогом, Кьостер. – Пат стискаше ръката му. – Толкова се радвам, че ви видях. Поздравете и Готфрид Ленц от мене.

– Да – каза Кьостер.

Тя все още държеше ръката му. Устните ѝ трепереха. И изведнъж Пат направи крачка напред и го целуна.

– Сбогом – промълви тя със задавен глас.

Изведнъж по лицето на Кьостер пробяга светлочервен пламък. Ото искаше да каже още нещо, но се обърна, влезе в колата и в миг полетя стремглаво по завоите надолу, без да се обърне. Гледахме след него. Гърмяща, колата мина по главната улица и се заизкачва по виещия се нагоре път като самотна светулка с увехналожълтите петна на фаровете върху сивия сняг. На високото Карл спря и Кьостер ни махна. В светлината фигурата му тъмнееше. След това той изчезна, но ние още дълго чувахме отглъхващия шум на машината.

Пат се беше привела напред и се вслушваше, докато още можеше да долови нещо. После се обърна към мене.

– Замина и последният кораб, Роби – каза тя.

– Предпоследният – отвърнах, – последният съм аз. И знаеш ли какво съм намислил? Да си потърся друг пристан. Стаята в пристройката вече не ми допада. Не виждам защо да не живеем заедно. Ще се опитам да получа стая близо до твоята.

Тя се усмихна.

– Изключено! Няма да успееш! Как смяташ да го постигнеш?

– Ще се радваш ли, ако го направя?

– Що за въпрос? Би било великолепно, мили! Почти като у госпожа Залевски.

– Добре, тогава ми дай половин час да се потрудя.

– Хубаво. В това време ще играя шах с Антонио. Научих се тук.

Отидох в канцеларията и обясних, че ще остана по-дълго време и че бих желал да имам стая на същия етаж, където живее и Пат. Една възрастна дама без бюст ме погледна възмутена и отхвърли искането ми, като се позова на правилника за вътрешния ред.

– Кой е изготвил правилника за вътрешния ред? – попитах аз.

– Дирекцията – отвърна дамата и докосна с ръка гънките на роклята си. Доста неохотно накрая тя ми съобщи, че в изключителни случаи решавал главният лекар. – Но той не е вече тук – добави тя. – Вечер може да бъде безпокоен вкъщи само служебно.

– Чудесно, следователно ще го обезпокоя служебно – казах аз, – във връзка с правилника за вътрешния ред.

Главният лекар живееше в малка къща редом със санаториума. Той ме прие веднага и без да отлага ми даде разрешение.

– След първата стъпка не си го представях толкова лесно – казах аз.

Той се засмя.

– Аха, явно сте попаднали на старата Рексрот. Още сега ще телефонирам.

Върнах се в канцеларията. Старата Рексрот с достойнство се оттегли, щом зърна предизвикателното ми лице. Уредих всичко със секретарката и поисках от прислужника да пренесе багажа ми и да набави няколко бутилки за пиене. После отидох при Пат в хола.

– Уреди ли? – попита ме тя.

– Още не, но след няколко дни ще смогна.

– Жалко! – Тя събори фигурите на шаха и стана.

– Какво ще правим? Да идем ли в бара?

– Вечер често играем на карти – каза Антонио. – Иде топъл южен вятър, усеща се. В такова време е най-добре да се играе на карти.

– Карти? Пат? – попитах удивен. – Какви игри на карти знаеш? Черен Петър и пасианси ли?

– Покер, мили – заяви Пат.

Засмях се.

– Действително тя умее да играе на покер – каза Антонио. – Само че е безкрайно смела. Блъфира страшно.

– Аз също, тогава да опитаме заедно – казах аз.

Седнахме в един ъгъл и почнахме да играем. Пат съвсем не играеше лошо. Тя действително блъфираше така, че пушек да се вдига. След един час Антонио посочи навън към пейзажа пред прозореца. Валеше сняг. Бавно, сякаш още се колебаеха, едри снежинки падаха почти отвесно.

– Истинско безветрие – каза Антонио. – Ще падне много сняг.

– Докъде може да е стигнал Кюостер? – попита Пат.

– Трябва да е минал главния проход – казах аз. В един миг съвсем ясно виждах пред себе си Карл как се носи с Кюостер през бялата нощ и изведнъж всичко ми се стори някак нереално – че седя тук, а Кюостер е на, път и че Пат бе до мене. Опряла на масата ръката си с картите, тя ми се усмихваше щастливо.

– Хайде, Роби!

Гюлето се завъртя из хола, спря зад нашата маса, и почна благосклонно да следи играта и да се обажда. Вероятно жена му спеше, а той си търсеше забавление. Оставих картите и жлъчно се втренчих в него, докато той се махна.

– Не си вежлив – каза Пат доволна.

– Да – отвърнах. – И не искам да бъда.

Отидохме и в бара и изпихме няколко чаши „специален“. Време беше Пат да си легне. Сбогувах се с нея в хола. Тя се изкачи бавно по стълбите, обърна се и спря, преди да свие по коридора. Аз почаках малко, после в канцеларията поисках ключа от моята стая. Малката секретарка се усмихна.

– Номер седемдесет и осем – каза тя. – Това беше стаята до Пат.

– По разпореждане на госпожица Рексрот ли ми е дадена? – попитах аз.

– Не, госпожица Рексрот е в мисионерския дом – отвърна тя.

– Понякога мисионерските домове са благодат – казах аз и бързо се качих горе. Моите неща бяха вече пренесени.

Половин час по-късно почуках на вратата, свързваща двете стаи.

– Кой е? – извика Пат.

– Полицията по нравствеността – отвърнах. Ключът проскърца и вратата се отвори.

– Ти ли си, Роби? – смаяна изрече със запъване Пат.

– Аз! Укротителят на госпожица Рексрот! Притежателят на коняк и на „Порто-ронко“. – Извадих бутилките от джобовете на халата си. – А сега ми кажи веднага колко мъже са били вече тук.

– Никой освен футболния отбор и в разширен състав – симфоничният оркестър – заяви Пат усмихнато. – Ах, мили, старите времена се върнаха!

Тя заспа на рамото ми. Аз още дълго будувах. В един ъгъл на стаята гореше малка лампа. Снежинките докосваха леко прозореца и в този матов, златистокафяв здрач времето изглеждаше спряло. В стаята беше много топло. От време на време в тръбите на централното отопление нещо припукваше. В съня си Пат се раздвижи и бавно, като прошумоля в колосания калъф, завивката се свлече към пода. Ах, помислих си, каква бронзова, блестяща кожа! Чудото на стройните колена! Нежната тайна на гърдите! На рамото си усещах косите на Пат, а под устните ми туптеше пулсът на нейната ръка.

„И ти си обречена на смърт? – мислех аз. – Ти не бива да умреш! Ти си щастieto!“

Внимателно издърпах завивките нагоре. Пат промълви нещо, пак притихна и бавно, в просъница мушна ръката си под тила ми.

XXVII

В следващите дни непрестанно валя сняг. Пат вдигна температура и трябваше да остане на легло. В санаториума мнозина лежах с температура.

– От времето е – твърдеше Антонио. – Топло и ветровито. Нездраво време.

– Мили, поизлез малко – каза Пат. – Умееш ли да караш ски?

– Не. А и как да умея? Нали никога не съм бил на планина.

– Антонио ще те научи. Това му прави удоволствие. А той те и обича.

– С много по-голямо удоволствие ще стоя тук:

Тя се изправи в леглото си. Нощницата се свлече от раменете ѝ. Те бяха страшно слаби. Страшно тъничък беше и вратът ѝ.

– Роби – каза тя, – направи го заради мене. Не искам да седиш все край болнично легло. Вчера и завчера – беше предостатъчно.

– Седя тук с удоволствие – казах аз. – Нямам желание да излизам навън в снега.

Пат дишаше шумно и аз чувах неритмичен хрип при всяко нейно вдишване.

– В това имам по-голям опит от теб – каза тя и се подпря на лакти. – По-добре е и за двама ни. После сам ще го разбереш. – Тя се усмихваше мъчително. – Днес подир обед и довечера ще можеш да седиш достатъчно тук. Сутрин това ме прави неспокойна, мили. С температура сутрин човек изглежда ужасно. Вечер е съвсем друго. Аз съм повърхностна и глупава, не искам ти да ме виждаш грозна.

– Но, Пат! – Станах. – Е, добре, ще поизляза с Антонио. По обед пак ще бъда тук. Да се надяваме, че с тия дъски няма да си строша всички кокали.

– Ти ще се научиш бързо, мили. – Страхливата напрегнатост изчезна от лицето ѝ. – Много скоро ще се пързаяш чудесно.

– А ти много бързо искаш да ме прогониш оттук – казах аз и я целунах. Ръцете ѝ бяха влажни и горещи, а устните – сухи и напукани.

Антонио живееше на втория етаж. Той ми зае чифт обувки и ски. Станаха ми добре, защото ние бяхме еднакви на ръст. Отидохме до покритата със сняг поляна, малко над селото, където човек можеше да се

упражнява. Докато вървахме, Антонио ме следеше с изпитателен поглед.

– Температурата прави човека неспокоен – каза той. – Понякога в такива дни са ставали странни работи тук. – Той сложи ските пред себе си и ги закопча. – Най-лошото е, че само чакаш и не си в състояние да направиш каквото и да било. Това подлудява и съсипва болните.

– И здравите – отвърнах аз. – Принуден си да седиш и с нищо не можеш да помогнеш.

Антонио кимна.

– Някои от нас работят – продължи той, – други изчитат цели библиотеки. Но мнозина сякаш се връщат към ученическите си години и се измъкват в часовете за лежане, както преди са бягали от час по гимнастика, ходят по магазини и сладкарници, страхливо се хият, ако случайно лекарят мине край тях. Тайно пушене, тайно пиене, забранени гуляи в стаите, клюки и глупави шеги, с това те се спасяват от празнотата. И от истината. Едно шеговито, лекомислено, но и героично игнориране на смъртта. А и какво друго им остава в края на краищата?

„Да – мислех, – в края на краищата какво друго остава на всички ни?“

– Да направим опит, а? – попита Антонио и заби щеките в снега.

– Да.

Той ми показва как се прикрепват ските и как се пази равновесие. Не беше трудно. Падах често, но постепенно взех да свиквам и потръгна малко. След един час спряхме.

– Достатъчно – каза Антонио. – Още тази вечер ще ви заболят мускулите.

Свалих ските и усетих как кръвообръщението ми се бе ускорило.

– Хубаво беше, че излязохме, Антонио.

Той кимна.

– Можем да го правим. Вън от санаториума човек стига до други мисли.

– Няма ли да пийнем някъде? – попитах аз.

– Бихме могли. По едно „Дюбоне“ у Форстер.

Изпихме по чаша „Дюбоне“ и тръгнахме нагоре към санаториума. В канцеларията секретарката ми каза, че пощенският раздавач идвал заради мене; поръчал да се отбия в пощата. На мое име били пристигнали пари. Погледнах часовника. Имаше още време и се върнах. В пощата ми наброиха две хиляди марки. Придружаваше ги и писмо от Кьостер. Да

не съм се тревожел, разполагал с още доста пари. Стигало само да пиша.

Забих очи в банкнотите. Откъде можеше да ги има той? И толкова бързо? Нали знаех нашите източници. Изведнъж проумях. Представих си участващият в автомобилни състезания, конфекционер Болвиз, виждах го как алчно потупваше Карл пред бара вечерта, когато загуби облога, и казваше: „За тази кола винаги съм купувач.“ Проклетие! Кьостер беше продал Карл! Оттам бяха дошли така изведнъж парите! Карл, за който бе казал, че ще е по-добре да изгуби едната си ръка, отколкото колата. Карл го нямаше вече! Сега беше в дебелия ръце на фабриканта на костюми, а Ото, чието ухо можеше да разпознае гласа му от километър, щеше да го слуша да вие по улиците като прогонена псе.

Прибрах писмото на Кьостер и малкото пакетче с морфинови ампули. Все още стоях пред пощенското гише и не знаех как да постъпя. Много бих искал незабавно да върна парите, но беше невъзможно, те ни бяха необходими. Пригладих банкнотите и ги пяхнах в джоба си. Излязох. По дяволите, отсега нататък ще заобикалям всяка кола! Автомобилите бяха приятели, а Карл беше нещо много повече. Един другар! Карл, призракът на шосетата! Ние си принадлежахме. Карл и Кьостер, Карл и Ленц, Карл и Пат. В своята безпомощност едно изтупвах снега от краката си. Ленц беше мъртъв. Карл го нямаше вече. А Пат? Със заслепени очи се взирах в небето, сивото безкрайно небе на един безумен бог, който бе създал живота и смъртта, за да се забавлява.

Подир обед вятърът стихна, времето стана по-ясно и по-студено; а вечерта Пат се почувствува по-добре. На следната сутрин можеше да не остава в леглото, а няколко дни по-късно, когато Рот, мъжът, който бе оздравял, си заминаваше, тя бе в състояние да върви с другите до гарата.

Цяла орда придружаваше Рот. Такъв бе обичаят тук, когато някой отпътуваше. Самият Рот не бе особено весел. Той бе преживял по своему нещастieto. Преди две години на въпроса още колко време ще живее, някакъв авторитет му отговорил, че му остават най-много две години, ако полага особени грижи за здравето си. Тогава от предпазливост той се обърнал и към втори лекар да му каже истината по съвест. Той му дал още по-малко живот. Рот събрал цялото си състояние, пресметнал го за две години и му отпуснал края, без да го е грижа за болестта. И един ден бил докаран в санаториума с тежък кръвоизлив. Но тук, вместо да умре, почнал неудържимо да се съвзема. Когато постъпил, тежал четиридесет и пет килограма. Сега тежеше седемдесет и пет и беше толкова добре, че можеше да се върне долу. Но парите му ги нямаше.

– Какво ще правя там долу? – питаше ме той и почесваше червено-косата си глава. – Вие наскоро сте дошли оттам. Как е сега?

– Настъпили са много и различни промени – отвърнах аз, като гледах кръглото му, пълно лице с безцветни мигли. Той бе оздравял, макар да е бил отписан – единствено с това привличаше моя интерес.

– Налага се да си потърся работа – каза той. – Как стои сега този проблем?

Вдигнах рамене. Защо да му обяснявам, че вероятно няма да намери? Твърде скоро сам щеше да го узнае.

– Имате ли връзки, приятели или нещо такава? – попитах аз.

– Приятели... хм, нали знаете! – Той се засмя подигравателно. – Когато човек изведнъж се окаже без пари, те бягат като бълхи от мъртво куче.

– Тогава ще бъде трудно.

Той сбръчка чело.

– Нямам представа как ще се уреди това. Разполагам само с няколко марки. А не съм научил нищо друго, освен да харча пари. Моят професор, изглежда, все пак ще се окаже прав, макар в друг смисъл. За две години ще пукна, само че от куршум.

Внезапно ме обзе безумен гняв срещу този видiotен бърбْرِивец. Нима не знаеше какво е животът? Пред себе си виждах да вървят Антонио и Пат, виждах нейния изтънял от болестта врат. Знаех колко много тя обичаше живота и в този момент бих могъл да убия Рот, ако това би допринесло Пат да оздравее.

Влакът потегли. Рот махаше с шапка. Оставащите му викаха какво ли не и се смееха. Едно момиче потича малко след влака, като се препъваше и викаше с променен, тънък глас: „Довиждане! Довиждане!“ После се върна назад и се обля в сълзи.

– Ало! – извика Антонио. – Който плаче на гарата, следва, да даде откуп! Това е стар закон на санаториума. Обезщетение в полза на касата за следващото тържество.

С широк жест той протегна ръката си. Другите пак почнаха да се смеят. И девойката се усмихваше през сълзи, които се стичаха по нейното клето, изострено лице, и измъкна от джоба на палтото си едно овехтяло портмоне.

От тази гледка ми стана много тежко. Тия лица наоколо, та това не беше смях, това беше трескава, измъчена веселост, това бяха гримаси.

– Ела! – казах на Пат и я хванах здраво подръка.

Мълчаливо вървахме надолу по улицата на селото. При първата

сладкарница спрях и ѝ взех една кутия бонбони.

– С печени бадеми – казах и ѝ подадох пакета. – Ти ги обичаш, нали?

– Роби – каза Пат. Устните ѝ потрепваха.

– Един момент – прекъснах я аз и бързо влязох в съседния цветарски магазин. И вече малко по-овладян излязох с букет от рози.

– Роби – каза Пат.

Аз се хилех жалко.

– На стари години почвам да ставам кавалер, Пат.

Не зная какво се бе вселило в нас така изведнъж. Навярно причината беше в проклетия отпътувал влак. То бе като някаква оловна сянка, като зъл вятър, който поваля всичко, което човек с мъка е искал да задържи. Неочаквано не бяхме ли станали просто две изгубили се деца, които не знаеха ни път, ни брод, а от все сърце искаха да бъдат и смели?

– Ела бързо да пийнем по една чашка – предложих аз.

Пат кимна. Влязохме в най-близкото кафене и седнахме на една празна маса до прозореца.

– Какво ще пиеш, Пат?

– Ром – каза тя и ме погледна.

– Ром – повторих аз и посегнах под масата към ръката ѝ. Тя силно я притисна в моята.

Донесоха рома. Беше марка „Бакарди“ с лимон.

– Мой стари любимецо! – каза Пат и вдигна чашата.

– Мое мило храбро момиче! – казах аз.

Поседяхме още известно време.

– Комично е понякога, нали? – каза Пат.

– Да. Понякога се случва. После всичко минава.

Пат кимна. Тръгнахме към санаториума, плътно притиснати един до друг. Край нас прелитаха шейни, от конете се вдигаше пара. Уморени, загорели от слънцето скиори, един отбор по хокей на лед в червено-бели облекла; шумен живот.

– Как се чувствуваш, Пат? – попитах аз.

– Добре, Роби.

– Само да ни паднат тези, нали?

– Да, мили. – Тя притисна ръката ми до себе си.

Улицата опустя. Руменината на залеза лежеше над заснежените планини като розова завивка.

– Пат – подех аз, – ти още не знаеш, че имаме доста пари. Къостер прати.

Пат се спря.

– Но това е чудесно, Роби. Тогава ще можем още веднъж да излезем, както подобава.

– Напълно естествено – казах аз. – Колкото пъти искаме.

– В такъв случай в събота, ще идем в казиното. Устройват последния голям бал за тази година.

– Но ти не бива да излизаш вечер.

– Повечето не бива да излизат, но въпреки това го правят.

Лицето ми издаваше загриженост.

– Роби – каза Пат, – по времето, когато ти не беше тук, аз правех всичко, каквото ми бе предписано. Бях само един плах човек, който приема всичко, и толкова. Нямах никаква полза. Състоянието ми се влоши. Не ме прекъсвай, зная какво искаш да кажеш. Зная и за какво се отнася. Но през времето, което още имам, времето с тебе, ме остави да правя, каквото пожелаля.

Огряно от слънцето, лицето ѝ беше червено. Беше сериозно и спокойно, изпълнено с голяма нежност. „На за какво говорим? – мислех с пресъхнала уста. – Нима бе възможно да стоим така и да говорим за нещо, което никога не може да бъде, никога не бива да бъде. Та това е Пат, която изрича тези думи, хладно, почти без тъга, като че ли вече няма нищо, което да противопостави, нито дори жалко късче измамна надежда; Пат, а тя е почти дете, което трябва да закрилям, Пат, която изведнъж е много далеч от мене, вече сродена и примирена с неназованото на отвъдната страна.“

– Не бива да говорим такива неща – промълвих най-сетне аз. – Мислех само, че навярно би следвало, преди това да попитаме лекаря.

– Вече няма да питаме никого, никого! – Тя поклати своята хубава глава и ме погледна с очите, които ми бяха тъй мили. – Нищо не искам да зная. Искам само да бъда щастлива.

Вечерта по коридорите на санаториума се носеха бързи стъпки и шушукане. Антонио дойде и ни донесе една покана. Устройвали празненство в стаята на един русин.

– Мога ли да дойда с вас облечен така? – попитах аз.

– Тук ли? – попита Пат в отговор.

– Тук са допустими много неща, които обикновено са неприемливи – каза Антонио усмихнат.

Русинът беше мургав възстар човек. Живееше в две стаи, застлани с много килими. Върху един скрин имаше редица бутилки с напитки. Стаите бяха в полумрак. Горяха само свещи. Сред гостите бе и една

особено красива млада испанка. Тя имаше рожден ден и именно той трябваше да бъде отпразнуван.

В мъждукащия светлик на тези стаи, които със сумрака си напомняха скривалище, и при своеобразното побратимяване на тия хора, всички с една обща съдба, тук владееше чудно настроение.

– Какво ще пиете? – попита ме русинът. – Говореше с много топъл, дълбок глас.

– Каквото имате.

Той взе едно шише с коняк и друго с водка. Попита:

– Здрав ли сте?

– Да – отговорих аз смутен.

Предложи ми и цигари с дълъг картонен мундшук. Пихме.

– Положително някои неща тук ви изглеждат странни, нали? – попита той.

– Не толкова – отвърнах аз. – Не съм свикнал на обикновен живот.

– Да – каза той и устреми тъмен поглед към испанката насреща. – Тук горе това е един свят за себе си. Променя хората.

Кимнах.

– Странна болест – добави замислено, – прави хората по-живи. А понякога и по-добри. Мистична болест. Тя пречиства от всички дребнавости.

Той стана, кимна ми и се насочи към испанката, която му се усмихваше отсреща.

– Сладникава патетика, нали? – попита някой зад мене.

Едно лице без брадичка. Изпъкнало чело. Неспкойни, трескави очи.

– Тук аз съм гост – казах, – вие не сте ли?

– С това той привлича жените – продължи другият, без да ме слуша, – с това ги хваща. И малката там също.

Не му отговорих.

– Кой е този? – попитах Пат, когато той се отдалечи.

– Един музикант. Цигулар. Той е неспасяемо влюбен в испанката. Така, както се влюбваат хората тук, горе. Тя обаче не иска и да знае за него. Обича русина.

– На нейно място и аз бих направил същото. – Пат се засмя. – Убеден съм, че е човек, в когото можеш да се влюбиш – казах аз. – Не смяташ ли, че е така?

– Не – призна Пат.

– Никога ли не си била влюбена тук?

- Не много.
- На мене би ми било съвсем безразлично – казах аз.
- Виж ти, що за признания! – Пат се изправи. – Съвсем не би трябвало да ти бъде безразлично.
- Не исках да кажа това. Дори не мога да ти обясня какво искам да кажа. А не съумявам да го изразя, тъй като все още не зная какво собствено намираш в мене.
- Нека то бъде само моя грижа – заяви тя.
- А ти знаеш ли го?
- Ненапълно – отвърна тя усмихнато. – Иначе това вече не би било любов.

Русинът беше оставил бутилките. Налях си няколко чашки и ги изпразних. Настроението на събраните ме подтискаше. Не ми беше приятно да гледам Пат сред всички тия болни.

- Не ти ли харесва тук? – попита тя.
- Не особено. Първо трябва да привикна.
- Бедничкият ми... – Тя погали косите ми.
- Не съм беден, щом ти си тук.
- Рита не е ли много хубава?
- Не – казах аз, – ти си по-хубава.

Младата испанка бе опряла на коленете си китара. Тя взе няколко акорда. После запя и сякаш тъмна птица запърха с криле из стаята. Пееше испански песни приглушено, с огрубелия хриплив глас на болните. Не знаех на какво се дължеше – на необичайните, тъжни мелодии, на вълнуващия здрачен глас на момичето, на силуетите на сгъшените по креслата и пода болни, на склоненото едро, тъмно лице на русина – изведнъж ми се стори, че тук всичко бе един вопъл, тихо заклинание на съдбата, възправена навън зад спуснатите завеси на прозорците, и чакаща; една молба, един вик и спях, страх от това, да останеш сам с нищото, което те разяжда нечутно.

На следната сутрин Пат беше весела и спокойна. Занимаваше се с облеклото си. „Твърде широки са станали, прекалено широки“ – говореше си тя, докато изпитателно се оглеждаше в огледалото. После се обърна към мене.

- Мили, донесъл ли си тук смокинга си?
- Не – казах аз. – Не знаех, че за тук е нужен смокинг.
- В такъв случай иди при Антонио. Той ще ти заеме един. Вие имате еднакви фигури.

– Нали и нему ще е потребен?

– Той ще облече фрак. – Пат набождаше с топлийки една плоха. – А после иди да караш ски. Сега трябва да поработя. Но докато си тук, няма да мога.

– Ах, този Антонио – казах аз, – просто го ограбвам. Какво ли бихме правили без него?

– Той е добро момче, нали?

– Да – отвърнах, – това е най-подходящото определение за него. Добро момче.

– Не зная какво бих правила, ако той не беше тук, когато бях сама.

– Да не мислим вече за това. Отдавна е минало.

– Да. – Пат ме целуна. – Иди да караш ски.

Антонио вече ме чакаше.

– Така и мислех, че няма да сте си взели за тук смокинг. Премеерете жакета. – Жакетът ми беше възтесен, но стоеше много добре. Антонио свирна от задоволство и откачи костюма. – Голямо веселие ще си устроим утре – обясни той. – За щастие вечерта в канцеларията е дежурна малката секретарка. Старата Рексрот не би ни пустила да излезем. Официално всичко това е забранено. Но неофициално...; пък и естествено вече не сме деца.

Отидохме да караме ски. Бях се научил сравнително добре и вече не се налагаше да ходим на поляната, използвана като учебна писта. По пътя срещнахме един мъж с брилянтени пръстени, карирани панталони и развяваща се връзка, като на човек на изкуството.

– Чудати фигури има тук – казах аз. Антонио се засмя.

– Той е важна личност. Придружител на покойници.

– Какво? – попитах учуден аз.

– Придружител на покойници – повтори Антонио. – Тук има болни от цял свят. Особено много от Южна Америка. Е, а повечето семейства искат близките им да бъдат погребани в родния край. Тогава придружителят на покойници тръгва на път, естествено срещу прилично възнаграждение, и им предава цинковия ковчег. По такъв начин подобни хора обикалят навред и стават заможни. А този тук, както виждате, смъртта го е превърнала в денди.

Още известно време се качвахме нагоре, тогава си сложихме ските и се спуснахме. Вихрено се носехме по белите хълмове, а подире ни, джафкайки, тичаше Били, от време на време затъваше чак до гърдите в снега и подскачаше като червено-кафява топка. Отново беше свикнал с мене, макар че все още често, когато го извеждах, се обръщаше назад и

развял уши, стремглаво хукваше към санаториума.

Упражнявах „християнини“ и всеки път, щом се спуснех надолу по ската и се готвех да завия, отпусайки тяло, си казвах: „Ако ми се удаде, без да падна, Пат ще оздравее.“ Вятърът свиреше покрай лицето ми, снегът беше тежък и лепкав, но аз пак и пак правех завои в снега, търсех все по-стръмни склонове, все по-трудни места, а когато отново и отново успявах, мислех: „Спасена е“; знаех, че е глупаво и въпреки всичко се радвах, както от дълго време не бях се радвал.

В събота вечерта устройоха голямо, тайно излизане. Антонио беше поръчал няколко шейни да чакат малко настрана под санаториума. Той самият се спускаше по склона с лачени обувки и разтворено палто, изпод което блестеше белият нагръдник на фрака, и весело пеше като тиролоец.

– Антонио е луд – казах аз.

– Той често постъпва така – отвърна Пат. – Безгранично лекомислено. По този начин издържа тук. Иначе не би бил винаги в добро настроение.

– Затова пък теб ще те завием повече.

Загърнах я с всички одеяла и шалове, които имахме.

После шейните потеглиха надолу в дълга колона. Всички, които можеха, се бяха измъкнали. Човек би помислил, че към долината слиза сватбено шествие; така празнично на лунната светлина се поклащаха пъстрите кичури пера по главите на конете и толкова много смях и виковете ехтяха от шейна до шейна.

Казиното тънеше в пищна украса. Когато стигнахме там, вече танцуваха. За гостите от санаториума бе запазен един ъгъл, където нямаше течение откъм прозорците. Беше топло, миришеше на цветя, парфюм и вино.

Много хора седяха на нашата маса: русинът, Рита, цигуларят, една възрастна дама, начервена мъртвешка глава, нейният компаньон-танцор, Антонио и още неколцина други.

– Ела, Роби – каза Пат, – да се опитаме да потанцуваме.

Залата почна да се върти бавно около нас. В нежна кантилена цигулката и челото се издигаха над ромона на оркестъра. С тихи стъпки танцуващите се плъзгаха по паркета.

– Но мили, скъпи мой, изведнъж ти танцуваш чудесно – каза Пат изненадана.

– Е, чак чудесно.

– Да, къде си се научил?

– Готфрид ме научи – казах аз.

– Във вашата работилница?

– Да, а и в „Интернационал“. Все пак имавме нужда и от дами: Роза, Марион и Вали ми помогнаха да се донауча, само че се страхувам именно поради това да не липсва елегантност на моя танц.

– Напротив. – Очите на Пат сияеха. – За пръв път ние танцуваме така, Роби!

До нас танцуваха русинът и испанката. Той се усмихна и ни кимна. Испанката беше много бледа. Черната блестяща коса обкръжаваше челото и като гарваново крило. Танцуваше с неподвижно, сериозно лице. На китката ѝ имаше гривна от големи четириъгълни смарагди. Тя беше на осемнадесет години. От масата с жадни очи я следеше цигуларят.

Върнахме се.

– Сега бих искала една цигара – каза Пат.

– По-добре да не пушиш – отвърнах аз предпазливо.

– Само няколко пъти да вдъхна, Роби. Толкова отдавна не съм пушила! – Тя взе цигарата, но скоро я остави. – Не ми е приятна, Роби. Просто не ми се услади.

Засмях се.

– Винаги е така, когато човек дълго време се е лишавал от нещо.

– И ти ли си се лишавал дълго време от мене? – попита тя.

– Отнася се само до отровите – отвърнах аз. – Само до ракията и тютюна.

– Хората са много по-лоша отрова, отколкото ракията и тютюнът, мили.

Отново се засмях.

– Ти си умно дете, Пат.

Тя подпря ръцете си на масата и ме измери с поглед.

– Собствено ти никога не си гледал на мене истински сериозно, нали?

– Аз и на себе си никога не съм гледал истински сериозно – отвърнах.

– На мене също не. Бъди правдив.

– Не зная. Но на нас двамата заедно винаги съм гледал страшно сериозно, това изповядвам.

Тя се усмихна. Антонио я покани за танц. Двамата отидоха на паркета. Гледах я, докато танцуваше. При всяко минаване покрай мене тя ми се усмихваше. Нейните сребърни обувки едва докосваха пода. Пат имаше гъвкавостта на антилопа.

Русинът отново танцуваше с испанката. И двамата безмълвни. Неговото едро, мургава лице беше изпълнено от засенена нежност. Цигуларят направи опит да танцува с испанката. Тя само поклати глава и тръгна към паркета с русина.

Цигуларят смачка една цигара между дългите си костеливи пръсти. Изведнъж ми стана жал за него. Предложих му цигара. Той отказа.

– Трябва да се щадя – изрече със своя рязък глас. Кимнах. – Оня там – продължи той, хилейки се, като посочи русина, – пуши всеки ден по петдесет парчета.

– На едного понася, на другото – не – отвърнах аз.

– Макар сега тя да не иска да танцува с мен, аз въпреки всичко ще я имам.

– Коя?

– Рита. – Той се премести по-близо до мен. – Аз бях добре с нея. Свирехме заедно. Тогава дойде русинът и тя се улови на неговите тиради. Но аз пак ще си я върна.

– Ще трябва да напрягате сили – казах аз. Този човек не ми допадаше.

Той избухна в смях, който звучеше като блеене.

– Да напрягам сили? О, какъв неподозиращ нищо ангел сте! Потребно е само да чакам.

– Тогава чакайте само.

– Петдесет цигари – пошепна той – дневно. Вчера видях рентгеновата му снимка. Каверна до каверна. Свършен. – Той отново се засмя. – Първоначално състоянието на двама ни беше еднакво. Рентгеновите ни снимки можеха да бъдат разменени. А да видите сега какви отлики има! Аз наддах половин кило. Не, мили мой, трябва само да чакам и да се щадя. Отсега се радвам за следващата снимка. Сестрата ми ги показва всеки път. Когато той си иде, ще дойде моят ред.

– И това е метод – казах.

– И това е метод – повтори думите ми той, – единственият метод, ех, ти, жълтоклюно птиче! Ако се опитам да му препреча пътя, ще проваля възможностите си за по-късно. Не, новако, приятелски, спокойно... с изчакване.

Въздухът беше спарен и тежък. Пат кашляше. Забелязах, че при това тя страхливо погледна към мен, но си дадох вид, че нищо не съм чул. Старата дама с многото перли седеше тихо, потънала в мислите си. От време на време се изсмиваше кресливо. Веднага след това отново ставаше спокойна, неподвижна. Мъртвешката глава се караше с компанията-

танцбор. Русинът пушеше цигара след цигара. Цигуларят му поднасяше огън. Едно момиче изведнъж преглътна конвулсивно, постави носна кърпичка пред устата си, погледна кърпата и пребледня.

Обхващам с поглед цялата зала. Ето масите на спортистите, а там – масите на здравите бургери, ето, седяха французи, после англичани, холандци – протяжните срички на техния език имаха дъх на ливади и море, а срещу всички тях се гущеше малката колония на болестта и на смъртта, трескава, красива, обречена. Ливади и море – погледнах Пат, – ливади и море – пяна и пясък, и плуване – ах, ти, мислех си, мило чело! И вие, любими ръце! И ти, скъп живот, който човек може само да обича, но не и да спаси!

Станах и излязох навън. Беше ми горещо от притеснение и безсилие. Тръгнах бавно по пътя. Студът ме пронизваше, а от вятъра зад сградата настръхнах цял. Свих, пестници и дълго гледах втренчено суровите бели планини с една дива смесица от безпомощност, ярост и болка.

Долу по пътя се разнесоха звънчета на шейна, която отмина. Върнах се в заведението.

Пат ме посрещна.

– Къде беше?

– Малко навън.

– В лошо настроение ли си?

– Ни най-малко.

– Мили, бъди радостен! Бъди радостен днес! Заради мене! Кой знае кога отново ще мога да ида на бал.

– Още много пъти.

Тя сложи глава на рамото ми.

– Щом ти го казваш, положително е вярно. Ела, нека танцуваме; за пръв път танцуваме заедно.

Танцувахме, а топлата, мека светлина беше милостива; тя скриваше всички сенки, които напредналата нощ оставяше върху лицата.

– Как се чувствуваш? – попитах аз.

– Добре, Роби.

– Колко си красива, Пат!

Очите й светеха.

– Хубаво е, че ти ми го казваш.

И аз усетих на бузата си горещите сухи устни на Пат.

Беше късно, когато стигнахме в санаториума.

– Вижте само как изглежда – кискаше се цигуларят и скришом

сочеше русина.

– И вие изглеждате точно така – казах аз с раздражение.

Той ме погледна изумен.

– Е да, здрави горделивецо! – изсъска той злобно.

Подадох ръка на русина. Той ми кимна и внимателно и нежно помогна на младата испанка да се изкачи по стълбата. Докато се качваха нагоре неговият широк, приведен гръб и тесните рамена на момичето при слабото нощно осветление изглеждаха така, сякаш върху им тегнеше бремето на целия свят. Мъртвешката глава влачеше компаньона-танцьор по коридора. Антонио ни пожела лека нощ. Всичко беше малко призрачно – това почти беззвучно пошепвано сбогуване.

Пат си сваляше роклята през глава. Стоеше наведена и я дърпаше от раменете си. При това брокатът се пукна. Пат огледа мястото.

– Навярно е било прокъсана – опитах се да я успокоя.

– Нищо – каза Пат. – Тя вече няма да ми трябва.

Пат бавно сдипли роклята и не я окачи в гардероба.

Сложи я в куфара. Изведнъж лицето ѝ беше уморено.

– Погледни насам, виж какво има тук! – казах аз бързо и извадих от джоба на балтона си бутилка шампанско. – Сега идва нашето собствено малко тържество.

Взех чаши и налях. Тя пак се усмихна и пи.

– За нас двамата, Пат!

– Да, мили, за нашия хубав живот!

Колко странно беше всичко това: тази стая, тишината и нашата тъга. Нима зад вратата не се простираше животът, безкраен, с гори, реки и силно дихание, цъфтящ и неспокоен, нима вече отвъд белите планини вълнуващ март не чукаше по пробуждащата се земя?

– Ще останеш ли през нощта при мене, Роби?

– Да, хайде да си легнем. И нека бъдем толкова близо един до друг, колкото могат да бъдат хората, да оставим бутилката край леглото и да прием.

Пиене. Кожа със златистокафяв загар. Очакване. Бдене. Тишина и леко хриптене на любимата гръд.

XXVIII

Времето стана душно. Из долината се носеше някаква наситена със звуци, влажна топлина. Снегът се размекна. От покривите се стичаха капки. Температурата на болните се повишаваше. Пат трябваше да остане на легло. Лекарят идваше на всеки няколко часа. Лицето му беше все по-угрижено.

Един ден тъкмо обядвах, когато се появи Антонио и седна при мене.

– Рита е мъртва – каза той.

– Рита? Имате предвид русина?

– Не, Рита испанката.

– Това е невъзможно – казах аз и усетих как кръвта ми се смръзна.

Рита беше далеч не толкова болна, колкото Пат.

– Тук са възможни много работи – отвърна Антонио тъжно. – Умря днес преди обед. Към всичко се добавило и възпаление на дробовете.

– Възпаление на дробовете. Това е нещо друго – казах аз с облекчение.

– На осемнадесет години. Ужасно! И толкова мъчително умря!

– А русинът?

– Ах, не питайте! Той не иска да повярва, че е мъртва. Твърди, че това е привидна смърт. Седи на нейното легло и никой не може да го изведе от стаята.

Антонио си отиде. Гледах втренчено през прозореца. Рита беше умряла. Но аз седях тук и имах само една мисъл: Не е Пат. Не е Пат.

През остъкления коридор видях цигуларя. Преди да мога да стана, той дойде. Изглеждаше ужасно.

– Вие пушите? – казах аз, просто за да кажа нещо.

Той се усмихна.

– Естествено! Защо не? Сега? Сега е без значение!

Свих рамене.

– Прави ли ви удоволствие, добродетелни празноглавецо? – попита той присмехулно.

– Вие сте луд! – казах аз.

– Луд? Не, но уловен в клопка. – Той се протегна през масата и дъхна в лицето ми конячна миризма. – Уловен в клопка съм аз. Уловиха ме те. Свинете. Всички са свине. И вие също, добродетелна свиня!

– Ако не бяхте болен, бих ви изхвърлил през прозореца – казах аз.

– Болен? Болен? – повтаряше той. – Здрав съм, почти здрав, на път да оздравея съвсем! Чуден случай на бързо калциране! Шега ли е?

– Радвайте се – казах, – щом си отидете оттук, ще забравите всички свои мъки.

– Така ли? – отвърна той. – Така ли мислите? Ех, вие, практически мозъче! Бог да пази пълнобузестата ви душица! – Той си тръгна, олюлювайки се, но пак се върна. – Елате с мене, хайде да прием! Плащам всичко. Не мога да стоя сам.

– Нямам време – казах аз. – Потърсете някой друг.

Отново се качих горе при Пат. Тя лежеше, облегната на няколко възглавници, и дишаше тежко.

– Не искаш ли да караш ски? – попита ме Пат.

Поклатих глава.

– Снегът е много лош. Навред се топи.

– Тогава нямаш ли желание да поиграеш шах с Антонио?

– Не – казах аз. – Искам да остана тук при тебе.

– Бедният Роби! – Тя едва загатна едно движение с ръка. – Вземи си поне нещо за пиене.

– Това мога да направя.

Отидох в моята стая и донесох бутилка коняк и една чаша.

– Ще опиташ ли малко? – попитах я. – Зная, че можеш да си го позволиш.

Тя отпи глътка и след малко втора. После ми върна чашата. Допълних я и я изпих.

– Не трябва да пиеш от същата чаша, от която съм пила аз – каза Пат.

– Хубаво, ще си наляя нова.

Напълних чашата още веднъж и я излях в гърлото си. Пат поклати глава:

– Не бива да правиш така, Роби. Не бива и да ме целуваш вече. Ти изобщо сега не бива да бъдеш толкова много при мене. Не трябва да се разболяваш.

– Ще те целувам и не ща да чуя за това! – отвърнах аз.

– Не, не бива. Не бива вече и да спиш в моето легло.

– Добре, тогава ти ще спиш с мене в моето.

Поиска да изрази несъгласие и раздвижи устните си.

– Остави това, Роби. Ти трябва да живееш още дълго, искам да бъдеш здрав и да имаш деца и жена.

– Не искам нито деца, нито друга жена освен тебе. Ти си моето дете и моята жена.

Известно време Пат лежа мълчаливо.

– Колко бих искала да имам дете от тебе, Роби – каза тя тогава и склони лицето си на рамото ми. – По рано нивга не бях пожелавала. Дори не можех да си го представя. А сега често мисля за това. Би било хубаво да остане нещо от човека. Понякога детето ще те гледа и ти ще си спомняш за мен. Тогава и аз отново бих съществувала.

– И дете ще имаме – казах аз. – Когато оздравееш. Много бих искал да имам дете от тебе, Пат. И ще трябва да е момиче, което също да се казва Пат.

Пат ме гледа известно време.

Тя взе чашата от ръката ми и отпи една глътка.

– Може би ще е по-добре да нямаме дете, мили. Не бива да ти остава нищо от мен. Трябва да ме забравиш. А когато си спомниш за мен, да мислиш само това, че ни беше хубаво, нищо друго. Че всичко е отминало, ние никога няма да разберем. Не бива да бъдеш тъжен.

– Тъжен съм, когато говориш така.

– Когато лежи, човек мисли за много неща. И много от преживяването, на което не е отдавал значение, му се струва странно. Знаеш ли какво не мога да разбера сега? Че двама могат да се обичат толкова силно, колкото ние, и въпреки това единият трябва да умре.

– Замълчи – казах аз. – Винаги единият умира пръв, в живота винаги е така. Но ние сме още много далеч от смъртта.

– Човек би трябвало да умира само ако е сам. Или когато хората се мразят, но не и когато се обичат.

Усмихнах се с усилие.

– Да, Пат – съгласих се аз и взех в своите нейните горещи ръце. – Ако ние бяхме сътворили света, той щеше да бъде по-добър, нали?

Тя кимна.

– Да, мили. Ние не бихме допуснали такива неща. Ако човек само знаеше какво има отвъд. Мислиш ли, че всичко продължава след това?

– Да – отвърнах аз. – Толкова лошо е устроено, че не би могло да свърши.

Пат се усмихна.

– Сериозно основание. Но намираш ли, че и това, е направено лошо? – Тя посочи букета от жълти рози до леглото си.

– Тъкмо там е работата. Подробностите са чудесни, но цялото е без смисъл. Като че ли е създадено от някой, комуто пред удивителното

многообразие на живота не е дошло нищо друго наум, освен пак да го унищожи.

– И отново да го сътвори – каза Пат.

– Аз и в това не виждам смисъл – отвърнах. – По този път и до днес нищо не се е подобрило.

– И все пак – каза Пат – за нас беше устроено много добре. По-добре не би могло да бъде. Лошото е, че беше за кратко време. За съвсем кратко.

Няколко дни по-късно усетих бодежи в гърдите и взех да кашлям. Главният лекар чул кашлицата, когато минавал по коридора, и подаде глава, едва отворил вратата на стаята ми.

– Елате с мен в кабинета ми!

– Няма ми нищо – казах аз.

– Все едно – отвърна той. – С такава кашлица не бива да седите при госпожица Холман. Елате веднага с мене!

В кабинета на лекаря съблякох ризата си със странно задоволство. Тук горе здравето на човека му изглеждаше почти като незаслужена привилегия; в собствените си очи се виждаше като някакъв спекулант или манкьор. Главният лекар ме погледна особено.

– Изглежда, че дори се радвате – каза той, като смръщи чело. После ме прегледа внимателно. Наблюдавах блестящите предмети по стените и вдишвах и издишвах дълбоко и бавно, повърхностно и бързо, както той изискваше. При това отново усещах бодежи и бях доволен, че сега малко съм изпреварил Пат.

– Имате простуда – каза главният лекар. – Останете един или два дни на легло или поне не излизайте от стаята си. При госпожица Холман не бива да влизате. Не заради вас, а заради госпожица Холман.

– Мога ли да говоря с нея през вратата? – попитах аз. – Или през балкона?

– През балкона да, но само няколко минути, а и през вратата, от мен да мине, ако прилежно си правите гаргара. Освен простудата имате и пушачески катар.

– А дробовете? – Очаквах, че поне някаква дреболия в тях няма да е в ред. Бих се чувствувал по-добре пред Пат.

– От вашите дробове биха могли да се направят още три – заяви лекарят. – Вие сте съвършено здрав човек, какъвто отдавна не съм виждал. Само че имате сравнително твърд чер дроб. Навярно пиете доста.

Той ми предписа нещо и аз се върнах.

– Роби – попита Пат от стаята си, – какво ти каза лекарят?

– Засега не бива да идвам при тебе – отвърнах аз, застанал до вратата. – Строга забрана! Опасност от зараза!

– Виждаш ли – додаде тя изплашена, – нали ти казвах.

– Опасност от зараза за тебе, Пат. Не за мен.

– Остави тези глупости – каза Пат. – Разкажи ми какво е станало.

– Точно така е. Сестра – и аз дадох знак на сестрата, която тъкмо ми носеше лекарствата, – кажете на госпожица Холман кой от двама ни е по-опасен.

– Господин Локамп – заяви сестрата. – Той не бива да излиза от стаята си, за да не ви зарази.

Невярваща, Пат местеше поглед от сестрата към мене. През вратата ѝ показах лекарствата. Разбра, че не я заблуждавам, и взе да се смее, смееше се все повече, докато в очите и се появиха сълзи и се закашля болезнено, тъй че сестрата трябваше да притича и да я подкрепи.

– Боже мой, мили! – прошепна Пат. – Това е много смешно. И колко горд изглеждаш!

През цялата вечер тя беше весела. Естествено не я оставих сама, а до полунощ седях на балкона, облечен в дебело палто, с шал около врата, с пура в едната и чаша в другата ръка, с бутилка коняк пред краката ми, и разказвах на Пат истории от моя живот, постоянно прекъсван и въодушевяван от нейния тих птичи смях, лъжех колкото можех, за да виждам как смехът се плъзга по лицето ѝ, бях щастлив със своята наподобяваща лай кашлица, изпих бутилката до капка и на другата сутрин бях здрав.

Отново се появи топлият вятър. Той тресеше прозорците, облаците надвисаха ниско, нощем снежни маси се свличаха шумно, а болните лежах будни, тревожно нервни, раздразнени, и се ослушваха. По склоновете, които бяха на завет, почнаха да цъфтят минзухари, а по пътя сред шейните се появиха първите коли на колела.

Силите на Пат чезнеха. Тя вече не можеше да става. В нощите неведнъж се явяваха пристъпи на задух. Тогава посивяваше от смъртен страх. Държах влажните ѝ немощни ръце.

– Само този час да издържа – изричаше тя, останала без дъх, – само този час, Роби. В този час умират те...

Тя се страхуваше от сетния час между нощта и утрото. Мислеше, че с отлитането на нощта отслабва и почти угасва тайният ток на живота, единствено от този час се плашеше и не искаше да остава сама. Иначе

беше тъй храбра, че често трябваше да стискам зъби.

Накарах да сложат леглото ми в стаята на Пат и сяхах при нея, когато тя се събудеше и в очите ѝ се появеше отчаяна молба. Често се сещах за ампулите с морфин в моя куфар и щях да посегна към тях без размишления, ако тя не бе толкова благодарна за всеки нов ден.

Сяхах до нея на леглото и ѝ разказвах каквото ми хрумнеше. Пат не биваше да говори много, но с най-голямо удоволствие слушаше истории от ученическите ми години, а понякога, след като бе отшумял един пристъп и тя се облягаше на възглавниците, бледа и съсипана, искаше отново да ѝ представя някои от своите учители. Като размахвах ръце и сумтях, поглаждайки своята въображаема червена брада, аз се разхождах из стаята и със заповеднически бас сипех даскалски премъдрости. Всеки ден измислях и добавях нови и постепенно Пат много добре опозна немирниците и пакостниците от нашия клас, които непрестанно създаваха ядове на учителите. Веднъж дойде нощната дежурна сестра, привлечена от гърмящия глас на нашия директор, и мина доста време, докато за удоволствие на Пат успях да ѝ обясня, че не съм полудял, макар посред нощ да подскачах из стаята с пелерина и с една мека шапка и да четях страхотно конско евангелие на известния Карл Осеге, който коварно бе прорязал катедрата с трион.

После бавно през прозорците почваше да прониква светликът на деня. Планинските хребети се изостряха, превръщаха се в черни силуети, небето зад тях, студено и бледо, почваше да се отдръпва. Светлината от лампата на нощната масичка поръждавяваше до тъмно и Пат оборваше влажното си лице в ръцете ми.

– Отмина, Роби. Сега имам още един ден.

Антонио ми донесе своя радиоапарат. Включих го в електрическата мрежа и вечерта го изпитах в стаята на Пат. Той прачеше и квакаше, но после внезапно от хъркането избликна нежна, ясна музика.

– Какво е това, мили? – попита Пат.

Антонио ми беше дал едно радиосписание. Прелистих го.

– Рим навярно.

Ето че се разнесе и плътният, металически глас на говорителката: „Радио Рим, Неапол, Фиренце...“

Завъртях по-нататък. Соло на пиано.

– За това не ми е необходимо да гледам в списанието – казах аз. – Соната „Валдщайн“ от Бетховен. И нея можех да свиря едно време, когато още вярвах, че някога ще стана гимназиален учител, професор или

композитор. Отдавна вече не мога да я свиря. По-добре да сменим станцията. Това не са хубави спомени.

Един топъл алт, много тих и гальовен: „Парле моа д'амур“.

– Париж, Пат. Доклад за борбата с филосексера. – Отново завъртях копчето. Рекламни съобщения. Някакъв квартет.

– Какво е това? – попита Пат.

– Прага. Струнен квартет, опус 50, II, Бетховен – прочетох на глас.

Изчаках да свърши фразата, след това завъртях по-нататък, изведнъж се разнесе цигулка, една прелестна цигулка.

– Трябва да е Будапеща, Пат. Циганска музика.

Нагласих точно на станцията. Сега мелодията трептеше пълнозвучно и меко над вълните на оркестъра от цимбали, цигулки и флейти.

– Великолепно, Пат, нали?

Мълчеше. Обърнах се. Пат плачеше с широко отворени очи. Рязко изключих апарата.

– Какво има, Пат? – Обвих с ръка слабичките й рамене.

– Нищо, Роби. Глупаво е от моя страна. Само като чуе човек: Рим, Париж, Будапеща, боже мой, а пък аз вече бих се радвала, ако мога още веднъж да сляза долу в селото.

– Но, Пат...

Наговорих и всичко, за което можех да говоря, та да я отвлека от тези мисли. Но тя поклати глава.

– Аз не съм тъжна, мили. Не бива да смяташ така. Не съм тъжна, когато плача. Понякога ме обзема и жал, но не задълго, затова пък размишлявам твърде много.

– За какво размишляваш? – попитах и целунах косите й.

– За единственото, което още мога да премислям, за живота и смъртта. Щом след това се натъжа и нямам сили нищо повече да разбера, казвам си, че е по-добре човек да свърши, когато още би искал да живее, отколкото да умре, когато вече не би искал да живее. Как мислиш ти?

– Не зная.

– И все пак. – Тя сведе глава на рамото ми. – Когато човек още копнее по живота, тогава има нещо, което обича. То е по-болезнено, но и по-леко. Ето на, аз ще умра, а сега съм благодарна, че имам поне тебе. Бих могла да бъда и сама, и нещастна. Тогава на драго сърце бих приела смъртта, сега е тежко, но в замяна сега съм изпълнена от любов, както пчела с цветен прашец, когато вечер се прибира в кошера. Ако би трябвало да избирам между двете възможности, винаги бих избирала

именно тази.

Тя ме погледна.

– Пат – казах аз, – има и трета възможност: когато топлият вятър стихне, всичко ще тръгне по-леко, ще ти бъде по-добре и тогава ще отпътуваме оттук.

Пат продължаваше да ме гледа изпитателно.

– За теб се страхувам, Роби. За теб е много по-тежко, отколкото за мен.

– Да не говорим повече за това – промълвих.

– Казах го само за да не мислиш, че съм тъжна – отвърна тя.

– Не вярвам, че си тъжна – казах аз.

Тя постави ръката си на лакътя ми.

– Не искаш ли отново да пуснеш циганската музика?

– Искаш ли да я слушаш?

– Да, мили.

Отново пуснах радиото и в стаята зазвуча тихо, после все по-плътно цигулката с флейтите и с приглушените арпеджи на цимбалите.

– Хубаво – каза Пат. – Като някакъв вятър. Като вятър, който те отнася.

Това беше вечерен концерт от някакъв ресторант-градина в Будапеща. От време на време през ромона на музиката се долавяха разговорите на посетителите, а понякога и ясен, радостен вик. Можеше да си представим, че сега на остров Маргит кестените вече са се покрили с първите свежи зелени листа, че блестят на лунната светлина и трептят от полъха на цигулките. Може би беше вече топла вечер и хората седяха на открито с чаши светло унгарско вино пред себе си, че келнерите претичваха насам-натам в бели сака, циганите свиреха, после в зеления пролетен здрач всички си отиваха уморени къщи. А Пат лежеше тук и се усмихваше и нивга вече нямаше да излезе от тази стая, нивга вече нямаше да стане от това легло.

После изведнъж всичко затече неудържимо. Любимото лице се стопи. Скулите изпъкнаха, на слепоочията челото беше прозрачно. Ръцете бяха тънки като на дете, ребрата стърчаха под кожата, а треската бушуваше на нови и нови вълни в крехкото тяло. Сестрата донесе кислородни бутилки, лекарят идваше на всеки час. Един следобед температурата спадна необяснимо бързо. Пат се събуди и дълго ме гледа. Тогава поиска шепнешком:

– Дай ми едно огледало.

– Защо ти е огледало? – казах аз. – Почивай си, Пат. Мисля, че вече

ти мина. Ти почти нямаш температура.

– Не – изрече тихо тя със своя пресипнал, хриплив глас, – дай ми огледалото.

Заобиколих леглото, взех огледалото и го пуснах на пода. То се строши.

– Извинявай – казах, – такъв съм си, несръчен.

Падна от ръката ми и се разби на хиляди парчета.

– В моята чанта има още едно, Роби. – Беше малко огледалце от хромиран никел. Прекарах ръка по него, за да го направя по-мътно и го дадох на Пат. Тя го изтърка мъчително и напрегнато се огледа в него. – Ти трябва да заминеш, мили – промълви Пат тогава.

– Защо? Не ме ли искаш вече?

– Не бива да ме виждаш повече. Това вече не съм аз.

Отгнеш й огледалото.

– Тези метални пластинки не струват нищо, Пат. Виж само как изглеждам аз в огледало. Бледен и слаб. А пък съм мургав и силен. Това огледало е просто неравно.

– Ти трябва да запазиш друг спомен за мене – шептеше тя. – Замини, мили. Аз сама ще се справя.

Успокоих я. Пат отново поиска огледалото и чантата си. Тогава започна да пудри бледното, измъченото, слабо лице, напуканите устни, дълбоките, тъмни сенки под очите.

– Само, малко мили – каза тя и се опита да се усмихне. – Ти не бива да ме виждаш грозна.

– Можеш да правиш, каквото пожелаеш – казах аз. – Ти никога няма да бъдеш грозна. За мен ти си най-красивата жена, която някога съм виждал.

Взех й огледалото и пудриерата и внимателно обхванах главата й с ръце. След известно време тя стана неспокойна.

– Какво ти, е, Пат? – Попитах аз.

– Удря много силно – промълви тя.

– Кое? Часовникът?

Тя кимна.

– Просто гърми...

Снех часовника от китката си.

С боязън тя погледна секундната стрелка.

– Сложи го настрана...

Взех часовника и го запратих срещу стената.

– Така, сега вече няма да чука. Сега вече времето е спряно. Ние го

прекъснахме. Само ние двамата сме още тук, само ние двамата, ти и аз, и никои друг.

Пат ме гледаше. Очите ѝ бяха много големи.

– Мили... – пошепна тя.

Не можех да издържа погледа ѝ. Той идеше от някаква далнина, пронизваше ме, устремен нанякъде.

– Мое храбро момиче – мъвях аз, – мое обично, храбро момиче!

Пат умря в последния час на нощта преди настъпването на утрото. Умря тежко и мъчително и никому не бе по силите да ѝ помогне. Тя стискаше здраво ръката ми, но вече не знаеше, че бях при нея. По едно време някой каза: „Тя е мъртва.“

– Не – отвърнах аз, – още не е мъртва, още държи здраво ръката ми.

Светлина. Непоносима, ярка светлина. Хора. Лекарят. Бавно разворих ръката си. Ръката на Пат увисна. Кръв. Едно разкривено, задушено лице. Пълни с мъка, неподвижни очи. Кестеняви копринени коси.

– Пат – зовях аз, – Пат!

И за пръв път тя не откликна.

– Бих искал да бъда сам – казах.

– Не трябва ли първо... – попита някой.

– Не – казах аз. – Излезте. Не я докосвайте.

Тогава я измих от кръвта. Бях от дърво. Сресах косата ѝ. Пат изстиваше. Положих я на моето легло и я покрих със завивките. Седях и не можех да мисля за нищо. Седях на стола и неотклонно се вирах в Пат. Влезе кучето и се сви до мене. Видях как лицето ѝ се промени. Не можех да правя нищо, освен да седя така опустошен и вгледан в нея.

Настъпи утрото. Пат вече я нямаше.

КРАЙ

© 1938 Ерих Мария Ремарк
© 1984 Недялка Попова, превод от немски

Erich Maria Remarque
Drei Kameraden, 1938

Сканиране, разпознаване и редакция: remark, 2009

Издание:

Издателство на Отечествения фронт, 1984
Редактор НИКОЛА ГЕОРГИЕВ
Редактор на издат. НИНА ЦАНЕВА
Художник ПЕТЪР ДОБРЕВ
Художествен редактор ПЕНЧО МУТАФЧИЕВ
Технически редактор СТАНКА МИЛЧЕВА
Коректори ГАЛИНА КИРОВА, АСЯ СЛАВОВА

Дадена за набор март 1984 г.
Подписана за печат юни 1984 г.
Излязла от печат юни 1984 г.
Печатни коли 26. Издателски коли 21,84. УИК 24,33
Формат 32/84/108. Цена 2,76 лв.
Печат: ДП „Димитър Благоев“, София

Verlag Kurt Desch GmbH. München – Wien – Basel. 1971

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10198>]